

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

FENNÎ DİVÂNİ

(İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kadriye HOCAOĞLU

BURSA-2014

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

FENNÎ DÎVÂNİ

(İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kadriye HOCAOĞLU

DANIŞMAN:

Yard. Doç. Dr. Özlem ERCAN

BURSA-2014

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..... Anabilim/Anasanat Dalı,
..... Bilim Dalı'nda numaralı
.....'nın hazırladığı
“.....”
konulu (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik Tezi/Çalışması) ile
ilgili tez savunma sınavı,/...../ 20.... günü -saatleri arasında yapılmış, sorulan
sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının
(başarılı/başarısız) olduğuna (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

...../...../ 20.....

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı: Kadriye HOCAOĞLU

Üniversite: Uludağ Üniversitesi

Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Bilim Dalı: Eski Türk Edebiyatı

Tezin Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı: xiii+346

Mezuniyet Tarihi:

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Özlem ERCAN

FENNÎ DÎVÂNİ

Bu çalışma, XIX. yüzyılın son yarısında yaşamış olan Alevî-Bektaşî şairlerinden Fennî'nin hayatı, edebî kişiliği ve bilinen tek eseri olan *Dîvân*'ının tespit edilebilen tek nüshasının incelenmesini esas almaktadır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Fennî'nin hayatı hakkındaki bilgiler ve edebî kişiliği ortaya konmaya çalışılmıştır. Fennî mahlaslı diğer şairler hakkında bilgiler de bu bölümde verilmiştir.

İkinci bölümde *Fennî Dîvânı*'ndaki nazım şekilleri ve türleri, âhenk unsurları ve dil özellikleri ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde "*Fennî Dîvânı*'nın Tahlili" başlığı altında cemiyet, din ve tasavvuf, tabiat ve sosyal hayata dair unsurlar ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir.

Dördüncü bölüm ise transkripsiyonlu metin, özel adlar dizini ve sözlük kısmını içermektedir.

Hazırlanan bu yüksek lisans teziyle Fennî'nin hayatı ve edebî kişiliği ortaya konarak, *Dîvân*'ından hareketle Türk Edebiyatı içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER:

Mora Yenişehirli Fennî, Fennî Dîvânı, Alevî-Bektaşî Edebiyatı

ABSTRACT

Name and Surname: Kadriye HOCAOĞLU

University: Uludag University

Institution: Social Science Institution

Field: Turkish Language and Literature

Branch: Former Turkish Literature

Degree Awarded: Master

Page Number: xiii+346

Degree Date:

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Özlem ERCAN

DİVAN OF FENNİ

This thesis has been studies life of Fenni who lived last half of 19th century and one of Alevî-Bektaşî poets, his literary personality and only known work Divan.

This study consist of four parts. In first part there is information about life of Fenni and his literary personality, after in this part other poets who nicknamed Fenni have been studied.

In the second part *Fenni Dîvânı* examined according to verses structure and types, harmony elements and language characteristics.

In the third part under the title of “*Fenni Dîvânı*’nın Tahlili” community, religion, mysticism, nature and elements of social life that have been studied in detail.

In the forth part there are the transcribed text, private name directory and dictionary.

With this thesis life and literary personality of Fennî is presented to determine its place in Turkish literature.

KEYWORDS:

Mora Yenişehirli Fennî, Divan of Fenni, Alevî-Bektaşî Literature

ÖNSÖZ

Eski Türk Edebiyatı alanında yapılan lisansüstü çalışmalarında transkripsiyonlu metin ortaya koyma ve metnin üzerinde inceleme çalışması yapma büyük bir yer tutmaktadır. Yapılan çalışmaların her biri müelliflerin hayatı hakkındaki bilgiler ile edebî kişiliğini ortaya koymasının yanı sıra dönemin dili, sosyal ve kültürel yapısını da yansıtması açısından oldukça önemlidir. Bu çalışma da bu doğrultuda hazırlanmıştır.

Hazırlamış olduğumuz bu çalışmada, *Fennî Dîvânı*'nin transkripsiyonlu metin çevirisi ve metin incelemesinin yapılması amaçlanmaktadır. XIX. yüzyılın son yarısında yaşamış Alevî-Bektaşî şairlerinden olan Fennî, Tesalya Yenişehir'de doğmuştur. Hayatı hakkında yeterli bilgi elde edilememiştir. *Dîvân*'ında düşürdüğü tarihlerden anladığımız kadarıyla H.1306/M.1888(?) tarihinde vefat etmiştir.

Çalışma giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde metnin kuruluşunda izlenen yöntem üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde Fennî'nin hayatı hakkındaki bilgiler ve edebî kişiliği ortaya konmaya çalışılmıştır. Fennî mahlaslı diğer şairler hakkında bilgiler de bu bölümde verilmiştir.

İkinci bölümde *Fennî Dîvânı*'ndaki nazım şekil ve türleri, âhenk unsurları ve dil özellikleri ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde “*Fennî Dîvânı*'nın Tahlili” başlığı altında cemiyet, din ve tasavvuf, tabiat ve sosyal hayata dair unsurlar ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir.

Dördüncü bölüm ise transkripsiyonlu metin, özel adlar dizini ve sözlük kısmını içermektedir.

TÜBİTAK BİDEB 2210 Yurtiçi Yüksek Lisans Burs Programı kapsamında 2012-Normal Dönem Bursiyeri olarak aldığım bursun çalışmalarımdeki katkısından dolayı TÜBİTAK'a teşekkür ederim.

Tez konusunu tespit etme ve hazırlama aşamasında her zaman ilgi ve desteğiyle yanımda olan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Özlem ERCAN'a, yüksek lisans öğrenimine başladığım yer olması sebebiyle Balıkesir Üniversitesindeki danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Abdülkerim GÜLHAN'a, tez sürecindeki yardımlarından ve yol göstericiliklerinden dolayı Doç. Dr. Hasan Basri ÖCALAN, Yrd. Doç. Dr. Sadettin EĞRİ, Yrd. Doç. Dr. Gülay DURMAZ hocalarıma ve her zaman yanımda olan aileme teşekkür ederim.

2014/BURSA

KADRİYE HOCAOĞLU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	xii
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ TABLOSU.....	xiii

GİRİŞ

1. Metnin Tertibiyle İlgili Hususlar ve İşaretler Sistemi	1
2. Vezinle İlgili Hususlar	3

BİRİNCİ BÖLÜM

FENNÎ'NİN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

A. Fennî'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği	4
1. Hayatı	4
2. Divanı.....	5
3. Şair ve Şiir Hakkındaki Görüşleri.....	7
B. Fennî Mahlaslı Şairler.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

FENNÎ DÎVÂNİ'NİN İNCELENMESİ

1. Dîvân'da Yer Alan Nazım Biçimleri ve İçerikleri	
1.1. Mesneviler.....	15
1.2. Kasideler.....	15
1.3. Musammatlar.....	15
1.4. Nefes.....	22
1.5. Gazeller.....	23
1.6. Kıta.....	25
1.7. Elifnâme.....	25

1.8. Tarihler.....	25
1.9. Muamma.....	26
2.Nazım Türleri.....	27
3. Ahenk Unsurları.....	27
3.1. Vezin.....	27
3.2. Kafiye.....	33
3.3. Redif.....	36
4. Dil Özellikleri.....	39
4.1. Deyimler.....	43
4.2. Atasözleri.....	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FENNÎ DÎVÂNÎ'NİN TAHLİLİ

I.DİN VE TASAVVUF.....	48
A. Din.....	48
1. Allah.....	48
2. Melekler.....	49
3. Peygamberler.....	49
3.1. Hz. Muhammed.....	49
3.2. Hz. İsâ.....	50
3.3. Hz. Nûh.....	50
3.4. Hz. Yûsuf.....	51
3.5. Hz. İbrahim.....	51
3.6. Hz. Musa.....	51
3.7. Hz. Süleyman.....	52
3.8. Hz. Âdem.....	52
3.9. Hz. Yakûb.....	52
3.10. Hz. Yahya.....	53
4. Din İle İlgili Mefhumlar	53
4.1. Kur'an	53
4.1.1. Âyetler ve Hadisler.....	54
4.2. Tevrat, Zebur, İncil	58
5. İbadetle İlgili Mefhumlar	58
5.1. Namaz ve Namazla İlgili Hususlar	58

5.1.1. Namaz	58
5.1.2. Mescid	58
5.1.3. Secde	59
5.2. Zekât ve Hac	59
6. Ahiretle İlgili Mefhumlar	59
6.1. Şefâat	59
6.2. Cennet	60
6.3. Gilman	60
7. Diğer Mefhumlar	60
7.1. Cin, Şeytan	60
7.2. On Sekiz Bin Alem	60
7.3. İnyet	61
B. Tasavvûf	61
1. Zikir.....	61
2. Cezbe	62
3. Şem-i Aşk	62
4. Uşşâk	62
5. Mürid	62
6. Kerâmet	63
7. Mâsivâ	63
8. Kenz-i Mahfi	63
9. Üçler, Kırklar, Yediler	64
10. Vahdet	65
11. Meclis	65
12. Sâlik	66
13. Tevhid	66
14. Derd Ehli, Ehl-i Dil, Ehl-i Hâl, Ehl-i Tevhid	67
II. CEMİYET	67
A. Şahıslar	67
1. Tarihî Şahsiyetler	67
1.1. Nemrûd	67
1.2. Lokman	68
1.3. Hüseyin	68
1.4. Hazret-i Hayder	68

1.5. Edhem	69
1.6. Mansûr	69
1.7. Veys	69
1.8. Nevres, Hâfız	70
1.9. Meryem	70
1.10. Âzer	70
1.11. Dârâ	70
1.12. Mahmûd Âyâz	71
1.13. Yezîd	71
1.14. Cem	71
2. Tarihî-Efsanevi Şahsiyetler	72
2.1. Belkıs	72
2.2. Züleyha	72
2.3. Deccâl	73
2.4. Hızr	73
2.5. Amr ile Zeyd	73
3. Hikaye Kahramanları	73
3.1. Leylâ ile Mecnûn	73
3.2. Ferhad ile Şirin	74
3.3. Vâmık ile Azrâ	74
B. Ülkeler ve Şehirler	74
1. Çin İlleri	74
2. Aden	74
3. Mısır	74
4. İsfahan, Semerkand, Buhara	75
5. Ka'be	75
C. Nehirler, Denizler ve Dağlar	75
1. Tûr-ı Sina	75
2. Kaf Dağı	76
3. Ceyhûn	76
III. TABİAT	76
A. Kozmik Âlem	76
1. Gökyüzü	76
2. Güneş (Şems)	76

B. Hayvanlar	77
1. Özel İsimli ve Efsanevi Hayvanlar	77
1.1. Simurg-ı Anka	77
1.2. Ejder	77
1.3. Hüdhdüd	77
2. Tür Olarak İşlenen Hayvanlar	77
2.1. Bülbül	77
2.2. Baykuş	78
2.3. Tilki	78
2.4. Tûtf	78
2.5. Kurt, Peleng, Arslan	79
2.6. Sincab, Semmûr.....	79
C. Bitkiler	79
1. Gonca, Gül	79
2. Yasemen	80
3. Sünbül	80
4. Lale	80
5. Nergis	80
D. Madenler	81
1. Sim (Gümüş), Altın (Zer)	81
IV. SOSYAL HAYAT	
1. Tıp	81
2. Harfler ve Ebced	81
2.1. Harfleri Vererek Kelimeyi Ortaya Koyma.....	82
2.2. Sûre İsimlerinde Harfler.....	83
2.3. Harflerin Benzetme Amacıyla Kullanılması.....	83
2.4. Sayılarla İlgili Kullanımlar.....	84
3. Yiyecek ve İçecek	84
4. Giysi	84
5. Eşyalar	85

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİN NEŞRİ

Transkripsiyonlu Metin	87
Yazma Nüsha Örnekleri	290
ÖZEL ADLAR DİZİNİ	295
SÖZLÜK	301
KAYNAKLAR.....	342
ÖZGEÇMİŞ	346

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
düz.	Düzenleyen
G.	Gazel
haz.	Hazırlayan
H.	Hicrî
Kt.	Kıta
M.	Milâdî
Mus.	Musammat
Öl.	Ölüm Tarihi
s.	Sayfa
T.	Tarih
TDK	Türk Dil Kurumu
YY.	Yüzyıl
Yay.	Yayınları

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ TABLOSU

ا	a, e, ā	ص	ş
ب	b	ض	ž
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s	ع	‘
ج	c	غ	ġ
ح	ḥ	ف	f
خ	ḫ	ق	q
د	d	ك	k, ñ
ذ	z	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
ژ	j	و	v (o, ö, u, ü, ū), ^v
س	s	ي	h (a,e)
ش	ş	ء	’

GİRİŞ

1. Metnin Tertibiyle İlgili Hususlar ve İşaretler Sistemi

Fennî Dîvânı'nda her manzumeden önce sıra numarası verilmiştir. Kasideler ve mesneviler başlığı şair tarafından konulmadığı için başlık verilmemiş, romen rakamlarıyla sıralanmıştır. Gazel ve musammatlarda ise tarafımızdan “Gazeller”, “Musammatlar” başlığı konularak sıralama yapılmıştır. Gazellerden sonra yer alan Terci'-i Bend'in Fennî'ye ait olduğu konusundaki şüphelerimizden dolayı sıra numarası verilmemiş, *Dîvân*'daki sırası muhafaza edilmiştir. Ayrıca beyit numaraları da verilmiştir.

Nüshaların sayfa numaraları, metin içerisinde gösterilmiştir. Sayfa numaraları metinde [182], [280] şeklinde verilmiştir. 280. numaradan sonra nüsha da 291. sayfa numarasına geçilmektedir, bu durum metinde muhafaza edilmiştir.

Metinde geçen ayet ve hadisler tırnak içerisine alınarak eğik (italik) karakterle yazılmıştır. Arapça, Farsça ibarelerin, âyet ve hadislerin Türkçe karşılıkları dipnotta gösterilmiştir.

Farsçadaki vâv-ı ma'dûleler “h'âh” örneğindeki şekliyle gösterilmiştir.

Elif-i maksûreler, uzun okunan yerlerde “‘Îsî, Leylî, ma'ni”, kısa okunduğu yerlerde ve tamlamalarda “‘Îsi, Leyli, ma'ni” şeklinde yazılmıştır.

Metin içerisinde özel isimlerden sonra kesme işaretine yer verilmemiştir.

Dîvân'da şair tarafından konulan bir bölüm başlığı bulunmamasına karşın özellikle musammatlarda başlık yer almaktadır. Bu başlıklar metin içerisinde büyük harfle yazılmıştır.

Metinde okunamayan kelimeler metin içerisine yerleştirilmiştir. Okunduğu hâlde anlamlandırılmayan kelimelerin yanına (?) soru işareti konmuş ve dipnotta kelime gösterilmiştir.

Dîvân'da yer alan yazım yanlışları düzeltilmiştir. Ayrıca “talga, dalga” gibi bazı kelimelerin iki farklı imlâ ile yazılması da metin içerisinde muhafaza edilmiştir.

Fennî'nin “ك” harfiyle yazması gereken bazı kelimeleri “ي” harfiyle yazdığı da görülmektedir. Bu durum imlâ özelliği olarak muhafaza edilmiştir. (Deymesin)

Fennî Dîvânı'nda dikkat çeken bir nokta da “h” ve “h̄” harflerinin yazımı ile ilgilidir. Müstensih, sık sık “h̄” ve “h” harfinin yazımını karıştırmıştır. Bu durum “metin tamiri” yapılarak düzeltilmiştir.

XVIII. ve XIX. yüzyıl Türkçesi ile ilgili yapılan çalışmalarda ünlülerde normalleşmeye gidilmiş, ünsüzlerde ise metne bağlı kalınmıştır.¹ Bu çalışmada konuşma dilindeki değişikliklerin yazı dilini de etkilemiş olduğunu düşünerek eklerdeki ünlülerde normalleştirmeye gidilmiş, ünsüzlerde de metne bağlı kalınmıştır. (gördü, etdi, yaptı vb.) Kelime köklerindeki ve bazı edatlardaki (içün, gice, girü vb.) ünlülerin eski şekilleri ise korunmuştur.

Arapça, Farsça ön ve son eklerle, birleşik isim ve sıfatların yazımında Prof. Dr. İsmail Ünver'in makalesine bağlı kalınmıştır.²

Fennî Dîvânı'nda bazı hemzeli (◌) yazılması gereken kelimelerin “y” (ي) harfiyle yazıldığı görülmektedir. Bu yazım metnin aslının korunması adına muhafaza edilmiştir. (ḳabāyil, ḳāyil)

¹ Bkz. HORATA, Osman, *Esrâr Dede, Hayatı, Eserleri, Şiir Dünyası ve Dîvânı*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998; DEVELİ, Hayati, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar*, Ankara, TDK Yayınları, 1995; DEVELİ, Hayati, “18. Yüzyıl Türkiye Türkçesi Üzerine.”, *Doğu Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi*, 1998, I: 27-36; DUMAN, Musa, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, Ankara, TDK Yay., 1996; GÜMÜŞKILIÇ, Mehmet, “18. Yüzyıl Türkçesinde Ses Hadiseleri.”, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (Basılmamış Doktora Tezi), 1997, Kurtoğlu, Orhan, *Lebîb Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2004.

² ÜNVER, İsmail, “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 3/6 Spring 2008.

2. Vezinle İlgili Hususlar

Fennî Dîvânı'nda vezin, metin içerisinde manzumelerin başında verilmiştir.

Vezin bozukluğu, dizede eksik ya da fazla hecenin olduğu durumlar metin içerisinde dipnotta verilmiştir.

Bazı beyitlerde hecenin eksik olması sebebiyle vezinde sıkıntı yaşanmıştır. Eksik kalan hece uzunluğunun olması gerektiği yer belli ise dipnota atama yapmadan [...] şeklinde verilmiştir. Böylelikle burada kaç heceye ihtiyaç olduğu metin içerisinde gösterilmiştir.

Fennî Dîvânı'nda vezin tasarrufu sebebiyle çıkartılması gereken hece veya kelimeler parantez () içine alınmıştır. Bazı beyitlerde ise eksik bir hece ya da kelime vardır. İlâve edilen hece veya kelimeler köşeli parantez [] içinde gösterilmiştir.

Vezin gereği yapılan ses türemeleri metin içerisinde [] ayraç içerisinde verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
FENNÎ'NİN HAYATI ve EDEBÎ KİŞİLİĞİ

A. Fennî'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği

1. Hayatı

XIX. yüzyılın son yarısında yaşamış Bektaşî şairlerinden olan Fennî, Tesalya Yenişehir'de doğmuştur. Hayatı hakkında yeterli bilgi elde edilememiştir. “Kendi evinde Bektaşî âyîni icra eden ve başka bir işle meşgul olmayan”³ birisi olduğu bilgisi vardır. *Dîvân*'ında düşürdüğü tarihlere göre H.1306/M.1888(?) tarihinde vefat etmiştir.

“Hüner, marifet, sanat, ilim, bilgi”⁴ anlamına gelen fenn kelimesine nispet î'sinin getirilmesiyle oluşturulan Fennî mahlası, “fene mensup, fenle ilgili olan” anlamına gelir.

Fennî, *Dîvân*'da babası hakkında da bilgiye vermektedir:

Serde kapıdan paşa gibi bir pederim var

Heb Rûm ilini verdi baña hayli yerim var (Mus. 19/1)

Dîvân'dan şairin hayatı hakkında edinilen bir diğer bilgi de çok eserinin olduğuyla ilgilidir:

Bir şeyh-i şivâr baq deyü meşhûr cihânım

Denk eyle kerâmet şatarım çok eşerim var (Mus.19/5)

Fennî Dîvânı'nda Fennî Efendi'nin mahdûmı Ali Cezbî Efendi'nin vefâtına söylenen, Dûrbîn Bey'in mahdûmunun mevlûduna, Necmî'nin mevlûduna ve Osman Bey'in kerimesine yazılan tarihler yer almaktadır. Ayrıca *Dîvân*'da kurşun kalemle yazılmış “Salı gice saat 4'te Mehmed Fahrî namında bir evladım dünyaya gelmiştir. (12 Safer 1216/12 Şubat 1908-09)” yazı bulunmaktadır ancak bu bilginin Fennî'ye ait bir bilgi olduğu kesin değildir.

³ ERGUN, Sadettin Nüzhet, **Bektaşî Edebiyatı Antolojisi**, Maarif Kütüphanesi, İstanbul, 1955-56, s.139.

⁴ DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2007, s.256.

2. Dîvânı

Fennî'nin bilinen tek eseri *Dîvân*'ıdır. Ergun'un naklettiğine göre Kemteri ve Yenişehirli Hakkî divanlarının sonunda "Yenişehirli Fennî Baba'nın nutkudur" başlığıyla bir kısım manzumeleri yer almaktadır.⁵ *Kemterî Dîvânı*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 6716 numarada kayıtlıdır ancak bu Dîvân'da Fennî'nin şiirlerine rastlanmamıştır. Ergun, kendi kütüphanesinde 122 büyük sayfadan ibaret bulunan 2100 beyitlik *Kemterî Dîvân*'ndan bahseder. S. Nüzhet Ergun'un vefatıyla kütüphanesindeki kitapları Kültür Bakanlığı'na bağışladığı bilgisinin yanlışlığı yapılan araştırma sonucunda tespit edilmiş, Kültür Bakanlığı bünyesinde böyle bir kayda rastlanmamıştır.

Tek nüshası bulunan *Fennî Dîvânı*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazma Divanları Bölümü, 56/4 numarada kayıtlıdır. Yapılan araştırma sonucunda bu numarada aynı divanın iki farklı isme kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. https://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=98914 linkinde yer alan Divan, çalışmamıza konu olan *Mora Yenişehirli Fennî Dîvân*'ıdır. Ancak https://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=105997 linkinde aynı numarada Fennî Mehmed Dede Dîvânı'nın da kayıtlı olduğu görülmektedir. *Dîvân*'ı incelediğimiz de eldeki nüshanın Mora Yenişehirli Fennî'ye ait olduğu açıktır. Fennî Mehmed Dede'nin Dîvânı'na ise ulaşamamıştır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazma Divanları Bölümü

Arşiv Numarası: O. Ergin 56/4

Eser Adı: Dîvân

Yazar Adı: Fennî Mora Yenişehirli (öl.1305-1887)

Müstensih: -

Telif Tarihi: -

İstinsah Tarihi: -

Dili: Osmanlı Türkçesi

⁵ ERGUN, S. Nüzhet, a.g.e., s.139.

Boyut (Dış-İç): 335-220 mm.

Yaprak: 92-146

Satır: Değişik

Yazı Türü: Rika

Başı: Dīvān-ı Fennī

Ey gönül insāfa gel

Ermeden ‘ömre kesel

Sonu: Qabl şalâtı şavmı tut vaqtinde ihmāl eyleme

3. Şair ve Şiir Hakkındaki Görüşleri

Fennî, *Dîvân*'ında şiir ve şair hakkındaki görüşlerini ifade etmek yerine daha çok kendi şiirinin nitelikleri üzerinde durmuştur. Sözünün kıymetli olduğunu ve şiirine kulak verilmesi gerektiğini dile getiren şair, sözünün Aden denizindeki inciler kadar değerli olduğunu söylemektedir:

Şarf-ı efkâr eyle Edhemi hayâl etmek neden
Gör saña o sâz-ı şanbûr perdesiz almaz düzen
Cân olur mu zann ederseñ hâk olsun kalmaz beden
Kıymetin şarrâf-ı dil añlar sözüm dürr-i ' Aden
Meclis-i ' irfâna bir şeb mûm olan ehl-i hüner
Mağv eder kendini ammâ şubh-ı maşşûda erer (Mus.5/IV)

Şair, söz söylemenin kolay olmadığını farkındadır. *Dîvân*'ındaki bir manzumede sözü söylemeden önce nasıl titiz davrandığını "inceden inceye seçeriz biz" kullanımıyla vermiştir:

Bir söz ki denir inceden ince seçeriz biz
O şehr-i ledünne kulac atar geçeriz biz
Pirime şor gizlice hil' at biçeriz biz⁶
Kân çeşmelerin akdırırız kân içeriz biz
Dil mülküne düşmen kıomayız cân alırız biz
O müjekiñ ' arfin keseriz kân alırız biz (Mus.11/IV)

Fennî, vezinli şiir yazdığını ve bunu incelikle yaptığını bir manzumesinde şöyle ifade etmektedir:

Yücedir aşlını añla bırakma kendini dūna
Nezâketle getirdi şi' r-i şab' im saır-ı mevzūna (Mus.1/VII/4)

Kendi şiirinde -sözünde- de eksiklik bulunabileceğini bilen şair, bir beytinde bunu şöyle dile getirmektedir:

O ğavvâş-ı me' ânîdir eder her nüktesiñ iz' ân
Bu sözdür sözleriñ şanma sözümde yokdurur noşşân (Mus.3/VI/2)

Fennî sözlerinin değerini ifade ederken "kulağa küpe gibi takmak" deyimine sık sık başvurmuştur. Şaire göre onun inci gibi olan sözlerinden alınacak bir ders ve öğüt bulunmaktadır

⁶ Dize bir hece eksiktir.

Dürr gibi tut sözlerimi gūşe tak
Verme gönül hār u ḥasa ṭurma kaḫ (Mus.2/II)

Fennī yeder saña bu derd ü ğamı tuş eyle
Düşde pūş et lebiñ em gön[ü]lünü ḥoş eyle
Cān kulaĝla sözüm işite direm gūş eyle
Dürr gibi gūşuna taḫ bu sözü mengūş eyle
Sen de bir sen gibi ğaddāra giriftār olasıñ
Etdiĝiñ gibi beni dāl u bī-zār olasıñ (Mus.7/VI)

Şair bir diĝer manzumesinde sözünün ezberlenecek kadar önemli olduğunu belirtmekte, şiirinin herkese gösterilmesini istemektedir:

Ḳayd eyle gönül levhine eyle sözüm ez-ber
Aĝyāra hem dil-bere bu şi‘ rimi göster⁷
De cürm ile noḫşānımıza ḫalmaya dil-ber
‘ Ālem de bilir kim biz anı o bizi ister
Görsün o raḫīb kim nice āvāreleriz biz
Balṭayla anı parçalarız pāreleriz biz (Mus.6/VI)

Fennî'nin şiirlerinde sarf u nahv, belagat, imlâ, beyt vb. şiirle ilgili unsurlar çok azdır. Şair aşağıdaki beytinde “Sarf u nahv, mantık gibi dersleri okumayı artık bırak İlâhî ilme yönel ve onun peşinde ol.” öğüdünde bulunmaktadır:

Sarf u nahv mantık me‘ ānī oḫuduñ artık yeter
Gel oḫu ‘ ilm-i ledünden dersiñ al şimdengirü (G.128/2)

Bir başka beyitte ise şair, insan vücûdunun baştan ayaĝa kelâm olduğunu söyleyerek harften anlamayan kişinin imlâyı hiç anlamayacağını belirtmektedir. Fennî, insan vücudunun uzuvlarıyla Arap harfleri arasında bulunan rakamsal ve şekilsel ilişkiye bu beytinde telmihde bulunarak bundan anlamayan kişileri eleştirmiştir:

Başdan ayaĝa gerçi kelâm oldu vücūduñ
Ḳarf añlamayan bezmde imlâyı ne bilsin (G.118/3)

⁷ Dizede bir hece eksiktir.

B. Fennî Mahlaşlı Şairler

1. Edirneli Fennî [öl. H.1007/M.1598-99]

Cami görevlisi olduğu bilinen Fennî'nin özellikle mahyacılık sanatında usta olduğu kaynaklarda yer almaktadır.⁸ H.1007/M.1598-99 tarihinde ölmüştür.

2. Yûsuf Fennî [öl. H.1077/M.1666]

Üsküp doğumlu olan Yûsuf Fennî'nin ne zaman doğduğu ile ilgili kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Esrar Dede tezkiresinde yer alan “*Nuhbetü'l-Âsârda Belîg îrâd idüp Sükûtî Dervîş Yûsuf-ı Mevlevî diyü işâret ve zâd u bûdını tafsîle cesaret itmemiş*”⁹ bilgisinden Mevlevî olduğuna dair bilgi edinmekteyiz. Mekke ve Medine kadılığı yapmıştır.¹⁰ Belîg ve Esrar Dede tezkirelerinde ölüm tarihi H.1077/M.1666 olarak verilmiştir. Kaynaklarda mezarının Edirnekapı'da olduğu söylenmektedir.

3. Mehmed Fennî [öl. H.1127-28/ M. 1715-16]

Fennî ile ilgili bilgilere Safâyî, Sâlim, Esrar Dede ve İsmail Belîg tezkirelerinde rastlanmaktadır. Tezkirelerde yer alan bilgiler arasında önemli farklılıklar görülmemektedir.

Fennî Mehmed'in İstanbul'da doğduğu ve Sadrazam Avlonyalı Ayas Paşa torunlarından olduğu konusunda tezkirelerde görüş birliği bulunmaktadır. Safâyî tezkiresinde “*Gevher-i girân-bâr-ı vücûdî kân-ı İstanbul'dan zuhûr itmiştir.*”¹¹ bilgisi yer almaktadır.

Fennî Mehmed, Cihângîri Hasan Efendi'nin etkisiyle Halvetî tarikatına girmiş, daha sonra Bursa Mevlevîhânesi Şeyhi Salih Dede'ye intisap ederek Mevlevî olmuştur.

Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'ya yazdığı bir kasidenin beğenilmesi üzerine Fennî Mehmed Dede'ye caize olarak cizye kâtipliği verilmiştir. “*Fâzıl Ahmed Paşa sanatı ve sanatçıyı korumak için para harcamaktan çekinmeyen bir hâmîdir. Kaynakların belirttiğine göre koruduğu şairler o kadar refah bir hayat sürerler ki mesela Fennî, Rumeli*

⁸ İPEKTEN, Haluk- Mustafa İSEN- Recep TOPARLI- Turgut KARABEY, **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s.137.

⁹ GENÇ, İlhan, **Esrâr Dede Tezkire-i Şuarâ-yı Mevlevîye**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s. 428-429.

¹⁰ ÇAPAN, Pervin, **Mustafa Safâyî Efendi, Tezkire-i Safâyî İnceleme-Metin-İndeks**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s.450.

¹¹ ÜZER ALTUNER, a.g.e., 657.

sahilinde duvarları levhalarla süslü, haremde birçok cariye olan muhteşem bir köşkte yaşamaktadır.”¹² Fennî Mehmed’in bu hâmilikten fazlasıyla faydalandığı İsmail Belîğ tezkiresinde “*Tarîk-i Mevlevîyyeye sâlik olup bir kasîde-i garrâ sebebi ile Köprülü-zâde Ahmed Paşa cizye kitâbetin ihsân itmiş idi.*”¹³ deyişiyile yer alır.¹⁴

Fennî Mehmed’in dönemin padişahı IV. Mehmed’in sohbetlerinde bulunduğu da kaynaklarda aktarılan ortak bilgilerdendir.

Fennî Mehmed Dede, İstanbul Rumelihisarı’nda çizimlerini kendisinin yaptığı ve yapımına da bizzat nezaret ettiği yalısında hayatını sürdürmüştür. Bu yalı, döneminde çok şöhret bulmuş ve yalının bulunduğu mekâna “Fennî Burnu” denmiştir. Esrar Dede Tezkiresi “*Rumilihisârında kendülere intimâ ile marûf Fennîburnu nâm mahalde vâkı’ yalısında bin yüz yirmi senesi vefât itmişlerdir.*”¹⁵ demektedir.

Tezkirelerin hepsinde Fennî’nin tarih manzumeleriyle ünlü olduğu belirtilmiştir. Fennî Mehmed Dede’nin Beşiktaş Mevlevîhânesi Şeyhi Dede Yûsuf’un ölümüne, Beşiktaş Mevlevîhânesi’nin tamiri için ve hac yolunda ölen Pervane-zâde için yazdığı tarihler Safâyî tezkiresinde yer almaktadır.¹⁶

Kaynaklarda şiiri yanında inşası ile tanındığı söylenen Fennî Mehmed Dede’nin mensur herhangi bir eserine rastlanmamıştır. Bilinen tek eseri “*Dîvân*” ıdır.

Fennî Mehmed’in *Dîvân*¹⁷’ı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında bulunan Osman Ergin Türkçe yazmaları bölümünde 56/4 de kayıtlı gözükmesine rağmen aynı kayıta çalışmamıza konu olan Mora Yenişehirli Fennî’nin *Dîvân*¹⁸’ı da bulunmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda Fennî Mehmed’in *Dîvânı*’na ait kayıt bulunamamıştır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında bulunan nüshanın Mora Yenişehirli Fennî’ye ait olduğu tespit edilmiştir.

¹² ERCAN, Özlem, “Baba-Oğul Sadrazamların Şairlere Farklı Yaklaşımları ve Fâzıl Ahmed Paşa’ya Yazılan Manzumeler”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 7/2 Spring 2012, s.465.

¹³ ABDÜLKADİROĞLU, Abdülkerim, **İsmail Belîğ Nuhbetü’l-âsâr Li Zeyli Zübdetü’l-Eşâr**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s.325.

¹⁴ Bkz. ERCAN, Özlem, a.g.m., s.461-480.

¹⁵ GENÇ, a.g.e., s.417.

¹⁶ ÜZER ALTUNER, a.g.e., s. 662-666.

¹⁷ (https://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=105997)

¹⁸ (https://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=98914)

Şairin hayatıyla ilgili bilgilerde tezkirelerde ayrılan tek nokta, ölüm tarihidir. Safâî¹⁹ ve İsmail Belîğ tezkiresinde²⁰ H.1120/ M. 1708, Sâlim'de H. 1127/ M. 1715 ve Esrar Dede'de H. 1128/ M. 1716 olarak kayıtlıdır. Rumelihisarı'ndaki Kayalar Mezarlığı²¹, na defnedilmiştir.

4. Mustafa Fennî²²

Mustafa Fenni'nin nerede ve ne zaman doğduğu bilinmemektedir ancak divanda düşülen tarihlere göre 17.yüzyılın sonlarında doğmuş olabileceği söylenebilir. Fenni devlet dairelerinde yazı işleri ile uğraşan bir kişidir; bu sebeple iyi bir eğitim aldığı söylenilebilir. Şairin mezarının İstanbul'da olduğu kayıtlarda yer almasına rağmen hangi mezarlığa defnedildiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır.

5. Kömürkaya-zâde Fennî

Hayatıyla ilgili bilgi kaynaklarda yer almamakla birlikte Dîvân'ı İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları E.H.1633 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Dîvân'ın istinsah tarihi H.1193/M.1779'dir; bu tarih, Kömürkaya-zâde Fennî'nin yaşadığı dönemi kısmen de olsa yansıması açısından önemlidir. Şair ilgili yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

6. Arif Fennî [öl.1232/1816-17]

Hotin mufahızı Gazi Ahmet İzzet Paşa'nın oğludur. Ahmet İzzet Paşa, İstanbul'a döndükten sonra Arif Fenni'yi saray kilerine çerağ etmiştir. IV. Mustafa döneminde de sarayda görev almıştır. Kaynaklarda ölüm tarihi H.1232/M.1816-17 olarak verilmiştir.

7. Timur Fennî

Asıl adı Timur Mehmed'dir. Erzurumludur. Kaynaklarda bir divanının olduğu bilinmesine rağmen divanına ulaşılammıştır.

¹⁹ “Bin yüz yigirmi tarihinde fevt olmuştur.”

²⁰ “Bin yüz yigirmi senesinde muhâsabe-i ‘ömri defteri tay oldu.”

²¹Rumelihisarı'nda altısı Türklere, biri Ermenilere ait olmak üzere yedi mezarlık vardı. Sahilde Kayalar Mezarlığı, Şehitlik veya Nafi Baba Mezarlığı, Osmanlı Mezarlığı (Küçük dere Ayazmasının yakınında), Bağ Mezarlığı, Meydan Mahallesi Mezarlığı ve Aşiyân Mezarlığı. İlk beş mezarlık zamanla kaldırıldı. Tek Türk Mezarlığı olarak Aşiyân Mezarlığı kaldı. Ermenilere ait mezarlık ise Rumelihisarı'nın üst kısmındadır. Rumelihisarı'nda Yahudi ve Rum Mezarlığı yoktur. (<http://www.rumelihisariderneği.com/content/view/18/42/>) (e.t.30.01.2014).

²²Bkz. Demirkazık, Hacı İbrahim, 18.YY.Şairi Mustafa Fennî Dîvân (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2009.

8. Mora Yenişehirli Fennî [öl.1305/1885]

Çalışmaya konu olan Fennî mahlaslı şairdir.

9. Yozgatlı Mehmed Said Fennî [öl. H.1336/M.1918]

Yozgatlı Sadık Efendi'nin oğludur. 1851 yılında doğmuştur. Ömer Ragıp Efendi'den Arapça ve Farsça öğrendi. Yozgat İdare Meclisi'ne başkatip olarak tayin edildi. Hattattır, Ankara'da hat ve edebiyat öğretmenliği yaptı. H.1336/M.1918'de Ankara'da vefat etmiştir.

Mehmed Said Fennî'nin hece ölçüsü ile de şiirler yazmıştır. Ali Şakir Ergin'in hazırladığı divanı 1996 yılında Yozgat Belediyesi tarafından basılmıştır.

10. İsmail Fennî Ertuğrul [öl.1946]

1856'da Tırnava'da doğmuştur. Tırnava Rüştîye Mektebi'ndeki eğitiminin ardından Arapça ve Farsça'da öğrenmiştir. Rusların Tırnava'yı işgal etmesi üzerine 1877'de İstanbul'a gelmiştir. İyi derecede Fransızca ve İngilizce bilmekteydi. Şairliğinden ziyade felsefe alanında yaptığı çevirilerle tanınmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

***FENNÎ DÎVÂNÎ*'NİN İNCELENMESİ**

1. Dîvân'da Yer Alan Nazım Biçimleri ve İçerikleri

Bu bölümde *Fennî Dîvânı*'nda yer alan nazım biçimleri ayrıntılı şekilde incelenmiştir:

1.1. Mesneviler

Fennî Dîvânı'nda mesnevi nazım şekliyle yer alan 2 manzume bulunmaktadır:

1. Mesnevi: 43 beyitten oluşmaktadır. Aruzun “fâ'ilâtün/fâ'ilün” kalıbıyla şair tarafından öğüt vermek amacıyla yazılmıştır.

2. Mesnevi: *Divân*'da yer alan sırasına göre 3. manzumedir; araya bir kaside girmiştir. Aruzun “fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün” kalıbıyla yazılmış 10 beyitten oluşmaktadır.

1.2. Kasideler

Fennî Dîvânı'nda 2 kaside yer almaktadır:

1. Kaside: 25 beyitten müteşekkil olup aruzun “mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün” kalıbıyla yazılmıştır.

2. Kaside: “Münâcât” başlığı altında yer alan manzume “yâ Ganî Perverd-gâr” redifiyle yazılmıştır. Aruzun “fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün” kalıbıyla yazılmış olup 32 beyitten müteşekkildir.

1.3. Musammatlar

1.3.1. Terci'-i Bend

Fennî Dîvânı'nda 15 Terci'-i Bend bulunmaktadır:

1. Terci'-i Bend (Mus.1): Aruzun “mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün” kalıbıyla yazılmıştır. 5 beyitlik 10 bendden oluşan Terci'-i Bend, mütekerrirdir.

2. Terci'-i Bend (Mus.2): 10 mısralık 5 bendden müteşekkil olan Terci-i Bend'de “Mu'aşşer-i Terci'-i Bend” başlığı yer almaktadır. Aruzun “müfte'ilün/müfte'ilün/fâ'ilün” kalıbıyla yazılmış Terci'-i Bend mütekerrirdir.

3. Terci'-i Bend (Mus.3): 10 mısralık 6 bendden müteşekkil Terci'-i Bend'de “Mu'aşşer-i Terci'-i Bend” başlığı yer almaktadır. Aruzun “mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün” kalıbıyla yazılmış Terci'-i Bend mütekerrirdir.

4. Terci'-i Bend (Mus.4): 6 mısralık 6 bendden müteşekkil olan musammat da “Müseddes-i Terci'-i Bend” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün” kalıbıyla yazılmış Terci'-i Bend mütekerrirdir.

5. Terci'-i Bend (Mus.5): 6 mısralık 6 bendden müteşekkil olan musammat da “Müseddes-i Terci'-i Bend” başlığı bulunmaktadır. Aruzun “fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün” kalıbıyla yazılmış Terci'-i Bend mütekerrirdir.

6. Terci'-i Bend (Mus.6): 6 mısralık 7 bendden müteşekkil olan musammat da “Müseddes-i Terci'-i Bend” başlığı bulunmaktadır. Aruzun “mef'ûlü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün” kalıbıyla yazılmış Terci'-i Bend mütekerrirdir.

7. Terci'-i Bend (Mus.7): 6 mısralık 6 bendden müteşekkil olan musammat da “Müseddes-i Terci'-i Bend” başlığı bulunmaktadır. Aruzun “fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün” kalıbıyla yazılmış Terci'-i Bend mütekerrirdir.

8. Terci'-i Bend (Mus.8): 6 mısralık 6 bendden müteşekkil olan musammat da “Müseddes-i Terci'-i Bend” başlığı bulunmaktadır. Aruzun “mef'ûlü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün” kalıbıyla yazılmış Terci'-i Bend mütekerrirdir.

9. Terci'-i Bend (Mus.10): 6 mısralık 5 bendden müteşekkil olan musammat da “Müseddes-i Terci'-i Bend” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün” kalıbıyla yazılmış Terci'-i Bend mütekerrirdir. *Dîvân*'da bu musammattan önce bir muhammes yer aldığı için 9. Terci'-i Bend, 10 olarak numaralandırılmış ve bundan sonraki musammatlar da bu sıralamadan devam etmiştir.

10. Terci'-i Bend (Mus.11): 6 mısralık 5 bendden müteşekkil olan musammat da “Müseddes-i Terci'-i Bend” başlığı yer almaktadır. Aruzun “mef'ûlü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün” kalıbıyla yazılmış Terci'-i Bend mütekerrirdir.

11. Terci'-i Bend (Mus.12): 6 mısralık 6 bendden müteşekkil olan musammat da “Müseddes-i Terci'-i Bend” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün” kalıbıyla yazılmış Terci'-i Bend mütekerrirdir.

12. Terci'-i Bend (Mus.13): 6 mısralık 4 bendden müteşekkil olan musammat da “Müseddes-i Terci'-i Bend” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün” kalıbıyla yazılmış Terci'-i Bend mütekerrirdir.

13. Terci'-i Bend (Mus.14): 6 mısralık 6 bendden müteşekkil olan musammat da “Müseddes-i Terci'-i Bend” başlığı yer almaktadır. Aruzun “mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün” kalıbıyla yazılmış Terci'-i Bend mütekerrirdir.

14. Terci'-i Bend (Mus.15): 6 mısralık 6 bendden müteşekkil olan musammat da “Vatan Hakkında Söylenmiştir” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün” kalıbıyla yazılmış Terci'-i Bend müseddes-i mütekerrirdir.

15. Terci'-i Bend (Mus.16): 6 mısralık 6 bendden müteşekkil olan musammat da “Müseddes-i Terci'-i Bend” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün” kalıbıyla yazılmış Terci'-i Bend mütekerrirdir.

16. Terci'-i Bend: “Temmet Dîvân-ı Fennî” notundan sonra yer alan bir manzumedir. 16 mısralık 21 bendden oluşan manzume, aruzun “mef'ülü/mefâ'ilün/fe'ülün” kalıbıyla yazılmıştır. Mütekerrir olan bu manzumenin Fennî'ye ait olduğu konusunda kuşularımız vardır. Manzumede üslûbun Fennî'nin üslûbuna benzememesinin yanı sıra mahlasın da yer almaması Fennî'ye ait bir terci'-i bend olduğu konusunda şüphelerimizi arttırmıştır.

1.3.2. Muhammes

Fennî Dîvânı'nda 10 muhammes bulunmaktadır.

1. Muhammes (Mus.9): Aruzun “mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün” kalıbıyla yazılmış muhammes mütekerrirdir. Kafiyeleniş şeması “aaaAA-bbbAA-cccAA-dddAA-eeeAA” şeklindedir.

2. Muhammes (Mus.17): Aruzun “fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün” kalıbıyla yazılmış, muhammes müzdeviçtir. Kafiyeleniş şeması “aaaAA-bbbAA-cccAA-dddAA-eeeAA” şeklindedir.

3. Muhammes (Mus.18): Aruzun “mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün” kalıbıyla yazılmış muhammes, mütekerrirdir. Şairin Alevî olduğunu belirten bir muhammestir. Kafiyeleniş şeması “aaaAA-bbbAA-cccAA-dddAA-eeeAA” şeklindedir.

4. Muhammes (Mus.19): Aruzun “mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün” kalıbıyla yazılmış, muhammes-i müzdeviçtir. “Muhammes-i Letâ'if” başlığı yer almaktadır. Kafiyeleniş şeması “aaaaA-bbbbA-ccccA-ddddA-eeeeA” şeklindedir.

5. Muhammes (Mus.20): Aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmış, mütekerrir bir muhammesdir. Kafiyeleşme şeması “aaaAA-bbbAA-cccAA-dddAA-eeeAA” şeklindedir.

6. Muhammes (Mus.21): 6 bentten oluşan muhammes, aruzun “mefâ’ilü/mefâ’ilü/fe’ülün” kalıbıyla yazılmış, mütekerrirdir. Kafiyeleşme şeması “aaaAA-bbbAA-cccAA-dddAA-eeeAA-fffAA” şeklindedir.

7. Muhammes (Mus.22): 4 bentten oluşan muhammes, aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmış, mütekerrirdir. Kafiyeleşme şeması “aaaAA-bbbAA-cccAA-dddAA” şeklindedir.

8. Muhammes (Mus.23): 6 bentten oluşan muhammes, aruzun “mefâ’ilün/mefâ’ilün/ mefâ’ilün/ mefâ’ilün” kalıbıyla yazılmış, mütekerrirdir. Kafiyeleşme şeması “aaaAA-bbbAA-cccAA-dddAA-eeeAA-fffAA” şeklindedir.

9. Muhammes (Mus.24): 5 bentten oluşan muhammes, aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmış, mütekerrirdir. Kafiyeleşme şeması “aaaaA-bbbbA-ccccA-ddddA-eeeeA” şeklindedir.

10. Muhammes (Mus.25): 5 bentten oluşan muhammes, aruzun “mefâ’ilün/mefâ’ilün/ mefâ’ilün/ mefâ’ilün” kalıbıyla yazılmış, mütekerrirdir. Kafiyeleşme şeması “aaaAA-bbbAA-cccAA-dddAA-eeeAA” şeklindedir.

1.3.3. Tahmisler

Fennî Dîvânı’nda 19 tahmis bulunmaktadır.

1. Tahmis (Mus.26): 7 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Misâli” başlığı yer almaktadır. Aruzun “mefâ’ilün/ mefâ’ilün/ mefâ’ilün/ mefâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşme şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda-eeeee-ffffa-gggga” şeklindedir. Misâli’nin

Cemâliñ süre-i Ṭāhā gözün esrâr-ı mâ vü hâ

Ḥuṭuṭuñ istivâsında o zülfün “*urvetü’l vüşkâ*”²³ (G.10/1)

matla beyitli gazeline tahmistir.

2. Tahmis (Mus.27): 5 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Fuzûli” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşme şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda-eeeee” şeklindedir. Fuzûli’nin

²³ “Kopmayan sağlam bir kulp” (Bakara, 2/256)

Ey esir-i dāğ-ı ğam bir gūşe-i mey-ḥāne tūt
Tūtma zūhhādīñ muḥālif pendimi peymāne tūt (G.43)

matla beyitli gazeline tahmistir.

3. Tahmis (Mus.28): 7 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Fuzûlî” başlığı yer almaktadır. Aruzun “mefâ’îlün/ mefâ’îlün/ mefâ’îlün/ mefâ’îlün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşiş şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda-eeeea...” şeklindedir. Fuzûlî’nin bu gazeli *Dîvân*’ında yer almamaktadır.

Bu ‘ âlem gibi gönül kaydın çekersen miḥnetin ğamdır²⁴

Fenâsız menziliñ seyr eyle kim bir ḥoşca ‘ âlemdir

matla beyitli gazeline tahmistir.

4. Tahmis (Mus.29): 8 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Nâcî” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşiş şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda...” şeklindedir. Nâcî’nin

Fırka-i Nâcîdeñiz biz bulmuşuz ğamdan necât

Mest-i ‘ aşkız Ḥızr elinden içmişiz âb-ı ḥayât

matla beyitli gazeline tahmistir.

5. Tahmis (Mus.30): 5 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Tûrâbî Dede Efendi” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşiş şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda-eeeea” şeklindedir. Tûrâbî Dede Efendi’nin

Sırr-ı Ḥaḫka vâkıf olmuş âşnâ yüz biñdedir

Si vü dü esrârına lâyıḫ revâ yüz biñdedir (G.132/1)

matla beyitli gazeline tahmistir.

6. Tahmis (Mus.31): 6 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Sa’dî” başlığı yer almaktadır. Aruzun “mefâ’îlün/ mefâ’îlün/ mefâ’îlün/ mefâ’îlün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşiş şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda-eeeea-ffffa” şeklindedir. Sa’dî’nin

Ḥisâb eyle Ḥaḫîñ na‘ mäsınıñ ‘ adādını hem yâz

Daḫi erḫâm-ı esmâyı urup sineñde tıy râz²⁵

matla beyitli gazeline tahmistir.

²⁴ Dizede bir hece fazladır.

²⁵ Dizede bir hece eksiktir.

7. Tahmis (Mus.32): 7 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Fuzûlî” başlığı yer almaktadır. Aruzun “mefâ’ilün/ mefâ’ilün/ mefâ’ilün/ mefâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşme şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda...” şeklindedir. Fuzûlî’nin

Hayâl ile tesellidir gönül meyl-i vişâl etmez

Gönülden taşra bir yâr olduğun ‘ aşık hayâl etmez

matla beyitli gazeline tahmistir. Fuzûlî’nin bu gazeli *Dîvân*’ında yer almamaktadır.

8. Tahmis (Mus.33): 5 bentten oluşan tahmis de başlık yer almamaktadır. Aruzun “mefâ’ilün/ mefâ’ilün/ mefâ’ilün/ mefâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşme şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda-eeeea” şeklindedir.

Eyâ sen şanma kim senden bu güftâr-ı dehân söyler

Riyâ terkîb olan ‘ unşur yaḥûd mühimm-zebân söyler

matla beyitli Nakşî’nin gazeline tahmistir.

9. Tahmis (Mus.34): 5 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Niyâzî” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşme şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda-eeeea” şeklindedir. Niyâzî’nin

Zâhidâ şûret gözetme içerü gel câna bak

Vechiñ üzre gör ne yazmış defter-i Raḥmâna bak

matla beyitli gazeline tahmistir.

10. Tahmis (Mus.35): 5 bentten oluşan tahmis de “Muhammes-i Vahdetî” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fe’ilâtün/fe’ilâtün/fe’ilâtün/fe’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşme şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda-eeeea” şeklindedir. Vahdetî’nin

Zâtımı fehm edeli fazl-ı Hudâ şeklinde

‘ Ârifâne gezeriz ehl-i fenâ şeklinde

matla beyitli gazeline tahmistir.

11. Tahmis (Mus.36): 4 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Kâmil” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fe’ilâtün/fe’ilâtün/fe’ilâtün/fe’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşme şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda” şeklindedir. Kâmil’in

Ḳanı bir tâlib-i Ḥaḳ şimdi fenâ şeklinde

Şûret uğrısı çoḡaldı fuḳarâ şeklinde

matla beyitli gazeline tahmistir.

12. Tahmis (Mus.37): 4 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Gaybî” başlığı yer almaktadır. Aruzun “mefâ’ilün/ mefâ’ilün/ mefâ’ilün/ mefâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşme şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda” şeklindedir. Gaybî’nin

Ne ayak ol bu ‘ aql ile ne mest ol ‘ aşkıle dâ’im

Ne maḥcüb-ı ilâhî ol ḥaḳîḳatde kûsûr eyle

matla beyitli gazeline tahmistir.

13. Tahmis (Mus.38): 7 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Salâhî” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşme şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda...” şeklindedir. Salâhî’nin

Râh-ı Ḥaḳda zilletem ‘ ayn-ı sa‘ âdetdir baña

Şûretâ alçaklığım ma‘ nide rif‘ atdır baña

matla beyitli gazeline tahmistir.

14. Tahmis (Mus.39): 5 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Gaybî” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşme şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda-eeeea” şeklindedir. Gaybî’nin

Ḥaḳ cemâlidir cemâliñ Ḥaḳ kelâmıdır sözün

‘ Âşığı şâdıḳ iseñ bilmeye sa‘ y et gündüzün

matla beyitli gazeline tahmistir.

15. Tahmis (Mus.40): 7 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Misâlî” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşme şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda...” şeklindedir. Misâlî’nin

Nâr-ı dūzaḥdır şaḳın meyl etme nādān şoḥbeti

Cennet isterseñ dilā kesb eyle ‘ irfān şoḥbeti (G.593/1)

matla beyitli gazeline tahmistir.

16. Tahmis (Mus.41): 11 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Misâlî” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleşme şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda...” şeklindedir. Misâlî’nin

Pâk edem derseñ tikenden gülşeni

Nâr-ı ‘ aşkullâha yaḳ cān u teni (G.559/1)

matla beyitli gazeline tahmistir.

17. Tahmis (Mus.42): 5 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Sıdkî” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleniş şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda-eeeea” şeklindedir. Sıdkî’nin

Mey nedir anmaz bile la’l-i lebinden kām alan
Kevşer-i nuṭṭuñla bulmuşdur ḥayāt-ı cāvidān
matla beyitli gazeline tahmistir.

18. Tahmis (Mus.43): 5 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Şûhî” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fe’ilâtün/fe’ilâtün/fe’ilâtün/fe’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleniş şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda-eeeea” şeklindedir. Şûhî’nin

Nice bir tağda ğışa-i dehr ile ber-bād olalım
Varalım meygelerde biraz ābād olalım
matla beyitli gazeline tahmistir.

19. Tahmis (Mus.44): 7 bentten oluşan tahmis de “Tahmis-i Âkif” başlığı yer almaktadır. Aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiyeleniş şeması “aaaaa-bbbba-cccca-dddda..” şeklindedir. Âkif’in

Özge bir sevdā bırağdı cānıma efkār-ı ‘aşğ
Kā’in-i kudret ezelde yazdı çün bī-mār-ı ‘aşğ
matla beyitli gazeline tahmistir.

1.4. Nefes

Bektaşî şairlerinin yazdığı genellikle vahdet-i vücûd kavramını işleyen tasavvufî şiirlerden olan nefes²⁶, Fennî *Dîvânı*’nda yer almaktadır. Nefeslerin genellikle kalenderâne ve alaycı bir üslupla yazıldığı dikkat çekmektedir.

1. Nefes (Mus.45): 5 dörtlükten oluşan nefes, on birli hece ölçüsüyle yazılmıştır. Kafiyeleniş şeması “abbb-cccb-dddb-eeeb-fffb” şeklindedir.

2. Nefes (Mus.46): 5 dörtlükten oluşan nefes, on birli hece ölçüsüyle yazılmıştır. Kafiyeleniş şeması “abbb-cccb-dddb-eeeb-fffb” şeklindedir.

3. Nefes (Mus.47) : 3 dörtlükten oluşan nefes, on birli hece ölçüsüyle yazılmıştır. Kafiyeleniş şeması “abcb-dddb-eeeb” şeklindedir.

²⁶ bkz. DİLÇİN, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yayınları, Ankara, 2005, s.346-347.

4. Nefes (Mus.48) : 4 dörtlükten oluşan nefes, on birli hece lsyle yazılmıştır. Kafiyeleniş şeması “abcb-dddb-eeeb-fffb” şeklindedir.

5. Nefes (Mus.49): 5 dörtlükten oluşan nefes, on birli hece lsyle yazılmıştır. Kafiyeleniş şeması “abab-cccb-dddb-eeeb-fffb” şeklindedir.

6. Nefes (Mus.50): 3 dörtlükten oluşan nefes, on birli hece lsyle yazılmıştır. Kafiyeleniş şeması “abab-cccb-dddb” şeklindedir.

1.5. Gazeller

Dvn’da toplamı 901 beyit tutan 149 gazel bulunmaktadır. *Fenn Dvnı*’ndaki gazellerden c n-tamm gazeldir.²⁷ Fenn’nin en çok tercih ettiği beyit sayısı beştir. İkinci sırayı ise altı beyitli gazeller alır. Gazellerin beyit sayıları, çoktan aza doğru sıralandığında aşağıdaki gibidir:

Gazelin Ka Beyit İçerdiği	Divan’da Bulunan Toplam Gazel Sayısı
5	59 Gazel ²⁸
6	55 Gazel ²⁹
7	16 Gazel ³⁰
8	11 Gazel ³¹
9	2 Gazel ³²
11	1 Gazel ³³
12	1 Gazel ³⁴
30	1 Gazel ³⁵

²⁷ G.56, G.112, G.148.

²⁸ G.1, G.4, G.5, G.6, G.14, G.19, G.20, G.22, G.26, G.27, G.28, G.29, G.30, G.34, G.45, G.49, G.52, G.53, G.55, G.57, G.59, G.61, G.66, G.67, G.69, G.70, G.73, G.78, G.79, G.80, G.84, G.86, G.87, G.88, G.92, G.93, G.96, G.100, G.105, G.106, G.109, G.116, G.119, G.123, G.127, G.128, G.131, G.132, G.134, G.135, G.136, G.138, G.139, G.140, G.141, G.142, G.145, G.146, G.147.

²⁹ G.2, G.7, G.10, G.12, G.13, G.18, G.21, G.23, G.24, G.25, G.31, G.32, G.33, G.37, G.38, G.39, G.40, G.41, G.42, G.43, G.44, G.46, G.47, G.50, G.54, G.58, G.60, G.62, G.63, G.64, G.65, G.74, G.75, G.77, G.81, G.82, G.83, G.89, G.91, G.94, G.95, G.97, G.98, G.99, G.101, G.102, G.103, G.108, G.114, G.121, G.129, G.130, G.133, G.143, G.144.

³⁰ G.3, G.9, G.11, G.15, G.16, G.48, G.51, G.68, G.76, G.85, G.90, G.110, G.115, G.117, G.122, G.124.

³¹ G.8, G.35, G.36, G.104, G.107, G.111, G.113, G.120, G.125, G.126, G.149.

³² G.17, G.118.

³³ G.137.

³⁴ G.72.

³⁵ G.71.

Dîvân'da on üç gazelde mahlas yer almamıştır. Bunlar 5, 14, 18, 19, 30, 34, 52, 65, 106, 112, 122, 142, 148. gazellerdir. 71. gazel mutavveldir. *Fennî Dîvânı*'nda 21. gazel, “zü'l-metâlî” (iki matla'lı gazel) örneğidir. 84. ve 124. gazellerin matla beyitleri yoktur.

Fennî gazellerinde alfabenin yirmi beş harfiyle kafiye yapmıştır:

Harf	Toplam Gazel Sayısı
Elif	13
Be	3
Te	6
Se	1
Cim	4
Ha	3
Dal	3
Zâl	1
Râ	41
Ze	5
Sin	3
Şm	4
Sād	1
Dād	2
Tı	1
Zı	2
Ğaym	1
Fe	4
Kaf	4
Kef	4
Lâm	6
Mîm	4
Nun	10
Vav	5
He	6
Ye	12

Bu durumda şairin en çok Ra, Elif, Ye ve Nun harflerini kullandığı görülür. Se, Dâl Sâd, Gayın, Dâd ve Zı harflerini ise kafiye yapmak için pek tercih etmemiştir. Pe, Hı ve Ayın harfleriyle biten gazellere *Fennî Dîvânı* 'nda rastlanmamıştır.

1.6. Kıta

Fennî Dîvânı'nda hecenin on birli ölçüsüyle yazılmış bir kıta bulunmaktadır. Kafiye şeması “aBaB-cccB-dddB-eeeB” şeklindedir. Şairin Hz. Muhammed ve Hz. Ali sevgisini dile getirdiği bir manzumedir.

1.7. Elifnâme

Fennî Dîvânı'nda bir elifnâme bulunmaktadır. Aruzun “fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün” kalıbıyla yazılmış, 15 beyitten oluşmaktadır.

1.8. Tarihler

Fennî Dîvânı'nda 6 tarih manzumesi bulunmaktadır.

1. Tarih: Aruzun “fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün” kalıbıyla yazılmış, 4 beyitten oluşmaktadır.

Fenni ger etdi çifledi târihiñ öldüm dedi
Cennet olsun menzili rûh-ı revânı ola şâd

2. Tarih: “Fennî Efendi'nin mahdûmu Ali Cezbî Efendi'nin vefatına söylenen tarih” başlığı bulunmaktadır. Aruzun “fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün” kalıbıyla yazılmış, 4 beyitten oluşmaktadır. Şair düşürdüğü tarihi, manzumenin sonunda vermiştir.

Târihiñ gün gibi rûşendir cemî' i kâ'inât
Çâkeri âl-i 'abâ etsin seni Allâh 'Ali (H.1285/M.1868-69)

3. Tarih: “Osman Bey'in kerîmesinin tarihi” başlığı bulunmaktadır. Aruzun “mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün” kalıbıyla yazılmıştır, 8 beyitten oluşmaktadır.

O tıflıñ Fenni gevherle dedim mevlûduna târih
Zihî devlet kıoma dilden neşker ile Mevlâya³⁶ (H.1297/M.1879-80)

4. Tarih: “Dûrbîn Bey'in mahdûmunun târih-i mevlûdu” başlığı bulunmaktadır. Aruzun “mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün” kalıbıyla yazılmış, 8 beyitten oluşmaktadır.

³⁶ Dizede bir hece eksiktir.

İlâhî anı maḥfûz et o mûfredine terkîb et

Açılsın dal budak versin o fetḥ etsin her arayı (H.1295/M.1878)

5. Tarih: “Vechî’nin maḥdûmu Necmî’nin tarih-i mevlûdu” başlığı bulunmaktadır. Aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmış, 5 beyitten oluşmaktadır.

Şem‘ -i ḥüsñü dil-güşâdır cân bağlar toğrusu

Fenni ger çeşm-i başiretle aña kılsın nagâh (H.1205/M.1790-91)

6. Tarih: Tek beyitten oluşan tarih, aruzun “mefâ’ilün/ mefâ’ilün/ mefâ’ilün/ mefâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır:

Ḥâcetdir demek Fenni bizi ğurbet ğurbet etdi³⁷

Benim ahvâlime nâḫıq tamâm târîḫ ğarîbem ben (H.1204/M.1789-90)

1.9. Muamma

Fennî Dîvânı’nda bir muamma bulunmaktadır. Aruzun “fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün” kalıbıyla yazılmış muamma, 7 beyitten oluşmaktadır.

³⁷ Dizede bir hece eksiktir.

2. Nazım Türleri

Fennî Dîvânı'nda Allah'a yakarışın işlendiği bir münacaatın yanı sıra na't, medhiye ve mersiye örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Döneme ve bazı kişilere dair eleştirilerde bulunmakla birlikte şairin hicviye türünde bir şiir yazmaması dikkat çekicidir.

Fennî Dîvânı 'nda yer alan nazım türleri incelendiğinde;

Manzume Numarası	Nazım Türü
IV	Münacaat
II	Medhiye (kalem)
G.31-G.134.	Na't
G.93	Medhiye (Hâfız övgüsü)
G.107	Medhiye (Hz. İbrahim övgüsü)
G.114	Medhiye (On iki imamın övgüsü)
G.108	Medhiye (Hüseynîler'in övgüsü)
G.142 Mus.8 Mus.9	Medh-i Çihâr-yâr-ı güzîn (Hz. Ali övgüsü)
G.121.	Mersiye (Hz. Hüseyin için)

3. Ahenk Unsurları

3.1. Vezin

Fennî Dîvânı'nda yer alan 206 manzumede aruz ölçüsü kullanılmış, 6 nefes ve 1 kıta hece ölçüsüyle yazılmıştır. Eserde kullanılan aruz kalıpları, bahirler ve bunların kullanıldığı şiirlerin tablosu şu şekildedir:

Bahirler	Vezinler	Mes.	Kaside	Mus.	Gazel	Elifnâme	Tarihler	Muamma	Toplam
Remel	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün		1	15	87		3	1	107
	fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilün			6	15	1			22
	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	1		2	4				7
	fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilün			1	2				3
	fâ' ilâtün/fâ' ilün	1							1
Hezec	mefâ' ilün/mefâ' ilün/mefâ' ilün/mefâ' ilün		1	6	21		3		31
	mefâ' ilün/mefâ' ilün/fe' ülün			1	4				5
	mef' ülü/mefâ' ilü/mefâ' ilü/fe' ülün			7	14				21
	mef' ülü/mefâ' ilün/fe' ülün			1					
Serî	müfte' ilün/müfte' ilün/fâ' ilün			1				1	
Münserih	müfte' ilün/fâ' ilün/müfte' ilün/fâ' ilün				1			1	
Cedîd	fe' ilâtün/mefâ' ilün/fe' ilün			1				1	
Recez	müstef' ilün/müstef' ilün/müstef' ilün/müstef' ilün				2			2	

Vezinler tablosundan anlaşıldığı üzere *Fennî Dîvânı*'nda kullanılan vezin çeşidi azdır.

Fennî Dîvânî'nda yer alan manzumelerde imale, zihaf, medd ve vasl-ı ayn gibi aruz hatalarına rastlanmaktadır. Aruzun “mefâ‘îlün/mefâ‘îlün/mefâ‘îlün/mefâ‘îlün” kalıbıyla yazılan aşağıdaki beytin ilk mısraında “bâr-ı uykudan” tamlamasında şairin imale yaptığı görülmektedir:

O bâr-ı uykudan gönülün gözünü olmasın nâ'im
Dime o güft gûlardan diliñ dâ'im ola şâ'im (Mus.37/1)

Fennî Dîvânî'nda bir diğer aruz hatası olan zihafa da rastlanmaktadır. Şairin sıklıkla “Fennî” mahlasını yazarken zihaf yaptığı görülmektedir:

Koymaz elden Fenni şarrâf-i hîred
Güş-vâr et sözlerim devrânedir (G.71/29)

Şairin vezin gereği bazı Türkçe kelimelerde medd yaptığı görülmektedir. Aşağıdaki beytin ilk mısraındaki “artık” kelimesinde şair medd yapmıştır:

Her ne denlû artık ise koyulsun gam degil
Zinciri zülfünde bir dîvâne Allâh ‘aşkına (G.133/2)

Aruzun “mefâ‘îlün/mefâ‘îlün/mefâ‘îlün/mefâ‘îlün” kalıbıyla yazılan beytin ilk mısraındaki “tut” kelimesinde şair medd yapmıştır.

Yüzüñ dâ'im o mihrâba muķâbil tut her yerde
Vişâle mümteni' olsa naşib olmazdı bir ferde (Mus.1/VI/3)

Fennî Dîvânî'nda vasl-ı ayn örnekleri de yer almaktadır:

Özüñ taḥîr edip ol gönül tevḥîde ermezse
Seni ol sâde dile kılmaz ‘abâ ile ķabâyil (G.8/7)

Fennî Dîvânî'nda izafet-i maktu örneğine de rastlanmaktadır. Aşağıdaki ilk mısra da şair “akşa-yı merâm” kelimesini vezin gereği “akşa-merâm” şeklinde yazmıştır:

Sâlik iseñ Fenni bildiñ budurur akşa-merâm
Gel zen-i mekkâre-i tederic ile elden bırak (G.102/6)

Şair kullandığı aruz kalıplarında bazı tasarruflara gitmiştir. *Dîvân*'da tespit edilen tasarruflar şunlardır:

zaḥm > zaḥ[ı]m

Defter-i ‘aşķa zaḥ[ı]m urduñ elinle Fennî
Hele bir an ṭuramam sensiz amân kūsme baña (G.13/6)

sihr > sih[i]r

Düzdidir dāre çekilmiş şanma sen Manşūr olur

Haqqı bātıldan sih[i]r Haq söyleyen meşhūr olur (G.59/1)

vezn > vez[i]n

Cevher-i nuṭqını vez[i]n ile elinile kendiñ

Görücek ʿ ilm-i ḥurūfı bulan ādem saña pesdir (G.73/4)

tılsım > tıl[ı]sım

Gencīne-i ʿ aşkı nice gizlerdi göñülde

Ger olmuş o tıl[ı]sımı mār olmasın olmaz (G.81/3)

tezgeh > tez[e]geh

İşte Fennī kıl kalemle çekdiler

Tez[e]gehi dilde tutmuş bir kumaş (G.85/7)

zindān > zin[i]dān

Leb-i gül-fāmına zülfüñ şırāt-ı müstaķīm etmiş

Düşen menzil kılar Yūsuf gibi cāhı zin[i]dānıñ (G.104/4)

ejderhā > ejdehā

Ḥızr ile Mūsā için tavrı tecellī haqqıçün

Ejdehā kıldıñ ʿ aşāsın yā Ğanī Perverdgār (IV/11)

ne edersin > n'edersin

N'edersin bāğ-ı gülzārı görünce anda dildārı

Ṭolar göñlüne envārı olursuñ sen şaña mişkāt (II/23)

ne etdim > n'etdim

Fennī bahtım karadır bağrım olunmaz mādeder

N'etsin göñül bī-çāredir olmazsa ger senden ʿ atā (G.12/6)

nefs > nef[i]s

Žāyi ʿ etme vaqtini evķātini verme yele

Sen eriş ol kāfile-sālāra gel Fennī hele

Ārzu-yı nefsin helāk et şoñra al gencin ele

Geç hevā-yı nefsi-i şehvetden berī ol diñle pend

Pest ile pest ol yürü gel derd-mend ol derd-mend (Mus.17/5)

ne olur > n'olur

Biz hāle talıp taşra kōduķ kıl ile kālī

Yansaķ n'olur ol şem ʿ e-i pervāne mişālī

Artık söze yokdur dilimiñ ğayr mecālī
Biz serveriz ikrāra ʔurur ʔ ahd-i kavīyiz
Biz şāh-ı velāyet ʔulu biz hem ʔ Alevīyiz (Mus.18/3)

ümmīd > ümīd

Gün yüzüñ gösterdi devrān gitdi buluʔ aradan
Āyinemdir yüz çevirmem dönmem ol meh-pāreden
El çekem derseñ ümīd etme bu ben āvāreden
Göz göz olsa tiĝ-ı müjgān ile sīnem yareden
Ben kesilmem keseler başımı o çeşm ʔaradan (Mus.22/1)

neyim > ne'm

Elde n'em var ol perī-ruhsāra gönüm mübtelā
Murĝ-ı ravzam bulmadı ol zülf-i çīniñden rehā
Fenni ʔaşdım hāk-pāy olmaʔ gelir devlet baña
Göz göz olsa tiĝ-ı müjgān ile sīnem yareden
Ben kesilmem keseler başımı o çeşm ʔaradan (Mus.22/4)

ne etdi > n'etdi

N'etdi baña ey gül beden ʔ aşkıñla bu sevdā gözet
ʔoyma beni bī-kes meded ey ʔāmet-i ʔübā gözet (G.19/1)

elif > elf

Görünce ʔāmetiñ elfiñ yitirdim büsbütün ʔ aqlım
Özümden bī-ħaber etmek beni cümle zamān āfet (G.21/5)

Elf ü bīden bir mu' ammādır vücūdu ser-te-ser
Şābb-i emreddir velīkin ħurde-sāl olmuş gezer (G.67/3)

ʔāmeti elfiñ beyāniñ şerħ ederseñ mū-be-mū
ʔoĝrusu elde mufaşşal bir kitāb ister gönül (G.111/5)

önlek > ön[i]lek

Esb-i ʔab' a gel süvār ol kim ön[i]lekden öte
Saña sen ta' bīrini de ʔoysun artuʔ dil dudaʔ (G.102/2)

ħızr > ħız[ı]r

ʔuʔbu'l-aʔṭāb ricālullah [u] ħız[ı]r-libās
Ekşerī (yā) dil görünürler budalā şeklinde (Mus.35/3)

Kār-bān>kār[u]bān

Noқта-i vaḥdetde göz açmış gürūhı gözleyip
Kār[u]bān-ı ‘aşқа uyduқ fażl-ı Hаққı izleyip
Kāf tā [u] hā niқābıñ açdı kendi söyleyip
Menzil-i ma‘şūқа ereñ varlığı maḥv eyleyip
Bir vücūd olduқ hemīşe çün vücūd-ı kā’ināt (Mus.29/6)

ḥüsn>ḥüs[ü]n

Fennī çün başdı bu gün aḥsen-i taқvīm қadem
Gör o ḥalқı ḥüs[ü]nün seyrānı şūret gibidir (G.39/6)

Қur’ān>Қurḥān

Şanma zāhid güft gūdur sözlerime tut қulақ
Şāhidim Tevrāt Қurḥān [u] Zebūr İncİL olur (G.60/5)

‘ilm>‘il[i]m

Kimdir ola dost yolunda kendini ḥāk eylemiş
Gül gibi dost gülşeninde sīnesin çāk eylemiş
Ġıll ğışdan māsivādan göñlünü pāk eylemiş
“‘Alleme’l-esmā”³⁸ rumūzun fehm-i idrāk eylemiş
Қalb-i mir’āt mücellā rūşenā yüz biñdedir³⁹ (Mus.30/2)

seng-sār>Seng[i]sār

Hū hevāya aldanıp etme güşāde yelkeniñ
Seng[i]sāra uğradırsañ menziline yelken ac (G.24/5)

³⁸ “İsimleri öğretti.” (Bakara, 2/31-32)

³⁹ Dizede bir hece eksiktir.

3.2. Kafiye

Fennî Dîvânî'nda yer alan manzumelerde harflerine göre mücerred, mürdef ve mukayyed kafiyeyle rastlanmaktadır:

1. Mücerred Kafiye:

Aldı şabrım nā-gehān bilmem ne ʿ anber būy idi
Ol melāḥat gülşeninde degdi bir gülden baña (G.4/2)

Dedi gel öğren tecerrüd ḥālını pervāneden
Bir şadā kim gūşuma dūş oldu bülbülden baña (G.4/3)

2. Mürekkebe Kafiye:

a. Mürdef Kafiye:

Sen elif ḳaddiñ görüp ey zülf-i reyḥān ibtidā
Etdiñ ol zülfüñ gibi ʿ aḳlım perişān ibtidā (G.1/1)

b. Mukayyed Kafiye:

Sevsem olmaz mı ʿ aceb bir şābb-ı emred tāze genc
ʿ Aceb olur mu istesem şeftālisiñ olsam dilenc⁴⁰ (G.26/1)

“Bütün klasik edebiyatlarda olduğu gibi divan şiirinde de şairler, dâhil oldukları geleneğin estetik nizamına sıkı sıkıya bağlıdır. Bu bakımdan, divan şiirinde kafiye ve redif gibi unsurların kullanımını büyük ölçüde gelenek belirler. Bu anlayışta kafiye daha çok göze hitap eder.”⁴¹

Ey gönül insāfa gel
Ermeden ʿ ömre kesel (I/1)

Biñ nazār et kendine
Düşme tūzaḳ bendine (I/2)

İşte bu dehr-i denī
Ne beni kor ne seni (I/3)

⁴⁰ Dizede bir hece fazladır.

⁴¹ MACİT, M., *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 78.

48. gazelin ikinci mısraındaki gül kelimesini yazarken “vav” harfini de yazmıştır. Bu sebeple kelimenin “gül” okunacağı açıktır. Müstensihin bu yazımla “kulağa göre kafiye” yaptığı da görülmektedir:

Bezmi-i Cemde ey gözüm aşı hilâli gel de gör

Lâm u bâdan nûş et ol âb-ı zülâli gül de gör (G.48/1)

Aşğıdaki musammatın ilk mısraında kök hâlindeki “âzâde” kelimesiyle ismin –e hâlini şair kafiyeli kullanarak kafiye hatası yapmıştır:

Üçler yediler cümlesi âzâde gelirler

ırlar bile bu gülşene feryâde gelirler

Dil mülkünü tahtır edip âbâde gelirler

ayret-keşimizdir bize imdâda gelirler (Mus.11/III)

Benzer bir kafiye hatası aşğıdaki manzumede yer alan kök hâlindeki “denî” kelimesiyle ismin –i hâlini şairin kafiyeli kullanmasıyla oluşmaktadır:

odanıp açdıñ cefâ semtine toğru yelkeni

Etdiđiñ biñde birin etmez baña dehr-i denî (Mus.13/I)

“Uyaklı sözcüklerde revî harfinin Arap harfleriyle yazılışları aynı, fakat okunuşta ses bakımından benzer olmasına ikfâ denir.”⁴² *Fennî Dîvânı*’nda yer alan aşğıdaki manzumede “kûlhânda” kelimesinde şair ikfâ yapmaktadır:

Gören tennûr-ı dilde âteşim kûlhânda görsünler

Seririnde seni sultân beni efgende görsünler (Mus.3/I)

Şair 95. gazelin dördüncü ve altıncı beyitlerinin sonunda yer alan “ferâğ” kelimesini bir beyit arayla tekrar ederek “îtâ” yapmıştır. “îtâ, şiir içinde bir uyağın aynı anlamda yinelenmesidir ve kafiye hatası sayılmaktadır.”⁴³

...

Dâmeniñ ıtdum kesilmez keseler bu ellerim

Öyle ıtdum dâmeniñ kim eylemem senden ferâğ

Mâcerâ-yı firati andıñ baña ey gül beden

Dâđ-ı sînem üzre urduñ yine sen zebân-ı dâđ

⁴² DİLÇİN, Cem, a.g.e., s.64.

⁴³ DİLÇİN, Cem, a.g.e., s.64.

Fennî dehrîñ tiz geçer yoğdur arârı kevniniñ
Yârîñ için urmasın gel eyle bugünden ferâğ (G.95/6)

Fennî, *Dîvân*'ındaki 71. gazelde de cinasa yer vermiştir.

Etdiler ma' şûkı ' âşıkdan aleb
Gösteren mey rengini peymânedir

Gelmese ' âlemde Vâmık olmasa
Kimse bilmezdi bu gün ' Azrâ nedir

Añlamaz bu remzi erbâb-ı ğusûl
Ortadan bu fâ' ide hâlâ nedir

ađđı her kim eyler hâricden aleb
Özü şanmış oğrusu bî-gânedir

...

Sîm ü zer aydında aldı ba' zılar
Bilmedi mağşûd olan aslâ nedir

...

Kim ki bu ' ilm-i ledünni bilmedi
Bilmedi ol sâhil-i deryâ nedir

3.3. Redif

“Dîvân şiirinde kafiyenin bütünleyicisi ve zenginleştiricisi”⁴⁴ olan redif, *Fennî Dîvânı*’ndaki manzumelerde de ön plana çıkmaktadır. *Dîvân*’da en çok Türkçe ve fiil olan kelimelerle redif yapıldığı görülmektedir.

Sevdiğim nev-res[te]dir kaşı kemân olsun da gör

Vaşfa gelmez öyle bir gönca-dehân olsun da gör (G.42/1)

Gel ey servi semenâsâ niçün sen derse gitmeziñ

Oğutmaz mı h^vâceñ yoksa niçün sen derse gitmeziñ (G.122/1)

Fennî Dîvânı’nda yer alan redifler bazen ek, bazen kelime, bazen de kelime+ek şeklinde gruplanmıştır:

Ek Hâlinde Olan Redifler:

Deme sükker sözünü gizle aniñ taḫ^ç-ı megesdir

Yürü şarf eyleme nâ-ḫâbile bî-hûde nefesdir (G.73/1)

Kelime Hâlinde Olan Redifler:

Toğrudur şol ḫâmetiñ kim görse der cānâ elif

Gizlidir taḫtında gizler şad-hezār ma^ç nâ elif (G.98/1)

Kelime+Ek Hâlinde Olan Redifler:

Sevdiğim ol çār-yār-ı Muştafâdır sevdiğim

Ḥayder-i kerrār ^ç Aliyyü’l- Murtażadır sevdiğim (G.114/1)

Fennî Dîvânı’nda rediflerin kullanımı yaygın olmakla birlikte redifsiz manzumeler de yer almaktadır:

Fennî bir ^ç aşık-ı şeydâ gele mecnûn-āsâ

Düşe şahrâlara ḫayfâ diye Leylâ Leylâ (G.7/1)

Fennî Dîvânı’ndaki kafiye ve rediflere bakıldığında sade bir söyleyişin ve Türkçe kelimelerin ön plana çıktığı görülmektedir.

⁴⁴ MACİT, M., a.g.e., s.82.

GAZELLERİN REDİF TABLOSU

G.1	ibtidā	G.43	gizlidir
G.2	‘āşık saña	G.45	-e beñzer
G.3, G.11	-dir baña	G.46	söyler
G.4	-den baña	G.47	-indir
G.5	olur sensiz baña	G.48	-i gül de gör
G.6	olmaz saña	G.49	olur Bektāşiler
G.8	hā	G.50	-ı görsünler
G.10	lāzım saña	G.51	-dir şabūr
G.13	küsme baña	G.52	olmadan yegdir
G.14	oldu heb	G.53	-ıdır
G.16	etdim bu şeb	G.54	-örter
G.18	‘āķibet	G.55	-lasın ister
G.19	gözet	G.56	-dir
G.20	-yı dost	G.57	-mışdır
G.21	āfet	G.58	-endir
G.22	-ı mest	G.62	baş eger
G.23	el-ġiyāş	G.63, G.64	etdiñ yeter
G.27	-ya gücdür güc	G.65	-dadır
G.28	-a gelsin her şabaḥ	G.66	degil de pes nedir
G.29	ķadeḥ	G.67	olmuş gezer
G.30	-dır rūḥ	G.68	elden gider
G.31	-dır yā Muḥammed	G.69	görünür
G.34	-iñ lezīz	G.70	bilir
G.35	etdiler	G.72	-dir şabūr
G.36	ne bilir	G.74	vermezler
G.37, G.38, G.59, G60, G.61	olur	G.75, G.76	görünür
G.39	gibidir	G.77	olmaz
G.40, G.71, G.73	-dir	G.78	-yız biz Tūrābilerdeniz
G.41	ķapar	G.79	-ya baş egmez
G.42	olsun da gör	G.80	istemez
G.81	olmasın olmaz	G.83	bir nefes
G.86	ķalmamış	G.87	etmemiş
G.88	ayaķ baş	G.89	şuşar

G.90	-dan ğarāz	G.91	-ı feyz
G.92	-dır huṭūt	G.93	imiş Ḥāfız
G.94	vā' ız	G.98	elif
G.100	-yı ' aşq	G.103	-dır taḥkik
G.104	-iñ	G.105	etmek
G.106	-iñ seniñ	G.107	-ı Ḥaliliñ
G.108	gel gel Ḥüseynilerden ol	G.109	meded eyle mürüvvet kııl
G.110	sensin ol	G.111	ister göñül
G.113	ol	G.114	-dır sevdiğim
G.115	gördüm	G.116	olmasın
G.117	etme şağın	G.118	-yı ne bilsin
G.119	görmez misin	G.120	eden
G.121	ağlar bugün	G.122	niçün sen derse gitmezsiñ
G.123	olsun	G.124	olmadan
G.125	olmayan	G.126	edesiñ
G.127	hū ile yā hū	G.128	şimdengirü
G.129, G.130	-dir o	G.133	Allāh ' aşqına
G.132	-ı sen sende ara	G.135	-ya Allāh ' aşqına
G.134	e geldim yā Resūlullāh	G.136	-dır dideye
G.137	-de	G.138	ol yūri
G.139	-e geldi	G.140	olmayan bilmez bizi
G.141	etsin seni	G.142	etdiñ ' Alī
G.143	-lar gibi	G.144	-si
G.145	geldi	G.146, G.147, G.149	-i

4. Dil Özellikleri

Fennî Dîvânı'nı dil özellikleri açısından incelediğimizde şu durumlar karşımıza çıkmaktadır:

Fennî'nin dilinin oldukça sade olduğu görülmektedir. Özellikle hece ölçüsüyle yazdığı manzumeleri yalındır. Aruz ölçüsünü uyguladığı manzumelerinde ise Arapça, Farsça kelimeler ve tamlamalar bulunmakla birlikte anlaşılmayacak zorlukta değildir. Dinî ve tasavvûfî konuların işlendiği manzumelerde ise dilin ağırlaştığı görülmemektedir. XIX. yüzyılın son yarısında yaşamış bir şair olmasının bu durumdaki etkisi muhakkaktır.

Sen kime ' aşışsıñ ol gönca-dehân ' aşış saña
Mest-i medhüşuñ şarâb-ı erğuvan ' aşış saña (G.2/1)

Bir sözüml var ırardaş cân ile degil
Dilde zârîñ gizle açma bir ferde

Kâmil olam derseñ iki ' âlemde
Eyüp olup yolda şabr eyle derde (Mus.45/1)

Fennî Dîvânı 'nda Eski Anadolu Türkçesi'nden gelen kelimelere de sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Şairin Eski Anadolu Türkçesinden kullandığı kelimelerden bazıları şunlardır:

Berk : sağlam, sıkı, muhkem.

Kim ki bağlar kendisiñ “*hablü'l-metîn*”⁴⁵ e berk eder
Tırılmaz ol baħre tolar nâm u nişâniñ terk eder
Söz bilir hem dilden añlar her lisâni derk eder
Ger özüne vâşıl olmak ister iseñ diñle pend
Nâzi koy ehl-i niyâz ol derd-mend ol derd-mend (Mus.17/3)

Deviş- : hareket etmek, harekete geçirmek.

Göreyim kâkülünü taşra ço festen tışarı
Devişen zülfüne Mecnûn kıyâfet edesin (G.126/2)

Devşin- : çabalamak.

Görünen mazħar-ı nuṭķ ammâ nuṭķa devşinen kürsî
Dil-i ' anķâ görünmez görünür her zerrede ' aksi (Mus.28/4)

⁴⁵ “Sağlam ip, Kur'an, İslâm Dîni” (Al-i İmrân 3/103)

Digil : söyle.

Digil fazlıñıla yā Rabb naẓar kıł
Muḥammed ‘aşkına ben derd-mende (G.137/2)

Dökşürmek (dirşürmek): derlemek, toplamak, bir araya getirmek.

Bir degirmen şeklidir çarḥ-ı kebūd
Dökşürür ādem içinde dānedir (G.71/25)

Dükeli : hep, cümle, bütün.

Etmedi ādeme çünkim o melekveş secde
O ‘anidiñ dükeli sūd-ı zebāndır taḥķik (G.103/3)

Düriş : çaba, gayret.

Siretiñ şürete taḥbıke düriş sa‘y eyle
Koyma cān ayrıla teni kıł[a] cāna muzāf (G.99/3)

Gözü : ayna.

Gökdedir meh görünür o şuda ‘aksi ancak
Gözgüde iki gören ol mehi muḥlaḳ şaşdır (G.53/4)

İssi: sahip.

Gör imdi nice faẓl issi kalem kâfiñ serir etmiş
Kalemdir “*kâf ve’l-Kur’ân kalem*”⁴⁶dir cāmi‘ü’l-āyāt (II/3)

Kağı : hangi.

‘Akla uyduḳ cennet-i dilden sürüldük göz göze
Bunda uçmaḳ meyvesini kağı ellerdir dere
Çār ‘unşurdan libās oldu bize indik yere
Āsiyāb-ı dehre geldik şimdi boyun bekleriz
Dāne-i ten un olunca murğ-ı cānı añlarız (Mus.20/2)

Segirt- : koşmak, koşturmak.

Çün segirttim bulmadım ben gönü şāf
Şoñ beni taşdıḳ ederseñ bî-ḥilāf
Gerçek o yüz biñde birdir şanma lāf
Ehl-i ḥaḳķız deyü söyler güzāf
Şürete ḳalmış olur bul reh-zeni (Mus.41/3)

⁴⁶ "Kâf. Mecid (şerefli) Kur'an'a and olsun." (Kâf, 50/1)

Ṭağar : tava.

Nihān ağlar gözü ‘ aşıkların çeşminde yaş olmaz
Yanar ṭağar cigerdir bu şusuz elbet de aş olmaz (G.77/1)

Üt- : yenmek, oyunda kazanmak.

Demedim mi saña ey şüh-ı sitemkār etme
Yokdur cev̄r ü cefā semtine gel gitme⁴⁷
Kāh ütül baña efendim beni hebden ütme
Niçün o ekmedigim yerde bitersiñ bitme
Sen de bir sen gibi ğaddāra giriftār olasıñ
Etdigiñ gibi beni dāl u bī-zār olasıñ (Mus.7/IV)

Yeg : daha iyi

Benim maḥzūnlugum ğafletle şādān olmadan yegdir
Ĝamıñla ağlamak bülbül(ler)le ḥandān olmadan yegdir (G.52/1)

Yet- : yetişmek, erişmek, ulaşmak.

Menzile yetmek ise maḥşadıñ elden қо seni
Derc edip eyle fedā yār yoluna cān u seri (G.147/4)

Yigüş : yiyecek.

Kimini ğarḳ-ı ma‘ arīf kimini boş etmiş
Kimini pençe-i kudret ḥalefe yigüş etmiş (Mus.15/III)

Fennî Dîvânı’nda yer alan manzumelerde halk ağız özelliklerine de rastlandığı görülmektedir. Fennî, halk arasında kullanılan “yeder”, “tağdıcek” ve “çi” kullanımlarına manzumelerinde yer vermiştir:

Özüne vāşıl olsan Fenni yeder
Ḳonuldu başına devlet külāhı (G.147/8)

Ṭağdıcek kendizin
Dökşüremezsiñ özin (I/24)

“*Len terānî*”⁴⁸ ğuşşasından ḳurtulup āzād olan
Büy alır her bir çiçekden Fennî çiden nem ḳapar (G.41/6)

⁴⁷ Dize eksiktir.

⁴⁸ “Beni (asla) göremezsin.” (A’râf,7/143)

Halk ağız özelliklerinin yanı sıra Fennî'nin galat yazımlara da şiirinde yer verdiği görülür. Aşağıdaki musammatın üçüncü mısraında yer alan “ār” kelimesi galat kullanımıyla şiirde yer almaktadır:

‘ Aceb zülf-i perîşānîñ beni sevdāya şalmışdır

Göñül vaşlîñ için dil-ber belā baħrine ıalmışdır

ayırmaz şîşe-i nāmūs [u] ārın ıaşa almışdır

Bilirsin ‘ andelîbāsā göñül feryāda almışdır

Cefādan yüz çevirmez derd-i ğamdan lezzet almışdır (Mus.23/1)

4.1. Deyimler

aç gözlü olmak	Mus.27/2
ağzını açmak	G.411/4
ağzına almak	Mus.19/2
ağzını bıçak açmamak	G.41/4
ağzını tutmak	G.53/5, G.117/7
aklı ermemek	G.60/3
aklımı perişan eylemek	G.64/3
aklını almak	G.63/1
aklını şaşırmaq	G.57/1
ateşe yakmak	Mus.44/2
ayağı yere basmamak	G.29/3
ayak basmamak	G.32/3
bağrına kan oturmak	G.61/2
baş eğmek	G.61/1, G.61/2, G.61/3, G.61/4, G.61/5, G.61/6, G.79/1, G.79/2, G.79/3, G.79/4, G.79/5
baş a çıkmaq	G.29/5
başını aşmaq	G.57/2
başında yel esmek	G.129/5
baştan ayağı a kadar	Mus. 39/4, G.37/4
baştan başa	IV/14, G.34/2
can almak	Mus.11/I, Mus.11/II, Mus.11/III, Mus.11/IV, Mus.11/V
can bağışlamak	Mus.1/III/4
cana geçmek	G.31/4, G.84/3
can gözünü açmaq	Mus. 5/IV

can kulağıyla işitmek	Mus.7/VI, Mus.16/II, Mus.33/5
can vermek	Mus. 18/1, G.126/5, G.141/4
canına can katmak	Mus.9/3
canına kıymak	Mus. 16/IV
canını feda etmek	Mus.12/V, Mus.24/1
canını kurban etmek	G.87/4
ciğerini delmek	G.55/2
cûşa gelmek	G.55/5
defterini dürmek	T. II/2, IV/26
dem vurmak	G.105/3, G.120/5, Mus. 6/V, G.122/3, G.128/2, Mus.28/IV, Mus.31/IV
el çekmek	G.138/2
el vermek	Mus.33/4
el vermemek	G.17/8
eli ayağı bağlı olmak	G.84/5
ferdaya salmak	G.135/1, Mus.21/3
feryad etmek	G.86/1, G.120/6, Mus.12/III
feryada gelmek	Mus.11/III
gama dalmak	G.138/3
gönlüne dalmak	II/23, II/24
gönlü kaplamak	Mus.13/1
gönül almak	Mus.7/II
göz açmak	I/12, Mus.5/II, Mus.12/IV, Mus.16/IV, Mus.17/IV, Mus.28/7, Mus.29/6
göz göz olmak	Mus.22/1, Mus.22/2, Mus.22/3, Mus.22/4
göz önünde olmak	G.43/5

göz süzmek	Mus.21/5
hoş bakmak	G.78/4
imdad etmek	G.120/1
imdada gelmek	Mus.13/III
kan ağlamak	G.54/3, G.121/3, T.II/1
kan almak	Mus.11/I, Mus.11/II, Mus.11/III, Mus.11/IV, Mus.11/V
kan damlamak	G.14/4
kan oturmak	G.61/2
karar etmek	G.16/1
karar tutmak	Mus.2/V, G.68/5
kararı kalmamak	Mus.7/III, G.63/3, G.64/3
kurban olmak	G.104/5, G.123/1, G.138/4, Mus.3/VI, Mus.14/I
sabr u kararı gitmek	G.63/3, G.64/2, Mus.7/III
sabra tahammülü kalmamak	G.13/5
sırrına ermek	Mus.1/VIII/2
şeref bulmak	G.104/8
şöhret bulmak	G.113/3, G.122/2
taşra kalmak	Mus 1/V/4, G.102/3
yol bulmak	IV/28, G.68/7, G.111/6, G.130/2
yol göstermek	Mus.38/3
yolunda kurban olmak	Mus.6/IV
yüz çevirmek	Mus.22/1, Mus.23/1
yüz sürmek	Mus.48/1, G.2/4, G.104/4, G.149/6
yüzünü göstermek	Mus.1/IV/1, Mus.22/1, G.97/4, G.100/1

4.2. Atasözleri

ârife bir gül yeter

Ṭıfl meşrebdir gönül her gördüğüne meyl eder

‘Ārife bir gül yetipdir başa çıkmaz şeş [ü] penc (G.26/2)

gül dikensiz olmaz

Gül den ayrılmaz diken dā’im dikenden gül biter

Ḳoqla güldür gül gibi elden ḳoma o ḥār şuşar (G.89/5)

başına devlet külâhı konmak

Özüne vâşıl olsan Fennî yeder

Ḳonuldu başına devlet külâhı (G.149/8)

bülbüle altın kafes zindan görünür

Ḥâşılı sükker yedirseñ ‘andelibe her zamân

Gene zindân görünür ol bülbüle altın kafes (G.82/5)

bulunmaz dârû olmak

Şâmit ol açılma ḳardaş gördüğünü cân şanıp

Ṭalma cevher ḳaşdına her bir gülü ‘ummân şanıp

Dilkidir o posta geçmiş kendisin arslan şanıp

Mâ’il olma ey gönül her meclis-i ‘irfân şanıp

Kim bulunmaz dârû oldu şimdi insân şöḫbeti (Mus.40/6)

kimi güller gibi handan kimi gülmez bir nefes

Kimisi derd ile ğamda kimi luṭfuñ mazḫarı

Kimi güller gibi ḥandân kimi gülmez bir nefes (G.82/4)

Yılan ile karıncadan sakınma; erden, pirden, aksak ile körden sakın

Denir ḍarb-ı meşeldir bu şaḳınma mâr ile mürdan

Şaḳın erden şaḳın pirden şaḳın aḳsa[k] ile kürdan (Mus.1/I/1)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
***FENNÎ DÎVÂNI*'NİN TAHLİLİ**

I. DİN VE TASAVVUF

A. DİN

1. Allah

Fennî Dîvânı'nda Allah'ın varlığı, birliği ve yüceliğinden bahseden pek çok manzume yer almaktadır. *Dîvân*'da "Münacaat" başlığıyla mesnevi nazım şeklinde yazılmış bir manzume de bulunmaktadır:

Bism-i fazl-ı kibriyâsın yâ Ğanî Perverdgâr
Dest-gîri her gedâsın yâ Ğanî Perverdgâr (IV/2)

Cümle zerrât-ı cihâna kıldıñ emriñle diri
Hâliq-ı arz [u] semâsın yâ Ğanî Perverdgâr (IV/2)

Fennî'nin sadece Allah kelimesine yer vermediği de görülmektedir. Hakk, perverdgâr, Hûdâ, Hû, ya Rabb, Hallâk, Yezdân, Sübhân, Mevlâ gibi isimlerin manzumelerde yer alması Allah'ın isim ve sıfatlarının yaygınlıkla kullanıldığının bir göstergesidir:

Nazar yaz ol şerîki vü nazîri olmayan Allâh
Neler izhâr eder gayb-ı hevesinden hemân her-gâh (Mus. 1/II/1)

Nihân olmuş o çeşmiñ merdümünde gizlidir eyâ hû
Görür görmezlenir üftâdesiñ gâyet nihân söyler (G. 46/2)

Nüh nebîniñ haqqıçün yâ Rabb mücrim kullarıñ
Sen kabûl et ilticâsın yâ Ğanî Perverdgâr (Mus. IV/8)

Hudâ ezdâd ile verdi nizâmıñ iş bu ekvâna
Yeriñ cennet iken cânâ seni sen atma nirâna (Mus. 1/III/1)

"*Kün*"⁴⁹ dedi Hağ sende eşyâ cem' olup buldu yekûn
Fenni gel ten Mısrına Yûsuf Zelihâ sensin ol (G. 110/7)

⁴⁹ "Ol." (Bakara, 2/117)

Güzel ‘ arz et cemâliñ sen meh-i tâbânı görsünler

Ne kudretdir o kudret kudret-i Yezdânı görsünler (G.50/1)

Bazı manzumelerde Fennî’nin Tanrı ismini kullandığı da görülmektedir:

Tañrı diye fira‘ vna tapandan ne şorarsıñ

Mūsāya inanmaz yed-i beyzāyı ne bilsin (G. 118/4)

2. Melekler

Fennî Dîvânı’nda Cebrail, hûr, iblîs, şeytan, gilmân kelimelerinin sıklıkla geçtiği görülmektedir. Bunların hepsi dinî anlam ve kullanım içerisinde yer almamaktadır. Şairin “melek-meşreb”, “Cebrâil-sıfat” gibi kalıp kullanımları da tercih ettiği görülmektedir:

Ṭal‘ at-ı nefsiñ olup rûh ile rûhânî müdâm

Ṭa‘n mı Cebrâil-şıfat eyler iseñ ‘ arşa şu‘ üd (G. 32/4)

‘ Ārîf-i āgāha şor ger var ise bir müşkiliñ

Cümle zerrât-ı cihân söyler aña Cibrîl olur (G.60/4)

Ne bilir şürete nâzîr seni kim nice gevher

Sen melek-meşrebi bu tarz ile şeytân ne bilir (G.36/3)

Ḳande bilsin zâtıñ idrâk etmeden ‘ âcizdir o

Aşlı nâr iblîs degil mi aña nîrândır huṭûṭ (G.92/4)

3. Peygamberler

3.1. Hz. Muhammed

Son Peygamber Hz. Muhammed’in ismini Fennî’nin sıklıkla andığı görülmektedir. Hz. Muhammed isminin yanı sıra Ahmed, Mustafa isimlerini de şiirlerinde kullanmıştır. Hz. Muhammed’in âlemin övüncü olması, ümmetinden olunması sebebiyle duyulan mutluluk ve övünç şair tarafından manzumelerinde işlenmiştir:

İsmine Aḥmed denir

Kimdir anı kim bilir (I/31)

Oı ḥabîbiñ faḥr-ı ‘ âlem Muştafâniñ ‘ aşkına

Oḳuduñ ismini bâbın yâ Ġanî Perverdğâr (IV/16)

Yüzü kara günâhıyla kapında
Kuluñ Fennî gedâdır yâ Muhammed (G.31/6)

Ola cāniñ gibi ol cāme-i ṭab‘ında laṭîf
Ümmetim diye Muhammed ola senden hoşnüd (G.33/5)

3.2. Hz. İsâ

Meryem’in Hz. İsâ’ya hamile kalışı, Hz. İsâ’nın nefesiyle hastaları iyileştirip ölüleri diriltmesi ve göğe yükselmesi Fennî’nin şiirlerinde yer almaktadır:

Demidir gök kapısı olmadan ey cān mesdūd
Yürü ‘İsî-nefes ol göklere sen eyle şu‘ūd (G.33/1)

Şabr ile bağla belin olsun elinde şabr ‘İsî
‘Ālem-i inse gidem derseñ kifāyetdir şabūr (G.51/5)

Cān [u] dil ‘İsî-şifat bulsun ḥayāt-ı cāvidān
N’olur etseñ ‘aşıkāne bir şevāb ister gönül (G.111/7)

Bir nefesde yeñiden mürde-i çeşmim iḥyā
Eyledi gūya o dem ‘İsî-i Meryem geldi (G.145/3)

3.3. Hz. Nûh

Nûh Peygamber, *Fennî Dîvânı*’nda Hz. Nûh’un yaptığı gemiye ve büyük tufana telmih yapılarak kullanılmıştır:

Sefîne nice kim Nûḥa necât oldu ise öyle
Kalem aña maḥâfildir kalem ḥıfzında maḥzûfât (II/4)

Nûḥ ile ber-â-ber idi tūfānı şu nice
Fennî çekilip tekne şonuñda mile geldi (G.139/5)

Nûḥ nebîniñ ḥaḳkıçün yâ Rabb mücrim kullarıñ
Sen kabûl et ilticāsın yâ Ğanî Perverdgār (IV/8)

3.4. Hz. Yûsuf

Hz. Yûsuf'un Mısır iline sultan oluşu, Yakûp Peygamberin oğlu için çektiği acılar ve Hz. Yûsuf'un zindana atılması *Fennî Dîvânı*'nda işlenmiştir:

Yûsuf-ı şiddîka verdiñ Mısr ilin başdan başa
Giydirip sen şâh libâsın yâ Ğanî Perverdgâr (IV/14)

Aldı beni hüzni firâk görmez gözüm yakîn ırak
Ben bu ğamıñ Ya' kûbuyam ey Yûsuf-simâ gözet (G. 19/2)

Leb-i gül-fâmına zülfün şırât-ı müstaķim etmiş
Düşen menzil kılar Yûsuf gibi câh-ı zin[i]dânıñ (G.104/4)

3.5. Hz. İbrahim

İbrahim Peygamber, Nemrûd ile ilişkisi, ateşe atılması ve ateşi gülbahçesine çevirmesi kerâmetiyle *Dîvân*'da yer almıştır:

Çünkü sensiñ ol Ğalile nâr-ı gülzâr eyleyen
Sen şafâ kıldıñ hafâsın yâ Ğanî Perverdgâr (IV/10)

Tuymadın mı ol Ğaliliñ nâr-ı Nemrûd kışşasıñ
Âteşi gülşen eder gördüñ ne hâletdir şabûr (G.51/3)

Kim Ğaliliñ nârını nûr eyledi
Yâ Kelimin nûr nâr u cânânedir (G.71/5)

Nâr-ı Nemrûd olalı Fennî Ğalile gülşen
Nağam ' aşıklara tamuda cinândır taḥķîķ (G.103/6)

3.6. Hz. Musa

Hz. Musa, *Fennî Dîvânı*'nda esasının ejderha olması, yed-i beyzâ kerameti, Allah ile konuşması telmihleriyle anılmaktadır:

Ağaçdan bir kalem ammâ ' aşası oldu Mûsânıñ
Mûsaḥḥir oldu sâḥirler getirmede aña tākāt (II/5)

Hızr ile Mūsā için tavrı tecellî haqqıçün
Ejdehâ kıldıñ ‘aşāsın yâ Ğanî Perverdgār (IV/11)

Mes eder mi her denî anı maẓhar olmadan
Sen de ol Mūsā-şıfat gelsin şecerden saña ses (G.84/3)

3.7. Hz. Süleyman

Belkıs, hüdhüd ve mührü dolayısıyla Süleyman Peygambere telmih yapılmıştır:

‘Arş-ı Belkıs [u] Süleymān eyledi hāzır yaķın
Kaşr edip aña mesākın yâ Ğanî Perverdgār (K. 3/12)

Hüdhüde dilden haber şor tut Süleymān kulunu
Et sefer Belkıs için ‘azm-i Sebā lâzım saña (G.10/3)

O Süleymān mührü Mūsānıñ ‘aşāsı sendedir
Ey hidāyet kevkebi sensiñ Mesîhādan ğaraż (G.90/4)

3.8. Hz. Âdem

Âdem Peygamberin ismi Havva ile anılmakla birlikte âdemoĝlu da kastedilerek
tevriyeli kullanılmıştır:

Âdem ü Havvāya et andan güzer
Yer gök yıldızlar anı şerh eder (III/9)

Âdem ü Haķ bir vücūd
Etdi melekler sücūd (I/34)

3.9. Hz. Yakûb

Yakûp Peygamberin oĝlu Yûsuf sebebiyle çektiĝi acıları şair, kendi acılarını ifade
ederken kullanmıştır:

Ya‘ kûbı beytü’l-ħazānda koyduñ ol ħüznile
Arınıp aniñ bekāsın yâ ğanî Perverdgār (IV/13)

Gözümün yaşı yönelmez oldu ey cān pāresi
Ya‘ kûbam beytü’l-ħüzn de ğör ne ħāl etdiñ yeter (G.64/4)

Eger hicrân elinde zâr olursan
Anîñ Ya‘kûbı ol beytû’l-ğazanda (G.137/4)

3.10. Hz. Yahya

Hz. Yahya’nın şehit edilmesi olayı *Fennî Dîvânı*’nda “Duymadın mı Yahya’ya neler etmiş idi, Yehûd” telmihiyle verilmiştir.

Diş bilerdi seni řāvus-şifat görse şasûd
Tuymadın mı neler etmiş idi Yağyāya Yehûd (G.32/1)

4. Dinle İlgili Mefhumlar

4.1. Kur’an

Allah tarafından gönderilen son kutsal kitap olan Kur’an-ı Kerim, *Fennî Dîvânı*’nda sıklıkla anılmaktadır. Şair, sevgilin yüz güzelliği ile Kur’an arasında ilişki kurmuştur:

Mihr-i Qur’ândır cemâliñ yedi âyetdir baña
Ezber etsem muşhaf-ı hüsnüñ kifâyetdir baña (G. 3/1)

Fennî, aşk sırrını Kur’an’ın hāmili olmayanların bilemeyeceğini de manzumelerinde belirtmektedir:

Sırr-ı ‘aşkı hāmili Qur’ân olanlar bildiler
Tılsım olmuş lafz ile ma‘nâsı alan gizlidir (G.43/3)

Künc-i ‘aşka mâlik olmaz kenz-i Qur’ân olmayan
Yol iletmez bañre şol derd ile giryân olmayan (G.125/1)

Hâfız-ı Qur’ân olup ol dört kitâbıñ mecma‘ı
Gitmesin gönñlünden ister iseñ et zevk-ı sürür (G.44/3)

4.1.1. Ayet ve Hadisler

Fennî Dîvânî'nda bulunan ayet ve hadislerin geçtiği manzumeler şunlardır:

Gör imdi nice fażl issi kalem kâfiñ serîr etmiş
Kalemdir “*kâf vel-Kur’ân kalem*”⁵⁰ dir cāmi‘ ü’l-āyāt (II/3)

Bilirsñ kim “*ene*’l-*Hak*”⁵¹ na‘ rası urmuşdu Manşûrdan
Karın olduĝda Mûsāya tecellî eyledi Tûrdan (Mus.1/I/2)

Anuñcün şānına dendi anñ “*levlāke levlāke*”⁵²
Haķīkat vāhidü’l-ķahhār odur mālîk bu emlāke (M. 1/VIII/3)

Getirdiñ ‘ālem-i kevne beni sen eylediñ mecbûr
Elimde hüccet olmuşdur yüzünde āyet-i “*Ve’t-tûr*”⁵³ (Mus.3/V)

Sözün baħr-i hüviyyetdir dudaĝıñ dürr-feşān oldu
Seni cild-i tomar tevħîd eder her mû-zebān oldu
Muħaşşal kāmetiñ kevneyni cāmi‘ bir nişān oldu
Rumûz-ı “*küntü kenzen*”⁵⁴-i ħaseniñden ‘ayān oldu
Lebindir ma‘ deni rûĥu’l-ĥayāt-ı cāvidān baĥşā (Mus.26/3)

Şorma zāhid bir şoyunduĝ rehne verdik ĥırķayı
Ĥançer[i] vur ehl-i a‘ rāķ izleriz ol ĥırķayı
Ĥişşemiz ezel bezminde çekdik ķur‘ ayı⁵⁵
O “*seķāhum*”⁵⁶ şerbetinden içeli bir cür‘ ayı
‘Ömrü bāĥ bulmuşuz izimiz bize hergiz memāt (G.29/2)

⁵⁰ Kâf. Mecîd (şerefli) Kur'an'a and olsun. (Kâf, 50/1)

⁵¹ “Ben Hakk'ım ve hakikatım.” (Tâhâ, 20/14)

⁵² “Sen olmasaydın felekleri(kâinâtı) yaratmazdım.” (Hadis-i Şerif)

⁵³ “Daĝa andolsun.” (Tîn, 95/1-3)

⁵⁴ “Ben (gizli) bir hazineydim.” (Hadis-i Şerif)

⁵⁵ Dizede bir hece eksiktir.

⁵⁶ “Rableri (onlara tertemiz bir şarap) içirmiştir.” (İnsân, 76/21)

Cān eliyle “‘*urvetü'l-vüṣṣka*’⁵⁷ yı cānā berk edip
Dil-i mücerred-i tenden kendisin bī-berk edip
“*Mūtū ḳable en-temūtū*”⁵⁸ sırrını cān derk edip
Maḥv-i ğarḳa vardı bu cān ism ü semmin terk edip
Erdi lā-ḥavf menziline ‘afv olup heb seyyi’āt (Mus.29/5)

Dilā bekle ricā bābıñ olam derseñ eger ser-pāz
Saña giydirdi “‘*kerremnā*’⁵⁹ libāsın eyledi mümtāz
Şalāt et mescid-i tende teşekkürle olup dem-sāz
Hisāb eyle Ḥaḳıñ na‘māsınıñ ‘adādını hem yāz
Daḫi erḳām-ı esmāyı urup sīneñde tıy rāz⁶⁰ (Mus.31/1)

Deseñ Fennī o kendinden geḳen ‘ārifler ey Naḳṣī
Olurdur lübb-i ḳıṣrından seḳen ‘ārifler ey Naḳṣī
Ulu lezzet o gül derdin ḳeken ‘ārifler ey Naḳṣī
“‘*Seḳāhum rabbuhum*’⁶¹ ḥamrıñ iḳen ‘ārifler ey Naḳṣī
Erer ma‘şūḳunam anlar mekāndan lā-mekān söyler (Mus.33/7)

Sende görmek ister iseñ dedigim ol āfeti
Bist ü heṣt ü si vü düdür vezn olunsa ḳāmeti
Her ne denlü vaşf edersen vaşfınıñ yoḳ ğāyeti
Levh-i ḥüsnünde yazılmış “‘*ḳul hüvellāh*’⁶² āyeti
Ger inanmazsañ gir oḳu mekteb-i ‘irfāna baḳ (Mus.34/2)

Kimisi vāşıl vuşlat gezer āzāde⁶³
Kimisi hā ile hūda düdürüşür esmāda
Kimi bī-hūde yere ‘ömrünü vermiş bāda

⁵⁷ “Kopmayan sağlam bir kulp” (Bakara, 2/256)

⁵⁸ “Ölmeden önce ölünüz.” (Hadis-i Şerif olduğu konusunda kesinlik yoktur.)

⁵⁹ “Biz Âdemoğullarını (öbür yaratıklardan) üstün kıldık.” (İsrâ, 17/70)

⁶⁰ Dizede bir hece eksiktir.

⁶¹ “Rableri (onlara tertemiz bir şarap) içirmiştir.” (İnsân, 76/21)

⁶² “O, öyle Allah’tır ki” (İhlâs, 112/1-4)

⁶³ Dize eksiktir.

“*Men ‘aref*”⁶⁴ sırrını fehm eylemeden dünyāda
Nice ‘ārīf geçinir var şulehā şeklinde (Mus.36/3)

Kaşlarıñ mihrābına geldi hıṭābı “*üscüdū*”⁶⁵
Ol melā’ik zümresine oldu fermān ibtidā (G.1/3)

Niçün dedi aña Allāh “*nefahtü fihi min-rūhī*”⁶⁶
O mişbāh-ı ulūhiyyet aña ādemdurur mişkāt (G.17/7)

Gerçi şudur şu denir şüretde ammā her biri
Kimi Şāṭṭ kimi Fırāṭdır kimi “*milḥun ücāc*”⁶⁷ (G.24/4)

“*Hüve'l-evvel*”⁶⁸ seniñ zātı şerīfīñ
Nazargāhı Ḥudādır yā Muḥammed (G.31/2)

Sözünden zāhir oldu “*men ra ‘ani*”⁶⁹
Yüzüñ derde devādır yā Muḥammed (G.31/5)

Ne bilir “*kün-fe-yekün*”⁷⁰ oldu demekden maḫşad[ı]
Noḫṭa-i künden ḥabīr olmayan insān ne bilir (G.36/6)

“*Len terānī*”⁷¹ ğuşşasından ḫurtulup āzād olan
Büy alır her bir çiçekden Fennī çiden nem ḫapar (G.41/6)

Kim ki elden bī-ḫaberdir “*fā ‘dribū*”⁷² dedi Ḥudā
Öz vücūduñ bilmeyen ḫayvān degil de yā nedir (G.66/3)

⁶⁴ “Kendini bilen Rabbini bilir.” (Hadis-i Şerif)

⁶⁵ “Secde ediniz.” (A'râf, 7/11-12)

⁶⁶ “Ben ona ruhumdan üfledim.” (Hicr, 15/29)

⁶⁷ “Tuzlu ve acı” (Fâtır Sûresi. 35/12)

⁶⁸ “O (Allah) ilktir.” (Hâdîd, 57/3)

⁶⁹ “Beni gören” (Hadis-i Şerif)

⁷⁰ “Ol (der) hemen olur.” (Bakara, 2/117; Âl-i İmrân, 3/47, 59; En'am, 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yâsîn, 36/82; Mü'min, 40/68)

⁷¹ “Beni (asla) göremezsin.” (A'râf, 7/143)

⁷² “Vurunuz.” (Enfâl, 8/12)

Dedi Aḥmed ümmetâ “[es]-şabru miftāḥü'l-ferec”⁷³
İşte gör ‘arīflere remz-i işâretdir şabūr (G.72/2)

“Kün”⁷⁴ dedi Ḥaḳ sende eşyâ cem‘ olup buldu yekūn
Fennī gel ten Mışırına Yūsuf Zeliḥâ sensin ol (G.110/7)

Şaçıñ iki yoldu yâ niçün Aḥmed-i muḥtār
O ḥayli metīn “‘urvet ü vüṣṣā”⁷⁵ yı ne bilsin (G.118/7)

Ṭoymadın mı na‘ra-i “yā-leyte”⁷⁶ “ḳavmin ya‘lemūn”⁷⁷
Urdular cān ellerinde ḳul degil sulṭāndır o (G.130/5)

“Men ‘aref”⁷⁸ le “mā-rāmeYTE”⁷⁹ remzi çün oldu ‘ayān
ŞüpheSiz ‘irfān ile yār olmayan bilmez bizi (G.140/3)

“Mūtū ḳable en-temūtū”⁸⁰ sırrına mazḥar edip
Senden alsın senligiñ ḥalḳa nişār etsin seni (G.141/3)

Kimdir ola dost yolunda kendini ḥāk eylemiş
Gül gibi dost gülşeninde sīnesin çāk eylemiş
Ğill ḡışdan māsivādan göñlünü pāk eylemiş
“Alleme ‘l-esmā”⁸¹ rumūzın fehm-i idrāk eylemiş
Ḳalb-i mir‘āt mücellā rūşenā yüz biñdedir⁸² (Mus.30/2)

⁷³ “Sabır, başarının anahtarıdır.” (Hadis-i Şerif)

⁷⁴ “Ol.” (Bakara, 2/117)

⁷⁵ “Kopmayan sağlam bir kulp” (Bakara, 2/256)

⁷⁶ “Keşke.” (Nisa 4/73, En'am 6/27, Kehf 18/42, Meryem 19/23, Furkan 25/27, Kasas 28/79, Ahzab 33/66, Yâsîn 36/26, Zuhruf 43/38, Hakka 69/25, Hakka 69/27, Nebe 78/40, Fecr 89/24)

⁷⁷ “Bilen bir kavim için ayetleri ayrı ayrı açıklar.” (Yunus 10/5)

⁷⁸ “Kendini bilen Rabb'ini bilir” (Hadis-i Şerif)

⁷⁹ “(Ey Muhammed), attığın zaman sen atmadın.” (Enfâl, 8/17)

⁸⁰ “Ölmeden önce ölünüz.” (Hadis-i Şerif)

⁸¹ “İsimleri öğretti.” (Bakara, 2/31-32)

⁸² Dizede bir hece eksiktir.

Fennî Dîvânî'nda sûrelerin başındaki harfler sebebiyle sûre isimlerinin sıklıkla manzumelerde anıldığı görülmektedir:

Kenz-i Qur'ân sineñ ancağ beyt-i ma' mür gözleriñ
Zülf ü kâşî kirpigindir kâf-ı Tâhâdan ğaraž (G.90/2)

Levğ çün Mūsâ şikest etdi ledünne buldu yol
Okudu ol t̄a h̄a vü s̄in yā Ğanî Perverdġâr (IV/28)

Eger âdemseñ eşrefsiñ yürü kendin imâm eyle
O kâf u yā u dāl harfiñ elif bide tamâm eyle
Oku Tâhâ vü Yāsîn sûresiñ hatm-i kelâm eyle
Derün-ı âşnâ ol taşradan bî-gâne şansınlar
‘ Aceb zibâ-revişdir ‘ âkil ol dîvâne şansınlar (Mus.25/4)

4.2. Tevrat, Zebûr, İncil

Şair bir beyitte dört kutsal kitabı kendine şahit tutarak sözlerine kulak verilmesi gerektiğini belirtmiştir:

Şanma zâhid güft gûdur sözlerime tut kulağ
Şâhidim Tevrât Qurhân [u] Zebûr İncil olur (G.60/5)

5. İbadetle İlgili Mefhûmlar

5.1. Namaz ve Namazla İlgili Hususlar

5.1.1. Namaz

Fennî bir beytinde gözün, gönlün hep mihraba bakmasını ve sürekli namazla iştil olmasını öğütlemektedir:

Şalât-ı dâ'ime er kim namaz olsun heb eṭvârîñ
Gözün gönlün ol dâ'im mihrâba muḡâbil-hâ (G. 8/6)

5.1.2. Mescid

Fennî mescidi, her sabah Allah'ın birliği için zikre gidilen bir yer olarak tasvir etmektedir:

Hâ-yı hüyundan cihânîñ eylesin cānâ güzër
Mescide tevḡid için ezkâra gelsin her şabağ (G.28/2)

Şair, mescid kelimesini genellikle meyhaneyle tezat kullanarak şiirlerinde işlemiştir:

Kimisin mescide zāhid kimisin mey-ḥānede
(Bu) boyun egmiş her birin bir gün medhūş etdiler (G.35/5)

Kimisiniñ menziliñ mescid kılar
Kimisiniñ yerleri mey-ḥānedir (G. 71/4)

Ġāhī mescīd gāhī mey-ḥāne olupdur menzirim
Gezdirirseñ derd ile sen ḥāne ḥāne sū-be-sū (G.131/3)

5.1.3. Secde

Fennî, şiirinde secde kelimesiyle hâk-pây kelimesini sıklıkla birlikte kullanmış, böylece menzilin belirtmiştir:

Ayağının o türābı Ka‘ be-i maḫşūdumuz
Secdegāhımdır benim o cümle ḥāk-i kūyı dost (G.20/4)
Ḥāk-pāyın secdegāh olsun ḫuluñ Fennī müdām
Ḷo ziyāret eylesin bī-çāre gelsin her şabaḥ (G.28/5)

Hz. Âdem’e meleklerin secde edip şeytanın secde etmeyi reddetmesi olayı da *Fennî Dîvânı*’nda yer almıştır:

Etmedi Âdeme çünkim o melekveş secde
O ‘ anīdīñ dükeli sūd-ı zebāndır taḥḫīḳ (G.103/3)

5.2. Zekât ve Hac

İslam’ın şartlarından olan zekât vermek ve hacca gitmek şair tarafından öğütlenmiştir:

Penc ile eyler işāret şart-ı İslāma daḫi
Ver zekātı ḥacc ile hem-māl ile sen ey aḫī (M. I/7)
Ṭavāf et Ka‘ ben[i] hem merde şafā ḫıl ḥac ekberdir
Cemālīñ ‘ arz edip tebşīre geldi ‘ abd-ı uzmāyı (T. IV/7)

6. Ahiretle İlgili Mefhumlar

6.1. Şefâat

Fennî, Allah’a seslendiği bir beytinde şefâat istemekte, gönlüne lütûf beklemektedir. Şairin şefâati madene benzetmesi, âdetâ hiç bitmeyecek bir kaynak olarak gördüğünün göstergesidir:

Ġayre kılmam ilticā sensiñ şefā‘ at ma‘ deni
Umar mı ki esb ede gönlüm leţāfet el-ġıyās (G.23/5)

6.2. Cennet

Fennî Dîvânî’nda Cennet, kâmet ve Tûbâ kelimeleriyle tenâsüp yapılarak kullanılmıştır:

Yāde gelse kâmetiñ cennetde tûbâ baş eger
Zübde-i ārz [u] semâsıñ saña dünyâ baş eger (G.62/1)

Ķâmetindir dil-rübâ cennetde tûbâdan ġaraż
Nuţķda hem kevşer lebindir işte şaġbâdan ġaraż (G.90/1)

6.3. Gılman

Cennet’in içindeki hurilerin peşinde olan zahidin aksine ârif ne huri ne de gılman ile ilgilidir. O sadece Cennet’in içindekini talep etmektedir. Şair, bu bağlamda cennet ve hür kelimeleriyle sıklıkla gılman kelimesini de anmaktadır:

Kendiliksiz dost ile seyrâdadır ‘ ârif olan
Dillerinde anlarıñ sen şanma ġılmân hür olur (G. 59/4)

Yaz u kış şol zâhidiñ tã‘ atleri
Kevşer ile hür[î vü] ġılmânedir (G. 71/23)

7. Diğer Mefhûmlar

7.1. Cin, Şeytan

“Sûrete bakanlar senin gibi cevheri ne bilir. Melek yaratılışlı birini şeytan ne bilir.” dediği bir beytinde değerli birini ya da bir şeyi anlama işine herkesin vâkıf olamayacağına dikkat çekmektedir:

Ne bilir şûrete nâzîr seni kim nice gevher
Sen melek-meşrebi bu tarz ile şeytân ne bilir (G.36/3)

7.2. On Sekiz Bin Âlem

Allah’ın nurunun on sekiz bin âlemi ışıklandırmasıyla çakan şimşekler her bir âşığıñ gönlünün kandile dönmesine neden olur:

Ķıldı nûrundan münevver on sekiz biñ ‘ âlemi
Berķ urur her ‘ âşığıñ gönlünde bir ķandîl olur (G.60/2)

7.3. İnâyet

Fennî'nin şiirinde sabır, gönlü hasta âşık için lütûf; Allah'ın günahkâr kulları için ise bir kurtuluş yolu olarak görülmüştür:

‘ Âşık-ı dil-ḥasteye ‘avn [u] ‘ inâyetdir şabūr

Fazl-ı Ḥaḫdan mücrime cāy-ı selâmetdir şabūr (G.51/1)

B. Tasavvuf

1. Zikir

Tasavvûfî anlamda “Allah’ı anmak ve hatırlamak; onu unutmamak ve gaflet hâlinde olmamak”⁸³ anlamına gelen zikir, Fennî'nin şiirinde de sıklıkla geçmektedir. Sevgilinin yüzünü görmek isteyen âşık, Allah’a hâlini sunmak için her daim gönlünden zikri eksik etmemektedir:

Devr eder göñlümde zikriñ dâ’imā

‘ Arz-ı ḥālimdir bu gün şundum saña

Bil bunu kim Ḥaḫ buña vermez seḫā

Ḳıl ziyāret ayda bir gel git baña

Görsem olmaz mı yüzüñ gāh gāh seniñ (Mus. 24/3)

Tāc tesbīḫ [u] ‘ aşā elde tamām

Zıkr ü fikri dilde tesbīḫ müdām

Cüst cū-yı celb-i dünyā şubḫ u şām

Kimi zāhid kimi olmuş şeyḫ-i nām

Bağlı ammā her bi[ri]niñ revzeni (Mus. 41/4)

Şair bir başka beyitte ise bir tekkede yapılan zikrin resmini çizmektedir. Sabır ile çekilen “hû”lar şair için şerefli bir ibadet olarak değerlendirilmiş, özellikle de sabır ile ilgisine dikkat çekilmiştir:

Ḥalḫa-i zikre girenler şabr ile hū çekdiler

Nükte-i dillerde hem eşref ‘ ibādetdir şabūr (G. 51/4)

⁸³ ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2002, s.393.

2. Cezbe

“Tasavvufî anlamda Allah’a koşmak. İlâhî inayetin gereği olarak Cenâb-ı Hakk’ın, kendisine giden yolda ihtiyaç duyulan her şeyi kuluna bahşedip çabası ve çalışması olmaksızın onu kendine çekmesi ve yaklaştırması”⁸⁴ anlamına gelen cezbe, şairin çektiği ayrılık acısının şiddetini belirtmek için kullanılmıştır. Sevgilinin onun yanından ayrılması ile cezbeyle kapılan âşık, sevgilinin sözlerini kaydederek dîvân oluşturduğunu belirtmekte böylece şairlik ilhamını aslında sevgiliden aldığını ilan etmektedir:

N’eylesin cezbi firâkınla seniñ âh etmesin
Sözleriñ kaldı eşer kayd oldu dîvân oldu heb (G.14/5)

3. Şem-i Aşk

Alevî-Bektaşî şairlerinden olan Fennî, aşk mumu gibi yanmaya Bektaşîler’in candan ve gönülden razı olduklarını belirtmektedir.

Şem^c -i ‘ aşka yanmağa ‘ uryân olur Bektâşiler
Cân u dilden vird-i kurbân olur Bektâşiler (G.49/1)

4. Uşşâk

Fennî’nin şiirinde uşşâk, sevgilinin her şeyini emanet edebileceği, aşk yolunda yanmaktan çekinmeyen ve bu uğurda çektiği acılardan pişmanlık duymayan biri olarak tasvir edilmiştir:

Deymesin gonca-i ruhsârına hiç ğayrıñ eli
Gülşen-i hüsnünü ‘ uşşâka emânet edesin (G.126/7)

Hâlet-i ‘ aşkı ne bilsin şorma zâhid der saña
Ki yaqar âteşdir ‘ uşşâkı eser başında gâhî yeldir o (G.129/5)

Ğam degil ‘ uşşâk için ‘ aşkıñ yolunda giydigim
Şüretâ peşmînedir aţlâs kabâdır dîdeye (G.136/3)

5. Mürid

İsteklerinin peşinde koşan adeta bunlara şeyhine bağlanmış bir mürit gibi intisab eden gönlün Allah’la arasına giren perdeleri kaldırması mümkün değildir:

Murâdına mürîd olma gönülde tutmağıl perde
Saña senden yakîndir Hâk gözüne baır ile yerde (Mus.1/VI/2)

⁸⁴ ULUDAĞ, Süleyman, a.g.e., s.89.

6. Keramet

Fennî, mucizenin de kerametın de Allah kudretinin yansıması olduğu fikrine dayanarak hem yaradılışını hem de “Fennî” mahlasını almasını Allah’ın bir kerameti olarak görmektedir:

O beni düzdü beşer şeklinde insân eyledi
Fennî isim etdi şâhib-i kerâmetdir baña (G.11/7)

7. Mâsivâ

Şair, “Allah’tan başka her şey”⁸⁵ anlamına gelen mâsivâdan uzak durulması gerektiği öğüdünü vermektedir:

Mâsivâdan gözünü tavk eyle
Ni’ meti fazl ile gönülün topla
Çün bilirsün anı nâzir öyle
Dehen açma buna ancak söyle
Kim ola bunda ğaribe doğuna
Doğuna sînesi Allâh oğuna (Mus.4/II)

Kimdir ola dost yolunda kendini hâk eylemiş
Gül gibi dost gülşeninde sînesin çâk eylemiş
Ğıll ğışdan mâsivâdan gönülünü pâk eylemiş
“*Alleme’l-esmâ*”⁸⁶ rumûzın fehm-i idrâk eylemiş
Çalb-i mir’ât mücellâ rüşenâ yüz biñdedir⁸⁷ (Mus.30/2)

8. Kenz-i Mahfi

Tasavvufa göre, Allah’ın gizli bir sır olması ve bilinmeyi istemesi sonucu kâinatı yarattığı bilinmektedir. Böylelikle gizli sır (kenz-i mahfi), künn emriyle açığa çıkmıştır. Şairin kenz-i mahfi tamlamasını genellikle “kün” kelimesiyle tenasüp yaparak kullandığı görülmektedir:

Yüz göstere ol kenz-i hafî yerdekenden
Gör zâtı şifâtında ‘ayân hû ile yâ hû (G.127/2)

⁸⁵ ULUDAĞ, Süleyman, a.g.e., s.237.

⁸⁶ “İsimleri öğretti.” (Bakara, 2/31-32)

⁸⁷ Dizede bir hece eksiktir.

O zātı kenz-i maḥfiden begeli giydi “*kün*”⁸⁸ emriñ
Göründü zātı kapladı o cüziyyāt külliyyāt (G.17/3)

9. Üçler, Kırklar, Yediler

Üçler : “Üç büyük veli. Gayb erenlerinden üç ulu ermiş. (...) Üçlerden biri aralıksız ve kesintisiz Hak’tan aldığı feyzi halka akıtır. Üçler bir kutup, iki imamdan oluşur. Kutbun Allah katındaki ismi Abdullah’tır; kutbu’l-aktâp ve gavs-i azam olarak da bilinir. Allah adına mülk ve melekût âlemini idare eder. Kutbun iki veziri vardır; bunlara imamân denir. Kutbun sağındaki imamın Allah katındaki ismi Abdurrab’dır ve görevi melekût âlemini muhafazadır. Solundakinin ismi Abdülmelik olup mülk âlemini muhafazaya memur edilmiştir. Kutbun yeri ise âlemin merkezidir. Pek çok yöre, türbe, semt ve kasaba ismini üçlerden alır.”⁸⁹

Beşler : “Cebrail’in kalbi üzere bulunan (ruhani his ve bilgilerini ondan alan) beş ermiş. Ruhların hükümdarı olan Cebrail’in nefesinden ve ilminden feyzinden kapler hayat bulduğu gibi, tarîk ehlinin hükümdarları olan beşlerin nefes ve ilim feyzinden de gönüller hayata kavuşur.”⁹⁰

Yediler : “Yedi büyük veli, gayb erenlerinden veli ulu ermiş. Her nefeste miraç yapıp Allah’ın huzurundan marifet-ilim tahsil ederler. Yediler, yedi abdal denilen Ricâlû’l-gaybdan ayrıdır. Hz. İbrahim’in kalbi üzere bulunan yediler, onun meşrebi ve mizacı üzere olup halka hep yumuşak muamele eder, kimseye kin beslemezler. Pek çok semt, türbe ve mahalle ismini yedilerden alır.”⁹¹

Kırklar : “Ricâlû’l-gayb veya gayb erenlerinden 40 veli.”⁹²

Alevî şairi olan Fennî’nin *Dîvân*’ı da bu rakamları içermesi açısından zengin bir muhtevaya sahiptir.

Kırklar yediler beşler ile üçler

Kim pişirip koyardı kimler yediler

Fâşilerden gizli sırdır dediler

Görmedim Muḥammed ‘Aliden ğayrı (Kt. 1/3)

⁸⁸ “Ol.” (Bakara, 2/117)

⁸⁹ ULUDAĞ, Süleyman, a.g.e., s.367.

⁹⁰ ULUDAĞ, Süleyman, a.g.e., s.73, 74.

⁹¹ ULUDAĞ, Süleyman, a.g.e., s.387.

⁹² ULUDAĞ, Süleyman, a.g.e., s.216.

Üçler yediler cümlesi āzāde gelirler
Kırklar bile bu gülşene feryāde gelirler
Dil mülkünü taḥīr edip ābāde gelirler
Ġayret-keşimizdir bize imdāda gelirler
Dil mülküne düşmen kıomayız cān alıruz biz
O müjekiñ ‘ arfın keseriz kıan alıruz biz (Mus.11/III)

10. Vahdet

Fennî Dîvânı'nda vahdet genellikle denize teşbih edilerek kesretle tezat şekilde kullanılmıştır. Kesretten kurtulmak vahdete gark olmak şair tarafından öğütlenmiş, uçsuz bucaksız bir umman olarak görülmüştür:

Ne kıatre kıatreler bunda ġarīķ-i vaḥdet olmuşdur
Bu baḥriñ mevci ta‘ dāda gelir mi başdan aşmışdır (G.57/2)

Baḥr-i vaḥdet mevce gelmiş gösterir keşret yüzüñ
Āşnā olmaz ġarīķ-i baḥr [ü] ‘ ummān olmayan (G.125/3)

11. Meclis

Fennî Dîvânı'nda birçok beyitte meclis sahnesi karşımıza çıkmaktadır. Bazen sakinin ve meclisteki dostların mest olduğu bazen de sazın sözün tamamlanıp bağrışmaların yükseldiği meclisler tasvir edilmiştir. Beyitlere tasavvufi açıdan baktığımızda şairin bu tabloyu pîr-i muġān aşkı için ortaya koyduğu açıktır:

Mest olup pîr-i muġān mey-ḥānesiñ görmem lem‘ i
Sāķi mest hem eylemiş meclisdeki yārānı mest (G.22/3)

Ṭoldu ol meclisde sem‘ im nuķre-i kıallāş ile
Müşterî tellāl-ı mest hem bağrışrlar kıanı mest (G.22/4)

Sāz söz olmazsa olmaz meclis-i ‘ işret tamām
Ortada çalsın çağırısıñ bir rübāb ister göñül (G.111/2)

Bir başka manzumede şair, irfan meclisine mum olmak isteyenlerden bahsetmiştir. İlim-irfan yolunda bir mum gibi yanıp ışık tutmak isteyenlerin -ehl-i hüner sahiplerinin- işi zordur. Çünkü sabaha kadar bu uğurda çalışmaları gerekmektedir. Böylelikle şair, Allah'ın ilminin ne kadar değerli olduğunu da vurgulamaktadır:

Ey şafâ çü ‘ aqla kalma ‘ aşk elinden al haber
İşte tenhâ ‘ âşığıñ hem-râhıdır ğamla keder
Kalma ta‘ na tîr-i ‘ aşka sîneni eyle siper
Ġayb olur kayd olur sen hûra şalma nazar
Meclis-i ‘ irfâna bir şeb mûm olan ehl-i hüner
Maḥv eder kendini ammâ şubḥ-ı maḫşûda erer (Mus.5/I)

12. Sâlik

Bu âlemdaki fitne de mükemmellik de insan nazarında toplanmıştır. Sâlik olan, Allah yolunda ilerleyen kimsenin her şeyden önce kendine bakması gerektiği düşüncesi şair tarafından işlenmiştir.

Ger sâlik iseñ eyle nazar kendine bir kez
Gör fitne bu ‘ âlemde seniñ kendi özündür (G.47/4)

Kaḫresin zann etme sen de yedi deryâ sensin ol
Sâlik olmuş fûlk-i tende Hızır Mûsâ sensin ol (G.110/1)

Sâlik kimselerin Kenz Sûresi’ni okuduğunu belirten şair, hurûflerin bahsettiği insan yüzünde yedi rakamının bulunduğu dair inanışa dikkat çekmektedir. Bu inanca göre insan yüzünde “hutût-ı ummiye” (ana hatları) denilen doğuştan yedi hat vardır: iki kaş, dört kirpik ve bir saç. Şair, “Yedi kudretle kaşını kalem gibi tasvîr eylemiş, gördüm.” mısrayla bu duruma telmihte bulunmaktadır:

Yüzüñ devrinde sâlikler okurlar sûre-i kenzi
Yedi kudretle taşvîr eylemiş kâşını kalem gördüm (G.115/3)

13. Tevhid

Şeklî bir takım unsurlardan kurtulmadan Allah’ın birliğine erişilmeyeceği düşüncesi *Fennî Dîvânı*’nda yer almaktadır:

Özüñ taḫîr edip ol gönül tevhîde ermezse
Seni ol sâde dile kılmaz ‘ abâ ile ḫabâyil (G.8/7)

Hây hüyundan cihâniñ eylesin cânâ güzer
Mescide tevhîd için ezkâra gelsin her şabaḫ (G.28/2)

14. Derd Ehli, Ehl-i Dil, Ehl-i Hâl, Ehl-i Tevhid

Tevhid ehlinin gönlünde aşkın kuru bir dava olmadığı ve her zaman dilinde Allah'ın isimlerini zikr ettiği; dedikodu, yalan vb. unsurlardan uzak durarak gerçeğe, vahdete ulaşmaya çalıştığı; her zerrede Allah'ın yüceliğinin ve kudretinin ispat edildiği düşüncesi Fennî'nin şiirinde ön plana çıkmaktadır:

Hevâ burcunda şol ' aşık gibi dilde kuru da' vâ
Gerekmez ehl-i tevhîdiñ dilinde devr ede esmâ (Mus.1/IV/3)

Güft ü gūdan fāriğ olmuşdur haqīkatīn olan
Hāle tāl kim ehl-i hālīñ hālī hāl olmaz saña (G.6/3)

Eger naqşında naqqaşīñ görüp bilmezse zevkīle
Nedir ol ehl-i tevḥīdiñ dilinde nuḳre ile işbāt (G.17/6)

Ṭūṭī-meşreb murğ-ı ravza söyleşir āyīneden
Ehl-i hālīñ hālīdir bu hāl ile maşdūr olur (G.37/2)

II. CEMİYET

A. Şahıslar

1. Tarihî Şahsiyetler

1.1. Nemrûd

Kendisini tek tanrılı dine çağıran Hz. İbrahim'i ateşe attıran Nemrûd, İbrahim Peygamberle olan kıssasından dolayı Fennî'nin şiirlerinde yer almıştır.

Nār-ı Nemrûd olalı Fenni Ḥalīle gülşen
Nağam ' aşıklara tāmuda cināndır taḥḳīḳ (G.103/6)

Ṭuymadın mı ol Ḥalīliñ nār-ı Nemrûd kışşasıñ
Āteşi gülşen eder gördüñ ne ḥāletdir şabūr (G.51/3)

1.2. Lokman

Hikmet ve hekimliğin pîri sayılan Lokman, Fennî'nin şiirinde aşk hastalığının bile yol göstericisi konumundadır:

Çahr luğfundan ħabîr oldun mu ey şûret-perest
‘ İlletin derk eylemez ħikmete Loğmân olmayan (G.125/6)

Ger marîz-i ‘ aşk iseñ Loğmânı sen sende ara
Çıl tekâpü derdine dermânı sen sende ara (G.132/1)

1.3. Hüseyin

Kerbela hadisesine telmihde bulunularak şehit edilmesi hatırlatılmıştır. Bektaşî şairlerinden olan Fennî'nin şiirlerinde duyduğu üzüntüyü yansıttığı görülmektedir:

Zümre-i dâllîn Hüseyini etdiler şusuz şehîd
Ağla mâtemdir Hüseyiniñ dostu çan ağlar bugün (G.121/3)

Kerbelâyı yâd çıl gel çıl münâfıçdan ħazer
Öyle bir demdir bu dem kim tende cân ağlar bugün (G.121/4)

1.4. Hazret-i Hayder

Hz. Ali, *Fennî Dîvânı*'nda sıklıkla anılan bir diğçer isimdir. Hz. Ali, Hayber'deki sancaktarlığı, küfr sahiplerinin düşmanı olması ve arslan lakabıyla anılmaktadır. Fennî gerekirse canını vereceğini ama Hz. Ali'ye duyduğu sevginin azalmayacağını belirtirken Hz. Muhammed'in çağdaşı ve damadı olması sebebiyle de kendisini anmıştır:

Çayberde çapı çoymadı ol Çayder-ı kerrâr
Açdı dini bu tarz ile ol çātîl-i küffâr
Urdu laçab arslan oçudu ismine senle
Titirdi cihân ile o çalk eyle çüftâr
Biz ser veririz geçmeyiz evlâd-ı ‘ Alîden
Şâh-ı Resûlüñ hem-demi dâmâd-ı ‘ Alîden (M. 8/II)

Âyine gibi levçha-i ħüsnünde celîdir
Allâh ile Muçammed görünür ‘ ayn ‘ Alîdir (G.40/1)

Gir mekteb-i ‘ irfāna oğu sende bu dersi
Ehl-i dile zenbūr-ı diliñ bu ‘ Alīdir (G.40/5)

1.5. Edhem

Edebiyatta genellikle tac ve tahtı bırakması ile anılan İbrahim bin Edhem, Fennî’nin şiirinde de bu duruma telmih yapılarak yer verilmiştir:

Ger put-ı tersā bugün yağmaya verse kendisin
Cümleden on tāk [u] tahtıñ Ėor anı Edhem Ėapar (G.41/3)

1.6. Mansûr

Hallâc-ı Mansûr’un “ene’l-Hakk” çığlığı ve darağacına çekilmesi Divan Edebiyatında sıklıkla işlenen bir konudur. Fennî de geleneğe uyarak hakk ve bâtn söyleyeni ayırmak için şiirlerinde Mansûr kıssasına başvurmuştur:

Düzdidir dāre çekilmiş şanma sen Mañşūr olur
ĖaĖĖı bāıldan sih[i]r ĖaĖ söyleyen meşhūr olur (G.59/1)

Bu perde-i ‘ uşşāk ile kāzib Ŗanamaz mı
Da‘ vāda o Mañşūr ola dār olmasın olmaz (G.81/4)

Sevgilinin saçları darağacına benzetilince âşık da Mansûr gibi aşk şehidi olmaktadır:

Kimi zülfüñ dārına berdār olur Mañşūr-veş
Kimi der kim isem ol ‘ ālemde cānā sesi kes (G.82/2)

1.7. Veys

Yemenli Veysel Karanî, Hz. Muhammed’e bağlılığıyla bilinmektedir. Hz. Muhammed’i hayattayken hiç görememesine rağmen en sâdık kullarından olmuştur ki peygamberimiz vasiyetinde hırkasını Veysel Karanî’ye bırakmıştır. Fennî’nin şiirinde “ne devlet buldu” sözüyle sâdıklığının karşılığında aldığı murat anımsatılmıştır:

Dil-i şādık gerek o şıdĖ içinde
Ne devlet buldu gör Veys-i Yemende (G.137/3)

1.8. Nevres, Hâfız

Nevres ve Hâfız, *Dîvân*'da geçen diğer isimlerdir. Hatta şairin bir gazelinde “imiş Hâfız” redifiyle de Hâfız'ı andığı görülmektedir:

Oğudu Nevresi Hâfızı etmede (dünyâ) kânâd açmış
Güneşden şıvasıñ berrâk tutup şan' atla dâl örter (G.54/2)

‘ Âlemde meger zübde-i devrân imiş Hâfız
Seyrinde melek şüreti insân imiş Hâfız (G.93/1)

‘ Aşkıñla tefahhür eder elbetde bu Fennî
Heb varı bu mülküñ saña Qur'an imiş Hâfız (G.93/5)

1.9. Meryem

Hz. İsâ'ya hamile kalışıyla sıklıkla edebiyatımızda anılan Hz. Meryem, Fennî'nin şiirinde hem âlemin özü hem de bir anne olarak görülmektedir:

Şol huṭūṭa Meryemi idrâk eden
Bildî hem ‘ âlemiñ mebdе’i hem anadır (G.71/27)

Rûḥ-ı qudsîdir dememden dem uran zâhid bu dem
Echel idi Meryeme şol sözleri isnâd eden (G.120/5)

1.10. Âzer

“Hz. İbrahim'in put yapıp satmakla geçinen ve Kur'an-ı Kerim'de anılan babasının adıdır.”⁹³ Fennî bir beytinde "Ey gönül, sendeki bu savaş nedir, söyle; put kıran ol Âzer gibi put yapan olma." diye gönlüne seslenmektedir:

Söyle sende nedir ey dil bu savaş
Put-şikest ol olma Âzer-put tırâş (G.85/1)

1.11. Dârâ

Şehnâme'de ismi geçen İskender ile münasebetleri sebebiyle Divan Edebiyatında anılan Dârâ, *Fennî Dîvânı*'nda da yaygın kullanımındaki gibi “der” kelimesiyle birlikte kullanılmıştır:

⁹³ PALA, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007, s.49.

Saňa müştâk olan ‘ âşık ile dünyāya baş egmez

Çaşın kâfiñ kılar mihrâb der-i Dārāya baş egmez (G.79/1)

1.12. Mahmûd Âyâz

Gönlün can ve cihana dair her şeyden kurtulmak istediği bir beyitte Gazneli hükümdarı Mahmûd, kölesi Âyâz ile birlikte anılmıştır:

Dili cān ü cihān terkin urup Maḥmûd Ayāz ister

Saňa maḥzā gelir dil-ber gönül bābını yaz ister (M. 1/IX/3)

1.13. Yezîd

“Muaviye’nin oğlu ve Emevî Devleti’nin ikinci halifesidir. Kerbela vakıası onun zamanında olduğu için özellikle Maktel-i Hüseyin’lerde adı çok anılır. Alevî-Bektaşîler onun düşmanı olup “Yezîd” kelimesini bir küfür kelimesi olarak kullanırlar.”⁹⁴ Alevî-Bektaşî şairlerinden olan Fennî bir beytinde Yezîd’i anarak lanetin yağmur gibi onun üzerine yağmasını istemektedir:

La‘ neti yağmur gibi yağıdır Yezîdiñ cānına

İçme şu mātemededir āb u revān ağlar bugün (G.121/5)

1.14. Cem

Cem ismi *Fennî Dîvânı* ’nda genellikle şarapla ilgisinden dolayı meclis ve kadeh ile birlikte anılmıştır:

Rakşa geldi bezm-i ‘ işret her taraf āvāzedir

Cām-ı Cemdir görünür tolmuş bütün meydān kadeḥ (G. 29/2)

Varaḥ-ı ḥüsn-i ḥaṭiñ kenz-i Ḥaḳıdır gerçi

Noḳtadır o leb-i mey-gūnı baña Cem görünür (G.76/1)

Çadeḥ āyinedār olmuş kızıl ruḥsārına karşı

O ḥāletle dönerdi mest olup ol cām-ı Cem gördüm (G.115/2)

⁹⁴ PALA, İskender, a.g.e., s.482.

2. Tarihî-Efsanevî Şahsiyetler

2.1. Belkıs

Belkıs, Hz. Süleyman'a Saba ülkesinden ve Belkıs'tan haber veren Hüdhüd kuşu ve başka bir beyitte Hz. Süleyman'ın Allah'ın yardımı ile Belkıs'ı etkileyerek Allah'ın yoluna çekmek için gösterdiği köşk sebebi ile söz konusu edilir. Fennî, Belkıs aracılığıyla Neml Sûresi 22-44. ayetlerine telmihte bulunmuştur.

‘ Arş-ı Belkıs [u] Süleymân eyledi hâzır yakîn
Kaşr edip aña mesākîn yâ ğanî Perverdgâr (IV/12)

Hüdhüde dilden haber şor tut Süleymân kulunu
Et sefer Belkıs için ‘azm-i Sebâ lâzım saña (G.10/3)

2.2. Züleyha

Fennî Dîvânı'nda Mısır ve Yûsuf kelimeleriyle tenâsüp yapılarak kullanılan Züleyha, Hz. Yûsuf ile aralarında geçen olaylara telmih yapılarak anılmıştır:

Açdı dün kürsi de bir bahş-i Zeliḥâ vâ‘ iz
Aşlına muṭṭali‘ olmuş gibi güyâ vâ‘ iz (G.94/1)

“*Kün*”⁹⁵ dedi Haḫ sende eşyâ cem‘ olup buldu yekûn
Fenni gel ten Mısrına Yûsuf Zeliḥâ sensin ol (G. 110/7)

2.3. Deccâl

Kıyamet alâmetlerinden biri olarak anılan Deccâl, kötü yola gitmemek, özünü ona vermeyip doğru yolda olmak anlamıyla şair tarafından kullanılmıştır:

Verme Deccâle özün gel fırça-i nâcîden ol
Ol bezmle âşnâ gel gel Hüseynîlerden ol (G.108/2)

2.4. Hızr

Sevgilinin dudağının Hızr olduğu ve can bağışlayarak insanlara ölümsüzlük verdiği düşüncesi *Fennî Dîvânı*'nda yer almaktadır:

Fennî sende öyle bir abdâl ‘aşkı iste bul
Dediler Hızr-ı lebinde âb-ı hayvân gizlidir (G.43/6)

⁹⁵ "Ol." (Bakara, 2/117)

Cām-ı la‘ linden güzel tatlı şarāb ister gönül

Ya‘ nī ol Hızr-ı lebinden şāfi āb ister gönül (G.111/1)

Hızr elinden cāmı ‘ aşkı nūş eden gelsin bize

Meclisinde mest ü hüşyār olmayan bilmez bizi (G.140/2)

2.5. Amr ile Zeyd

“Arapça gramerde örnek verilirken kullanılan belirsiz bir erkek adıdır. Amr’dan başka Zeyd ve dişi olarak da Hind adı kullanılır. Osmanlı geleneğinde fetva verilirken şeyhülislamlar fetva isteyenin adını kullanmaz, yerine mevhum kişiler olan Amr, Zeyd ve Hind vs. isimler kullanırlardı.”⁹⁶

‘ Amr ile Zeydi ço gel

Halk ile etme cedel (I/27)

3. Hikāye Kahramanları

3.1. Leylâ ile Mecnûn

Leylâ ile Mecnûn kıssası bazen Mecnûn’un meczup olup çöllere düşmesi ile bazen de âşıkların kendisine benzemesiyle *Fennî Dîvânı*’nda sıklıkla yer almaktadır:

Cân elinde kime kim yüz göstere Leylâ-yı ‘ aşk

‘ Aşk ile hāmūş olur hiç eylemez dā‘ vā-yı ‘ aşk (G.100/1)

Fennî bir ‘ aşık-ı şeydâ gele mecnûnāsā

Düşe şahrâlara hayfâ diye Leylâ Leylâ (G. 7/1)

Ne bilsin zencîr-i ‘ aşkında Mecnûn olmayan Fennî

‘ Ayân olmuş bu gün ol ğamze-i fettânı görsünler (G.50/6)

Tağıdıp zülfüñ gibi ‘ aklım perîşân eylediñ

Şaldıñ ‘ aşk mecrāsına Mecnûn-mişāl etdiñ yeter (G.64/3)

⁹⁶ PALA, İskender, a.g.e., s.23.

3.2. Ferhad ile Şirin

Ferhad'ın aşkı için dağı delme kıssası Fennî'nin şiirinde bazen aşk yolunda çekilen acılardan sıyrılmak bazen de varlığı ortadan kaldırmak için mecazî anlamıyla karşımıza çıkmaktadır:

Söz kabûl et Fenni Ferhād 'aşka ola dāğî del
Añlamaz kuşlar diliñ anlar Süleymān olmadan (G.124/7)

Del o varlık tağını cehd et yürü Ferhādveş
Bul özünde dürr ile mercānı sen sende ara (G.132/3)

3.3. Vâmık ile Azrâ

Azrâ'nın bugün adının bilinmesinin ona âşık olan Vâmık sayesinde olduğunu belirten Fennî, âşık olmadan sevgilinin ve güzelliğın anlamının olmayacağı düşüncesindedir:

Gelmese 'âlemde Vâmık olmasa
Kimse bilmezdi bu gün 'Azrâ nedir (G.71/9)

B. Ülkeler ve Şehirler

1. Çin İlleri

Miskiyle meşhur olmuş Çin illeri, *Fennî Dîvânı*'nda yer almaktadır:

Çin illeriniñ miskine beñzetme anı
Oña gül-i müşgîni mu'atţar görünür (G.69/4)

2. Aden

Fennî Dîvânı'nda sıklıkla anılan Aden, özellikle değerli incileriyle anılmıştır. Şair kendi sözlerini bu inciler kadar değerli görerek sözüne kulak verilmesi gerektiğini belirtmiştir:

Sözlerim dürr-i 'Aden cān gūşuna mengūş kıl
Fenni isem tur otur hîç eyleme da'vā-yı 'aşk (G.100/5)

3. Mısır

Divan Şiirinde âşıkla ilgili birtakım benzetmelerde yer eden Mısır, *Fennî Dîvânı*'nda sadece Yûsuf Peygamber'in köle iken Mısır'ın padişâhı olması kıssası sebebiyle kullanılmıştır:

Yūsuf u Şıddıka verdiñ Mışr ilin başdan başa
Giydirip sen şāh libāsın yā ğanī Perverdgār (IV/14)

4. Isfahan, Semerkand, Buhara

Sürmeleriyle ünlü Isfahan için ayak tozu benzetmesini yapan şair, sevgilinin ayağına yüz sürmek istemektedir:

Yüzünde koyup Fenni sürem pāyına yüzler
Kim kuhl-ı Şıfahān seniñ ayağı tozundur (G. 47/6)

Ebsem tur otur yār ile ey dil yürü tenhā
Fennī ne Buḥārā ne Semerḳanda ayak baş (G.88/5)

5. Ka'be

Ka'be hac vazifesinin yerine getirildiği yer olmasından dolayı kutsallığı ile anılarak bazen sevgilinin yanağına teşbih edilmiş bazen menzil olarak görülmüş bazen de zemzem ile ilişkilendirilerek anılmıştır:

Yā ne olurdu Ka'be-i ruḥsārını etdiñ tavāf
O yolunda pāy-māl oldum ğubār etdiñ yeter (G.63/2)

Ārzū kııl dilden vişāli Ka'besiñ
Eyleme 'ömrüñ içre bir kez seniñ ḥāc (G.25/2)

Mescid-i tende şalāt et Ka'beye döndür yüzüñ
Şāfi kāfidir yüzünde ger oḳursañ bir varaḳ (G.102/5)

Ḳıldı beni 'ācizi bī-çāre seni hem-dem
Ka'be-i vuşlata erem leb-i zemzem geldi (G.145/2)

C. Nehirler, Denizler ve Dağlar

1. Tûr-ı Sina

Fennî "Tîn" sûresine bir manzûmesinde yer vermiştir:

Getirdiñ 'ālem-i kevne beni sen eylediñ mecbūr
Elimde hüccet olmuşdur yüzünde āyet-i "Vet-Tūr"⁹⁷ (Mus.3/V)

⁹⁷ "Dağa andolsun." (Tîn, 95/1-3)

2. Kaf Dağı

Divan Edebiyatında ulaşılmazlığın, ihtişamın ve kâinatın simgesi olarak sıklıkla işlenen Kaf dağı, *Fennî Dîvânı*'nda genellikle anka kelimesiyle birlikte kullanılmıştır.

Küh-i Kâfiñ ma' nide ' anķāsı oldunsa eger
Ol muķaddem bāl [ü] perden āšnā lāzım saña (G.10/4)

Küh-ı Kâfiñ o mücerred ma' nide ' anķāsıdır
Lîk hāk olmuş ayak altında etme mür olur (G.37/3)

Hoş nazar kııl kūh-ı Kâfiñ ma' nāda ' anķāsıyız
Gerçi şüretde gedāyız biz Tūrābilerdeniz (G.78/4)

3. Ceyhûn

Gözyaşlarının Ceyhûn ırmağına kadar ulaştırdığını söyleyen Fennî, sevgiliye duyulan hasretin derecesini ortaya koymaktadır:

Kimiñ hasret qarışdırmış gözü yaşını Ceyhûna
Sözü dilden dudağa gel düşürme uyma Mecnûna (Mus.1/VII/2)

III. TABİAT

A. Kozmik Âlem

1. Gökyüzü

Âşığın ahının göklerde birer yıldız olarak görülmesi Fennî'nin *Dîvân*'ına kozmik âlemi dâhil etmesini sağlamıştır:

Āh şerārı āhımı göklerde yıldız şandılar
Bilmediler ğam şebi şem' i hidāyetdir baña (G.11/4)

2. Güneş (Şems)

Güneş, genellikle sevgilinin yüzüne teşbih edilerek kullanılmakla birlikte Allah'ın faziletinin ufuklara bir güneş gibi doğduğunu ifade etmektedir.

Kes o ülfet riştesin al kendi göñlünden sebaķ
Verme şol naķdi elinden aç gözünü hoşca baķ
Bir güneşdir enfes-i āfāķa tölmuş fażl-ı Hāķ

Şādık iseñ kizbi terk et rāst-gū ol diñle pend

Hem ğarīb-i hū-nevā hem derd-mend ol derd-mend (Mus.17/4)

B. Hayvanlar

1. Özel İsimli ve Efsanevî Hayvanlar

1.1. Simurg-ı Anka

Anka kuşu bazen Hz. İbrahim bazen de Kâf dağıyla tenâsüp yapılarak kullanılmıştır:

Eşyā aña āyīne gibi münkeşif olmuş

‘Ankâ-şifat her hâlde o seyrāmı Hjaliliñ (G.107/2)

Ƙoy bu varlık ‘ālemiñ lâ-hūta pervāzla gezer

Ƙâf-ı dilde şanma var bir ğayrı ‘ankâ sensin ol (G.110/6)

1.2. Ejder

“O (sevgilinin) hoş kokulu saçı dedim ancak hata ettim. (O, sevgilinin) gerdanına baş koymuş, dolanmış ejderdir.” anlamına gelen beytinde şair, saçı ejdere teşbih etmiştir:

Ğalağ etdim dedim ol kākül-i hoş-būlarına

Baş Ƙomuş gerden-i kâfūruna ejder görünür (G.75/5)

1.3. Hüdhd

Hüdhd, Seba ülkesini Hz. Süleyman’a haber vermesi sebebi ile şiirde yer bulmaktadır:

Hüdhdüde dilden haber şor tut Süleymān Ƙulunu

Et sefer BelƘis için ‘azm-i Sebā lāzım saña (G.10/3)

2. Tür Olarak İşlenen Hayvanlar

2.1. Bülbül

Güle olan aşkı sebebiyle çektiği acılar sonucu âhlar içinde olan bülbül bazen gül ile olan münasebetiyle bazen de ağlamak-gülmek tezatıyla kullanılmıştır:

Benim maħzūnlugum ğafletle şādān olmadan yegdir

Ğamıñla ağlamak bülbül(ler)le ğandān olmadan yegdir (G.52/1)

Hār ile gül bir budağda görsün ol tūmar-şifat

Zār olup bülbül gibi gülzāra gelsin her şabağ (G.28/3)

Āh zārī bülbülün gülşende gül-bū qalmamış

Derd ile feryād eder ‘ālemde hoş-bū qalmamış (G.86/1)

“Bülbüle altın kafes zindan görünür.” atasözünden yola çıkarak bülbüle ne kadar şeker verilip iyi bakılsa da mutlu olamayacağı söylenmektedir:

Ĥāşılı sükker yedirseñ ‘andelibe her zamān

Gene zindān görünür ol bülbüle altın kafes (G.82/5)

2.2. Baykuş

Bülbüle verilen değerden dolayı altın kafeslere konduğu ama baykuşun değeri olmadığından vîrânelerde kaldığını belirten şair, altın kafeste olmanın mı yoksa viranelerde özgür dolaşmanın mı daha iyi olduğunu sorgulamamızı sağlamaktadır:

Bülbülün oldu yeri altın kafes

Bayğuşun hem meskeni vîrânedir (G.71/30)

2.3. Tilki

Fennî, “O posta girip kendisini arslan sanan aslında tilkidir.” diyerek dış görünüşünden dolayı kendini farklı gören ya da öyle göstermeye çalışan insanların aslını hatırlatmış ve şiirlerinde pek rastlanmadığı hâlde bu tipteki kişileri eleştirmiştir:

Şāmit ol açılma qardaş gördüğünü cān şanıp

Ṭalma cevher qaşdına her bir gülü ‘ummān şanıp

Dilkidir o posta geçmiş kendisin arslan şanıp

Mā’il olma ey gönül her meclis-i ‘irfān şanıp

Kim bulunmaz dārū oldu şimdi insān şöḥbeti (Mus.40/6)

2.4. Tûtî

Fennî Dîvânı’nda genellikle konuşması sebebiyle anılan tûtî, sevgilinin konuşmasını da şaire hatırlatmaktadır:

Seniñ ey tûtî-şifat qadriñ[i] her cān ne bilir

Olmayan ḥüsnüne aşüfte vü ḥayrān ne bilir (G.36/1)

Ṭütî-meşreb murğ-ı ravza söyleşir āyineden

Ehl-i ḥālîñ ḥālidir bu ḥāl ile maşdūr olur (G.37/2)

Māt olur tûtî-lisānla tekellüm eylese

Söze ḥācet koymaz ol ḥācet zamān olsun da gör (G. 42/2)

2.5. Kurt, Peleng, Arslan

Şairin Niyâzî'nin gazeline tahmis yazdığı bir manzumede yer alan kurt, peleng (kaplan) ve arslan, insanoğluna insan olduğunu hatırlatmak amacıyla kullanılmıştır. Aramızda insan gibi görünen ama kurd, arslan ve panter gibi hayvanlardan farkı olmayan insanlığı unutmuş kişilere tabiat âleminden geçerek insan olmalarını öğütlemektedir:

Geç tabî' at ' âleminden âdem ol olma yalan
Giymiş âdem tonunu kurd [u] peleng arslan inan
Âdemîlik hâşıl etmekse adını ey civân
Hâk-pâ-yı ehl-i fażl ol bul hayât-ı cāvidân
Leblerin açdıķça cān baķş eyleyen cānāna baķ (Mus.34/3)

2.6. Sincab, Semmûr

Sevgilinin güzelliğini Cennet'teki huri ve gılmanlardan aldığını söyleyen şair, kıyafetinin ise sincap ve samur kürklerle süslü olduğunu ifade etmektedir:

Bihîstāsā bezendi bir yüzü gılman ile hûrdan
Libās-ı atlası zibā zihî sincāb [u] semmûrdan (Mus.1/I/3)

C. Bitkiler

1. Gonca, Gül

Gonca, sevgilinin konuşmamasına da telmih de bulunmak amacıyla “fem, dehân” kelimeleriyle birlikte kullanılmıştır:

O gülşende neşâ ile açılmış gonca-fem gördüm
Şunardı desti nâziyla gice birlikde dem gördüm (G.115/1)

Gel raķşa gir ey tûṭi-zebān hū ile yāhū
Açılsın hemān gonca-dehān hū ile yāhū (G.127/1)

Yaşamın içindeki gibi ayrılık-kavuşma, mutluluk-hüzün tezatlarının bir diğer örneğini şair, gül-diken aracılığıyla şiirinde vermiştir:

Gülde ayrılmaz diken dā'im dikenden gül biter
Kokla güldür gül gibi elden koma o hār şuşar (G.89/5)

Kimisi derd ile gamda kimi luṭfuñ mazharı
Kimi güller gibi hāndān kimi gülmez bir nefes (G.82/4)

2. Yasemen

Divan Şiirinde gül kadar sık kullanılmayan bir çiçek olan yasemin az da olsa Fennî'nin şiirinde kullanılmıştır. Şairin sevgiliyi güle benzettiği bir manzumede sözleri de yasemin çiçeği olarak görülmüştür:

Serseri girift bu cihānda neden
Bir gün ölür hāke düşer bu beden
Cehd kılıp fırsatıñ elde iken
Yār yoluñ aç kalmaşıñ aşla diken
Tut o gülüñ dāmenini koyma sen
Kendisi gül sözleridir yāsemen
Tā göresiñ gül yüzünü sen de sen
Fazl-ı Hākkıñ mazharı hulq-ı ḥasen
Birbiriniñ ' aşıkıdır cān u ten
Heb görünendir ki benim cümle ben (M.2/I)

3. Sünbül

Sevgilinin saçını anmak için kullanılan sünbül, âşıkların gönlünü perişan eden bir unsurdur:

Gül yanağından o sünbül kākülüñden bŷy alır
Dāl olur kendine nisbet serv-i ra' nā baş eger (G.62/4)

Yā niçün cevr-i şıfat etdiñ perişān kākülüñ
Kimi der ol mār-ı gīsū gibidir sünbüldür o (G.129/2)

4.Lale

Fennî Dîvānu'nda lale, kızıl rengiyle anılmaktadır:

Ravzlarıñ gerçi kızıl lāle degildir güldür o
Görünür biñ levn ile şüretde ammā güldür o (G.129/1)

5. Nergis

Gül ile nergisin birlikte anıldığı bir beyitte sevgilinin aşkı sebebiyle nergis, hasta düşen benzi sararmış biri olarak tasvir edilmiştir.

Hasta düşmüş gör saña beñzi şararmış nergisiñ
Kıpkızıl dīvānedir güller ' ayān ' aşık saña (G. 2/3)

D. Madenler

1. Sim, Altın (Zer)

Şairin altın ve gümüşün onun gözünde değersizliğini gösterip sözlerinin önemli olduğunu belirttiği bir beyti de şöyledir:

Ėam degil sîm u zerim yoğ ise elde Fennî
İşte nağd-i sũhanım şarkıla ġarba cârî (G.146/5)

IV. Sosyal Hayat

1. Tıp

Şairi hasta eden -görmese bile- sevgilinin şirin dudağıdır. Bu derdin çabası için uğraşanlar, derman diye âşığın kapısına gelenler derdini bir türlü anlayamamışlardır. Şair, “Ey ay yüzlü güzel hasta oldum, iltifat et, nazar kıl.” diyerek derdinin dermanının yine sevgili de olduğunu belirtmektedir:

Ėasta düşdüm düşeli fikrime şîrîn dehenîñ
Leb-i la‘ linle şan ol cânıma cân küsme baña (G. 13/3)

Benim bu yâreme merhem şadanlar bilmedi derdim
Ne deñlü söz desem âĖir derûnum sırrı fâş olmaz (G.77/2)

Dilde şâkat kıymadıñ gitmez gönûlden ârzû
Ėasta düşdüm iltifât et kıl nazar ey mâh-rû (G.131/1)

2. Harfler ve Ebced

Eski Türk Edebiyatında şairler pek çok unsurun yanında sayıları ve Arap harflerini de benzetme unsuru olarak şiirlerinde kullanmışlardır. *Fennî Dîvânı*’nda da harflerin yoğun şekilde yer aldığı görülmektedir. Şair bazen bir kelimeyi ortaya koymak için harflere başvurmuş bazen de harfleri insan uzvuna benzetme amacıyla kullanmıştır. Ayrıca harfler, sûre isimlerinin anılmasında da büyük bir yekûn tutmuştur. Şairin *Dîvân*’ında bir elifnâme bulunması da harflerle olan münâsebetinin başka bir göstergesidir.

Bu bölümde *Fennî Dîvânı*’nda yer alan harf ve sayıların kullanımı dört başlık altında toplanmıştır:

2.1. Harfleri Vererek Kelimeyi Ortaya Koyma

Aşağıda yer alan beyitlerde şairin ifade etmek istediği kelimeyi doğrudan yazmadan harfler aracılığıyla ortaya koyduğu görülmektedir:

Ḳāf u yā u dāl: Kayd

Ḳāf u yā u dāl oḡurlar ḳaddine ol āfetiñ
Şol elif taḥtında gör pinhān olur Bektāşiler (G.49/2)

Lām u bā: Leb

Kim ki tıtdı ehl-i fazlıñ dāmeniñ derk eyledi
Gül yüzünde aḡ ḳara n'idügin fark eyledi
Lām bādan aldı dersiñ şıdḳını perk eyledi
Şıdḳa erdi kız-b-i kāzible ḳodu terk eyledi
Toḡru anlar zerredden şemse giderler bī-gümān (Mus.42/4)

Kāf nūn: Kün

Kāf nūn emrini remz ile getirdi ḥāli
Deme dilsiz ḳalamam tūḡi-zebāndır taḥḳıḳ (G.103/5)

Ḳāf u şīn: Kaş

Görmedim zülfüñ gibi 'ālemde bir dil-gīr olur
Ḳāf u şīniñ ḳatline 'āşıḳlarıñ şemşir olur (G.61/1)

fī mīm: Fem

Fenni fī mīm sırrıñ ifşā etmeden eyle ḥazer
Añlamaz ol ḥāli nā-ehle demeklik zūr olur (G.37/6)

Elf ü bī: Eb

Elf ü bīden bir mu'ammādır vücūdu ser-te-ser
Şābb-ı emreddir velikin ḥurde-sāl olmuş gezer (G.67/3)

Elif be cim ile dāl: Ebced

El üstünde eldir yazan yazıyı
Naḳşı ḥaḫtı güzel el bilir misiñ
Manḫıḳ-ı me'āni oḡudum dersiñ
Elif be cim ile dāl bilir misiñ (Mus.46/1)

2.2. Sûre İsimlerinin Kullanımında Harfler

Fennî Dîvânı'nda sûrelerin başındaki harfler sebebiyle sûre isimlerinin sıklıkla manzumelerde anıldığı görülmektedir:

Gör imdi nice fażl issi alem āfiñ serİR etmiş
alemdir “āf vel-ur ’ān alem”⁹⁸ dir cāmi‘ ü’l-āyāt (II/3)

Levh ün Mūsā Őikest etdi ledünne buldu yol
Okudu ol ā hā vü sİN yā Ğanİ Perverdgār (IV/28)

2.3. Harflerin Benzetme Amacıyla Kullanılması

“Kim ki gamla ağlarken sevgilinin mim dudağından iltifat gördü, gönlünün her hanesi ābād olmuştur.” Sevgilinin hasreti içindeki âşık, gam içerisinde gönlü perişan iken sevgiliden küçük bir lütûf görse mutlu olacaktır. Bu beyitte şairin gördüğü lütûf, sevgilinin yok denecek kadar küçük olan dudağından gelmektedir. Âşığa bir söz söylemesi için dudağını açması bile bir iltifattır. Şair bu durumu ağzı, mim harfine benzeterek vermiştir:

Kim ki gördü dil-berin mİM-i feminden iltifāt
Ađlār ise amla ma‘ mūr gönünün her hānesi (G.144/4)

Âşığın elif boyunun çektiği acılar karşısında bükülmesi mim yahut dal harfinin şekli yapısıyla ilgi kurularak verilmiştir.

Şağın ey lebleri al etme şağın
Sen elif adrini dāl etme şağın (G.117/1)

Āl ile gönümü aldın ele meftün etdin
Tırmadın ‘ ahdine zālīm beni Mecnün etdin
Ağıdıp gözlerimiñ yaşını Ceyhün etdin
āresiz koyduñ elif addimi nün etdin
Sen de bir sen gibi addāra giriftār olasıñ
Etdiđiñ gibi beni dāl u bİ-zār olasıñ (Mus.7/2)

Aşağıda yer alan manzumede ise bir namaz tablosu yer almaktadır. Kâmet elif, rukû hı, secde mim, kaide ise dāl harfi olarak tasvir edilmiştir:

⁹⁸ Kâf. Mecîd (şerefli) Kur'an'a and olsun. (Kâf, 50/1)

İster iseñ saña her bir mescid olsun ey emîn
Ko çekil ba‘ zen hasedle olmağıl kızbe qarîn
Kâmetiñ elf et rukû‘ iñ ha ola ey nâzenîn
Secdeni mîm aldınise kâ‘ ideyn dâldır hemîn
Kâfîdir hüsnüñ kitâbından oğunsa bir varağ
Hâme-i kudret[i] yazmış şafha-i ruhsâra bağ (Mus.16/5)

2.4. Sayılarla İlgili Kullanımlar

“Hurûfliğe göre varlığın zuhuru sesledir. Sesin kemali, kelam, yani sözdür; bu da ancak insanlarda ortaya çıkar. Söz, harflerden meydana gelir. Buna göre sesin ve sözün aslı harftir. Hz. Muhammed 28 harfle konuşmuştur; Arapçada 28 harf vardır ve Kur’an bu harflerden meydana gelmiştir. Farsçada ise 32 harf vardır. Fazlullah’ın Cavidan’ı, bu 32 harften oluşur.”⁹⁹ *Fennî Dîvânı*’nda da özellikle si vü dü (yirmi sekiz) ve bist ü heşt (otuz iki) rakamlarının tekrarlandığı görülmektedir:

Bist ü heşt ü si vü düdür kâmetiñ vezn eyledim
Kânde bağsam görünen ol servi kâmetdir baña (G.3/3)

3. Yiyecek ve İçecek

Fennî Dîvânı’nda kebab, şarap, ciğer gibi yiyecek-içecek isimleri anılmaktadır:

Olmasın mı âteşi şevkıñle dil murğı kebâb
Şem‘ e-i ruhsârına pervâne Allâh ‘ aşkına (G.133/4)

Âteş-i hicriñle bu bağrım kebâb etdiñ ‘ Alî
Çeşmimi düzdüñ kadeğ yaşıñ şarâb etdiñ ‘ Alî (G.142/1)

Nihân ağlar gözü ‘ aşıklarıñ çeşminde yaş olmaz
Yanar tağar ciğerdir bu şusuz elbet de aş olmaz (G.77/1)

4. Giysi

Külâh, fes, ter külâhı denilen feslerin içine konulan ince tülbent *Dîvân*’da ön plana çıkmaktadır:

Bu ‘ acebdir çeşm-i sehhârıñ görenler dedi pes
Halka dâ’im giydirir gör gâh külâh gâh fes (G.82/1)

⁹⁹ GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Hurûfliik Metinleri Katalogu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1973, s.18.

İsteme şimdü hırka t̄ac ile olmaz dörd beş
Sen ol ‘abdāl-ı beşhūr saña külāhı teri (G.147/3)

5. Eşya ve Âletler

Divan Şiirinde sıklıkla görülmeyen bir örnek de *Fennî Dîvânı*'nda yer almaktadır. Şair, Eski Anadolu Türkçesinde tava anlamına gelen “tağar” kelimesini kullanarak ciger tava yemeğine yer vermiştir:

Nihān ağlar gözü ‘āşıkların çesminde yaş olmaz
Yanar tağar cigerdir bu şusuz elbet de aş olmaz (G.77/1)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
METİN NEŞRİ

DĪVĀN-I FENNĪ

I

fā' ilātün/fā' ilün

[182] (1) Ey gönül insāfa gel
Ermeden 'ömre kesel

Biñ nazār et kendine
Düşme tūzaq bendine

İşte bu dehr-i denī
Ne beni qor ne seni

Düşüricek yelkeniñ
Topraq eder meskeniñ

(5) Bir ola için tışiñ
Alınmış geçdi başiñ

Āhiriñ endiše qıl
Derdini hem-piše qıl

Yoksa bu gün defteriñ
Gözle gör hayr u şeriñ

Sen iseñ hayr-ı halef
'Ömrünü etme telef

(10) Olmaz o 'ömre bedel
Fırşatı fevt etme gel

Geldi o dem aç gözün
İşidesiñ Hâk sözün

Hej-deh hezâr ‘âlemiñ
Mecma‘ asıñ bil yaqın

Giti-i mînâ tamâm
Buldu seniñle niżâm

(15) Hoşça baq özüne de
Gör yüzün âyinede

Sen şaňasıñ perde bil
Qoyma seni sen de sil

Bu görünen azıcık
Dost gibidir kimse yok

Esfel ü a‘lâya tol
Ğayrı deme sensiñ ol

(20) Kendine gelseñ eger
Bir görünür baır u berr

Benden işit ney-zeni
Taşa direm ney-zeni

Hâk bilinir halk ile
Halkı qo ol Hâk ile

Hâk saña senden yaqın
Zây olur andan şaqın

Ṭağdıcek kendizin
Dökşüremezsiñ özin

[183] (25) Ṭoğdu o meh bī-niḳāb
Özünde yoḳdur ḥicāb

Bahre yetiş ḳatreden
Şemse eriş zerreden

Ādemi bul ādemi
Ādem Ḥaḳḳıñ maḥremi

Ḥaḳḳıñ o ḳudret eli
Ya‘ ni Muḥammed ‘ Alī

(30) Ādeme ermezden ol
Bulmadı mi‘ rāca yol

İsmine Aḥmed denir
Kimdir anı kim bilir

Oldu Ḥaḳḳıñ reh-beri
Sevgili peygamberi

Ādem ü Ḥaḳ bir vücūd
Etdi melekler sücūd

Olma şaḳın bü’l-fuḍūl
Olmaz ‘ ibādet ḳabūl

(35) Ḥaḳḳı işit Ḥaḳḳı gör
Ḳalma şaḳın bunda kör

Bunda görendir Hıaı
Gördü öngeri Hıaı

Kör gözü görmez ebed
İblīs odur oldu redd

Şağ u şoluñ gözle gel
PİR izini izle gel

Muşhaf-ı hüsnünde tāb
Yazılıdır dörd kitāb

(40) Olsun o senden hıabİR
El ayađıñ şaña demir¹⁰⁰

Ŧutmadıñ aña kulağ
Düşdüñ andan çok ırak

İşte dedim saña bil
Bize de hem kaldı dil

Fenni sen etme keder
‘Ārife bir söz yeter

¹⁰⁰ Dizede bir hece fazladır.

II

mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

(1) Çalemnden diñle bir nükte diyem mañlüb ise hālāt
Çalemnden iste her naqşı ki naqğāşa odur mir' āt

[184] Çalem kün emrini giydi çalemdir maşdar-ı eşyā
Çalemnden şādır olmuşdur bu cüz' iyyāt külliyyāt

Gör imdi nice fazl issi çalem çāfiñ serir etmiş
Çalemdir “*çāf ve'l-Çur 'ān çalem*”¹⁰¹dir cāmi' ü'l-āyāt

Sefine nice kim Nūha necāt oldu ise öyle
Çalem aña mañāfildir çalem hıfzında mañzūfāt

(5) Ağaçdan bir çalem ammā ' aşası oldu Mūsāniñ
Müsahhır oldu sāhırlar getirmedi aña tākāt

Bilem derseñ çalem sırrıñ dürüş sa' y-ı belig ile
Dem-ā-dem işte bu ' ömrüñ gider zāyi' olur evkāt

Çalem-i lafzıñ hisāb ile olur yüz yetmiş bālig
O yüzde işte yetmiş biñ hicāb olmuşdurur çat çat

Çalem lāmında lām harfi elif lām mīmi mücmeldir
Ne mücmel bir kitāb sözdür eder nā-ħaqları iskāt

Çalem mīminden tıksan biñ kelāmı nāñık olmuşdur
Bu gülşenden alaydıñ bu gelirdi saña taşrifāt

¹⁰¹ Kâf. Mecid (şerefli) Kur'an'a and olsun. (Kâf, 50/1)

(10) Kalem üç harfle hâtem iki nokta ile beş oldu
 ‘ Aceb bildin mi bu remzi bu sözlerden nedir hâcât

[185] Kalem seb‘ a’l -meşânidir haber ol bu haberlerden
 Hurūfuñ inbisât etsin kalem kalır sözüm işbât

 Hubübât [u] nebât (u) hayvân kamu eşcârîñ evrâkı
 İgice nef[i]simdir hep bu ‘ ulviyyât süfliyyât

 Kalem gibi iki dille degil mi mârîñ etvârı
 Gözet bir bir alam derseñ eger bu cümleden lezzât

 O demek kim sâde levh üzre kalemden tamladı nokta¹⁰²
 O nokta harf-i şavt oldu zuhûra geldi meknûnât

(15) Anîñçün cümle mevcûdât kalem baħrine ğarķ oldu
 Dile ben kim kalem vaşfîñ diyem bu dil olupdur mât

 Kalem şeklindedir cānā seniñde şüretiñ işte
 Kalemdeñ hāşıl olmuşdur şaña bu aħsen-i hey‘ āt

 Gel imdi gel kalem gibi içiñ tışıñ ola toĝru
 O hālîñle ne fikr etseñ olur fikriñ şaña tā‘ āt

 Bilirsîñ kim kalem sözde kalemdeñ söz degil kâfiñ
 Anîñçün her lisān üzre olupdur özünde ālāt

 Kalemdir evvel [ü] āħir kalemde cümle hatm oldu
 Sözümüz maħzar kıldık bu söze yokdur ğāyāt

¹⁰² Dizede bir hece fazladır.

(20) Kalem ol kâf kadrinden haberler verdi ‘uşşâka
Eger Fennî bu gün bunda bilip bulmaz iseñ hey‘ât

[186] Hâbîr ol şevk-i enfüsden ki şadıñ inşirâh bulsun
Dilersen şâni‘ i şan‘ atda gör âyinedir zerrât

Süvâr ol derk-i pâkinle ‘urûc et ‘arşa dek şimdi
Fey[i]zim istivâ gözle şaña fetḥ ola ğaybiyyât

N’edersîñ bâğ-ı gülzârı görünce anda dildârı
Ṭolar göñlüne envârı olursuñ sen şaña mişkât

Yed-i kudret iki parmak arasında tutar göñlü
Bu sırrıñ sırrına er kim toğa göñlünde taḥkîkât

(25) Bu deñlü güft gûlardan ‘aceb bilmem nedir maḥşûd
Odur ‘âşîk odur ma‘ şûk çü seniñ özünde mir ‘ât

III

fâ‘ ilâtün/fâ‘ ilâtün/fâ‘ ilün

(1) Bâ-i Bismillâhdan aldıñsa haber
Noḡtada bul sırrıñ ey ‘âlî-güher

Noḡta zîden gösterir ola nişân
Yâ vü dâl ile olur şoñra ‘ayân

Yâ vü zîden muḥkemâta yol gider
Añla bu remzimi olma der-be-der

Kâf u yâ vü dâl bir ḥarf eyledi
Hâl diliyle remz-i esmâ söyledi

(5) Kāf u tādān ‘ayn zī rūşen şaña
‘Aynıñ aç olsun yeriñ gülşen şaña

Yedi gününñ sâ‘ati hem âşikâr
Anı bir bir ‘add edipdir añla var

Sâ‘ati hem bist ü heşt [ü] si vü dü
Añladın mı kim yine dâl oldu bu

Hem dakîka (hem) şâniye tâ ‘âşire
Bu kıyâs üzre gidipdir âhire

Âdem ü Havvâya et andan güzër
Yir gök yıldızlar anı şerh eder

Bunda söz çoğdur bulup bir ehlini
Fenni desin şaña kuşlar dilini

IV

MÜNĀCĀT

fâ‘ ilâtün/fâ‘ ilâtün/fâ‘ ilâtün/fâ‘ ilün

[187] (1) Bism-i faẓl-ı kibriyâsın yâ Ğanî Perverdgâr
Dest-gîri her gedâsın yâ Ğanî Perverdgâr

Cümle zerrâtı cihâna kıldıñ emriñle diri
Ğâlik-ı arz [u] semâsın yâ Ğanî Perverdgâr

Pâdişâhlar pâdişâhı zü’l-celâl [u] zü’l-cemâl
Ekrem ü a‘zam Ğudâsın yâ Ğanî Perverdgâr

Seniñ ancaq mālīkū'l-mülk-i vücūd-ı kâ'ināt
Kāşif-i her-dü-serāsiñ yā Ğanī Perverdgār

(5) Saña senden el-ğıyās ey fażl-ı zü'l-cūd [u] kerem
Kullarıñ maḥv et ḥaṭāsın yā Ğanī Perverdgār

Bağma yüzüm қarasına қıl münācātım қабул
Vāqıf-ı sırr-ı ḥafāsın yā Ğanī Perverdgār

Anda ḥaqqı dest-i kudretle bu gayrdan kırk şabah
Cümleye dedik atasın yā Ğanī Perverdgār

Nūḥ nebīniñ ḥaqqıçün yā Rabb mücrim kullarıñ
Sen қабул et ilticāsın yā Ğanī Perverdgār

Yūnus u Eyyūb-ı çarḥ-bīn Ḥızr [u] İlyāsıñ ḥaqqı
Ver bu gün derdim devāsın yā Ğanī Perverdgār

(10) Çünki sensiñ ol Ḥalīle nārı gülzār eyleyen
Sen şafā kıldıñ ḥafāsın yā Ğanī Perverdgār

Ḥızr ile Mūsā içün ṭavrı tecelli ḥaqqıçün
Ejdehā kıldıñ 'aşāsın yā Ğanī Perverdgār

'Arş-ı Belķis [u] Süleymān eyledi ḥāzır yaķın
Қaşr edip aña mesākīn yā Ğanī Perverdgār

Ya'ķūbı beytü'l-ḥazānda қoyduñ ol ḥüznile¹⁰³
Arınıp anıñ bekāsın yā Ğanī Perverdgār

¹⁰³ Dizede bir hece eksiktir.

Yūsuf-ı şiddīka verdiñ Mısr ilin başdan başa
Giydirip sen şāh libāsın yā Ğanī Perverdgār

(15) ‘İsi-i rūhı mücerred zāt-ı pākin haqqıçün
Göñlümüñ sil koyma pasın yā Ğanī Perverdgār

Ol ḥabībiñ faḥr-ı ‘ālem Muştafāniñ ‘aşkına
Okuduñ ismini bābın yā Ğanī Perverdgār

Anı “*levlāk*”¹⁰⁴ tācile kıldıñ şafī‘ü’l-zīyinetin
Verdiñ hem nuşret livāsın yā Ğanī Perverdgār

Koyma maḥrūm ol ḥabībiñ ḥürmetine kıl kabül
Biz günāhkārıñ du‘āsın yā Ğanī Perverdgār

Hādi-i rāh-ı ümemsin eyle tevfiķiñ refiķ
Cümleye müşkil-güşāsın yā Ğanī Perverdgār

(20) Feyz-i fazlıñ her nefes bu göñlüme kılsın güşād
Kesme ol feyziñ arasın yā Ğanī Perverdgār

[188] Yüzümü döndüm saña döndür sivādan meylim al
Kes bu göñlümden hevāsın yā Ğanī Perverdgār

Fāṭıma Zehrā için ol ehl-i beytiñ haqqıçün
Ver murādiñ cümle nāsın yā Ğanī Perverdgār

İns ü cīn kırd ile kuş mār [u] mūr vaḥş-i tuyūr
Āḥir eder senden ğidāsın yā Ğanī Perverdgār¹⁰⁵

¹⁰⁴ “Sen olmasaydın felekleri(kâinatı) yaratmazdım.” (Hadis-i Şerif)

¹⁰⁵ Dizede bir hece fazladır.

Men apında bir kemāne-bende-i deyrine ümm
Sen ŐehinŐāh-ı alāsın yā Ğanī Perverdgār

(25) udretiñ feyzinde ālem cümleye seniñ emīr
Zerrelerden rū-nümāsın yā Ğanī Perverdgār

Seyyi ātım ıl asen düz defter-i a mālimi
Selb edip mav et arasın yā Ğanī Perverdgār

Ferd [ü] vāhid ayy-ı ayyüm lā-benāmsıñ semime
Sen iŐitdir hū Őadāsın yā Ğanī Perverdgār

Levh ün Mūsā Őikest etdi ledünne buldu yol
Oudu ol ta ha vü sīn yā Ğanī Perverdgār

Ka be-i Merve Őafā hem āb-ı Zemzem aıün
Giydir aña birlik abāsın yā Ğanī Perverdgār¹⁰⁶

(30) Fenni bir aar ulundur ulluuna ıl abül
Artı et ilm [ü] ayāsın yā Ğanī Perverdgār

Dest aıp yalvara geldim yā ilāhe'l-ālemīn
Etme marüm zü'l-aāsın yā Ğanī Perverdgār

Sen bilirsiñ her umūruñ āŐılı temme'l-kelām
İbtidāsın intihāsın yā Ğanī Perverdgār

¹⁰⁶ Dizede bir hece fazladır.

MUSAMMATLAR

1

TERCİ' -İ BEND

mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

I

- (1) Felekden dil ümīdiñ kes vefā gelmez o anburdan
Cihān bir u adasıyla olupdur nāy-ı anbūrdan
Bilirsīñ kim “*ene'l-Hak'*”¹⁰⁷ na' rası urmuşdu Manşūrdan
arīn olduda Mūsāya tecellī eyledi ūrdan
Bihiştāsā bezendi bir yüzü ılman ile hūrdan
Libās-ı atlası zībā zihī sincāb-ı semmūrdan
İki elfāza müstecmi' bu beytim nār ile nūrdan
'Asel adriñ bilir ol kim yemişdir nīş-i zenbūrdan
- (5) Denir arb-ı meşeldir bu aınma mār ile mūrdan
aın erden aın pīrden aın asa[] ile kūrdan

II

- (1) Nazar yaz ol erīki vū nazīri olmayan Allāh
Neler izhār eder ayb-ı hevesinden hemān her-gāh
Saña ol ni' met(i) 'uzemā 'aalar eyledi vallāh
Sen unutduñ ne nuş etdi neler ımarladı ol āh
Hayāle aldanıp aldıñ öñülden olmadıñ āgāh
Geçirdiñ nāzenīn 'ömrüñ hebāya gitdi heb eyvāh
- [189] Demidir nūr ola nārīñ gel imdi olmaıl güm-rāh
Seni izler seni gözler seniñle bile der ol māh
- (5) Denir arb-ı meşeldir bu aınma mār ile mūrdan
aın erden aın pīrden aın asa[] ile kūrdan

¹⁰⁷ “Ben Hakk'ım ve hakikatim.” (Tāhā, 20/14)

III

- (1) Hüdā ezdād ile verdi nizāmiñ iş bu ekvāna
Yeriñ cennet iken cānā seni sen atma nirāna
Gel ey taṭbīke sa' y et şūretiñ naqşını furqāna
Gözet ef' āl-i a' māliñ urup kendini mizāna
Gök oldu kaṭre kaṭre şu ulaşdı baḥre 'ummāna
Veren varlığı[nı] dosta kalır yoklukda seyrāna
Geçip ḥavf [u] recādan ṭurdular o yolda merdāne
Kaşīdem cān bağışlar şevkıle deñilse bārāna
- (5) Denir ḍarb-ı meşeldir bu şaḫınma mār ile mürdan
Şaḫın erden şaḫın pīrden şaḫın aḫsa[k] ile kūrđan

IV

- (1) Saña bir söz direm ammā sözüm ṭut eyleme ifşā
Yüzüñ göstermek ister o put-ı çehre bu gün ḥayfā
Ne ḥācet söz rāz etmek düşürme 'āleme ğavgā
Edip ol perde-i nāmūsı çāk etmese lā-kaṭ' ā
Hevā burcunda şol 'āşık gibi dilde kuru da' vā
Gerekmez ehl-i tevhīdiñ dilinde devr ede esmā
Dem-ā-dem hū desiñ Ḥaḫka zamiriñ eylesiñ ircā
Özünden bī-ḥaberle hem-dem olma ey cihān-ārā
- (5) Denir ḍarb-ı meşeldir bu şaḫınma mār ile mürdan
Şaḫın erden şaḫın pīrden şaḫın aḫsa[k] ile kūrđan

V

- (1) Bilirsiñ derk-i pākiñ var ise her söz nişār olmaz
Ḥaḫīkatdır bu söz aşlā denilmez āşikār olmaz
Bulanlar (da) sözde lezzāti olur ḥalka şikār olmaz
Ne ḥāşıldır o şūretten aña kim ma' ni bār olmaz
Vefāsız naḫşa şayd olmuş bilirken pāyidār olmaz
Karadan ğayr yer görmez desen de ḥişşedār olmaz
O yoldan taşra ḫalmışdır aña bir kimse yār olmaz

- Anı şarrāf-ı dil almaz ele urşun  ayār olmaz
(5) Denir arb-ı meşeldir bu şaınma mār ile mürdan
Şaın erden şaın pirden şaın asa[] ile kürdan

VI

- (1) Odur sālİK ola şābir belālar ouna derde
Maabbet  aş ile sevdā gerekdir  āşıa serde
Murādına mürīd olma göñülde utmağıl perde
Saña senden yaındır Ha gözüne bar ile berrde
Yüzüñ dā'im o mihrāba muābil ut her yerde
Vişāle mūmteni olsa naşīb olmazdı bir ferde
[190] O göñlü şāf olan şāfi şıyām üzre bu günlerde
asedle kibr ü kīn olmaz benim ol dedigim erde
(5) Denir arb-ı meşeldir bu şaınma mār ile mürdan
Şaın erden şaın pirden şaın asa[] ile kürdan

VII

- (1) Sözüm gūş et ula ur cān ulağıyla bu maźmūna
Kimi dūnyāya meyl etsin kimi bir ravż-ı gül-gūne
Kimiñ asret arışdırmış gözü yaşını Ceyhūna
Sözü dilden dudağa gel düşürme uyma Mecnūna
Cihān ayretde almışdır udā Haı bu efsūna
Eger  ibretle gördünse ne ācet dürr-i meknūna
Yücedir aşlını añla bırama kendini dūna
Nezāketle getirdi şı' r-i ab'ım sar-ı mevzūna
(5) Denir arb-ı meşeldir bu şaınma mār ile mürdan
Şaın erden şaın pirden şaın asa[] ile kürdan

VIII

- (1) Ne ikmetdir bu bir cān gibi merkez düşmüş eflāke
Gice gündüz döker gözyaşını yağmur gibi āke
Bu sırrıñ sırrına ermek dilerseñ şıgmaz idrāke

- Faḫaṭ māhiyyet-i eṣyā ‘ ayān ol tıynet-i pāke
Anıñçün şānına dendi anıñ “*levlāke levlāke*”¹⁰⁸
Ḥaḫīḳat vāhidü’l-ḳahhār odur mālīk bu emlāke
Dili ‘ ārif sükūt ede ri‘ āyet ede imsāke
Ne māre şoḳdura kendiñ ne muḫtāc ola tiryāke
(5) Denir ḫarb-ı meşeldir bu şaḫınma mār ile mürdan
Şaḫın erden şaḫın pīrden şaḫın aḳsa[ḳ] ile kürdan

IX

- (1) Yaḫīn olma şikem ehli sözü tül [u] dırāz ister
Ögüt fehm eylemez aṣlā özü dā’im piyāz ister
Göñüller Ka‘ besin yıkmış maḳāmāt-ı Ḥicāz ister
Muḳallid ḳalma ḳāni‘ dir şudur her yerde rāz ister
Dili cān ü cihān terkin urup Maḫmūd Āyāz ister
Saña maḫzā gelir dil-ber göñül bābını yaz ister
Olur kim ehl-i dil bir fende yüz yerde niyāz ister
Şalāt-ı dā’ime ḳāmet getir dā’im namāz ister
(5) Denir ḫarb-ı meşeldir bu şaḫınma mār ile mürdan
Şaḫın erden şaḫın pīrden şaḫın aḳsa[ḳ] ile kürdan

X

- (1) Bugün gülşende gül Fennī o gül yüzde niḳāb olmaz
Budur ol kūşe-i vaḫdet ki derler māh-tāb olmaz
Güzel ‘ arz-ı cemāl etmiş aña zülfi-i ḫicāb olmaz
Ḳo sen ‘ aḳl adını bunda sözüüm ince ḫisāb olmaz
[191] Ciger ḳanından özge ‘ aşıḳa tatlı şarāb olmaz
Dili her kūzeden ister tolu her kūze āb olmaz
Bu elfāz ile ma‘ nādan daḫi zengin kitāb olmaz
O yüzde dā’im ü ḳā’im tūran aṣlā ḫarāb olmaz
(5) Denir ḫarb-ı meşeldir bu şaḫınma mār ile mürdan
Şaḫın erden şaḫın pīrden şaḫın aḳsa[ḳ] ile kürdan

¹⁰⁸ “Sen olmasaydın felekleri(kâinatı) yaratmazdım.” (Hadis-i Şerif)

MU^c AŞŞER-İ TERCİ^c -İ BENDmüfte^c ilün/müfte^c ilün/fā^c ilün

I

Serseri girift bu cihānda neden
 Bir gün ölür hāke düşer bu beden
 Cehd kılp fırsatıñ elde iken
 Yār yoluñ aç almasıñ aşla diken
 ut o gülüñ dāmenini koyma sen
 Kendisi gül sözleridir yāsemen
 Tā göresiñ gül yüzünü sende sen
 Fazl-ı Hāıñ mazharı hulk-ı hasen
 Birbiriniñ ‘ aşıdır cān u ten
 Heb görünendir ki benim cümle ben

II

Dürr gibi ut sözlerimi gūşe a
 Verme gönül hār u hasa urma a
 Añla yüzüñ arasını ola a
 Kendine gel kendine bir hoşca ba
 Ādemi baş añla bu cümle aya
 oyma hemān varlığını oda ya
 ünkü Hāıñ mazharı ādemde Hā
 atma aşıñ gel sözüme ut ula
 Birbiriniñ ‘ aşıdır cān u ten
 Heb görünendir ki benim cümle ben

III

İster iseñ olmaya zāyi^c emek
 Sever o gönül mezra^c sıñ dāne ek
 ünkü yüzüñ Ādeme döndü felek

Qoydu başını secdeye cümle melek
Sende seni sende bul eyle dilek
Ėayrı qoyup kendine gelmek gerek
Mağve düşer düşe bu baħre semek
Taşra qalır bunda bilip bilmemek
Birbiriniñ ‘ aşıkıdır cān u ten
Heb görünendir ki benim cümle ben

IV

[192] Bunda görendir görünen gör saña
Görmez iseñ bir görene řorsaña
Bağma gerisiñ ileri sür saña
Nefsi başıp Hağğa boyun ursaña
Ben demeden sen qulağıñ bursaña
Mağşad odur nāriñ ola nūr saña
Tır dedigim yerde gözüm tırsaña
Tırdurcağıñ menzil ola tırsaña
Birbiriniñ ‘ aşıkıdır cān u ten
Heb görünendir ki benim cümle ben

V

Kim ki bu gün varlığıñ etdi nişār
Hem-dem olup yār ile tıtdı qarār
‘ Āqil iseñ etme bu yoldan firār
Zirek olan olmadı ĥalka řikār
Añladı yoğ varlığını oldu var
Kendisini kendisine qıldı yār
Çekdi anı ‘ aşğ ile Perverdğār
Bildi bilen Fenni saña kim şorar
Birbiriniñ ‘ aşıkıdır cān u ten
Heb görünendir ki benim cümle ben

MU^c AŞŞER-İ TERCİ^c -İ BENDmefā^c ilün/mefā^c ilün/mefā^c ilün/mefā^c ilün

Dil-ārā serviveş ol kāmetin gülşende görsünler
 Yanağın^c aksini gülde bilen hem anda görsünler
 Benim mūr-ı za^c if ol t̄ali^c im her mende görsünler
 Gören tennūr-ı dilde āteşim külhānda görsünler
 Seririnde seni sulṭān beni efgende görsünler
 O gön̄lüm rişte-i zülfüñle bağılı bende görsünler
 Demem bu genc-i dilde gizli sırrım serende görsünler¹⁰⁹
 Beni dirlikde birlikde seniñle zinde görsünler
 Murādım ṭal^c atı dīdārını bu bende görsünler
 İkilik mürtefi^c olsun bizi bir tende görsünler

[193]

II

Perişān ḥāl olur zülfüñ gibi gön̄lüm bu keşretde
 Kōmuşıdır o līk ḥaqqı bütün^c uşşāḳ ḥayretde
 Beni mesrūr [u] dilşād eyleyen sensiñ ṭariḳatde
 Sen ol Ḳāf üzre^c anḳāsın benim cismimle şüretde
 Saña itlāḳ olur deryā baña ṭalḡa izāfetde
 Serābāsā yuvarlaḳ maḥv olur baḥr-i ḥaḳiḳatde
 Seniñ müşkiliñ olur gūyā benim müşkilim kıyāfetde¹¹⁰
 İkilik^c aynı birlikdir serā-yı bezm-i vaḥdetde
 Murādım ṭal^c atı dīdārını bu bende görsünler
 İkilik mürtefi^c olsun bizi bir tende görsünler

III

[.] uş şemsiñ ḥayāsıdır benim başımdaki sevdā
 Benim aşlī ḥayātımdır seniñ^c ilmindeki iḥfā
 Seniñ ḥüs-n-i cemāl[in]dir bu bende görünen ḥafā

¹⁰⁹ Dizede bir hece fazladır.¹¹⁰ Dizede hece fazladır.

Benim derdim devāsıdır seniñ la‘lindeki deryā
Seniñ vaşl-ı hayālindir dilimde devr eden esmā
Güvāh olmuş dehān açmış seniñ tevḥīdine eşyā
Benim rūḥ-ı revānımsıñ seniñle zindeyem ḥālā
Niçün tefrīk edip derler baña Mecnūn saña Leylā
Murādım ṭal‘ atı dīdārını bu bende görsünler
İkilik mürtefi‘ olsun bizi bir tende görsünler

IV

[194] Götür yüzden niḳābıñ ref‘ edip ey ḡonca-i gül-fem
Cebīniñ nūr-ı feyzinden ḳamer şems olmasın muzlem
Dökülsün o ‘araḳ-rīziñ yüzünde güllere şeb-nem
Görünsün o ḥaṭ-ı ḥālīñ oḳunsun ḳalmasın mübhem
Ḳapansın aḡzı gül-zārıñ seni görsün olup ebsem
Seniñ bir şemme ḥüsnüñden görüp tahtın ḳodu Edhem
Mürīd-i ‘aşḳ olan dā’im yanar ‘aşḳıñ ile her dem
Vücūdum maḥv [u] maḥz olsun baña evlā budur elzem
Murādım ṭal‘ atı dīdārını bu bende görsünler
İkilik mürtefi‘ olsun bizi bir tende görsünler

V

Göñül mülkü müsellemdir seniñ feyziñdedir ey ḥūr
Seniñ ebrū-yı ṭāḳından felekler oldular ḳanbur
Döşendi yerlere sāyen anıñçün oldu yer ma‘mūr
Beni Yūsuf cemāliñdir ḳılan bu derd ile meşhūr
Benim muzmer zamīrimde seniñ şevḳindurur mestūr
Getirdiñ ‘ālem-i kevne beni sen eylediñ mecbūr
Elimde hüccet olmuşdur yüzünde āyet-i “Ve’t-tūr”¹¹¹
Benim yādımladır yādın benem Ferhād benem Manşūr
Murādım ṭal‘ atı dīdārını bu bende görsünler
İkilik mürtefi‘ olsun bizi bir tende görsünler

¹¹¹ “Dağa andolsun.” (Tîn, 95/1-3)

VI

Eyā şūfī şafā ehli degildir olmayan ʿirfān
Odur zevk-ı şaḥīḥ ile bu pāzārı kılan seyrān
O ğavvāş-ı meʿānīdir eder her nüktesiñ izʿān
Bu sözdür sözleriñ şanma sözümde yoḡdurur noḡşān
Cihān bāğında taḡşīl-i rızā sermāyedir ey cān
O baḡriñ mevcidir ʿālem tecerrüd ondadır her ān
[195] Şifāt esmāya müstağraḡ o kendi cümleden pinhān
Yolunda ğam degil Fennī olursam ben daḡı ḡurbān
Murādım ḡalʿatı dīdārını bu bende görsünler
İkilik mürtefiʿ olsun bizi bir tende görsünler

4

MÜSEDDES-İ TERCİ-İ-BEND

feʿ ilātün/mefāʿ ilün/feʿ ilün

I

Nuḡkumuz tezgeh-i dilde ḡoḡuna
Anı bir gül gibi ʿārif ḡoḡuna
O ʿadū başına şemşīr şokuna
ḡo anıñ şānına bu beyt oḡuna
Kim ola bunda ğarībe doḡuna
Doḡuna sīnesi Allāh oḡuna

II

Māsivādan gözünü ḡavḡ eyle
Niʿmet-i faḡl ile göñlüñ ḡopla
ḡün bilirsīñ anı nāzīr öyle
Dehen açma buna ancaḡ söyle
Kim ola bunda ğarībe doḡuna
Doḡuna sīnesi Allāh oḡuna

III

Görme gel hayr u şerriñ ile güzer
Aña tapmış denidir sîm ü zerr
Cebr eder hırş ile o halkı üzer
Haq bilir qor yerine anı düzer
Kim ola bunda ğaribe doquna
Doquna sînesi Allāh oquna

IV

Muhtaşar şanma temelsiz bu sözü
Sözümüñ mā-ğaşalı ya' ni özü
Yüz sözüñ var mı baqa ya' ni yüzü
Dedim kim kör ola iki gözü
Kim ola bunda ğaribe doquna
Doquna sînesi Allāh oquna

V

[196]

Maṭlabıñ olmağ ise ehl-i şafā
Zevk ola dilde derünunda cefā
Ne gelirse hele teslim-i rızā
Oluben etme şikāyet қаt' ā
Kim ola bunda ğaribe doquna
Doquna sînesi Allāh oquna

VI

Fenni ger 'ārif iseñ etme su'āl
Aña ver boynuna sen alma vebāl
Sözümüz dedi qodu cümle maqāl
Yetişir aña Hudā-yı müte'āl
Kim ola bunda ğaribe doquna
Doquna sînesi Allāh oquna

MÜSEDDDES-İ TERCİ'İ-BEND

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

I

Ey şafâ-çü ' aqla kalma ' aşk elinden al haber
 İşte tenhâ ' aşığıñ hem-râhıdır gamla keder
 Kalma ta' na tîr-i ' aşka sîneni eyle siper
 Ğayb olur kayd olur sen hûra şalma nazâr
 Meclis-i ' irfâna bir şeb mûm olan ehl-i hüner
 Mağv eder kendini ammâ şubh-ı maşşûda erer

II

Cân gözüñ aç gözleme şems-i haqîkatden zevâl
 Bî-haber ' aksiñ tutar ' ankâ-şikâr olmak muhâl
 Bahr-i vahdet vaşfa gelmez vaşf olunmaz añla kal
 Keşret-i elfâz-ı câmi' nokta koy ma' nâsın al
 Meclis-i ' irfâna bir şeb mûm olan ehl-i hüner
 Mağv eder kendini ammâ şubh-ı maşşûda erer

III

Ŧutmadıñ bir ehl-i derdiñ dâmeniñ derk etmediñ
 Uymadıñ tevhi'd-i ' aşka şıdkını perk etmediñ
 Mâddesinde kaldıñ âhir varlığıñ terk etmediñ
 Kande kaldı bu bâtın ' âlemi fark etmediñ
 Meclis-i ' irfâna bir şeb mûm olan ehl-i hüner
 Mağv eder kendini ammâ şubh-ı maşşûda erer

IV

Şarf-ı efkâr eyle Edhemi hayâl etmek neden
 Gör saña o sâz-ı tanbûr perdesiz almaz düzen
 Cân olur mu zann ederseñ hâk olsun kalmar beden

[197]

Kıymetin şarrâf-ı dil añlar sözüm dürr-i ‘ Aden
 Meclis-i ‘ irfâna bir şeb mûm olan ehl-i hüner
 Maḥv eder kendini ammâ şubḥ-ı maḫşûda erer

V

Cîm elif mîm ‘ aynı bildinse sözüm yoḫdur saña
 Elf ḫarfîñ zann iderseñ toḫru söz aḫdır saña
 Toḫ açîñ ḫâlin tıyar mı görse der toḫdur saña
 Ehl-i dil munşif degilsîñ bu bile çoḫdur saña
 Meclis-i ‘ irfâna bir şeb mûm olan ehl-i hüner
 Maḥv eder kendini ammâ şubḥ-ı maḫşûda erer

VI

Derk ederseñ gözden Fennî işâretle dedim
 Ḥâce-i ebced degil mi saña ta‘ lîm etdi kim
 Gizlemiş ḫarf-i hecâda noḫtasın ḫarnında cîm
 Maḫrem-i râz oldu dilde erba‘ in sırrına mîm
 Meclis-i ‘ irfâna bir şeb mûm olan ehl-i hüner
 Maḥv eder kendini ammâ şubḥ-ı maḫşûda erer

6

MÜSEDDES-İ TERCİ‘ İ BEND
 mef‘ ülü/mefâ‘ ilü/mefâ‘ ilü/fe‘ ülün

I

Şanma ezeli baḫt-ı siyâḫ ḫaralarız biz
 Kim yerde eşir gökdeki seyyâreleriz biz
 Şüretde velî derd ile bî-çâreleriz biz
 Bir câm ile ğam leşkerini aralarız biz
 Görsün o raḫîb kim nice âvâreleriz biz
 Balḫayla anı parçalarız pâreleriz biz

II

Gördük biz o hürşid-i cihānı özümüzde
Ġāyetle daķık nüktelidir bu sözümüzde
Āşārıdır ‘aşkıñ elimizde yüzümüzde
Şıgmaz göze çüp oldu diken o gözümüzde
Görsün o raķib kim nice āvāreleriz biz
Balıayla anı parçalarız pāreleriz biz

III

Dil verdik o dildāre gönül bağladık ammā
Āteşler ile sīnemizi dağladık ammā
Bülbül gibi her şām u seher ağladık ammā
O yār ile biz ‘ahdimizi şağladık ammā
Görsün o raķib kim nice āvāreleriz biz
Balıayla anı parçalarız pāreleriz biz

[198]

IV

Bir böyle perī-şekl-i beşer görmedi insān
Gördük de anı gün tütulur gör saña el ’ān
Terk et deyü gelse bize āteş gibi fermān
Mümkün degil olsun bu cihān yoluna ķurbān
Görsün o raķib kim nice āvāreleriz biz
Balıayla anı parçalarız pāreleriz biz

V

Sen hoş musun ol yār ile hīç şormasın artık
‘Anķā gibi yüksek bize dem urmasın artık
Biz diş bileriz ķatline de tırmasın artık
Biz yorgunu bī-hūde yere yormasın artık
Görsün o raķib kim nice āvāreleriz biz
Balıayla anı parçalarız pāreleriz biz

VI

Kayd eyle gönül levhine eyle sözüm ez-ber
Ağyāra hem dil-bere bu ŧi' rimi göster¹¹²
De cürm ile noqşānımıza qalmaya dil-ber
' Ālem de bilir kim biz anı o bizi ister
Görsün o raqīb kim nice āvāreleriz biz
Balqayla anı parqalarız pāreleriz biz

VII

Hāceti demek Fennī saña hālim ' ayāndır
Bu naqd-i hayātım yoluna cümle revāndır
Gelsin göz ile görsün anı derse yalandır
Meydāna qo aqvālimizi gercek inandır
Görsün o raqīb kim nice āvāreleriz biz
Balqayla anı parqalarız pāreleriz biz

7

MÜSEDDDES-İ TERCİ' İ BEND

fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

I

Hİç demezdim seni kim böyle sitemkār olasıñ
Der idim hālime āgāh haberdār olasıñ
Etdigiñ cevre peşiman olasıñ yār olasıñ
Eksik olma güzelim şağ olasıñ var olasıñ
Sen de bir sen gibi gaddāra giriftār olasıñ
Etdigiñ gibi beni dāl u bī-zār olasıñ

II

Āl ile gönlümü aldıñ ele meftūn etdiñ
Tırmadıñ ' ahdine zālīm beni Mecnūn etdiñ

¹¹² Dizede bir hece eksiktir.

[199] Akıdıp gözlerimiñ yaşını Ceyhūn etdiñ
Çāresiz koyduñ elif kıddimi nūn etdiñ
Sen de bir sen gibi ğaddāra giriftār olasıñ
Etdigiñ gibi beni dāl u bī-zār olasıñ

III

Bende kıldıñ beni ol zūlf-i perīşāna bende¹¹³
Çāresiz fāş edemem gizlerim ‘aşkın cānda
Līk kıalamadı hīç şabra kıarārım tende
Düşesiñ perçeminiñ kıaydına bir gün sende
Sen de bir sen gibi ğaddāra giriftār olasıñ
Etdigiñ gibi beni dāl u bī-zār olasıñ

IV

Demedim mi saña ey şūh-ı sitemkār etme
Yoқdur cevır ü cefā semtine gel gitme¹¹⁴
Kāh ütül baña efendim beni hebden ütme
Niçün o ekmedigim yerde bitersiñ bitme
Sen de bir sen gibi ğaddāra giriftār olasıñ
Etdigiñ gibi beni dāl u bī-zār olasıñ

V

Bir toğurdu seni bir dağı toğurmaz o ana
Kıadrin añla ne dilersin o yana geh bu yaña
Görmedim gelmediñ hīç tenhā seşerlerde baña
Budurur mā-ħaşalı şimdi sözüüm şūh baña
Sen de bir sen gibi ğaddāra giriftār olasıñ
Etdigiñ gibi beni dāl u bī-zār olasıñ

¹¹³ Dizede bir hece fazladır.

¹¹⁴ Dize eksiktir.

VI

Fennî yeder saña bu derd ü gamı tuş eyle
Düşde püş et lebiñ em gön[ü]lünü hoş eyle
Cân kulağla sözüm işite direm güş eyle
Dürr gibi güşuna tağ bu sözü mengüş eyle
Sen de bir sen gibi gaddāra giriftār olasıñ
Etdigiñ gibi beni dāl u bî-zār olasıñ

8

MÜSEDDES-İ TERCİ' İ BEND

mef' ülü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ülün

I

Zāhid bizi men' eylesin nār-ı 'Aliden
Bulmuşdur ezel gönlümüz irşād-ı 'Aliden
O teşne dilim neş'eliyiz yād-ı 'Aliden
Dil mülkü gözüm ser-te-ser ābād-ı 'Aliden
Biz ser veririz geçmeyiz evlād-ı 'Aliden
Şāh-ı Resülün hem-demi dāmādı 'Aliden

[200]

II

Hayberde kapı koymadı ol Hayder-ı kerrār
Açdı dini bu tarz ile ol kātīl-i küffār
Urdu lağab arslan oğudu ismine senle
Titrederdi cihān eylese o halk ile güftār
Biz ser veririz geçmeyiz evlād-ı 'Aliden
Şāh-ı Resülün hem-demi dāmādı 'Aliden

III

Cānā niçün ismiñ esede eyledi nisbet
Gerçi o bahādır idi ammā bu da hikmet
Hürşid-i cihāndan saña yetmez mi bu 'ibret

Şems erse esed burcuna cümle olur elbet
Biz ser veririz geçmeyiz evlād-ı ‘Alīden
Şāh-ı Resūlüñ hem-demi dāmādı ‘Alīden

IV

Derk et ne sebebden dedi ol Aḥmed-i muḥtār
“*Men şehriyem ‘ilmiñ ‘Alīdir ḳapısı*”¹¹⁵ her-bār
Maḥlūb ise ger cān ola ol cānına Settār
Gel zinde-i ‘aşḳ ol yürü gör anda neler var
Biz ser veririz geçmeyiz evlād-ı ‘Alīden
Şāh-ı Resūlüñ hem-demi dāmādı ‘Alīden

V

Bir noḳtadır ‘ilmi dedi ol nāḥık-ı Ḳur’ān
Cehle anı nīkter edüben etmedi iz’ān
Dön merkeze sen eyle temennī buna her ān
De āl-i ‘abādan bizi dūr etmeye Yezdān
Biz ser veririz geçmeyiz evlād-ı ‘Alīden
Şāh-ı Resūlüñ hem-demi dāmādı ‘Alīden

VI

Fennī hele bir gün gene ol sākī-i kevşer
Baḥş etdi kaḫarla devesin sār-i yekser
Oḳunur yine eylese ḫoşnūd bizi Ḳamber
Gördün mü minnā dedi Süleymāna peyāmbere
Biz ser veririz geçmeyiz evlād-ı ‘Alīden
Şāh-ı Resūlüñ hem-demi dāmādı ‘Alīden

¹¹⁵ “Ben ilmin şehriyem, Ali ilmin kapısıdır.” (Hadis-i Şerif)

MUHAMMES

mef' ulü/mefâ' ilü/mefâ' ilü/fe' ülün

[201] Yâ Rabb gözümüñ gönlümüñ âbâd-1 ' Aliden
 Zâten bu vücûdum dem-i bünyâd-1 ' Aliden
 Bu şem' -i yaqînîm daği müzdâd-1 ' Aliden
 Yâ Rabb bizi dür eyleme evlâd-1 ' Aliden
 Şâh yoluñ hem-demi dâmâdı ' Aliden¹¹⁶

Yâ Rabb dilerem bende olam âl-i Resüle
 Deryâ-dil olup maqşadımız gele huşüle
 Kimden dileyem de baña geçmezse kabüle
 Yâ Rabb bizi dür eyleme evlâd-1 ' Aliden
 Şâh yoluñ hem-demi dâmâdı ' Aliden¹¹⁷

Ben ' âcizem her hâlde ne kudret ola bende
 Neyler ne kılar şol kişi cân olmaya tende
 Bu cânıma cân kat olam anlar ile zinde
 Yâ Rabb bizi dür eyleme evlâd-1 ' Aliden
 Şâh yoluñ hem-demi dâmâdı ' Aliden¹¹⁸

Tevfikımı her hâlde refik eyle İlâhi
 Hâkdır bu düşkünüñ hem ola penâhı¹¹⁹
 Anlar yuya taḥîr ede bu baḥtı siyâhı
 Yâ Rabb bizi dür eyleme evlâd-1 ' Aliden
 Şâh yoluñ hem-demi dâmâdı ' Aliden¹²⁰

¹¹⁶ Dize eksiktir.

¹¹⁷ Dize eksiktir.

¹¹⁸ Dize eksiktir.

¹¹⁹ Dize eksiktir.

¹²⁰ Dize eksiktir.

Çoyma men ü mādde bizi oldur bize reh-zen
Çıl gönlümüzüñ hānesin anlar ile rüşen
Fennī diler ol hāk-ı deriñ eyle mesken¹²¹
Yā Rabb bizi dūr eyleme evlād-ı ‘ Alīden
Şāh yoluñ hem-demi dāmādı ‘ Alīden¹²²

10

MÜSEDDES-İ TERCİ‘-İ BEND
fe‘ ilātün/fe‘ ilātün/fe‘ ilātün/fe‘ ilün

I

Çıkdı dil murgunuñ ‘ ayyūka meded āvāzı
Gönlümüñ ğamlar ile erdi ber-ā-ber bāzı
Hele ketm edemedim dilde bu gizli rāzı
Bilirim cümleden ekşer oyunu ser-bāzı
Geçmedi baña ola kıavs-i kemānıñ nāzı
Cāna zaħm urmazıdı ğamze-i tır-endāzı

II

Gün gibi toğdu tolandı beni ğayrān etdi
Kaşını ğüsnüne bülbül gibi nālān etdi
Yağdı dil mülkünü āteşlere vīrān etdi
Gerçi bu gözlerimiñ yaşını bārān etdi
Geçmedi baña ola kıavs-i kemānıñ nāzı
Cāna zaħm urmazıdı ğamze-i tır-endāzı

III

[202]

Gül gibi ğonca-i ruğsārı tururken şoldu
‘ Aklıma fikrime hiç gelmeyen işler oldu
Kaıladı yiri göğü dūd ile āhım toldu
Oldu zāhir o putuñ sözleri heb yer buldu

¹²¹ Dize eksiktir.

¹²² Dize eksiktir.

Geçmedi baña ola kav̄s-i kemānıñ nāzı
Cāna zaḥm urmazıdı ğamze-i tır-endāzı

IV

Hūblarıñ ‘āşıka cevri ezeliden ‘ādet
‘Āşık oldur ki cefāsıñ bile cāna minnet
İ‘timād ile budur bu söze yoḳdur ğāyet
Çoḳ bilir sırr-ı derūnum demeye yoḳ ḥācet
Geçmedi baña ola kav̄s-i kemānıñ nāzı
Cāna zaḥm urmazıdı ğamze-i tır-endāzı

V

Var ise cezbi şuşam sevdiğim oldu yāre
Ḳadrini ḳıymetini bildim ammā yoḳ çāre
Āteş-i firḳat ile yandı derūnum nāre
İftirāḳ-ı elemi dilde derūnum yāre
Geçmedi baña ola kav̄s-i kemānıñ nāzı
Cāna zaḥm urmazıdı ğamze-i tır-endāzı

11

MÜSEDDES-İ TERCİ‘-İ BEND
mef‘ ūlū/mefā‘ ilū/mefā‘ ilū/fe‘ ūlūn

I

Ey ehl-i başar bezme gel ‘irfān alırız biz
Ḳızrile ber-ā-ber budur ‘irfān alırız biz
Gör tırfetü’l-‘ayn içre ne meydān alırız biz
Ölsek de şehādetle ölür şān alırız biz
Dil mülküne düşmen ḳomayız cān alırız biz
O müjekiñ ‘arfin keseriz ḳan alırız biz

II

Ten al' esiniñ zıbtına un oldu irāde
Gör topu süvārı ile yüz biñ de piyāde
āzır ururuz cengine deryāda arā(r)da
Bir söz yeter ' irfān olan ister mi ziyāde
Dil mülküne düşmen omayız cān alırız biz
O müjekiñ ' arfın keseriz an alırız biz

III

[203] Üçler yediler cümlesi āzāde gelirler
ırlar bile bu gülşene feryāde gelirler
Dil mülkünü tahır edip ābāde gelirler
ayret-keşimizdir bize imdāda gelirler
Dil mülküne düşmen omayız cān alırız biz
O müjekiñ ' arfın keseriz an alırız biz

IV

Bir söz ki denir inceden ince seeriz biz
O şehri ledünne ulac atar geçeriz biz
Pirime şor gizlice il' at biçeriz biz¹²³
an eşmelerin adırırız an ieriz biz
Dil mülküne düşmen omayız cān alırız biz
O müjekiñ ' arfın keseriz an alırız biz

V

Şābit adem ol ālibe rif' at budur işte
alma āzab u şehvete ayret budur işte
Elden oma dilden gelen himmet budur işte
ut Fenni sözüm diñle naşihat budur işte
Dil mülküne düşmen omayız cān alırız biz
O müjekiñ ' arfın keseriz an alırız biz

¹²³ Dize bir hece eksiktir.

MÜSEDDDES-İ TERCİ' -İ BEND
fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

I

Saña döndüm yüzüm ey ruḥları gül kaşı kalem
Şümme dü-ḥüsn ki sen ile seniñ bāğ-ı İrem
Dilerem bu dil-i mecrūḥa senden merhem¹²⁴
Meded irgür beni kırtar ki felāket-zedeyem
Var iken sen gibi bir çeşme-i iḥsān-ı kerem
Ne revādır ben olam teşne-i şaḥrā-yı elem

II

Āşık-ı dil-şüdeniñ gözden akan yaşı için
Mescid-i meygedeniñ toprağıla taşu için
Şevkıle zinde-menend nağra-i kallaşı için
Beni redd etme amān pīr-i muğān başu için
Var iken sen gibi bir çeşme-i iḥsān-ı kerem
Ne revādır ben olam teşne-i şaḥrā-yı elem

III

Gice feryād edeyim yalvarayım çeşm-i siyāḥ
Şerer-i āhım ile yandı felek āteşe āḥ
Senden özge kapı bilmem getirem aña penāḥ
Beni güldür leb-i pūştıla meded ey yüzü māḥ
Var iken sen gibi bir çeşme-i iḥsān-ı kerem
Ne revādır ben olam teşne-i şaḥrā-yı elem

[204]

IV

Defterinden dil ārzümü āḥir aç etme
Tıoyur ol ni' met-i vaşlınla gözüm aç etme

¹²⁴ Dize eksiktir.

Beni ey kân-ı kerem ğayrıya muhtâc etme
‘Âşıkıñ tecrübe kııl kâzib-i ser-tâc etme
Var iken sen gibi bir çeşme-i ihsân-ı kerem
Ne revâdır ben olam teşne-i şahrâ-yı elem

V

Aç o âyîne gibi sîneni göster cânâ
Açıla gülşen-i şadrında gönül bula şafâ
Beni ğarķ-ı ni‘ am et ey şeh-i hûbân-ı vefâ
Saña varmada benim hâşılı cânım da fedâ
Var iken sen gibi bir çeşme-i ihsân-ı kerem
Ne revâdır ben olam teşne-i şahrâ-yı elem

VI

Deme Fennî seniñ o kâkülüne bende degil
Şanma bu tarz ile hüsünüñ gören efgende degil
Mağşadım seniñ âyâ cânda degil tende degil
Münkir-i ‘aşķ olan âdem ölüdür zinde degil
Var iken sen gibi bir çeşme-i ihsân-ı kerem
Ne revâdır ben olam teşne-i şahrâ-yı elem

13

MÜSEDDES-İ TERCİ‘-İ BEND
fâ‘ ilâtün/fâ‘ ilâtün/fâ‘ ilâtün/fâ‘ ilün

I

Sevdiğim evvel görüşde sendin ‘ömrüm kâşeni
Tüp gibi gönülüm kapladı kapdı zülfüñ çü seni
Tödanıp açdıñ cefâ semtine toĝru yelkeni
Etdiğñ biñde birin etmez baña dehr-i denî
Añladım kaçdıñ hemân Mecnûn mişâl etmek beni
Görmemek ey(ü)dir görüp dîvâne olmağdan seni

II

Etdiğın cevri cefāyı hıç mi ta' dād etmediñ
Görmedim bir kez vefā semtine toğru gitmediñ
Gerçi gülsün lik sen bāğ-ı vefāda bitmediñ
Tursun artık bitse bu göñlümü ütdüñ ütmediñ
Añladım kaçdıñ hemān Mecnūn mişāl etmek beni
Görmemek ey(ü)dir görüp dīvāne olmağdan seni

III

[205] Gerçi dil-ber şānıdır ' uşşāķına nāz eylemek
Yoğ mu gāhī bāb-ı luţfuñ ' aşıķa bāz eylemek
Saña düşmez o terennüm bülbülüm sāz eylemek
Başımız anda degil çoğ eylemek az eylemek
Añladım kaçdıñ hemān Mecnūn mişāl etmek beni
Görmemek ey(ü)dir görüp dīvāne olmağdan seni

IV

Fennī der rüsvā-yı ' aşķam ħalması ħalķa yüzüm
Taşa hıç te'sīr eder mi söyle diñlenmez sözüm
Añladım kim soñ nedāmet fā'ide etmez gözüm
Ben benimle تنها ħaldım cümleden çekdim özüm
Añladım kaçdıñ hemān Mecnūn mişāl etmek beni
Görmemek ey(ü)dir görüp dīvāne olmağdan seni

14

MÜSEDDES-İ TERCİ'-İ BEND
mef' ülü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ülün

I

' Uşşāķına cevri etmegi ' ādet niçün etdiñ
Düşmez idi bu şānına āfet niçün etdiñ
Maţlūb ise dil şehrine ħāret niçün etdiñ

Zālim demem ammā buna hālet niçün etdiñ
Ola dil-i nā-gāha maḥabbet niçün etdiñ
Ḳurbāniñ olam şimdi ferāgat niçün etdiñ

II

İşte sözümiñ mā-ḥaşalı ey yüzü gülşen
Baykuş gibi vīrāne olupdur baña mesken
Bilmezlenip aḥvālimi n’etdim saña dersen
Al az yere etdikleriñ heb gün gibi rüşen
Ola dil-i nā-gāha maḥabbet niçün etdiñ
Ḳurbāniñ olam şimdi ferāgat niçün etdiñ

III

Gel gel diyem etdiklerini sen de ḥisāb et
Bir bir anı mecmū‘ ana kayd eyle kitāb et
Yoksa ne kaçarsıñ beni gördükde ḥicāb et
Yā ṭur sözüne yā baña bir şāfi cevāb et
Ola dil-i nā-gāha maḥabbet niçün etdiñ
Ḳurbāniñ olam şimdi ferāgat niçün etdiñ

[206]

IV

Bilmem ne için (ey) gözleri mestāne ṭurursuñ
Kaşdıñ beni öldürmek ise yā ne ṭurursuñ
Söyle ne sebebden baña bī-gāne ṭurursuñ
Bildim seni ne ‘ahdine peymāne ṭurursuñ
Ola dil-i nā-gāha maḥabbet niçün etdiñ
Ḳurbāniñ olam şimdi ferāgat niçün etdiñ

V

Düşmez hele ortaya çığalar saña cānā
Başdıñ beni geçdiñ hele bilmez gibi cānā
Nāz atına çeynetme yeter ey gül-i zībā

O meclisi terk et demedim mi saña cānā
Ola dil-i nāgāha maḥabbet niçün etdiñ
Ḳurbānıñ olam şimdi ferāgat niçün etdiñ

VI

Olmuş iken aḥvāl-i perīşānıma āgāh
Bilmem ne kırarıñ bu kırık göñlümü her gāh
O Fenni inanmaz sözüne daḥi vallāh¹²⁵
Sen mekr ile dil şehrini āteşlediñ āh āh
Ola dil-i nāgāha maḥabbet niçün etdiñ
Ḳurbānıñ olam şimdi ferāgat niçün etdiñ

15

VATAN HAḲḲINDA SÖYLENMIŞDİR

fe‘ ilātün/ fe‘ ilātün/ fe‘ ilātün/fe‘ ilün

I

Ey vaṭan taş ḳoma āyīne-i ḳalb(in)de ğubārı¹²⁶
Gülşen-i vaḥdete gir seçme gülünden ḥārı
Olsun ol feyz ediñiz de göñül[i]de cārı
Gel gel ol dağda ğadāt göñlünü eyle ‘ārı
Fehm olunmaz ḥikemi sırr-ı ḥafı kibārı
Çāre yoḳ şīve-i taḳdīr-i Rızādan ğayrı

II

‘Ārīf-i nükte-şinās ol sözüm eyle ez-ber
Çün belı dediñ ezel lā demeden eyle ḥazer
Şaçını ḥāne-i derk etdiñ ise etme keder
Pās-bānı ṭotalım mār ise gence ne zarar
Fehm olunmaz ḥikemi sırr-ı ḥafı kibārı
Çāre yoḳ şīve-i taḳdīr-i Rızādan ğayrı

¹²⁵ Dizede bir hece eksiktir.

¹²⁶ Dizede iki hece fazladır.

III

Cür‘a-i cām-ı ezel ‘ālemi ser-ḥoş etmiş
 Kimini ğarḳ-ı ma‘ārīf kimini boş etmiş
 Kimini pençe-i ḳudret ḥalefe yigüş etmiş
 Kimi tiryāḳa bedel zehr-i dilā nūş etmiş
 Fehm olunmaz ḥikemi sırr-ı ḥafī kibārı
 Çāre yok şīve-i taḳdīr-i Rızādan ğayrı

IV

‘Aşḳ elinde içelim derseñ eger cām-ı şafā
 Gel ğama zevḳ bulaşdır keder etme ḳat‘ ā
 Ḥikmetiñ kendi bilir Ḥaḳḳa ‘ayān bize ḥafā
 Göz gerekdir gözede gözle göre bula şafā
 Fehm olunmaz ḥikemi sırr-ı ḥafī kibārı
 Çāre yok şīve-i taḳdīr-i Rızādan ğayrı

V

Bār-ı ‘aşḳı çekeli oldu felekler ḳanbur
 Sākit ol ketm-i zebān et söze olma(ġa) maġrūr
 Gör dīn-i Ḥaḳ söylicez dāra çekildi Mansūr
 Şāni‘ iñ şāni‘ gerek fazl-ı kemāli mestūr
 Fehm olunmaz ḥikemi sırr-ı ḥafī kibārı
 Çāre yok şīve-i taḳdīr-i Rızādan ğayrı

VI

Ḳādir olmaz ide ‘īsi-şıfat eflāke şu‘ūd
 Ḥasedinden yanar ol ‘arşa-i firḳatde ḥasūd
 Yandı çoḳlar nidügin bilmedi Fennī maḳşūd
 Yoksa zālīm diyemem zūlm edemez çarḥ-ı kebūd
 Fehm olunmaz ḥikemi sırr-ı ḥafī kibārı
 Çāre yok şīve-i taḳdīr-i Rızādan ğayrı

MÜSEDDES-İ TERCİ‘-İ BEND
fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

I

‘Ārīf-i hikmet-şinās ol bezme gel çekme ayak
Yoldan alıkor (gör) saña senlik saña olmuş tuzak
Añla sâzıñ sözüñ bil ermeden cāna firāk¹²⁷
Tālib-i dīdār iseñ al noқта-i dilden haber
Kāfidir hüsnüñ kitābından oқunsa bir varaқ
Hāme-i қudret[i] yazmış şafha-i ruhsāra baқ

II

[208] Bu şalādır kāmete gel kıbleye döndür yüzüñ
İkilikden āb-ı zāhirle muқaddem bu özüñ
Nüş kıl bir cür‘adan kim açıla vaҳdet gözüñ
Tende cān ola қulağı işidip Hаққ[ıñ] sözüñ
Kāfidir hüsnüñ kitābından oқunsa bir varaқ
Hāme-i қudret[i] yazmış şafha-i ruhsāra baқ

III

Derk edersen bildir[ir] naққāşı naқşıñ ey püser
Zülf ü қаş kirpikden almadın mı bir haber¹²⁸
Sen saña gel sende tekmiñ cümleden eyle güzer
Hақ nazār kıl nüşha-i kübrāsıñ ey ‘ālī-güher
Kāfidir hüsnüñ kitābından oқunsa bir varaқ
Hāme-i қudret[i] yazmış şafha-i ruhsāra baқ

¹²⁷ Dizede bir hece eksiktir.

¹²⁸ Dizede hece eksiktir.

IV

Aç başiret gözleriñ gel h^vāb-ı ğafletden uyan
Menzil aldı baş cāna bakmayıp cāna kıyan
Kıl kalemle haṭṭ çekilmiş isteme artık beyān
Ḥāl-i Hindūlar cemāliñ dersine olmuş nişān
Kāfidir ḥüsnüñ kitābından oḡunsa bir varaḡ
Ḥāme-i ḡudret[i] yazmış şafḡa-i ruḡsāra baḡ

V

İster iseñ saña her bir mescid olsun ey emīn
Ḳo çekil ba^ç zen ḡasedle olmaḡıl kızbe ḡarīn
Ḳāmetiñ elf et rukū^ç iñ ḡā ola ey nāzenīn
Secdeni mīm aldınise ḡā^ç ideyn dāldır hemīn
Kāfidir ḥüsnüñ kitābından oḡunsa bir varaḡ
Ḥāme-i ḡudret[i] yazmış şafḡa-i ruḡsāra baḡ

VI

İşte faẓlıñ ğülşeninden deste kıldım bir çiçek
Gör seniñ çün devr eder bu ^ç arş-ı kürsine felek
O cihetden Fenni ādem oldu mescūd-ı melek
Sen de gel topraḡa yüz ur eyle faẓlıñdan dilek
Kāfidir ḥüsnüñ kitābından oḡunsa bir varaḡ
Ḥāme-i ḡudret[i] yazmış şafḡa-i ruḡsāra baḡ

17

MUḤAMMES

fā^ç ilātün/fā^ç ilātün/fā^ç ilātün/fā^ç ilün

Ey zen-i mekkāre sevdāsıyla olma pāy-bend
Ḳaşdı şayd etmek seni şayyād olup şalmış kemend
Āşikāre dāmı gizli dānesi görünce ḡand

Reng bûdan kıl ferâgat tut kulağıñ diñle pend
Koy bu varlık cāmesin gel derd-mend ol derd-mend

[209] Ger dilersen gülme ol sen yār ile halvet-nişin
Gül şuyun ola düşün endişeñ olsun her işin
Dil dudağdan gizle sırrın olmasın mahrem dişin
Koy hevā vü arzı gitsin gönül[i]den diñle pend
Dāmen-i fakre yapış gel derd-mend ol derd-mend

Kim ki bağlar kendisiñ “*hablü’l-metīn*”¹²⁹ e berk eder
Turmaz ol baħre tolar nām u nişānıñ terk eder
Söz bilir hem dilden añlar her lisānı derk eder
Ger özüne vāşıl olmağ ister iseñ diñle pend
Nāzı koy ehl-i niyāz ol derd-mend ol derd-mend

Kes o ülfet riştesin al kendi gönlünden sebağ
Verme şol nağdi elinden aç gözünü hoşca bağ
Bir güneşdir enfüs-i āfāka tolmuş fażl-ı Hāğ
Şādık iseñ kizbi terk et rāst-gū ol diñle pend
Hem ğarīb-i hū-nevā hem derd-mend ol derd-mend

Žāyi’ etme vaqtini evķātini verme yeke
Sen eriş ol kāfile-sālāra gel Fennī hele
Ārzu-yı nefsin helāk et şoñra al gencin ele
Geç hevā-i nefsi-i şehvetden berī ol diñle pend
Pest ile pest ol yürü gel derd-mend ol derd-mend

¹²⁹ “Sağlam ip, Kur'an, İslām Dini” (Āl-i İmrān, 3/103)

MUHAMMES

mef' ülü/mefâ' ilü/mefâ' ilü/fe' ülün

Biz şirk ile ālūde degil Muştafavīyiz
 Biz bāb-ı Rızāda tururuz Murtażavīyiz
 Cān versiñ olur 'aşk ile cānā Rızavīyiz
 Biz serveriz ikrāra turur 'ahd-i kavīyiz
 Biz şāh-ı velāyet kulu biz hem 'Alevīyiz

Şābit kademiz dönmez ol kavı-i beliden
 Biz cür' a-i nā-yāb ile mestiz ezeliden
 Mümkün mü ferāgat kılam evlād-ı 'Aliden
 Biz serveriz ikrāra turur 'ahd-i kavīyiz
 Biz şāh-ı velāyet kulu biz hem 'Alevīyiz

Biz hāle talıp taşra kuduk kıl ile kālī
 Yansağ n'olur ol şem' e-i pervāne mişālī
 Artık söze yokdur dilimiñ ğayr mecālī
 Biz serveriz ikrāra turur 'ahd-i kavīyiz
 Biz şāh-ı velāyet kulu biz hem 'Alevīyiz

[210] Pervāneyi görmez misiñ ašlā keder etmez
 Ol şem' e-i 'aşka yanar ammā haber etmez
 Biñ söylesen artık bize cānā eşer etmez
 Biz serveriz ikrāra turur 'ahd-i kavīyiz
 Biz şāh-ı velāyet kulu biz hem 'Alevīyiz

Yüz gösterip āyīne-i dilden bize meh-rū
 Şorduk ise kerrāt ile Fennī dedi yā hū
 İşte sözüm ey nūr-ı başa gene budur bu

Biz serveriz ikrāra turur ʿahd-i kavīyiz
Biz şāh-ı velāyet kulu biz hem ʿAlevīyiz

19

MUḤAMMES-İ LEṬĀʿİF
mefʿ ülü/mefāʿ ilü/mefāʿ ilü/feʿ ülün

Söyletme dil-i zārımı dilde kederim var
Deryā gibi ğamlarlayam hem derd-i serim var
Girān ile Mısr iline cānā seferim var
Serde kapıdan paşa gibi bir pederim var
Heb Rüm ilini verdi baña hayli yerim var

Sen mūr-ı zaʿîfi göricek şürete kalma
Kartal kanadın topla direm üstüme şalma
Bağrında kalır havfım odur ağzına alma
Fikr et yürü baħr-i ğama ördek gibi talma
Kesmem keser ol gizlide balta keserim var

Dükkān çapa şapuyula küreklerle tonanmış
Var her biriniñ maʿ rifeti cümle şatanmış
Bir kazma şapıñ etmiş ʿaşā elde tayanmış
Tutmuş kanı cān-bāz sözünü gerçek inanmış
Gelsiñ aña ben göstereyim ne hünerim var

Turma yürü kırtar o dili cānı tuzağdan
(Bu) küffār ne bilir kıdrini dün gelmiş uzağdan
Yoldan geri kıor gel çekil artık o kıozağdan
Çakmağ ile kıo şandığıma bakma uzağdan
Zenbīliñ içinde berü gel bak nelerim var

[211]

Bir dil bilirem kuş bile bilmez o lisānım
Bu ben beni bildigim için halka nihānım
Fenni kanı bir göz ki beni görsün ‘ayānım
Bir şeyh-i şivār baq deyü meşhūr cihānım
Denk eyle kerāmet şatarım çok eşerim var

20

MUHAMMES

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

Baħr-i ‘aşkıñ mevciyiz şüretā müttefikleriz
Cān elinde Yūsufuz ten Mısrına mālīkleriz
Çarħ-ı gerdüne süvār olduq bile sālīkleriz
Āsiyāb-ı dehre geldik şimdi boyun bekleriz
Dāne-i ten un olunca murğ-ı cānı añlarız

‘Aqla uyduq cenneti dilden sürüldük göz göze
Bunda uçmağ meyvesini kağı ellerdir dere
Çār ‘unşurdan libās oldu bize indik yere
Āsiyāb-ı dehre geldik şimdi boyun bekleriz
Dāne-i ten un olunca murğ-ı cānı añlarız

Olmuş iken o hüviyyet ‘ālemi miskin bize
Düşdük ol demden bu demdir başmaz düze¹³⁰
Şanma aşlımdan şikāyetdir hikāyetdir size
Āsiyāb-ı dehre geldik şimdi boyun bekleriz
Dāne-i ten un olunca murğ-ı cānı añlarız

İbtidā gel Fenni ders et sözlerimden al sebağ
Baħr-i vaħdet mevc urur deryā mişāli hoşca baq
Derk edersen sen seni elden kıma düşme uzak

¹³⁰ Dizede bir hece fazladır.

Āsiyāb-ı dehre geldik şimdi boyun bekleriz
Dāne-i ten un olunca murğ-ı cānı añlarız

21

MUHAMMES

mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

Münezzel yok begim bir meh-liķāsıñ
Güzelsiñ n'eyleyem pek bī-vefāsıñ
Ne deñlü vaşf ederlerse sezāsıñ
Neden bilmem bu cevre mübtelāsıñ
Yaķışmaz bendine düşmez ķabāsıñ

Nazīri gelmemiş dersem sezādır
Saña varım yolunda heb fedādır
Ķuluna merħamet şefķat revādır
Neden bilmem bu cevre mübtelāsıñ
Yaķışmaz bendine düşmez ķabāsıñ

[212] Benim evvel görüşte 'aķlım aldıñ
Yüze güldüñ beni ferdāya şaldıñ
Gice aģyār ile birlikde ķaldıñ
Neden bilmem bu cevre mübtelāsıñ
Yaķışmaz bendine düşmez ķabāsıñ

Seniñ vaşfında ķāşıd māt olur dil
Mürüvvet ķıl aķıtma gözlerim sil
Güzellik pāydār olmaz begim bil
Neden bilmem bu cevre mübtelāsıñ
Yaķışmaz bendine düşmez ķabāsıñ

Gelip meclisde karşı göz süzersiñ
Kemān ebrularıñla söz düzersiñ
Niçün ‘āşıqlarıñ böyle üzersiñ
Neden bilmem bu cevre mübtelāsiñ
Yaqışmaz bendine düşmez qabāsiñ

‘ Aceb gülsün sen ol gülzār içinde
Seniñ ‘āşıqlarıñ heb zār içinde
Yazıqdır Fenni qalsın nār içinde
Neden bilmem bu cevre mübtelāsiñ
Yaqışmaz bendine düşmez qabāsiñ

22

MUḤAMMES

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

Gün yüzüñ gösterdi devrān gitdi buluḡ aradan
Āyinemdir yüz çevirmem dönmem ol meh-pāreden
El çekem derseñ ümīd etme bu ben āvāreden
Göz göz olsa tiġ-1 müjgān ile sīnem yareden
Ben kesilmem keseler başımı o çeşm qaradan

[213] İstemez(dim) ḡalka fāş olsun begim bu rāz-1 dil
Āšnā kıla maḡabbetden kılar pervāz-1 dil
Bāl ü periñ açdı tutar üstüne şeh-bāz-1 dil
Göz göz olsa tiġ-1 müjgān ile sīnem yareden
Ben kesilmem keseler başımı o çeşm qaradan

Dāne kıldım aña bu gendim şikārımdır benim
Cān u dilden sevdi gönlüm gül-‘ izārımdır benim
Nāzenīn artık ederse iftiḡārımdır benim

Göz göz olsa tiğ-1 müjgān ile sīnem yareden
Ben kesilmem keseler başımı o çeşm qaradan

Elde n'em var ol perī-ruhsāra gön̄lüm mübtelā
Murğ-1 ravzam bulmadı ol zülf-i çiniñden rehā
Fenni kaçdım hāk-pāy olmağ gelir devlet baña
Göz göz olsa tiğ-1 müjgān ile sīnem yareden
Ben kesilmem keseler başımı o çeşm qaradan

23

MUḤAMMES

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

‘ Aceb zülf-i perīşāniñ beni sevdāya şalmışdır
Gön̄ül vaşlıñ için dil-ber belā baħrine talmışdır
Kayırmaz şīşe-i nāmūs [u] arın taşa çalmışdır
Bilirsin ‘ andelībāsā gön̄ül feryāda qalmışdır
Cefādan yüz çevirmez derd-i ğamdan lezzet almışdır

Liyāqat koymadıñ tende dil-i cānım ħarāb etdiñ
Ne ihsānıla güldürdüñ ne bir şāfi cevāb etdiñ
Muḥaşşal āteş-i ‘ aşka yaqıp sīnem kebāb etdiñ
Bilirsin ‘ andelībāsā gön̄ül feryāda qalmışdır
Cefādan yüz çevirmez derd-i ğamdan lezzet almışdır

Bilinsin kāzib-i şādık dilersenñ imtiḥān eyle
Dilersenñ pāre pāre kıl tenim qanım revān eyle
Baña cāndan tekellüm kıl ne eylerseñ hemān eyle
Bilirsin ‘ andelībāsā gön̄ül feryāda qalmışdır
Cefādan yüz çevirmez derd-i ğamdan lezzet almışdır

[214]

O ğamzeñ oķuna karşı turup s̄inem siper kıldım
Tuyup z̄arım şaķın z̄ann etme kim senden ḡuzer kıldım
Viş̄aliñ ğayrına ķurbān geldim terk-i ser kıldım
Bilirsin ʿ andel̄ibāsā ḡöñül feryāda ķalmıřdır
Cefādan yüz çevirmez derd-i ğamdan lezzet almışdır

Cemāliñ şemʿ ine karşı beni yandır çerāĝ eyle
Maķabbet mihrin ur gözde ḡöñülde dilde dāĝ eyle
Açılsın gül gibi mülk-i derūnum cümle bāĝ eyle
Bilirsin ʿ andel̄ibāsā ḡöñül feryāda ķalmıřdır
Cefādan yüz çevirmez derd-i ğamdan lezzet almışdır

Saña dil-bestedir Fennī ķapından eyleme mehcūr
Aşılsın dār-ı z̄ülfünden sezā dirseñ aña Manşūr
Seniñ vaşlıñ gülükārī olupdur dil saña mecbūr
Bilirsin ʿ andel̄ibāsā ḡöñül feryāda ķalmıřdır
Cefādan yüz çevirmez derd-i ğamdan lezzet almışdır

24

MUĞHAMMES

fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilün

Ben es̄ir-i z̄ülfünem ey meh seniñ
Cān fedādır yoluna vallāh seniñ
Seyfe beñzetmiş ķaşıñ Allāh seniñ
Olmadım h̄iç sırrına āĝāh seniñ
Görsem olmaz mı yüzüñ gāh gāh seniñ

[215] Böyle bilmezdim efendim ben seni
Yādına h̄iç mi getirmezsiñ beni
Āteşimle yandı bu çarķ-ı denī

Yā niçün terk eylediñ bu bendeni
Görsem olmaz mı yüzün gāh gāh seniñ

Devr eder gönümde zikriñ dā'imā
‘Arz-ı hālîmdir bu gün şundum saña
Bil bunu kim Hâk baña vermez seḥā
Kıl ziyâret ayda bir gel git baña
Görsem olmaz mı yüzün gāh gāh seniñ

Aldı ‘aqlım ğamze-i cādulariñ
Kıo süzölsün dide-i āhulariñ
Vaşfa gelmez kākül-i hoş-bulariñ
Kıblegāhımdır benim ebrulariñ
Görsem olmaz mı yüzün gāh gāh seniñ

Görmedim bir sîm-ter böyle beden
Ğonca gül-fem dişleri dürr-i ‘Aden
Fenni gördükde seni kaçmağ neden
Bu cefâyı saña öğretmez deden
Görsem olmaz mı yüzün gāh gāh seniñ

25

MUḤAMMES

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün

Murādınca ne istersiñ seni ammā ne şansınlar
Kılūbuñ beyt-i Yezdān et olar put-hāne şansınlar
(Sen) olur dildarı ile dā'im sözüñ efsāne şansınlar
Derün-ı āşnā ol taşradan bî-gāne şansınlar
‘Aceb zībā-revişdir ‘âkıl ol dīvāne şansınlar

Göñül levhanda taşvîr et sözümlü bir güzel aňla
Cihândır feyz-i başımıñ o dildârı ezel aňla
Bu sözdür Mecma‘ü'l-Baḥreyn sen isterseñ ğazel aňla
[216] Derün-ı aşnâ ol taşradan bî-gâne şansınlar
‘ Aceb zibâ-revişdir ‘ âķil ol dîvâne şansınlar

Murâdına mürîd olma şafâya ermek isterseñ
Fenâdan üt fenâ olğıl bekâya ermek isterseñ
Gel ol yokluk şarâbın iç liķâyâ ermek isterseñ
Derün-ı aşnâ ol taşradan bî-gâne şansınlar
‘ Aceb zibâ-revişdir ‘ âķil ol dîvâne şansınlar

Eger âdemseñ eşrefsiñ yürü kendin imâm eyle
O ķâf u yâ u dâl ḥarfiñ elif bîde tamâm eyle
Oķu Ṭâhâ vü Yâsîn sûresiñ ḥatm-i kelâm eyle
Derün-ı aşnâ ol taşradan bî-gâne şansınlar
‘ Aceb zibâ-revişdir ‘ âķil ol dîvâne şansınlar

Gel imdi lenger-endâz ol göñül fülkine temķin vir
Bu sözdür cümleden evvel şaķın olma söze münkir
Eger sâlik iseñ Fennî şüretten olmağıl dil-gîr
Derün-ı aşnâ ol taşradan bî-gâne şansınlar
‘ Aceb zibâ-revişdir ‘ âķil ol dîvâne şansınlar

26

[217]

TAḤMÎS-İ MÎŞÂLÎ

mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün

Dehâniñ sırrına maḥrem olan bildi seni cânâ
Elif ķaddin edip tefrîķ oķundu lâ-illâ
O sem‘-i ‘ ayn elifiñ fi ü dâd [ü] lâm eder imâ

Cemāliñ sūre-i Ṭāhā gözün esrār-ı mā vü hā
Huṭuṭuñ istivāsında o zülfün “*urvetü’l vüşkā*”¹³¹

Vücūduñ nüṣhasın ger derk ederseñ gösterir Ḥaḳḳı
Oḳudu kāmetiñ dāl oldu remziñ gösterir Ḥaḳḳı
Dem-ā-dem nergis-i mestiñle ğamzeñ gösterir Ḥaḳḳı
Yüzün āyine-i Ḥaḳdır ki rüşen gösterir Ḥaḳḳı
Sevād-ı a‘ zam-ı ḥüsnün beyānı “*alleme’l-esmā*”¹³²

Sözün baḥr-i hüviyyetdir dudagiñ dürr-feşān oldu
Seni cild-i ṭomar tevḥid eder her mū-zebān oldu
Muḥaṣṣal kāmetiñ kevineyi cāmi‘ bir nişān oldu
Rumūz-ı “*küntü kenzen*”¹³³-i ḥaseniñden ‘ ayān oldu
Lebindir ma‘ deni rūḥu’l-ḥayāt-ı cāvidān baḥṣā

Ḳaşıñla kirpigiñ zülfün olupdur mihr-i Ḳur’āniñ
Mükemmel otuz iki aş ile ṭoplar o mihmāniñ
Dil-i ğām ḥāk-pāyiñ ḥaḳḳıçün cān olsa ḳurbāniñ
Ṭıl[ı]sım genc-i Ḳur’āndır yüzünde ḥaṭṭ-ı reyḥāniñ
Sen ol nūr-ı hidāyetsin ḳaşıñ “*ḳavseyñ ev ednā*”¹³⁴

Siyāh pūş oldu ol ḥāl-i ḥaṭṭıñ ammā yüzün aḳdır
O kim mürde şafāsın buldu dilde cānda şadaḳdır
Yüzünden döndüren yüz ṭıynetin alçaḳdan alçaḳdır
Ḳaşıñ miḥrāb-ı ruḥsāriñ ḥaḳıḳat Ka‘ be-i Ḥaḳdır
Teveccüh vechine ḳıldım kim oldur Ka‘ be-i ‘ ulyā

Dişiñ dürdāne-i tesbīḥdir elde dilde virdimdir
Bilirsin enfes-i āfāka dā’ir cümleye (bir) mīmdir

¹³¹ “Kopmayan sağlam bir kulp” (Bakara, 2/256)

¹³² “İsimleri öğretti.” (Bakara, 2/31-32)

¹³³ “Ben (gizli) bir hazineydim.” (Hadis-i Şerif)

¹³⁴ “İki yay aralığı kadar ya da daha yakın.” (Necm, 2/9)

O mîmden ʿ ayn-ı tefrîk eyleyen bilmez misiñ kimdir
Dü-zülfüñ muşhaf-ı Hağdır biri mîmdir biri cîmdir
Yüzünde zâhir olmuşdur cemâl-i fażl bî-hemtâ¹³⁵

Dudağın havz-ı kevşer cām-ı Cem urdular elķābın
Geçer Fennî gül-i devriñ kıoma elden mey-i nābın
Ledün şehrine bu yüzden güşād etdi Hūdā bābın
Mişālî cürʿ a-i laʿ linden içmişdir hayāt ābın
Anıñçün zindedir dāʾim cihānda Hıızr ile ʿ İsi

27

[218]

TAHMİS-İ FUZÜLİ

fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilün

Ėayrı nefy et bu özüñ gönünde sev bir dāne tüt
Döndür ol şems [ü] kıamerden yüzünü gel ana tüt
Keşret-i yār isteme kıo anları bî-gāne tüt
Ey esir-i dāğ-ı Ėam bir güşe-i mey-hāne tüt
Tütma zühhādın muķālif pendimi peymāne tüt

Gül-femiñ geldi seķilmez kirpigindir cāna oķ
Görmeyen Yūsuf cemālîñ gözü aķdır şanma toķ
Nice şāh olmuş gedālar şüretinde gizli çoķ
Ey olup sulķān diyen dünyāda benden Ėayrı yoķ
Sen seni bir Cemde bil dünyānı bir virāne tüt

Ehl-i ʿ aşķa ders içündür gel bunda şol beni
Māʾil oldum cān-ı dilden sevdim ol nāzik teni
ʿ Ėşıķa söz kıar eder mi söyle kim diñler seni
Etmezem zencir-i zülfüñ terkin ey nāşih beni
Hāh bir ʿ āķil hayāl et hāh bir divāne tüt

¹³⁵ Dizede bir hece eksiktir.

Piŝe kıl luţfuñ dirîĝ etme meded cevır eyleme
Sevdiğim faħrımdurur derseñ baña famr eyleme
Dişledimse la‘ liñ ey kâ‘im dögün kahr eyleme
Aldığım kāmı lebinden zecr edip zehr eyleme
Tut ki kân etdim ‘ adâlet eyle kânı kâna tut

İbtidâdan gel cemâl-i nüşha kıl ŝeyfiñ taķın
İltifât et ŝaĝa ŝola yol giderken pek ŝaķın
Fenni alçaķdan güleşsin de aña var mı yaķın
Ey Fużülî zâl-i dehrîñ (o) firîbinden ŝaķın
Olma ĝâfil er gibi titret özü merdâne tut

28

TAĤMÎS-İ FUŻÜLÎ

mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün

Eyâ gel cümleden âdem bilirsın kim mükerremdir
Yine geldiğini her ferde bilmek bunda elzemdir
Ĝanîmet bil gezer kadrini bilmezseñ bu bir demdir
Bu ‘ âlem gibi gönül kaydın çekerseñ miñnetin ĝamdır¹³⁶
Fenâsız menziliñ seyr eyle kim bir hoşca ‘ âlemdir

[219] Kânı göster kim işitsin o sözü sâzı cândan kim
De kim zevķile kām almış baña göster(ir) cihândan kim
Bilinmez zevķe dâ‘irdir gel ayrılmaz nükteden kim
Anıp tenhâlıĝı kâbr içre nefret etme andan kim
Târîķ-i ünsi tut kim her avuc toprak âdemdir

Beķâsız naķŝa şayd olmuş ‘ aceb ĝâfildir insân¹³⁷
Der iseñ aňlayan kevnin buña kâ‘il degil bir an
Görürseñ göz ile kendin edersin yüzüm iz‘ ân

¹³⁶ Dizede bir hece fazladır.

¹³⁷ Dizede bir hece eksiktir.

Degil muhkem cihān mülkünde her bünyād kim Ẓāsān
Beḳā mülkünde tut menzil kim ol bünyād muhkemdir

Görünen mazhar-ı nuṭṭ ammā nuṭṭa devşinen kürsī
Dil-i ‘ anḳā görünmez görünür her zerrede ‘ aksi
Demek ḥācet mi kāmilden eger aldñ ise dersi
Ecel ālāyiş-i ḥavf-ı ḥatırdan kırtarır nefsi
Bu cevher kīmyā-yı ‘ aşḳa bir ekber-i a‘ zamdır

Kimi şādān kimi nā-şād olur devletde zilletde
Bu üslüb üzredir çünkim görürseñ cümle milletde
Nice zann ise maṭlūbuñ bulur ṭālib o hey’etde
Kemāl-i ‘ aşḳ-ı insān mevt iledir rāh-ı ḥikmetde
Māl mücerred kılan ḥükmüñ mişāl-i naḳş-ı ḥātemdir

Görüp naḳd al mü’eşşerden eşerdir anma ferdāsın
Ne şüretle tecellī etse inkār etme esmāsın
Gelir mi yādını maḥşer görüp bu ser-ā-serāsın
Bahar eyyāmı girsñ lālezāra añla iḥfāsın
Muḥaḳḳır görme kim her zerre bir cām ile bir Cemdir

Eger ‘ ārīf iseñ Fennī bilirsñ sen gedā ḳadrin
O kim zulmetde göz açdı ne bilsin o ziyā ḳadrin
Ulu devlet gün[ü] serde bilip kendin bula ḳadrin
Esīr-i naḳ[i]dir ehl-i cihān bilmez fenā ḳadrin
Fuzūlī terk-i tecrīdi saña ancak müsellemdir

TAḤMĪS-İ NĀCĪ

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

Gözle kendin hüsnüne āyine düşdü şeş-cihāt
 Kalmadı zevk-ı nihān feth oldu cümle müşkilāt
 Yetmiş iki fırkadır kün 'arşasın kaldı māt¹³⁸
 Fırka-i Nācīdeñiz biz bulmuşuz ğamdan necāt
 Mest-i 'aşkıız Hızır elinden içmişiz āb-ı hayāt

[220] Şorma zāhid bir şoyunduğ rehne verdik hırkayı
 Hañcer[i] vur ehl-i a' rāk izleriz ol hırkayı
 Hişsemiz ezel bezminde çekdik kur' ayı¹³⁹
 O "seḳāhum"¹⁴⁰ şerbetinden içeli bir cür' ayı
 'Ömrü bāḡ bulmuşuz izimiz bize hergiz memāt

'Aklı yetmez ğamıdır ta' n erse cāhilden bize
 'Aklı koyduğ hāşılı baḡ etme 'ākilden bize
 Keşfe erdik söz gelir her [.] menāzilden bize
 Feyz-i Sübhān çün erişdi pīr-i kāmilden bize
 Hem Resūl-i Muştafādan görmüşüz biz mu' cizāt

Ġayrı dehrin terkin urduğ kūşe-i kāşānesin
 Evc-i dilde menzil etdik murğ-ı 'anḳā lānesin
 De aña kim nārını nūr etmedi bī-gānesin
 Luṭf-ı Haḳḳa mazhar olduğ şāf edip dil ḡānesin
 Mecma'ül-Baḡreyne erdik keşf olup zāt-ı şıfāt

¹³⁸ Dizede bir hece eksiktir.

¹³⁹ Dizede bir hece eksiktir.

¹⁴⁰ "Rableri (onlara tertemiz bir şarap) içirmiştir." (İnsān, 76/21)

Cān eliyle “‘*urvetül-vüṣṣa*’¹⁴¹ yı cānā berk edip
Dil-i mücerred-i tenden kendisin bī-berk edip
“*Mūtū ḳable en-temūtū*”¹⁴² sırrını cān derk edip
Maḥv-i ğarḳa vardı bu cān ism ü semmin terk edip
Erdi lā-ḥavf menziline ‘afv olup heb seyyi ’āt

Noḳta-i vaḥdetde göz açmış gürūhı gözleyip
Kār[u]bān-ı ‘aşḳa uyduḳ faẓl-ı Hāḳḳı izleyip
Kāf ṯā [u] hā niḳābıñ açdı kendi söyleyip
Menzil-i ma‘ şūḳa ereñ varlığı maḥv eyleyip
Bir vücūd olduḳ hemīşe çün vücūd-ı kā’ināt

Ḳıl tekāpū zerre olsun yoḫ mı tende ğayretiñ
Bil ḡanīmet fevt olur var iken elde fırsatıñ
Cümleden ḳıldık güzer biz derk edince rif atıñ
Maḥḳ geldiñ yine āḫir giydiñ o Hāḳ ḥilḳatiñ
Geçdiñ ol ḥavf u ricādan yoḳluḡa verdiñ şebāt

Fenni şāf ol bulsun ol āyīne-i ḳalbiñ şafā
Sen seni ḳo ara yerde perdesiniñ bī-riyā
Varlıkla giyse olmaz baḫr-i ‘aşḳa āšnā
Şem‘ -i ‘aşḳa bāl periñ çünki baḳdı Nāciyā
Maḥv edip nām nişāniñ ğarḳ edipdir hicr-i zāt

30

[221]

TAḤMĪS-İ TÜRĀBĪ DEDE EFENDĪ

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

Dersi ‘aşḳıñ maḫremi ey cān-fezā yüz biñdedir
Elf ü bā (vü) tā remzine maḫrem şehā yüz biñdedir
Lām u bādan noḳtaya vāşıl dilā yüz biñdedir

¹⁴¹ “Kopmayan sağlam bir kulp” (Bakara, 2/256)

¹⁴² “Ölmeden önce ölünüz.” (Hadis-i Şerif olduğu konusunda kesinlik yoktur.)

Sırr-ı Hakkā vākıf olmuş āšnā yüz biñdedir
Si vü dü esrārına lāyık revā yüz biñdedir

Kimdir ola dost yolunda kendini hāk eylemiş
Gül gibi dost gülşeninde sīnesin çāk eylemiş
Ğıll gışdan māsivādan gönlnü pāk eylemiş
“ ‘Alleme’l-esmā’¹⁴³ rumūzun fehmi idrāk eylemiş
Kālb-i mir ’āt mücellā rūšenā yüz biñdedir¹⁴⁴

Ser-te-ser bu gördüğün ’ālem ne yüzdür ey aḡī
Gösteren arş [u] semāyı gözedir ey aḡī¹⁴⁵
Saña bir bir dedigim heb cümle özdür ey aḡī
Kāf u nūn emri rumūzı gerçi sözdür ey aḡī
Bu sözüñ künhüne ermiş meh-liḡā yüz biñdedir

Var mı ten mülkin koyup ’ālemde cān mülkin aña
Genc-i dil kāflan güşād etsin yüzü andan baña
Görünür şüretde gerçi her biri bir cān saña
Fazl-ı Yezdān sırrına ermiş ḡanı göster baña
Sırr-ı Ḳur ’ānı bilenler bī-riyā yüz biñdedir

Fennī gelsin baş u cān terkin urup söz diñleyin
Kāf u yā vü dālı dilde ḡarf-i vāḡid bileyin
Kāf u tā [u] hādan odur ḡalkā ḡaber söyleyin
Sūre-i ḡarf-i muḡatta’ remzini fehmi eyleyin
Cüst-cü etdim Türābī šāḡ gedā yüz biñdedir

¹⁴³ “İsimleri öğretti.” (Bakara, 2/31-32)

¹⁴⁴ Dizede bir hece eksiktir.

¹⁴⁵ Dizede bir hece eksiktir.

Dilā bekle ricā bābıñ olam derseñ eger ser-pāz
 Saña giydirdi “*kerremnā*”¹⁴⁶ libāsın eyledi mümtāz
 Şalāt et mescidi tende teşekkürle olup dem-sāz
 Hisāb eyle Ḥaḳıñ na‘ māsınıñ ‘ adādını hem yāz
 Daḡı erḳām-ı esmāyı urup sīneñde tıy rāz¹⁴⁷

[222] Ne bilsin ḥālet-i ‘ aşḳı ḡaberdār olmayan derdden
 Niçün ol Aḡmede ḡazret göründü şābb-ı emredden
 Sū’āl et sen bu esrārı begim merd oḡlu bir merdden
 Ḥuşūşā cümle mevcūdāt gelir vāḡid-i ferdden
 Unut şāliş-i şülüşe yoḡ aḡaddir ol ki bī-enbāz¹⁴⁸

Bu naḡşıñ cümlesi meşṫūr idi tertīb idüḡünde
 Ṭurup şaf şaf yeriñ buldu zūhūra geldi bir onda
 Tebeddül bulmadı o şān ile biñ şān o gör günde
 Ḳara cümle edip eşyāyı et kāf ile nūnda¹⁴⁹
 Bu gün sırrıñ bilirsıñ hem gelir künden saña āvāz

Elifdir dersine mīm koy seni āḡāḡ eden olur
 Alıp dersin uşūl ile giderseñ ṫoḡru bir yoldur
 Görürsüñ bu ser-ā-pā ‘ ālemi heb cümlesi ḡuldur
 Gel iḡrāc et sivā-yı beyt-i dilden nūr ile ṫoldu
 Olan varını taḡsīm et ṫarīḳ-i Ḥaḡda bul eknāz

¹⁴⁶ “Biz Âdemoğullarını (öbür yaratıklardan) üstün kıldık.” (İsrâ, 17/70)

¹⁴⁷ Dizede bir hece eksiktir.

¹⁴⁸ Dizede bir hece fazladır.

¹⁴⁹ Dizede bir hece eksiktir.

Göñül kaşırına aқdınsa gözüm derk et yerin muṭlak
Қо ғayrı şes-cihetden diñle dildāruññ sözün ancaқ
Bilirsññ Mantıқu’ṭ-Ṭayrı gelir senden saña şadaқ
Yedi iқlīm daғı dört küşeden gösterdi kendin
Odur eflāk-ı tis’ adan görünen baқ delāyil rāz

Oқursan Fātiḥā tefsirini cānında pinhān et
Vücūduñ şehrini ṭoldur refiқın cümle Қur’ān et
Deme ‘ārīf iseñ Fennī sözüñ dürr ile mercān et
Ṭarīқinde ḥisāb ögren daғı şer’ ile mizān et
Eger Sa’ dī olam derseñ ülü’l-ebşār ile hem-rāz

32

[223]

TAḤMĪS-İ FUZŪLĪ

mefā’ ilün/ mefā’ ilün/ mefā’ ilün/ mefā’ ilün

Söze āğāz edip ehl-i başiret қil қāl etmez
Bilir ol noқta-i қalbin аçar ‘ aksine kāl etmez
O ‘ārīf naқşa şayd olmaz anıñla iştigāl etmez
Ḥayāl ile tesellidir göñül meyl-i vişāl etmez
Göñülден таşра bir yār olduғun ‘ aşıқ ḥayāl etmez

Aña de merd-i ma’ nā kim vücūdun eylemiş ṭopraқ
Döner çarḥ üstüne dā’im anı taşdıқ eder “el-ḥaқ”
Göz aқdınsa gözüñle gör gelir senden saña şadaқ
Ḥaқıқati çok müstevcib-i noқşān degil muṭlak¹⁵⁰
Özün ehl-i ḥaқıқat vālih-i vaḥş-i cemāl etmez

Odur ‘ārīf ki göñlün eylemiş ḥālī kudüretden
Gider yol zerreden şemse ḥabir oldunsa ḥikmetden
Ḥayāt ābın içen ‘ aşıқ ilen yürü bu keşretten

¹⁵⁰ Dizede bir hece eksiktir.

Kemāl-i ‘aşka t̄alib muhterizdir h̄usn-i ş̄üretten
Ki kayd-ı h̄usn-i ş̄üret ‘aşıka ş̄ahib-kemāl etmez

Ulu devletdir ‘uşşaka arayıp kendini bulmağ
Ne nefy işbāta ş̄amildir boşalmağ gāh gehi t̄olmağ
Açılsa o gül-i vahdet şararmaz yok aña şolmağ
Delili cehldir ‘aşk ehline ş̄üret-perest olmağ
Ki ‘ākil iftirākı mümkün ile ittişāl etmez

[224] Şifāt āyīnesin düzdü getirdi mi güne imkānı¹⁵¹
Düzüp bir mazharı cāmi‘ aña ism etdi insānı
Turup gönlünde taht urdu o yüzden etdi seyrānı
Göñülde dost temkīn bulsa olmaz gözde cevlānı
Maḥabbet şābit olsa öz yerinden intiğāl etmez

Eger derseñ devām edip şalāt üzre olam k̄ā’im
Göz aç gel perde-i ğafletde göñlün olmasın nā’im
Tekellümde lisānıñ hıfza ol dā’im olsa şā’im
Sivādan māsivādan levḥ-i dil ḥālī gerek dā’im
Muvahḥid şafḥa-i idrāke naqş-ı ḥaṭṭ-ı ḥāl etmez

Ne bilsin ş̄ürete kalmış taqayyuda o māl ehli
Ḥaḳīkat zevke dā’irdir anı bilmez maḳāl ehli
Bu sırra Fenni vāqıfdır düşüp mazhar kemāl ehli
Muḳayyed olmaz ehl-i ş̄üretiñ rengine ḥāl ehli
Fuzūlī kim muḳayyedir meger idrāk-i ḥāl etmez

¹⁵¹ Dizede bir hece fazladır.

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

Dilā sözden ḥabīr olsañ saña cānān ' ayān söyler
 Gelir her perdeden taşra olur zāhir inan söyler
 Olursan sen saña mülḥaḳ saña her tende cān söyler
 Eyā sen şanma kim senden bu güftār-ı dehān söyler
 Riyā terkīb olan ' unşur yaḥūd mühimm-zebān söyler

Şifāt-ı zātı gözden muḥtefi olmuş iken cānā
 Berāt-ı ' ālemi kevnı ḳuruldu ḥayme-i ḥaḍrā
 Bu icāda sebep bā' iş sen olduñ ey püser ḥamrā
 Seni ol saña bildirmek murādıñ ḳaşd idip Mevlā
 ' Anāşırdan giyip bir ḥon yüzünden tercemān söyler

[225] O fazl ıssı kemālinden kerāmet ḳopdu insānda
 Ḥamīrin ser-te-ser yoḳlayorsuñ sırrını anda
 Gel ey ḳāyil yetersiñ enfes-i āfāḳa bir demde
 Yer etdi cümle eşyāyı özün pinhān edip anda
 Göründü nice biñ yüzden dili kendi nihān söyler

Murādına mürīd olma murādıñ cümle el versin
 Güşād olsun açılsın o gül-i vaḥdet gülüñ dersin
 Saña artık desinler mi cihān bāğında bī-bersin
 Olur kim bilmedi nefsin ' araḳdan almadı dersin
 Degildir Ḥaḳḳa ' arīfler özün bilmez yalan söyler

Ḳulaḳ ur cān ḳulağıyla ne sözdür söylenen sözler
 Kimiñ emrindedir eşyā kimiñ emrindedir yerler
 Başıret ehline cānā cemāli gün gibi izḥār
 Kimindir bunca cünbüşler kimindir nuḥḳ eden gevher
 Özünden olmadıñ ' arīf ki senden özge kan söyler

Sen ol sultān-ı ‘ālemsiñ kamu ‘ālem saña bende
Yaradılmış ne kim var az çok bi’l kuvve dersinde
Ne hāletdir kapıldıñ reng būya olduñ efgende
Hayāl-i zıll-ı ‘ibret[dir] görünen hayme-i tende
Degildir nuṭṭ eden şüret derūnunda devrān söyler

[226] Deseñ Fennī o kendinden geçen ‘ārifler ey Naḫṣī
Olurdur lübb-i kışrından seçen ‘ārifler ey Naḫṣī
Ulu lezzet o gül derdin çeken ‘ārifler ey Naḫṣī
“*Seḫāhum rabbuhum*”¹⁵² ḫamrīñ içen ‘ārifler ey Naḫṣī
Erer ma‘ şūḫunam anlar mekāndan lā-mekān söyler

34

TAḤMĪS-İ NĪYĀZĪ

fā‘ ilātün/fa‘ ilātün/fā‘ ilātün/fa‘ ilün

Ey lebi la‘ linde gizli noḫta-i pinhāna baḫ
Ḳaṭresiñ zann etme sende mevc uran ‘ummāna baḫ
Yokla sırrıñ sendedir ol genc-i bī-pāyāna baḫ
Zāhidā şüret gözetme içerü gel cāna baḫ
Vechiñ üzre gör ne yazmış defter-i Raḫmāna baḫ

Sen de görmek ister iseñ dedigim ol āfeti
Bist ü heşt ü si vü düdür vezn olunsa ḫāmeti
Her ne denlü vaşf edersen vaşfınıñ yok ḡāyeti
Levh-i ḫüsnünde yazılmış “*ḫul hüvellāh*”¹⁵³ āyeti
Ger inanmazsañ gir oḫu mekteb-i ‘irfāna baḫ

Geç ṭabī‘ at ‘āleminden ādem ol olma yalan
Giymiş ādem ṭonunu kurd [u] peleng arslan inan
Ādemilik ḫāşıl etmekse adını ey civān

¹⁵² “Rableri (onlara tertemiz bir şarap) içirmiştir.” (İnsân, 76/21)

¹⁵³ “O, öyle Allahtır ki” (İhlâs, 112/1-4)

Hāk-pāy-ı ehl-i fażl ol bul hayāt-ı cāvidān
Leblerin açdıķça cān baħş eyleyen cānāna baķ

Gör o faķrın lezzetini derk eden āgāhları
Zevķ alır derd-i belādan yoķdur(ur) eger āhları
Halka ta‘ rīf eylemek ķābil degil ol māhları
Heb mülāzım ķulluĝunuñ bu cihānıñ şāhları
Ķapısında pādişāhlar ķul olan sultāna baķ

Aç o göñlüñ perdesini ķoyma göñlünde hicāb
Alagör o ķaş kirpikden işāretle cevāb
Ķaĝırır Fennī bülend-āvāz ile saña rübāb
‘ Ālem anıñ ħüsnünüñ şerħinde olmuş bir kitāb
Metniñ isterseñ Niyāzī şüret-i insāna baķ

35

MUĦAMMES-İ VAHDETİ

fe‘ ilātün/ fe‘ ilātün/ fe‘ ilātün/fe‘ ilün

Ķanı vāşıl [...] vuşlat fużalā şeklinde
Ol ki sālīk bulunurlar zu‘ afā şeklinde
Ekşerī dil görünürler ĝurebā şeklinde
Zātımı fehm edeli fażl-ı Ħudā şeklinde
‘ Ārīfāne gezeriz ehl-i fenā şeklinde

[227] ‘ Āşık iseñ ķoşan ol beline şabr kemer et
Yolda toĝru dil ol egrilmeden ammā ħazer et
Ķaldır o göñlünü bu mülk-i fenādan ĝüzer et
Ħör baķma gözün aç diķķat ile nazar et
Gör ne sultānlar olurmuş fuķarā şeklinde

Ṭur otur ehl-i dil ile tutmaya gönülün pas
Cân gözüyle nazar et şürete kalma çün nās
Şağın etme yanılıp kâzib-i ser-tāca kıyās
Ḳuṭbu'l-aḳṭāb ricālullah [u] Ḥız[ı]r-libās
Ekşerî (yā) dil görünürler budalā şeklinde

Ṭaşra ṭurma yürü gel dā'ireye eyle duḥūl
Başın ādeme eylemiş şıfat olma fuzūl
Ḳoma ol dāmenin elden ele gör Ḥaydere ḳul
Mü'min ol çekil fenāya yürü var eyle ḳabūl
Ḥaḳḳı Aḥmed gibi gör māh-liḳā şeklinde

Enf sem' in gözedip fazlını gör ādemde
Fenni ismiñ bile 'aksi görünür ḥātemde
O şadā gūşuna hiç girmedi mi ḳālemde
Vaḥdeti 'aşḳ-ı ilāhīdir iki 'ālemde
Nev-be-nev cilve odur şāh gedā şeklinde

36

TAḤMİS-İ KĀMİL

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/fe' ilün

Nice temeyyüz edelim şāh gedā şeklinde
Kimi zu' munca veli ṭarz-ı zekā şeklinde
Sözümüz göz söze olmuşdur 'aşā şeklinde
Ḳanı bir ṭālib-i Ḥaḳ şimdi fenā şeklinde
Şüret uğrısı çoğaldı fuḳarā şeklinde

Hele aḥvāl-i cihānı görücek böyle 'aceb
Baña ol ḥālet-i 'aşḳ(ı) demege olup sebeb
Yolu yolsuz yürüme ehlini sen eyle ṭaleb

Daḥi ʿ ömründe nedir bilmez iken ʿ ilm-i edeb
Her denî Türkü görürsün zırafâ şeklinde

Kimisi vâşıl vuşlat gezer âzâde¹⁵⁴
Kimisi hâ ile hûda dürüşür esmâda
Kimi bî-hûde yere ʿ ömrünü vermiş bâda
“Men ʿ aref”¹⁵⁵ sırrını fehm eylemeden dünyâda
Nice ʿ ârif geçinir var şulehâ şeklinde

[228] Kâʿil-i şehvet olan nefsin bilmez yeremez
Hemân ol zann-ı kıyâs ile gider yol gidemez
Kime şorsan bilirem der anı bilmem de demez
Cühelâ çok saña bir mesʿele bî-ḥâll edemez
Şüret-i zâhirde ammâ ʿ ulemâ şeklinde

37

TAHMÎS-İ ĞAYBÎ

mefâʿ ilün/ mefâʿ ilün/ mefâʿ ilün/ mefâʿ ilün

O bâr-ı uyğudan göñlüñ gözünü olmasın nâʿim
Deme o güft gûlardan diliñ dâʿim ola şâʿim
Kıyâmet kâmete geldi niçün olmasın kâʿim¹⁵⁶
Ne ayak ol bu ʿ aql ile ne mest ol ʿ aşkıle dâʿim
Ne maḥcüb-ı ilâhî ol ḥaḳîkatde kûsür eyle

Şaçıñ tuğrâ-yı ḥükmündür oḳu kiprik kaçıñ kavseyn
O zulmetde ḥayât âbın talebde ulvî Züʿl-ḳarneyn
Toludur şîşe-i ḳalbin anıñ zarfidurur kevneyn
Ne ḥâli ḳo ne ḳâli ḳo ola gör Mecmaʿ üʿl-Baḥreyn
Tenin şerʿ e muvâfiḳ kıl dilin sırta ḳubür eyle

¹⁵⁴ Dize eksiktir.

¹⁵⁵ “Kendini bilen Rabbini bilir.” (Hadis-i Şerif)

¹⁵⁶ Dizede bir hece eksiktir.

Derūnī āh ederseñ āyet deme ađdı göge nālem¹⁵⁷
Dile bir zerre ĥākim ben ne var elde nedir kālem
Bu sözden ġayr söz bilmem ki bende bir dil-i lālem
Celāl ile cemālīñ imtizācındandır ʿālem¹⁵⁸
Bu dehr içre ne maĥzūn ol dem-ā-dem ne sürūr eyle

Belā bārān gibi yaġsa o ʿāşık eylemez ġaflet
Bilir Fennī ola tıyneti terkībine şıfat¹⁵⁹
Gücenmez cevr-i nāzından o vālideyn alır lezzet
Bu keşret zehrine maĥlūṭ olupdur sükkeri vaĥdet
ʿAceb meymūn-ı ekberdir yiyip Ġaybī ĥuzūr eyle

38

TAĤMİS-İ ŞALĀĤİ

fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilün

Āh zārım derd ile şemʿi hidāyetdir baña
Ben ġarībem şūretā ammā şerāfetdir baña
Şanma sen bu ĥālını ʿaşq-ı sefāletdir baña
Rāh-ı Ĥaĥda zilletem ʿayn-ı saʿādetdir baña
Şūretā alçaklıġım maʿnide rifʿatdır baña

[229] Etme ĥırġa pes aṭlas-ı ġabāyı nʿeylerim
Ĥuş dilin fehm eyleyen āġāha ĥālīm söylerim
Yādigār yazdı bu beyti ĥāmem ile ellerim
Salṭanatdır ġulluġum faġrım¹⁶⁰ ile faĥr eylerim
Ĥālet-i ʿaczim ĥaġīġatde kerāmetdir baña

¹⁵⁷ Dizede bir hece fazladır.

¹⁵⁸ Dizede bir hece eksiktir.

¹⁵⁹ Dizede bir hece eksiktir.

¹⁶⁰ “Yoksulluk benim övüncümdür.”

Hāk-pāy-ı dil-berin ‘aynıma ‘aynı sür meded
Gice gündüz iştiğālim dāmenim dökşür meded
Mağşadım ol t̄alib-i taḥḳīke yol göster meded
Keşf-i ḥālāt u maḳāmātım kuşūrum gör meded
Zevḳıle menzil merātib iş bu ḥāletdir baña

Şayd olursañ üç gün için düşme gönle şaydına
Kılma bu zulmet serāya aç gözünü aydına
Sālik iseñ yol gerekdir baḳma cānā ardına
‘Ācizi fānī düşer mi hiç taşarruf kaydına
“Küllü şey’in ḥālik”¹⁶¹ remzi kifāyetdir baña

Çeşm-i ‘ibret-bīn ile baḳdınsa gördüñ ey emīn
Āsmānı nūna noḳta nice düşmüşdür zemīn
Şeş-cihetden görününce gözüme ol meh-cebīn
Varlığım yoḳluğa tebdīl eyledim Ḥaḳḳu’l-yaḳīn
Sevḳ-ı ‘irfān içre bir ḥoşca ticāretdir baña

Hāşılı bu bābda çokdur[ur] olursun ziyān
Vāşıl [u] vuşlat degildir geçmeyen cāndan inan
Şoyunup bir demde yenilikden öte geçdim hemān¹⁶²
Naḳd-i cān ile metā‘-ı vaşl-ı ādem rāyḡān
Şem‘ [i]le pervāne sırrı bir işāretdir baña

El verirse saña devrān sende Fennī bī-beder
Çöz laḳlaḳ bendini o nefsine olma esīr
Bir gün olur n’eylediñ n’etdiñ saña derler getir
Aldığım zāhirdir ammā verdigim bilmem nedir
Bu Şalāḥīlik ezelden bir kitābetdir baña

¹⁶¹ “O'nun yüzü(zâtın)ndan başka her şey yok olacaktır.” (Kasas, 28/88)

¹⁶² Dizede bir hece fazladır.

TAḤMĪS-İ ĞAYBĪ

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

Ḥayf degil mi ğaflet ile geçdi gice gündüzün
Maṭlab idi derd-i 'aşkı edesiñ dilde füzün
Geç bu varlık perdesinden isteme 'ömrü uzun
Ḥaḫ cemālidir cemāliñ Ḥaḫ kelāmıdır sözüñ
'Āşıkı şādık iseñ bilmeye sa'y et gündüzün

[230]

Ger yüzünden açdıñ ise heft ḥaṭṭıñ mihrini
Fenn-i Ḥaḫdır zātına āyīne kılmışdır seni
Cān içinde gizle sırrıñ deme bilmez her denī
Saña ta' līm eyledim zātı tecellī sırrını
Şüretā 'ayn-ı tecellī 'ayn-ı zāt oldu özün

Gitme birlikden öte gel arama deryāda iz
Sen saña gel tır otur sen müşkile diz-be-diz¹⁶³
Bir bedendir cümle 'ālem bize sizdi size biz
Zātınıñ 'aynıdır Allāhıñ şıfātı şüphesiz
Pes yüzüñ 'aynı sözüdür hem sözüñ 'aynı yüzün

Oda yaḫ bu varlığıñ yokluk elinde tut vaṭan
Ger seni sen bilmez iseñ bunda soñ ḥālīñ yaman
Bil demek ḫadriñ hebāya gitmesin 'ömrüñ amān
Ḥaḫdurur senden görünen başdan ayağa hemān
Ḥaḫ kulağıdır kulağıñ Ḥaḫ gözüdür hem gözün

Fenni bundan öte bir söz diyemem artık saña
Her ne gelse de tecellümdür (der) aña cāndan şuna
Varlığından şoyunan ancak bulur bunda liḫā

¹⁶³ Dizede bir hece eksiktir.

Zāhir u bâṭın Ḥaḳıñdır cümle varlık Ğaybiyā
Deme hergiz Ḥaḳḳa sen ben ḳalmasın iziñ tozuñ

40

TAḤMİS-İ MİSĀLİ

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

Bozdu o cem' ini dağıtdı devrān şoḫbeti¹⁶⁴
Bezme lezzet ḳoymadı ḳıldı perīşān şoḫbeti
Sen saña gel öz öz ile eyle her an şoḫbeti
Nār-ı dūzaḫdır şaḳın meyl etme nādān şoḫbeti
Cennet isterseñ dilā kesb eyle ' irfān şoḫbeti

Kenz-i ḥikmetdir vücūduñ nüḫşası sensiñ hümā
Mihri ḥüsnüñden alır şems ḳamer cānā ziyā
Keşf olurdu bu me' ānī mālik olsañ sen saña
Şol ḳişi buldu kemāl-i ma' rifet kim dā 'imā
Oldu ehlullāh ile te 'vīl Ḳur 'ān şoḫbeti

[231]

Ḳala ḳalma ehl-i ḫāl ol ṭur oṭur hem-ḫāl ile
Cān içinde gizle sırrıñ deme her nā-ḳābile
Sözünü bilmezle ' ömrüñ zāyi' etme nāfile
Maḫfil-i zühhāda varıp çekme zaḫmet lā ile
Kim eriştirmez seni alaya şeyṭān şoḫbeti

Sünbülī zülfidurur yārin şırāṭullāh bul
Çıḳ vücūduñ Ṭūrūna Mūsā şıfat nūr ile ṭol
Ḥoşca baḳ saña görünsün şeş-cihet saḡ ile şol
Mihri ruḫsārına var fennu' llāha nāzir ol
Ey birāder ister iseñ Yūsuf cān şoḫbeti

¹⁶⁴ Dizede bir hece eksiktir.

Hoş nazar kı l cenneti ruhsārına ol āfetiñ
Aña qarşı hā elif mīm dāl fūlfül kāmetiñ
Kıl tefekkür şubḥ u şām dā'im bu olsun 'ādetiñ
Vird-i cān et zūlf-i küfr-i ḥaṭṭ-i ḥāl-i āyetiñ
Görünce göñlüñ müferriḥ eyler imān şoḥbeti

Şāmit ol açılma kardaş gördüğünü cān şanıp
Ṭalma cevher kaşdına her bir gülü 'ummān şanıp
Dilkidir o posta geçmiş kendisin arslan şanıp
Mā'il olma ey göñül her meclis-i 'irfān şanıp
Kim bulunmaz dāru oldu şimdi insān şoḥbeti

İltifātdır derk ederseñ cevr-i nāzı dil-beriñ
Çekme baş çevgān-ı 'aşka eyle tūb-ı cān seriñ
Cevre katlan gülşen iken Fenni ḥār etme yeriñ
Cāvidānī nām eden nūş eyle ma' nī kevşeriñ
Çün Mişālī gör ne cāndır fenn-i Yezdān şoḥbeti

41

TAḤMİS-İ MİSĀLİ

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

Ṭālibā cān gūşuñ aç degilse beni¹⁶⁵
Perdedir 'aşıklara mā vü meni
Ehl-i ḥālīñ yokluk olur meskeni
Pāk edem derseñ tikenden gülşeni
Nār-ı 'aşkullāha yaq cān u teni

Ehl-i şüretten kim olmuş müstefid
Derk eder anı sözünden müste' id
'Aşk evi ol cümlesinden münferid

¹⁶⁵ Dizede bir hece fazladır.

Olma her bir harfe pūşe mu‘tekid
Bildin ala [.] meger saña seni

[232] Çün segirttim bulmadım ben gönü şāf
Şoñ beni taşdıķ ederseñ bī-hilāf
Gerçek o yüz biñde birdir şanma lāf
Ehl-i haķķız deyü söyler güzāf
Şürete ķalmıř olur bul reh-zeni

Tāc tesbīh [u] ‘aşā elde tamām
Zıkr ü fikri dilde tesbīh müdām¹⁶⁶
Cüst cū-yı celb-i dünyā şubh u şām
Kimi zāhid kimi olmuş şeyh-i nām
Bağlı ammā her bi[ri]niñ revzeni

(5) Dağa çağırısın verir saña sesiñ
Ortada sen bilmediñ hālā nesiñ
Sen seni bil halk ne isterse desiñ
Ma‘ni meydānında haķķā herkesiñ
Kim resīmān ‘ilm ile olmaz ķanı

Haķ-şinās ol ‘ömrünü verme yele
Nice ta‘rīf eyledim gelmez dile
‘İlm ile bīnā iken anlar bile
Dediler nā-Haķ ‘ulūm-ı te’vīle
Rāh-ı dīniñ anlar iken rüşeni

Bilmeyen hüsnüñ kitābın seçe mi
Şaķķ edip zülf-i şırātın geçe mi
O hayāt ābıñ lebinden içe mi

¹⁶⁶ Dizede bir hece eksiktir.

Menzili ‘anķādudurur bu aķçe mi
Bāl ü persiz ķāfa her murġ-ı denī

Baķma her yana Şu gibi aķmaġa
Baķ o varlık cāmesin yıķmaġa
Arınıp vaķdet gözüyle baķmaġa
Göge yerden nerd[ü]bānsız çıķmaġa
Ķande ķādirdir her ādem oġlunu

‘Acaba terk et (ol) Őıfāt-ı ġil[i]me
Sözün olsa ġalkā dā’im term ile
Kimse vāŐıl olmamıŐdır zılm ile
Enbiyā u eŐġiyā bu ‘il[i]me
Ķande idrāk etdiler fehm et buna

(10) Ķanber ol ol Ĥayder-i kerrāra ķul
MuŐtafā vü Murtezāya bende ol
‘Aķlı ķo bu ‘arşada ‘aŐķ ile Şol
Bulmasan ‘ilm-i ġurūfa sende yol
Teñri Ĥaķķı bilemezsiñ sen seni

[233] Der edersen Fenni gel sen ibtidā
Elf ü bī tī remzine ol āŐnā
Sensiñ ol sırrı ebī olma ‘amā
Bu MiŐālīden naŐıġatdır saña
Göresiñ bu ortada kimdir ġanī

TAHMİS-İ ŞİDQİ

fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün

Gel benim ey gonca-i ne-şüküfte cānānım amān
 N'eyleyem gülzāra sensiz maḥlabım sensiñ inan
 Gül cemāliñ var iken gülzārı n'etsin 'āşıkān
 Mey nedir anmaz bile la' l-i lebinden kām alan
 Keşer-i nuḥkuñla bulmuşdur ḥayāt-ı cāvidān

Yūsufāsā yoḡ nazīriñ ey melek-simā seniñ
 Nergiz-i müşgile mest olmuş bütün dünyā seniñ
 Nice reşk etmez görüp ol ḡametiñ tūbā seniñ
 Bī-zebān cāmım bile vaşfiñdadır güyā seniñ
 Şem' e-i ruḡsārına yansam ne olur versemde cān¹⁶⁷

Gerçi 'ārīfler bu bezme geldi sāz eyledi
 Koydı nā-sūt 'ālemiñ lā-hūta pervāz eyledi
 Maḡ' adı şıdḡa erişdi kendiñ hem-rāz eyledi
 Perdesiz gösterdi yüzüñ anlara bāz eyledi
 O putuñ būs eyleyen ḡāk-i deriñ vermez nişān

Kim ki tıtdı ehl-i fazlıñ dāmeniñ derk eyledi
 Gül yüzünde aḡ ḡara nidügin farḡ eyledi
 Lām bādan aldı dersiñ şıdḡımı perk eyledi
 Şıdḡa erdi kizb-i kāzible ḡodu terk eyledi
 Toḡru anlar zerreden şemse giderler bī-gümān

¹⁶⁷ Dizede bir hece fazladır.

Fennî olmaz ‘âşıkâ nâz etmesin meh-pâresi
Ġamzesi nişterden artıktır unutmaz yâresi
Çâresiz ‘aşka ‘ilâc olmaz bulunmaz çâresi
Gör saña şıdķı bütün ‘âşık anıñ âvâresi
Çevgen-i zülfünde tûp bir nokta olmuşdur cihân

43

[234]

TAĦMÎS-İ ŞŪĦÎ

fe‘ ilâtün/ fe‘ ilâtün/ fe‘ ilâtün/fe‘ ilün

Sen seniñle güzelim Ħaķ söze münķad olalım
Tıtalım pîr-i muġanıñ sözüñ irşâd olalım
Bî-tekellüf ġamı def‘ etmede isnâd olalım
Nice bir taġda ġısa-i dehr ile ber-bâd olalım
Varalım meygedelerde biraz âbâd olalım

Güzelim mevsimi güldür ele girmez bu ‘aşr
Kim ayak çekdi ise meygededen kaldı kaçır
Göñlümüz ġamlarla perdelenip tıttı naşır
Döşeyip küşe-i mey-ġâneye bir eski ġaşır
İçelim câm-ı Cemi ġuşşadan âzâd olalım

Şaķla râzıñ deme söz bilmeze sen açma dehen
Gerçi kim bu sözü evvel de demişdim saña ben
Gel ‘inâd eyleme teklîf ķo vardıkda hemân
Oġlunu men alayım pîr-i muġanıñ kızını sen
Şöyle bir dîn ulusu kâfire dâmâd olalım

Nice bir şerġ edeyim ġâl-i derūnum nice bir
Ķalmadı ġaşılı mey-ġâneden özge bize yer
Ġam refiķim ķomaz elden kim gider bile der

Şağ elden kadehi koyma elinle tolu ver
Delelim tağ-ı ğamı 'aşkla Ferhād olalım

Şakla gel cān gibi bu sözlerimi deftere yaz
Sözümüz nüktelidir isteme sen tül-ı dırāz
Keşf olur bir iki çağıda saña Fennī bu rāz
Dest urup tığ-ı ğazāyı gezelim Şūhī biraz
Kānde içmez varısa biz aña cellād olalım

44

TAḤMĪS-İ 'AKİF

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

Ṭıynet-i terkībimi düzdü ezel mi' mār-ı 'aşk
Bağladı mihrinle gönlüm riştesin serdār-ı 'aşk
Koymadı kıldı beni o tālib-i didār-ı 'aşk
Özge bir sevdā bıraktı cānıma efkār-ı 'aşk
Kā'in-i kudret ezelde yazdı çün bī-mār-ı 'aşk

Ṭaşra gelmez perdeden o kendiñ izhār eylemez
Hem-dem eder hem 'āşıkın namūsunu ār eylemez
[235] Ortada bī-çāre kaldım kimse tīmār eylemez
Feyzi 'īsī hikmet-i Loqmān baña kār eylemez
Bir bakışda āteşe yağıdı beni efkār-ı 'aşk

Gelsin artık gül-'izārım sözü dilde bilsin
O kelimāsā şıfat göstermek halka söylesin
Maşadı aşşandır bildirsin ifşā eylesin
Pāre pāre olmasın bī-çāre dil yanılısın
Her nazarda biñ tecellī gösterir didār-ı 'aşk

Yüz çevirdi hāke döndürdü yüzüñ çarḥ-ı kebūd
Şaf çekip tırdu melekler ādeme kıldı sücūd
Bā'is-i ḥilḳatdır eşyāya sebep ol kān-ı cūd
Cünbüşden zāhir oldu ḥalḳa-i sırrı cūd
Nokḩa-i vahdetdir ancak merkezi perkār-ı 'aşḳ

Ḳande bilsin tende cānıñ bilmeyenler kendisiñ
Kendisiñ derk eyleyendir derk eden efendisiñ
Maḥv [u] maḥz eyler vücūduñ ḳande ḳaldı ben desiñ
Zulmeti şirki riyādan ḳurtarırdı kendisiñ
Zāhidiñ göñlünde tābān olsa ger envār-ı 'aşḳ

İki şaḳḳ oldu ḳalem nazma gelince bu beyān
Ṭaşra düşdü ṭolanırdı o zamīrimde nihān
Şavt iken ḥarf oldu çıḳdı perdeden oldu 'ayān
Şıḡmadı tefsīre nokḩa ermedi 'aḳl-ı cihān
Şafḩa-i sīnemde ḳaldı muşḩaf-ı esrār-ı 'aşḳ

Sākin ol Fennī bilirsıñ çok söze yoḳ imtihā
Dāḩil ol şehr-i şıyāma göñlüñ olsun pür şafā
Evsat-ı şa' bān berāṭıñ bāsı bābı Murtażā
İşte ol şāh-ı velāyetdir penāhım 'Ākifā
Bende-i kerrār-ı 'aşḳım bende-i kerrār-ı 'aşḳ

45

NEFES

Bir sözümler var ḳardaş cānile degil
Dilde zārıñ gizle açma bir ferde
Kāmil olam derseñ iki 'ālemde
Eyüp olup yolda şabr eyle derde

Aç gözüñ ' ibretle gözle bu nāsı
Giderip gönülden şerr ü sevāsı
Perde olmuş kendine kendi esmāsı
Zākir iseñ Hāḫḫı iste her yerde

[236] Nice diyem vaşfiñ ' aqlımız ḫāşır
Mālik ol mülkünde cümleye nāzır
Hāḫḫa imdād içün dā 'imā ḫāzır
Hızır [u] İlyās beni baḫrile berrde

Çün ezel bezminde biz dedik belī
Ādemi yoğurdu o ḫudret eli
Oḫunur defterde ismiñiz velī
Eger o devletiñ var ise serde

Fennī der tükenmez gözde ḫayālīñ
Göklere ' aks etmiş ḫaşı hilālīñ
Ḫāni' olmaz gönülüm göster cemālīñ
Olmasın yā şahım arada perde

46

El üstünde eldir yazan yazıyı
Naḫşı ḫatḫı güzel el bilir misin
Manḫıḫ-ı me' āni oḫudum dersin
Elif be cim ile dāl bilir misin

Ol şem' e sögünmez gerçi ḫararır
Bildirler şu' lesiñ andan uyarır
Bağbān-ı cenneti her gün suvarır
Şuyu ḫandan gelir gül bilir misin

Yetişdi bir bezme bağlatdı ęolum
Yitirdim bilmezem şağ ile şolum
Sidretü'l-müntehāya uğradı yolum¹⁶⁸
Bilmem o geldigim yol bilir misin

Zuhūr etdi Haęķķiņ ģük-m-i ķaderi
Ālāt yaratıldı aldı ģaberi
Mażi vü müstaķbeli ķoyduę cümle geri¹⁶⁹
Dediler dem bu dem(dir) bel bilir misin

‘ Āķil olan ‘ āķil gitmez yoķuřa
Fennī demez bilir kelāmı boşa
Rām oldu zülfüņ teli her bir ķuře
Ne teldir o zülfüņ tel bilir misin

47

‘ Āřıķiņ göñlünde olan maģabbet
Ten ile cāndan ięeridir¹⁷⁰
Muģammed ‘ Aliniņ ģaķiķat yolu
‘ Aķıl ile iz‘ āndan iğeridir

Erişen bu sırra seyrān istemez
Göñlü yārdan ģayrı miģmān istemez
Añlamaz derdinden dermān istemez
Derd ile dermāndan ięeridir¹⁷¹

Ĥaķ seni yaratmış cümleden ekrem
Aşlını bildiņ ise fışatı fehm

¹⁶⁸ Dizede bir hece fazladır.

¹⁶⁹ Dizede iki hece fazladır.

¹⁷⁰ Dizede iki hece eksiktir.

¹⁷¹ Dizede bir hece eksiktir.

Fennî[yî] dillerde söyleten âdem
Et ile kıandan içeridir¹⁷²

48

[237] Meded meded meded pîrim erenler
Göster cemâlini görmeye geldik
Fırkat âteşiyile sînemiz tağlı
Hâk-pâye yüzler sürmeye geldik

Şâhım niķâbını kıaldır yüzünden
Feyz alsın cümle cânlar özünden
Taze gönler gibi her bir sözünden
Cennet meyveleriñ dürmeye geldik

Şems ise nûrunu verme de aya
Kıaşlarıñ kıavs oldu beñzedi yaya
İki ‘ âlem hüsnüne nisbetle sâye¹⁷³
Gönül seccâdesiñ sermeye geldik

İster iseñ Fennî eylesin yârlık
Geniş ola geniş isteme tarlık
Şoyunur ‘ âşıkklar istemez varlık
Cânımız cânâna vermeye geldik

49

Sâ’îl ol câhilden şorma bu sırrı
Gözü bakar ammâ körden şayılır
‘ Aql ile temiz eder hayrla şerri
Hayr eder şüretde şerden şayılır

¹⁷² Dizede iki hece eksiktir.

¹⁷³ Dizede bir hece fazladır.

Gel beri gel beri ey yüzü mähim
Senden özge yokdur dilde penähim
Bu ne sırrıñ sırrı de baña şähim
Şäbb-ı emred kendi pirden şayılır

Kāmil olan düşer hāke sürünür
Dürlü libās giyer atlas bürünür
Gāh olur biñ bir ʔondan görünür¹⁷⁴
Gāh Cem olur ʔoplanır birden şayılır¹⁷⁵

Ekmel idi hevā geldi şonunda¹⁷⁶
Hil' ati hem ahsen idi o tende
Kim demiş er gelmez ' avrat ʔonunda
' Avrat ise erden erden şayılır

Fennī bize Hāğdan elçiler geldi
Zabt ol(un)du kânün cümleye serildi
Ādemi defterdendi niçün sildi
Ādemiñ tārīhi sizden şayılır

50

Ey melek-meşreb ey perī-zāde¹⁷⁷
Sen kimiñ nesisin saña kim derler
Cümleden eşrefsin hüsünü ziyāde
Sen kimiñ nesisin saña kim derler

Bunca zamān şähim kande süründün
' Anāşır ʔonuñ giydiñ hāke büründün¹⁷⁸

¹⁷⁴ Dizede bir hece eksiktir.

¹⁷⁵ Dizede bir hece fazladır.

¹⁷⁶ Şair, kafiyeyi bozmamak için kelimeyi nün harfi ile yazmıştır.

¹⁷⁷ Dizede bir hece eksiktir.

[238] Beşer şüretinde halka göründüñ
Sen kimiñ nesisin saña kim derler

Elinde ellikler yüzünde peçe
Fenni der bil(in)mez seni kimler seçe
Mâ'il oldum sana gördüğüm gice
Toğru söyle şahım saña kim derler

GAZELLER

1

fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün

(1) Sen elif kıaddın görüp ey zülf-i reyhân ibtidâ
Etdiñ ol zülfün gibi 'aqlım perîşân ibtidâ

Zât-ı muṭlaḳ nûrını zâtında pinhân eyledi
Oldu sâcid sırrına ol sırr-ı Sübhân ibtidâ

Kaşlarıñ mihrâbına geldi ḥiṭâbı "üscüdû"¹⁷⁹
Ol melâ'ik zümresine oldu fermân ibtidâ

Seniñ ey nûr-ı başâr kevn-i mekânıñ mebd'e'i
Olmasan olmazdı bu 'âlemde insân ibtidâ

(5) Çünkü zâtından temevvüc eyledi deryâ-yı 'aşḳ
Oldu sırrıñ Fenni ol demde nümâyân ibtidâ

¹⁷⁸ Dizede bir hece fazladır.

¹⁷⁹ "Secde ediniz." (A'râf, 7/11-12)

- (1) Sen kime ' aşıksıñ ol ğonca-dehān ' aşık saña
Mest-i medhūsuñ şarāb-ı erġuvan ' aşık saña
- Sen şehiñ şems ü kamer görmek diler her gün yüzüñ
Şerh-i ġarbī tolanır görsün ' ayān ' aşık saña
- Hasta düşmüş gör saña beñzi şararmış nergisiñ
Kıp kızıl dīvānedir güller ' ayān ' aşık saña
- Irmağ olmuş sū-be-sū çağlar şular leyl [ü] nehār
Pāyına yüz sürmek ister her zamān ' aşık saña

- (5) Hāşılı bu cümleñ seniñ gönülde maqşadı
Cānı sensiñ cümle zerrāt-ı cihān ' aşık saña
- Sen ne gevheriñ bilir ġadriñ seniñ gevher-şinās
İşte Fennī āşikār şanma nihān ' aşık saña

- (1) Mihr-i Ķur'āndır cemāliñ yedi āyetdir baña
Ezber etsem muşhaf-ı ħüsnüñ kifāyetdir baña
- Evvel āhir nüşha-yı kübrāsiñ ey ' ālī güher
Zāhir olduñ gün gibi demek ne ħācetdir baña
- Bist ü heşt ü si vü dūdūr ħāmetiñ vezn eyledim
Ķande baqşam görünen ol servi ħāmetdir baña

[239] Gerçi her zerre baña ümmü'l-kitâb olmuşdurur
Lîk cānā aḥsen şūretde ol āfetdir baña

(5) Mest-i ʿaşkım bāde-i ʿaşkdır beni söyletdiren
Bende bilmem ben ne ḥāl oldum ne ḥāletdir baña

Cevr-nümā zindān o dildārıñ teşekkī eylemem
Lāzım olan ol em[i]re istiḳāmetdir baña

(7) Fī-rızā dü-lāmdır çünki nefes-i ḥātemiñ
Naḳş olan naḳḳāş isem Fennī kitābetdir baña

4

fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilün

(1) Meh cebānim keşf-i rāz et ḥāl-i ḥulḳīden baña
Gül cemālīñ var iken baḥş etme sünbülde baña

Aldı şabrım nā-gehān bilmem ne ʿanber būy idi
Ol melāḥat gülşeninde degdi bir gülden baña

Dedi gel öğren tecerrüd ḥālını pervāneden
Bir şadā kim gūşuma dūş oldu bülbülde baña

Nʿeyleyem bī-behredir derd-i derūnumdan çekem
Bilmedi cān baḥş olur mīnā-yı fülfulden baña

(5) Fenni yā ḥāl-i ḥaṭıñ şoram ḥaṭā etdim ḥaṭā
Söz dirāz etmek ne ḥācet böyle müşkilden baña

- (1) Şanma dehriñ diler baş yād olur sensiz baña¹⁸⁰
 Menzilim cennet de olsa nār olur sensiz baña
- Sünbülī gisūlarıñ olmuşdu dil eglencesi
 Şimdi dehriñ gülşeni heb hār olur sensiz baña
- Bir şeb-i firqatdeyem yoq şubḥ-ı şādıkdan eşer
 Gerçi var leyliñ nehārı nār olur sensiz baña
- Gülşen-i ' ömrüm hārāba vardı āḥir ey şanem
 ' Andelībāsā işim heb zār olur sensiz baña
- (5) Bir qarār üzre degil yoqdur qarārı gön[i]liñ
 Cüz'idir eglencemiz eş' ar olur sensiz baña

- (1) Şöyle bir dür-dānesin kim kıl kāl olmaz saña
 Ger bilirsin qadriñ ol deryā mişāl olmaz saña
- Sür şehāb-ı zulmeti dilden derūnuñ sāde kıl
 Sen seni seyr et o yerde kim zılāl olmaz saña
- Güft ü gūdan fāriğ olmuşdur ḥaḳīqatīn olan
 Hāle ṭāl kim ehl-i ḥāliñ ḥāli ḥāl olmaz saña

¹⁸⁰ Dizede bir hece eksiktir.

Gördüğün 'ibret yeter bu tımtıraş-ı dehrden
Dest-dırâz olsa cihân mülkünü māl olmaz saña

- (5) Mevt eder bir gün mu'atıl kâlıbı cismiñ seniñ
Fenni bir söz demege artık mecâl olmaz saña

7

fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilün

- [240] (1) Fenni bir 'âşık-ı şeydâ gele mecnünâsâ
Düşe şahrâlara hayfâ diye Leylâ Leylâ

Çapılıp kalma hayâl olduğunun aña günün
Nazarında görüne cümlesi güyâ rü'yâ

Mekteb-i fakre gel et dersini tekrâr 'aşkıñ
Veresiñ şüret-i zîbâsına ra'nâ ma'nâ

Çamlasa gönlüne bir çamla hakikat bahri
Mevc urur dilde müdâm çatresin eyler deryâ

- (5) Ceht kıl kim göresiñ seniñ hilâl-i bedri¹⁸¹
Ol ser-mest olasıñ maḥv ola dilden dünyâ

Fenni ger nokta-i hâk etse vücuduñ pinhân
Çayretim çayrı bırakmaz seni eyler gü'yâ

¹⁸¹ Dizede bir hece eksiktir.

mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

- (1) "Elā yā eyyühā's-sākī edri kāsen ü nāvilehā"¹⁸²
 Nazār şal manzaralardır saña heb ehl-i maḥfil-hā
- Bizi ol demle hem-dem kıl geçir kayd-ı 'alāyıkdan
 Ğanīmet bil bu evķātı olupdur demde zā'il-hā
- Gel ey nāṭıķa sa'y et kul eyle fi'liñ hem-ser¹⁸³
 Ne ķıldınsa gelir bir gün olurlar sā'il-hā¹⁸⁴
- Hevā vü ārzūlarla geçer meh nāzeniñ 'ömrüñ
 Perīşān 'aķlını cem' et Ḥaķ olmaz buña ķā'il-hā
- (5) Ledünnī dersini iste ki şadriñ inşirāḥ bulsuñ
 Taşavvurla olunmaz cennet-i 'irfāna dāḥil-hā
- Şalāt-ı dā'ime er kim namaz olsun heb eṭvāriñ
 Gözüñ gönlüñ ol dā'im miḥrāba muķābil-hā¹⁸⁵
- Özüñ taṭḥīr edip ol göñül tevḥide ermezse
 Seni ol sāde dile ķılmaz 'abā ile ķabāyil
- (8) Görüp naķş āteşiñ Fenni anı 'aşķ odudur şanma
 Şalar girdāb-ı hicrāna özünden olma gāfil-hā

¹⁸² Arapça bir cümle olan mısradaki "(Dikkat et) Ey saki, bir kase ve onun takdimini biliyorum." anlamı bulunmaktadır.

¹⁸³ Dize eksiktir.

¹⁸⁴ Dize eksiktir.

¹⁸⁵ Dize eksiktir.

- (1) Sil koma dilde ubār-ı gōñlüñ ol pür-şafā
Varlığı maħv eyle varsın saña ol āşnā
- Er iseñ izle eri olma kemikle deri
Cān u gōñülden seri yār yoluna ıl fedā
- Ya^ç ni bu gün men ^ç arađ-dersiñ ođu bul şeref
Gör saña ehl-i selef nice bulupdur beđā
- Ĥāşılı sen men ledün dersine sa^ç y et bu gün
Keşf ola saña bütün sırrıñ evvel ā u hā
- (5) Fāyı bilip ^ç aynı af ^ç aynı zal ^ç aynı muzāf
Şebi küfr et saña ĥākīde gōñülden dü-tā
- Olma şağın āb [u] kıl söylediđiñ sözü bil
İşte şıfātıñ dil oldu saña gör saña¹⁸⁶
- [241] Kendine gelsen eger Fenni saña buna der
Ėayrıdan eyle güzer sözüñle senden saña

- (1) urma tenhā ey gōñül bir dil-rübā lāzım saña
Yār ol her ĥālde bir müşkil-güşā lāzım saña

¹⁸⁶ Dizede bir hece eksiktir.

Elf ü biden al sebağ sen eyle vezn et kâmetiñ
Ger dilersiñ menziliñ olsun semâ lâzım saña

Hüdhüde dilden haber şor tut Süleymân kulunu
Et sefer Belkîs için 'azm-i Sebâ lâzım saña

Küh-i Kâfiñ ma' nide 'anķası oldunsa eger
Ol muķaddem bâl [ü] perden âşnâ lâzım saña

(5) Taşa çal levh-i zamiriñ yoķla sırrıñ ser-te-ser
Lâm elif olsun haber bir mübtedâ lâzım saña

Dide dâ'im hūya mā'il aç başiret gözleriñ
Fenni gözle dūrbîn (âyine) 'âlem-nümâ lâzım saña

11

fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün

(1) Gül cemâliñ göster ey mihr ü kifâyetdir baña
Kul kabûl et kapına devlet sa' âdetdir baña

Mihr-i Kur'andır cemâliñ muşhafı ey sâde-rū
Kâf [u] kâf [u] şâd mışdağ yedi âyetdir baña

Lafzı küllden şūfi gülçin olmak ister her nefes
Ger gülüñ devri(miz)se destim şun nedâmetdir baña

Âh şerârı âhımı göklerde yıldız şandılar
Bilmediler ğam şebi şem'-i hidâyetdir baña

(5) Ben ne derdim olmasa hāmem elimde ğaybdān
O zamirim sırrını izhāra âletdir baña

Ey bisāt-ı kevne nāzir şeş-cihetden dile söz
Ben demem o gizli sırrımdır emānetdir baña

- (7) O beni düzdü beşer şeklinde insān eyledi
Fenni isim etdi şāhib-i kerāmetdir baña

12

müstef' ilün/müstef' ilün/müstef' ilün/müstef' ilün

- (1) Sen şeh-süvārı bildi ol mīm-i feminden āşinā
Şehr-i ledünne buldu yola kemālince cilā¹⁸⁷

Sen gizli bir gencīnesiñ 'ālem ne bilsin kim nesiñ
Ser-tā-be-pā āyīnesiñ müdrik seni ehl-i zekā

Sen hūblarıñ sevenisiñ derdlileriñ dermānısıñ
Şāhım mürüvvet kānısıñ muhtāc saña şāh [u] gedā

Şevkiñle bu çarh-ı berīn devrānda dā'im ey emīn
Hilminle sākindir zemīn şānında nāzil t̄ā u hā

- (5) 'Aşkıñ derūnumda nihān hālīm saña cümle 'ayān
Senden mürüvvet alaman Hızr-ı lebiñ kılsın devā

Fenni bahtım qaradır bağrım olunmaz mādde¹⁸⁸
N'etsin gönül bī-çāredir olmazsa ger senden 'aṭā

¹⁸⁷ Dizede bir hece eksiktir.

¹⁸⁸ Dizede bir hece eksiktir.

[242] (1) Yeter öldürdün eyā qaşı kemān kūsme baña
O güzel başıñ için etme amān kūsme baña

Saña müştāk ede kim sende bilirsñ cānā
Baña küssün bütün 'ālem sen hemān kūsme baña

Hasta düşdüm düşeli fikrime şirīn deheniñ
Leb-i la' linle kan ol cānıma cān kūsme baña

Gönlümü şayda götürdü oğur çin-i zülfüñ
Dükeli hālīm olur soñra yaman kūsme baña

(5) Kalmadı şabra taħammül beni yaqdıñ yaqaların¹⁸⁹
Demek hācetimdir ey āfet-i cān kūsme baña

Defter-i 'aşka zah[1]m urduñ elinle Fennī
Hele bir an tıramam sensiz amān kūsme baña

(1) Ey perī zülfüñ gibi 'aqlım perişān oldu heb
Tār[u]mār oldu vücūd iqlimi vīrān oldu heb

Ṭālī' imdir bend-i gāmdan gönlüm āzād etmeyen
Geçdi 'ömrüm varlığım 'ālemde nālān oldu heb

¹⁸⁹ Dizede bir hece fazladır.

Sen ki gitdiñ iñletir gitmez hayāliñ dīdede
Gerçi ol nāzik beden hāk ile yeksān oldu heb

Kaṭre kaṭre kan ṭamlarsa gözlerimden ğam degil
Kim ki ol sile sirişkim gördü giryān oldu heb

- (5) N'eylesin cezbi firāqınla seniñ āh etmesin
Sözleriñ ḳaldı eşer ḳayd oldu dīvān oldu heb

15

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

- (1) Gül gibi ol gül-feminden sözleriñ mişl-i gül-āb
Hüsnüñüñ vaşfinda ḳāşır ḳaldı cümle şeyḫ [ü] şābb

Ḳuş diliñ fehm eylemez deyü periden şorma gez
Derk eder mi ḳande bilsin ṭūṭi ḳadriñ o ğurāb

Ḳatresi 'ilm-i ledünniñ mevc urar deryālanır
Yayılr 'ālemde bir noḳta olur yüz biñ kitāb

Me' [i]menden geç bu varlık perdesini eyle çāk
Perde seniñ ara yerde söz seniñ seniñ ḥicāb

- (5) 'Ayn-ı vaḥdetle nazar ḳıl çin vücūduñ Ṭūruna
Şūreti 'ālem görünsün gözüne cümle ḥabāb

O ḳāf u kāf u şād eyler kifāyetdir nefsine¹⁹⁰
Dem bu demdir işte geldi vaḥdet-i yevmü'l-ḥisāb

¹⁹⁰ Dizede bir hece fazladır.

- (7) Cehd kı l alma geri kendiñ eriştir menzile
Yıkılıp bütün haşarı olmadı Fennī ĥarāb

16

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

- [243] (1) Çoğ amer [ü] şems ile bircik arār etdim bu şeb
Urdu luşfunda gönlüm pās-bān etdim bu şeb

Açılıp bāb-ı velāyetden Ĥudā menzilimi
Görünen rü'yālarım 'ayn-ı 'ayān etdim bu şeb

Menzil-i udse erişdim eyledim anda güzer
Ne felekden bu fūrū-ı mekān etdim bu řeb¹⁹¹

Mū-be-mū gözden geçirdim bu fenā dārīñ süzüp
Dost yolunda varlığım cümle niřār etdim bu şeb

- (5) Söz demezdim meyve-i mařşūda ermezdi elem
Gör saña bu ĥāmemi tūřī-zebān etdim bu řeb

Ĥarc ederseñ a[r]tar eksilmez kelām-ı lā-yezāl
Künc-i dilde setr edip anı nihān etdim bu şeb

- (7) Fenni fendim oldu rü'yā derk edelden maĥfilim
almadım şüretde ten mülkünü cān etdim bu şeb

¹⁹¹ Dizede bir hece eksiktir.

mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

- (1) Gel ey rūḥ-ı muşavver gül çü seniñ maqşad-ı aqşā
 Çü seniñ şāhid-i ma' nī çü seniñ faḥr-i mevcūdāt
- Şalātūñ Ḥaḳ ḳabūl etmez saña yüz dönmeşe āḫir
 Çü seniñ Ka' be-i maqşūd çü seniñ ḳible-i ḥacāt
- O zātı kenz-i maḥfiden begeli giydi “*kün*”¹⁹² emriñ
 Göründü zātı ḳapladı o cüziyyāt külliyyāt
- Kemāl-i zātına maḫzar şifātūñ eyledi izḫār
 Bilindi şüreti ma' nī göründü o şifāt-ı zāt
- (5) Gelicek çünki zātından kelāmı olmadı münfik
 Anıñçün cāmi' ü'l-Ḳur'ān yüzündür ma' nī-i āyāt
- Eger naqşında naqḳaşıñ görüp bilmezse zevḳıle
 Nedir ol ehl-i tevḫīdiñ dilinde nuḳre ile işbāt¹⁹³
- Niçün dedi aña Allāh “*nefahtü fihi min-rūḫi*”¹⁹⁴
 O mişbāḥ-ı ulūhiyyet aña ādemdurur mişkāt
- [244] Eger fazlıñ erişmezse murādım baña el vermez
 ' Aceb tekmiñ eder āḫirini bu derd ile ḫālāt
- (9) Başiret ehlidir Fennī cemāl-i yarı görmekte
 Anıñçün Ḥaḳḳı görmekte o mü' min mü' mine mir'āt

¹⁹² “Ol.” (Bakara, 2/117)

¹⁹³ Dizede bir hece fazladır.

¹⁹⁴ “Ben ona ruhumdan üfledim.” (Hicr, 15/29)

- (1) Ey felek etdiñ beni derd ile giryān 'āķıbet
Oldu sīnem āteşi hicriñle nālān 'āķıbet
- N'eydi kaçdıñ bilmedim ol gül kemāle ermeden
Şoyduñ egninden libāsiñ etdiñ 'uryān 'āķıbet
- Şoldurup қaddi nihāliñ bāda verdiñ 'ömrünü
Eylediñ o gül teni hāk ile yeksān 'āķıbet
- Sañā kim bel baғladı bir yād olupdur āşikār
Halkā bu meger husūfuñ oldu şāyān 'āķıbet

- (5) 'Āķil iseñ çöz ta' alluķ etdin mi āzāde ol
Gülü men gibi olur dünyāya insān 'āķıbet
- Қanı şol demler seniñle bār eyledik cezbī müdām¹⁹⁵
'Āķıbet erdi yetişdi bitdi hicrān 'āķıbet

- (1) N'etdi baña ey gül beden 'aşkıñla bu sevdā gözet
Қoyma beni bī-kes meded ey қāmet-i tūbā gözet
- Aldı beni hūzn-i firāķ görmez gözüm yaķın ırāķ
Ben bu ğamiñ Ya' kūbuyam ey Yūsuf-simā gözet

¹⁹⁵ Dizede hece fazladır.

Sīnem celālīñ ṭab^ʿına ṭaḫat götürmez luṭf kı̄l
Ol Ka^ʿbe-i zātīñ ḥaḫḫı etme beni rūsivā gözet

Erse nesīmiñ ṣubḥ-dem eyler kıyām cān [u] beden
Ol ḥāk-pāyīñ ṭūṭiyā cān gözüne ala gözet

- (5) Cezbī bu firḫat āteṣi dal etdi ḫaddi ḫāmeti
Geldim ḫapına yalvara ey Ḥazret-i Mevlā gözet

20

fā^ʿ ilātün/fā^ʿ ilātün/fā^ʿ ilātün/fā^ʿ ilün

- (1) Var ise oldu perīṣān sūnbül-i gīsūyı dost
Gül gibi gönülüm açıldı erdi feyz-i būyı dost

Mihr elinde yaradır sīnem görünmez yareden
Olsa olmaz mı ^ʿaceb faḫr-ı serim zānūyı dost

Özümü ṣems u ḫamerden devṣirip döndüm yüzüm
Düş olunca gözüme ol kūṣe-i ebrūyı dost

- [245] Ayağınīñ o türābı Ka^ʿbe-i maḫṣūdumuz
Secdegāhımdır benim o cümle ḥāk-i kūyı dost

- (5) Fenni ṭurma ṭaṣra gel ḫaldır gönülden perdeyi
Āṣikār cān dīdesinden baḫ görünsün rūyı dost

21

mefā^ʿ ilün/mefā^ʿ ilün/mefā^ʿ ilün/mefā^ʿ ilün

- (1) Yeter derdi firāḫından benim ḥālīm yaman āfet
Bu ḥālīnle beni tenhā ḫoyup gitme amān āfet

Nice āfetsiñ ey āfet seniñ her bir kılıñ āfet
Sen āfetsiñ gözüñ āfet diliñ āfet dehān āfet

Ser-ā-ser ħüsnüne karşı iki ‘ālem münevverdir
Ne ħācet ben diyem her zerrede nūruñ ‘ayān āfet

Ne derlerdir ‘aceb bilmem leb-i la‘ lünde gizlersiñ
Kalem vaşfiñ demek mümkün degil olmaz beyān āfet

(5) Görünce kāmetiñ elfiñ yitirdim büsbütün ‘aqlım
Özümden bī-ħaber etmek beni cümle zamān āfet

Eger cāh-ı ṭabī‘ atıñ kılırsañ Fennī bī-āzād
Revān etsin yoluna cān u dil olsun revān āfet

22

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

(1) Dün gice seyrimde gördüm ġamze-i fenā-yı mest
Kendi mest olmuş o nergis dīde-i mestānı mest

Bendim ol bezme velī sırrından āġāh olmadım
Var ise cāyı ezeldir eylemiş ol cānı mest

Mest olup pīr-i muġān mey-ħānesiñ görmem lem‘ i
Sāki mest hem eylemiş meclisdeki yārānı mest

Ṭoldu ol meclisde sem‘ im nuġre-i ħallāş ile
Müşterī tellāl-ı mest hem baġrışırlar ħanı mest

(5) Kendiliksiz cümle zerrātı cihān eyler şadā
Fenni mest olmuş sorarlar ħandedir cānānı mest

- [246] (1) El-ğiyās ey şāfi-i rüz-ı kıyāmet el-ğiyās
 El-ğiyās ey maḥzunī künc-i kerāmet el-ğiyās
- Nefs elinde al giribānım meded kırtar bizi
 Yoḡsa dil mülküñ ser-ā-ser etdi gārāt el-ğiyās
- Çarḫı gerdün bāye döndürdü dil-i nāşādımı
 Doğru kııl kıaddiñ gibi ey servi kıāmet el-ğiyās
- Ḥınc u kīnimiñ olur olmazsa senden dest-res
 Ğarḫ eder bir gün beni bu baḫr-i curun el-ğiyās

- (5) Ğayre kıılmam ilticā sensiñ şefā' at ma' deni
 Umar mı ki esb ede gönlüm leṭāfet el-ğiyās
- Fenni ol cerbi İlähi kıalbi cezb etsin seni
 Hiç eşer kıoymaz sana senden o ḫālet el-ğiyās

- (1) Kııl tekāpū ey göñül derdine isterseñ ' ilāc
 Ḥaḫḫa kıul ol olmayasıñ zāhir u bāṭında ac
- Naḫşına aldanma dehriñ ver göñüldense ṭalāḫ
 Baḫma gel anı ḫarābe terkin ur tenhāya kıac
- Sū-be-sū deryā-ı ' aşḫ etmiş ihāṭa ' ālemi
 Māhir ol öğren ḫaḫıḫat baḫrini kıulac kıulac

Gerçi şudur şu denir şüretde ammā her biri
Kimi Şaṭṭ kimi Fırāṭdır kimi "milḥun ücāc"¹⁹⁶

(5) Hū hevāya aldanıp etme güşāde yelkeniñ
Seng[i]sāra uğradırsañ menziline yelken ac

Fenni sil koyma ğubār āyīne-i dilde müdām
Şāf olursa gösterir āyīne-i dilde zücāc

25

fā^c ilātün/fā^c ilātün/fā^c ilün

(1) Gel gönül mülkünde bir dükkān ac
Ṭurma tenhā ver söze anda revāc

Ārzu kıl dilden vişāli Ka^c besiñ
Eyleme ^c ömrüñ içre bir kez seniñ ḥāc¹⁹⁷

Mazharı gül olmasaydı ādemi
Çār ^c anaşır etmez idi imtizāc

[247] Nūr ile ṭol düş et gönülñ ādıñ
Uyarıp sem^c -i Muḥammedden sirāc

(5) Dost gider şāh olup insān ruḥı
Heft iqlimden eger bāc-ı ḥarāc

Elde fırsat var iken ṭurma geri
Fenni gel bu derdine eyle ^c ilāc

¹⁹⁶ "Tuzlu ve acı" (Fâtır Sûresi. 35/12)

¹⁹⁷ Dizede bir hece fazladır.

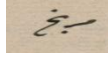
fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

- (1) Sevsem olmaz mı ' aceb bir şābb-ı emred tāze genc
' Aceb olur mu istesem şeftālisiñ olsam dilenc¹⁹⁸

Ṭıfl meşrebdır gönül her gördüğüne meyl eder
' Ārife bir gül yetipdir başa çıkmaz şeş [ü] penc

Sen mülk-i meşreb lebinden bir içim şu vermediñ
Bağmadiñ şefkat gözüyle biz[e] oldum ben gülünc

Gāh firqat gāh vuşlat gāhī ğam gāhī sürür
Bir qarār üzre degildir bu felekler yeme renc

- (5) Derd-i ğamdan ğayrı yoğdur ' aşıka zevk-ı sürür
Yār için her zerreden erse cefā Fennī

mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

- (1) Yağın olmak gönül ol Hāzret-i Mevlāya gücdür güc
' Urüc etmek koyup bu iska-yı ' alāya gücdür güc

Ne müşkildir çekip dehri diyenden dāmeniñ almak
Ṭalāk vermek zen-i mekkāre dünyāya yağmaya gücdür güc¹⁹⁹

Ğurür etme libās-ı fağr ile ' ömrüm cihāndır bu
Seni muğtāc eder bir olmadığ ednāya gücdür güc

¹⁹⁸ Dizede bir hece fazladır.

¹⁹⁹ Dizede hece fazladır.

Diliyle atladım bildim demek hoştur kolay ammā
Bugün vermez iseñ bu varlıgıñ yağmaya gücdür güc

- (5) İki kez toğmayan bitmez erişmez Fenni haķıķat
Toğup ʿālemde toлмақ zīr ile bālāya gücdür güc

28

fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilün

- [248] (1) Mübtelā-yı ʿaşķ olan āvāre gelsin her şabaķ
ʿArz-ı hācet eylesin hünkāra gelsin her şabaķ

Hāy hūyundan cihāniñ eylesin cānā güzer
Mescide tevḥid için ezkāra gelsin her şabaķ

Hār ile gül bir budaķda görsün ol tūmar-şıfat
Zār olup bülbül gibi gülzāra gelsin her şabaķ

Ey ṭabībim ķandesin bu derd helāk eyler beni
Söyle ey bād-ı şabā tīmāre gelsin her şabaķ

- (5) Hāk-pāyın secdegāh olsun ķuluñ Fenni müdām
Ko ziyāret eylesin bī-çāre gelsin her şabaķ

29

fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilün

- (1) Sāķi oldu bezme aldı destine cānān ķadeķ
Kendi luṭfundan büründü āfet-i devrān ķadeķ

Raķşa geldi bezm-i ʿişret her ṭaraf āvāzedir
Cām-ı Cemdir görünür toлмаş bütün meydān ķadeķ

Bir kadehdir öyle tîz-rev ayağıñ başmaz yere
Şanasıñ gūyā tatar destinde her insān kadeh

Kerem olunca bezm-i ʿ işret kimiñ firkatindedir²⁰⁰
Ger hümāveş hükümüdür eyler ise cevlan kadeh

- (5) Boş giderse bir taraftan şîşeler tolmuş gelir
Fenni gördüm başa çıkmış devr eden alan kadeh

30

mefāʿ ilün/mefāʿ ilün/mefāʿ ilün/mefāʿ ilün

- (1) Bahāra erdi ol hüsünüñde gül gibi ʿ ayandır rūh
Güzel hüsünüñ semāsında güneş gibi revāndır rūh

Şarılmış zülf-i pür-çiniñ muʿ attar būy alır andan
Bihiştāsā bezenmiş gül yüzü āndır canāndır rūh

Ḳamer-i talʿ at cebiniñ şems ile gūyā Kurʾān etmiş
Leṭāfet burcuna girmiş dilā gözden nihāndır rūh

Gelir bir dem serābāsā bu ʿ ālem maḥv olur gözden
ʿ Aceb mi ser-te-ser yansa cihān āteş-feşāndır rūh

- (5) Bakıp mirʾāt hüsünüñde görünce kendisiñ cüzʾi
O ānda anı cezb etdi dil bilmem ne āndır rūh

²⁰⁰ Dizede bir hece fazladır.

- (1) İşim ' iřyān haṭādır yā Muḥammed
 Seniñ řāniñ ' aṭādır yā Muḥammed
- “Hüvel-evvel”²⁰¹* seniñ zāt-ı řerifiñ
 Nazargāhı Hudādır yā Muḥammed
- Nebilerle veliler saña müřtäķ
 Yolunda heb fedādır yā Muḥammed
- Çü seniñ meydān-ı kevn mekāniñ
 Yine ric' at sañadır yā Muḥammed

- (5) Sözüden zāhir oldu *“men ra 'ani”²⁰²*
 Yüzüñ derde devādır yā Muḥammed

- [249] Yüzü ğara günāhıyla ğapında
 Ğuluñ Fenni gedādır yā Muḥammed

- (1) Diř bilerdi seni ṭāvus-řıfat görse ḥasūd²⁰³
 Ṭuymanın mı neler etmiř idi Yaḥyāya Yehūd
- Sözümüñ mā-ḥařalı olmasın āgāhiñ
 İsterem olmaya bezminde seniñ ehl-i ' anūd

²⁰¹ “O (Allah) ilktir.” (Hâdîd, 57/3)

²⁰² “Beni gören” (Hadis-i Şerif)

²⁰³ Dizede bir hece eksiktir.

Yine dā`ir ayağı başmaz ise bir kārīñ
Buldu ol dā`ireler nuṭḡ-ı şerīfīñle vücūd

Ṭal`at-ı nefsiñ olup rūḡ ile rūḡānī müdām
Ṭa`n mı Cebrāil-şıfat eyler iseñ `arşa şu`ūd

- (5) Göñlünü ḡāli kıl endīşeden ol ehl-i şafā
Saña her laḡzada feyz etme de Ḥallāḡ-ı vedūd

Fenni cehd et o şalāta erişe eṭvārīñ
O seniñ ol kıyāmetde rükū`unda sücūd²⁰⁴

33

fe` ilātün/fe` ilātün/fe` ilātün/fe` ilün

- (1) Demidir gök ḡapısı olmadan ey cān mesdūd
Yürü `ısi-nefes ol göklere sen eyle şu`ūd

`Ārīf iseñ bu fenā `āleme meyyāl olma
Ṭut sözüm kim edemez şoñra nedāmet saña sūd

`Ārīf-nefes olup aldınsa ḡaber zātından
Sen saña vāşıl iseñ ṭāli`iñ oldu mes`ūd

Ḥaḡ bilir ḡünkü bilirseñ seni senden a`lā
Ne ḡamiñ esfel ü a`lāda seniñle ma`būd

- (5) Ola cāniñ gibi ol cāme-i ṭab`ında laṭīf
Ümmetim diye Muḡammed ola senden ḡoşnūd

²⁰⁴ Dizede bir hece eksiktir.

Fenni ‘ākıl nazār etmez bu ḥarāb-ābāda
Ḥaḫdan özge ola mı ğayr göñülünde maḫşūd

34

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

- (1) Sözleri gülden şekerden tatlu cāniñ lezīz²⁰⁵
Geçdi göñlüm ol sebebden tutmadı cāniñ lezīz

Ḥaḫçeri ğamzeyle yarsa sīnemi başdan başa
Ḥoş gelir dersem sezādır zaḫm-ı müjgāniñ lezīz

Cān nedir ašlā kıramaz tek hemān būs eylesin
Ṭālībi vaşlıñ olan ‘uşşāḫa dāmāniñ lezīz

Her ne deñlü kılsa bār artık cefāsı hoş gelir
Luṭf ḫahrı cümleten baş üzre cānāniñ lezīz

- (5) Ger şehīd-i ğamzeñ olsa cezb-i devlet ğam degil
Ḥahr eder hem şu gibi tutmaz döker ḫaniñ lezīz

35

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

- (1) Dest-i dil-berden olur kim bir ḫadeḫ nūş etdiler
Geçdiler kevneyni bir demde ferāmūş etdiler

- [250] ‘Aḫl-ı ḫāşir derk eder mi maḫfidir gözden olur
Terk-i tecrīd ḫırḫasında anları pūş etdiler

²⁰⁵ Dizede bir hece eksiktir.

Kāf nūn emri rumūzuñ bildiler ma' nāsı ne
Anlar eşyāda “ene'l-*Hak*”²⁰⁶ na' rasiñ gūş etdiler

Cümleniñ hāli dige-gūn oldu bir meydān işit
Her birini bir zevk ile bir hālete düş etdiler²⁰⁷

- (5) Kimisin mescide zāhid kimisin mey-ḥānede
(Bu) boyun egmiş her birin bir gün medhūş etdiler

Bu ma' ārif gülşeninde tūṭiler dem-bestedir
Nice ' irfanı ricāli anlar ḥāmūş etdiler

Ḳahr eder hem işigin bekler āzār etmez ḳabūl
O gūlāmiñ deldiler gūşunda mengūş etdiler

- (8) Tā ḥarīmi ḳuds iken o kendiliksiz mest idi
Fenni kendinde degildir anı ser-ḥoş etdiler

36

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

- (1) Seniñ ey tūṭi-şifat ḳadriñ[i] her cān ne bilir
Olmayan ḥüsnüne āşüfte vü ḥayrān ne bilir

Žāyi' eden mınṭıḳasıñ dā'ire-i ḥāriciñ
Kevkeb-i ṭab' ı anıñ dā'ir ' irfān ne bilir

Ne bilir şūrete nāzir seni kim nice gevher
Sen melek-meşrebi bu tarz ile şeytān ne bilir

²⁰⁶“Ben Hakk'ım ve hakikatim.” (Tāhā, 20/14)

²⁰⁷ Dizede bir hece fazladır.

Ol ki bilmez biri gök on iki burcuñ sıñ
Ne demektir göge ağıdığını Qur'an ne bilir

- (5) Evveliñ āhiriñ endiçe kılanlar āhir²⁰⁸
Ne bilir māzī vü müstaḳbel olan ne bilir²⁰⁹

Ne bilir "kūn-fe-yekūn"²¹⁰ oldu demekden maḳşad[1]
Noḳta-i künden ḥabir olmayan insān ne bilir

Cām-ı neş'esini pīr-i muḡāndan şordum
Sen bilirsñ dedi o ḳadrini nādān ne bilir

- (8) Fenni nā-ehle deme ḥikmeti zāyic' etme²¹¹
Sözleriñ gerçi gevher ḳıymetin ḥayvān ne bilir²¹²

37

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

- (1) 'Arz eder göstermeye ḥüsnüñ güzel mecbūr olur
Noḳta-i ḥālide gāhī gizlenir mestūr olur

Ṭūṭi-meşreb murḡ-ı ravza söyleşir āyineden
Ehl-i ḥāliñ ḥālidir bu ḥāl ile maşdūr olur

Kūh-ı Ḳāfiñ o mücerred ma' nide 'anḳāsıdır
Līk ḥāk olmuş ayaḳ altında etme mūr olur

²⁰⁸ Dizede bir hece eksiktir.

²⁰⁹ Dizede bir hece eksiktir.

²¹⁰ "Ol (der) hemen olur." (Bakara, 2/117; Âl-i İmrân, 3/47, 59; En'am, 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yâsîn, 36/82; Mü'min, 40/68)

²¹¹ Dizede bir hece eksiktir.

²¹² Dizede vezin tutmamaktadır.

Maṭlab ise ehl-i ʿaşkı añlamak mümkün degil
Gāh olur başdan ayağa nār olur gāh nūr olur

(5) Kim ki gözden oğumuş añlar işāret ʿilmini
Seleb-i zeneb vücūduñ halk ile mehcūr olur

Fenni fī mīm sırrıñ ifşā etmeden eyle hāzer
Añlamaz ol hāli nā-ehle demeklik zūr olur

38

fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilün

[251] (1) Gel gönül mülküñ gözet kim günde biñ seyrān olur
Merkezi ʿaşқа döner her zerre bir devrān olur

Cevher-i ferd ise kaçdıñ böyle kün deryāsını
Taşra koy varlık libāsıñ isteyen ʿirfān olur

Açdı mihrıñ şol ki buldu gevheri maʿnāya bul
Seyr eder cān ellerini başdan ayağa cān olur²¹³

Kāf nūn emriñ bilen aldı ledünniden sebağ
Söze hācet koymaz ol gözden olur ʿirfān olur

(5) İşte ol mirʿāt-ı vechinden göründü şems cihet
Hoşca bağ ol zāta gör kim çehresinde ān olur

Fenni ol kim mīm ü hı vü dāl bilse kimdir ol
Dağılır bir kaçre iken baħr-i bī-pāyān olur

²¹³ Dizede bir hece fazladır.

- (1) ' Aceb ol kāmētiñ serv-i kıyāmet gibidir
Seni vaşf eylemek her ' aşığığa kudmet gibidir

Şerh-i şevketine gül gibi hār oldu sebab
Ser-i kūyuñ ırmağılan ile cennet gibidir

Cānı sensiñ dü-cihān halkı seniñle zinde
Bestedir cümle eşyā saña ālet gibidir

Hağ bilir toğrusu söz kadriñ kor baş üzre²¹⁴
Toğru söz ehl-i dile tāc-ı sa' ādet gibidir

- (5) Cevr-i zulmetden ümīd etmez idim eltāfiñ
Çün seni vuşlata bir nice işāret gibidir

Fenni çün başdı bu gün ahsen-i takvīm kadem
Gör o halkı hüs[ü]nün seyrānı şūret gibidir

- (1) Āyīne gibi levha-i hüsñünde celīdir
Allāh ile Muḥammed görünür ' ayn ' Alīdir

Şol vağf-ı müselleş gibidir ḥayme-i tende
Bir noğtadan ol nüşa durağında belīdir

²¹⁴ Dize eksiktir.

Vācibdir o mŭmkŭn gŭrŭnŭr ŧŭrete alma
Ol nŭr-ı Hŭdā mazharıdır heb ezelidir

Bu adar sŭze ayrınıñ inkāra mecāli
Erkān-ı ŧerī' atde nebī biri velidir

(5) Gir mekteb-i ' irfāna ou sende bu dersi
Ehl-i dile zenbŭr-ı diliñ bu ' Alidir²¹⁵

Fennī eriŧen sırrına ol mīm ile ' aynıñ
Der zāhir ũ bātında Hāıñ udret elidir

41

fā' ilātŭn/fā' ilātŭn/fā' ilātŭn/fā' ilŭn

(1) Nā-gehān o muŧhaf-ı hŭsnŭñ our kŭŧem apar
Hāa gŭstermez hāıat yŭzŭnŭ berhem apar

Gŭl yŭzŭnde hāl-i Hindŭlar niŧānıdır semen
Sar-ı hŭsnŭñ ŧemez ol dem sırr bilir perem apar

Ger put-ı tersā bugŭn yamaya verse kendisin
Cŭmleden on tāc [u] tatıñ or anı Edhem apar

[252] Zār olup dost gŭlŧeninde asa bŭlbŭl azını
Gŭl gibi amaz bualar azını gŭl-fem apar

(5) Sinesini bilmez abib hāner bua mı yarası
' Arz ederdim gŭrmeye oymaz anı merhem apar

²¹⁵ Dizede bir hece eksiktir.

“*Len terāni*”²¹⁶ ğuşşasından kırtulup āzād olan
Būy alır her bir çiçekden Fennī çiden nem kıpar

42

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

(1) Sevdigim nevreş[te]dir kışkı kemān olsun da ğör
Vaşfa gelmez öyle bir ğonca-dehān olsun da ğör

Māt olur tūṭi-lisānınla tekellüm eylese
Söze hācet kıymaz ol hācet zamān olsun da ğör

Sünbüle ğisūlarından būy alır her bir çiçek
Sen ne dersin ol perī bir ğün ‘ayān olsun da ğör

Āf-tābın pertevinden maḥv olur seyyāreler
Ħūblar içre öyle bir şāh-ı cihān olsun da ğör

(5) Bin nazarda ‘āşıkı şu dīdesin eyler helāk
İstemez tığ [ü] teber kendinde ān olsun da ğör

O lebinden ‘āşık-ı dil-ḥasteye cān baḥş ider
Fenni ol ḥikmet-şinās bir ḥurdedān olsun da ğör

43

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

(1) Baḥr-i ‘āşkın kıtresinde nice ‘ummān gizlidir
Maḥarı tam ādemīdir anda ol kān gizlidir

²¹⁶ “Beni (asla) ğöremezsın.” (A'rāf, 7/143)

Gör vücūduñ iklīmĩñ her haymesinde bir bilād
Mısr-ı dilde nice Yūsuf nice Ken' ān gizlidir

Sırr-ı ' aşkı hāmili Qur'ān olanlar bildiler
Tılsım olmuş lafz ile ma' nāsı alan gizlidir

Sūd eder mi kör olan āyīne kılına nazar
Nitekim huffāş gözünden şems-i tābān gizlidir

(5) Kāni' olmuş fakr ile yağmāya vermiş kendisiñ
Görünür mü göz önünde ehl-i ' irfān gizlidir

Fenni sende öyle bir abdāl ' aşkı iste bul
Dediler Hızr-ı lebinde āb-ı hayvān gizlidir

44

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

(1) Sālik iseñ maḥv [u] maḥz ol qalmasıñ sende kuşūr
Haḫka tefevvüz umūr et gelmesin ḫalbe fütūr

Ṭurma gāfil ' azm-i rāh et esb-i ṭab' a ol süvār
Kesmeden ol atlas-ı ' ömrünü mıkrāş-ı şühūr

Hāfız-ı Qur'ān olup ol dört kitābĩñ mecma' ı
Gitmesin göñlünden ister iseñ et zevḫ-ı sürūr

Baḫr ol şol ḫatre-i cān-kūzesin her kim döker
Feyz olurlar cümle andan hem ināş hem zükūr

- (5) Neş'et ol da çünkim uyanır cān uyķudan²¹⁷
Āşikāre görünür zūlmet gider yevmü'n-nüşūr

Seng-i būdan göñlüñ al cümle ta' alluķdan kesel
Fenni bir gün gel denirse şoñra denmez saña tur

45

mef' ūlü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ūlün

- [253] (1) Gördük o putuñ sīnesi āyīneye beñzer
Göz görmedi bir sīne kim ol sīneye beñzer

Biñ neşter urur ki nazarı cāna toķunsa
Müjgānlarınıñ her biri (bir) āyīneye beñzer

Degildi cigerim āhla şad-pāre delikdir
Şayestedir ancaķ desem ol birine beñzer

Dil ebkem olur vaşfını ger ķāle getirsem
Sen ile taşavvurātı cānā yine beñzer

- (5) İncitme benim hālimi gör Fenni yamandır
Zirā kırılır göñlümüz āb-gīneye beñzer

46

mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

- (1) Nigārā dīde-i hūn-hārını 'ālem yaman söyler
'Aceb hañçer gibi ser-tiz imiş ğamzeñ cihān söyler

²¹⁷ Dize eksiktir.

Nihān olmuş o çeşmiñ merdümünde gizlidir eyā hū²¹⁸
Görür görmezlenir üftādesiñ ġāyet nihān söyler

Dehāniñ nüktesiñ bir bir haberler verdi ‘uşşāka
Seniñ ol kâf kâf [u] şad yüzünden tercemān söyler

Gelir yāda lebünden yādeler nūş etdigim tenhā
Tolar şevkiñle dil tırmaz ne hāletdir dehān söyler

(5) Meded ol tūṭi-ṭab‘ iñ şekerler çignesin artık
Bilirsniñ Mantıku’t-Ṭayrı Süleymāna ‘ayān söyler

Yeter ‘ibretle baq mūr-ı za‘ ifiñ hālını gözle
Desin ol hālet-i ‘aşkı saña Fenni inan söyler

47

mef‘ ülü/mefā‘ ilü/mefā‘ ilü/fe‘ ülün

(1) Bu körlüğüñ ey nūr-ı başa kendi yüzündür
Ġayrı görünen gösteren āyine özündür

Senden gören ol görünen ol nūr-ı Hudadır
Sen şanma ki bu sende seniñ iki gözündür

Zātiñ bu cihān mülkünü çok kıldı ihāta
Cāna tene çeşmiñ ki cān işite sözündür

Ger sālİK iseñ eyle naẓar kendine bir kez
Gör fitne bu ‘ālemde seniñ kendi özündür

²¹⁸ Dizede bir hece fazladır.

- (5) Vuşlat saña ārzū kılan üftāde bu yolda
Görsün o şeb-i firqatı kim nice özündür

Yüzünde koyup Fenni sürem pāyına yüzler
Kim kuhl-ı Şıfahān seniñ ayağı tozundur

48

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

- (1) Bezm-i Cemde ey gözüm kaşı hilāli gel de gör
Lām u bādan nūş et ol āb-ı zülāli gül de gör

Zülfün her büklümünde nice yüz biñ dil esir
Münkir olma hāl-i ' aşkı seni bu hāli gül de gör

Bırak hātif gibi tavr-ı ' aşk atına olup süvār²¹⁹
Kim bu ince köprüden dārü'l-celāli gül de gör

Bir ta' ayyündür kamu esmāya bahş oldu şıfāt
Gösterir her bir şıfātında kemāli gül de gör

- (5) Gerçi zerrāt-ı cihān a' dād ile ta' dād olur
Hağ zātında vücūdu yoğ zılāli gül de gör

[254] Mekteb-i dilde alanlar men[i] dayandığ sebağ
Gördüler şeksiz anı ādem mişāli gül de gör

- (7) Zevke dā' irdir sözüm Fenni sözüm derkinde ol
Bağr-i zāta tala gör terk eyle kālī gül de gör

²¹⁹ Dizede bir hece fazladır.

- (1) Şem' -i 'aşka yanmağa 'uryān olur Bektāşiler
Cān u dilden vird-i qurbān olur Bektāşiler²²⁰

Qāf u yā u dāl oqurlar qaddine ol āfetiñ
Şol elif tahtında gör pinhān olur Bektāşiler

'Āleme kırqda göründü her biri bir cübbeden
Haqq-ı zātında dile biñ cān olur Bektāşiler

Rehberidir 'aşq içinde 'āşık-ı şādıkların
Münkir-i ricāle gör tūfān olur Bektāşiler

- (5) Dedi ol 'ilmi ledünden oquyan dersiñ 'ayān
Fenni taḥkīqdir sözüñ 'irfān olur Bektāşiler

- (1) Güzel 'arz et cemāliñ sen meh-i tābānı görsünler
Ne qüdretdir o qüdretdir qüdretdir-i Yezdānı görsünler

Berāt-ı ḥüsnüne tuğrā-yı ḥikmetle qalem çekmiş
'Ayān olmuş yüzünden nokta-i pinhānı görsünler

Müjeñ şaqlar düzünmüş çeşmiñ üzre gör nezāketle
Nice sācid olurlar mescid-i Sübhānı görsünler

²²⁰ Dizede bir hece eksiktir.

Vücūduñ nokta-i vahdet kıyāmet kāmete geldi
Ne nuṭṭ eyler o zülf kaş kirpigiñ anı görsünler²²¹

- (5) Anıñ vaşfında kâşırdir melek ins [ü] beşer ‘ aklı
Dili derk edemez ‘ aql u beşer insānı görsünler

Ne bilsin zencir-i ‘ aşkıında Mecnūn olmayan Fennī
‘ Ayān olmuş bu gün ol ğamze-i fettānı görsünler

51

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

- (1) ‘ Āşık-ı dil-ḥasteye ‘ avn [u] ‘ ināyetdir şabūr
Fazl-ı Ḥaḫdan mücrime cāy-ı selāmetdir şabūr

Şabr ile her perçemiñ zenbūr elinde bal olur
Şābir ol kim añlaşılmaz bir kerāmetdir şabūr

Ṭuymadın mı ol Ḥaliliñ nār-ı Nemrūd kışşasıñ
Āteş-i gülşen eder gördüñ ne ḥāletdir şabūr

Ḥalka-i zikre girenler şabr ile hū çekdiler
Nükte-i dillerde hem eşref ‘ ibādetdir şabūr

- (5) Şabr ile bağla beliñ olsun elinde şabr ‘ İşī
‘ Ālem-i inse gidem derseñ kifāyetdir şabūr

Ger tükenmez devlet isterseñ kabūl et ğazeli
Kimse bilmez gizli bir genc-i hidāyetdir şabūr

²²¹ Dizede bir hece eksiktir.

- (7) Fenni derseñ baña şabr olmaz āteşi küllhendir o²²²
O bilenler giydiler t̄ac-ı sa‘ ādetdir şabūr

52

mefā‘ ilün/mefā‘ ilün/mefā‘ ilün/mefā‘ ilün

- [255] (1) Benim maḥzūnluğum ğafletle şādān olmadan yegdir
Ġamıñla ağlamak bülbül(ler)le ḥandān olmadan yegdir

Benim ol ḥāle ğamla gülşen-i ‘ ömrüm açılmışdır
Yerim hoşnūd benim ibriḳ gülistān olmadan yegdir

Seniñ ol dām-ı zülfünde göñül miskin esirindir
Baña ḳapında ḳul ‘ ālemde sultān olmadan yegdir

Ta‘ alluḳdan olup ‘ āri bisāt-ı arzı ḥayy etmek
Bu nāḳış dehr ile ālūde-demān olmadan yegdir

- (5) Ferāḥ-ı ḥüzn ile cezbi bugün gözden aḳan yaşlar
Nağam ifşā-yı rāz eylerse pinhān olmadan yegdir

53

fe‘ ilātün/fe‘ ilātün/fe‘ ilātün/fe‘ ilün

- (1) Gör o put çehre nice gizliden āteş taşdır
Çaḳmadan çıḳmaz āteş birisi çaḳmaḳ taşdır

Hele gözden geçir ol sine-i şāfa nazar et
Göresiñ gözle o sāḥir gözüdür yaḥşidir

²²² Dizede bir hece fazladır.

Bāğ-ı hüsniñde gül açılmadı an alamadan
Gülleri h n ile  l dedir heb g zyaşıdır

G kdedir meh görünür o Şuda   aksi ancak
G zg de iki gören ol mehi mutlak Őaşıdır

- (5) Vaktidir izle o dem geldi d r Őme Fenn 
Gel yoluñ azını t t bekle o dirsek başıdır

54

mef   l n/mef   l n/mef   l n/mef   l n

- (1) ur  an etmiş o Őemsiñ Şu   lesin aşı hil l örter
Gelir ol Ka   be-i ruğs rına  l-i Bil l  rter

Oudu Nevresi H fızı etmede (d ny ) an d amıŐ
Güneşden Őıvasiñ berr k t tup Şan   atla d l örter

Aılsın g l gibi gülsün cem liñ ey yüzü gülşen
G z b ne nazar etme cem lini cel l örter

uŐ r etse kem l ehli anı   add et kem linden
Gözetme görme noŐ niñ o noŐ nı kem l örter

- [256] (5) Nice d v neler vardır seniñ k yuñda uŐlanmaz
Gezer bir zenciri eksikdir ol d v ne m l örter

Demez Fenn  leb-i la   linde gizlesiñ anı bilmem
Ne sırrdır söylemez etdim anı andan su  al örter

- (1) Gönlüm gene seyl-āb oluben çağlasın ister
Her dem bu iki dīdelerim ağlasın ister

Hañçer çekip ol ğamzeleriñ ey yüzü māhı
Deldi cigerim āteş ile t̄ağlasın ister

Mağşūd ise Mecnūn-şıfat o deli densin
Zencīre çekip hāşılı şavt bağlasın ister

Meydānı maħabbetde diler tecrübe kılsın
Yazsın yüzü şol defterine şağlasın ister

- (5) Estikçe üveyl bahri firāk içre sükūtum
Fenni t̄uramaz cūşa gelip çağlasın ister

- (1) Geç hevādan hāy-ı hūdan t̄ut o t̄ıflıñ dāmeniñ
Gerçi mübhem her umūr ol ğamze-i cādūdadır

Mücmel ammā 'ārīfe remz-i işāret añlasın
Pīr-i meyden cām-ı vaħdet nūş eden āsūdedir

- (3) Fenni 'ilm-i ma'rifet çokdur bu 'ālemde veli
Bu şırāt-ı müstaķīme ermeyen ğayğudadır

mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

- (1) Seniñ o pertevî hüsñüñ gören gözler kamaşmışdır
Seni vaşşāf olanlar māt olupdur ' aklı şaşmışdır
- [257] Ne kaçre kaçreler bunda ğarīķ-i vaħdet olmuşdur
Bu baħriñ mevci ta' dāda gelir mi başdan aşmışdır
- Yedi gündür zuhūr eyler olur gün ay yıl peydā
Ne hikmetdir cihān hayretde kalmış buña şaşmışdır
- Yüzünden meh-ziyā şalmış gice zülfünden ayrılmaz
Dili tefriķ edem derseñ ayak bunda tolaşmışdır
- (5) Gerekmez ad şān baħr-i belāda maħv olur dībālar²²³
Odur bādın aniñçün sāhile Fennī yanaşmışdır

mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

- (1) Benim ğamda gönül eglencesi zülf-i kemendindir
Cefā kılsa taħammül kııl gönül şabr et efendindir
- Taşavvur etme kim çarħıñ degildir naħs-ı sa' dından
Seni vecd ile pāy-māl eden heb kendi kendindir²²⁴
- Özümü cümleden çekdim bu gönülüm saña hāzırdır
Cemāliñ ' Aden ise tūbā aña kadd-i bülendindir²²⁵

²²³ Dizede bir hece fazladır.

²²⁴ Dizede bir hece eksiktir.

²²⁵ Dizede bir hece fazladır.

Bu gönlüm zecr ile ıard etme cānda saña ‘āşıkdır
Degil şimdi ezelden derd-mendiñ müstemendindir

- (5) Seniñ Hızr-lebinden kim hayāt-ı cāvidān buldu
Bu hūsn-i hulkıle yoqdur gūzellikde [o] mendendir

Bu yolda merhamet şefkat gerek luţfuñ dirig etme
Deme haqsız degil Fennī kulundur derd-mendendir

59

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

- (1) Düzdidir dāre çekilmiş şanma sen Manşūr olur
Haqqı bātıldan sih[i]r Haq söyleyen meşhūr olur

Tāc u hırka şanma zāhid ādemi dü-beş eder
Kadr [ü] kıymet bilmeyen gözden gönülden dūr olur

- [258] Ehl-i ‘aşkıñ kadrin bilir (ol) teşne-i meyden habir
Nārı anlar nūr eder içdikleri heb nūr olur

Kendiliksiz dost ile seyrāndadır ‘ārif olan
Dillerinde anlarıñ sen şanma gilmān hūr olur

- (5) Sende gel Fennī murādıñ bu felekden isteme
Zirā qanbur işi kendi gibi qanbur olur

60

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

- (1) ‘Ālem-i imkānda gerçi hayli bir menzıl olur
Cümle ‘ālem bir nefesde haşr olur tebdil olur

ıldı n rundan münevver on sekiz bi     lemi
Ber urur her   aıı  gönlünde bir andil olur

  Aql erişmez derk olunmaz vaşfa gelmez ol kişi
Toludur    lemde anı  her ılanda dil olur

   rif-i  g ha Şor ger var ise bir m Őkili 
Cümle zerr t-ı cih n söyler a a Cibril olur

(5) Şanma z hid güft g dur sözlerime t t ula
Őahidim Tevr t ur an [u] Zeb r Incil olur

Fenni    lem  deme  yine  dem    leme
Bu cih nda Ő ret-i ŐaŐŐa döner teŐkil olur

61

f  il t n/f  il t n/f  il t n/f  ilün

(1) Görmedim zülfün gibi    lemde bir dil-gir olur
 f u Őini n atline   aŐıqların Şemşir olur

Bi  nazarda m btel lar bağrına an oturur
Geri ger bi  görünür Şüretde amm  tir olur

Nev-reside o bah [-y1] h sn n n eyy mıdır
Seyre gelse y  ni n   aŐıqların tekdir olur

Bestedir z lf nle  a n etme görüp bu hasteyi
Deme div neni n eglencesi zencir olur²²⁶

²²⁶ Dizede bir hece eksiktir.

- (5) Sen seni sen sende seyr et gör yüzüñ āyīnede
Fenni esmālar yüzünde gör nice tekşir olur

62

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

- (1) Yāde gelse kāmētīñ cennetde tūbā baş eger
Zübde-i ārz [u] semāsīñ saña dünyā baş eger
- Gevher-i nuḡkuñ degil mi ma' den-i āb-ı ḡayāt
Kaṡre gelmez o leb-i la' line deryā baş eger
- Eşiginde Hüsrev [ü] Cemşid derseñ çākeriñ
Mihri enver yağa yine saḡf-ı mīnā baş eger
- Gül yanağından o sünbül kākülüñden bŷy alır
Dāl olur kendine nisbet serv-i ra' nā baş eger

- (5) Lāl olur diller kalem vafında kâşır lik der
Saña dönmüş sŷ-be-sŷ her zerre cānā baş eger
- Biliñiz ol şāh-ı ḡusne Fennī kendiñ şanma kul
Aña kuldur ser-be-ser emrine dünyā baş eger

63

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

- [259] (1) Āl ile bu göñlümü zālim-şikār etdiñ yeter
'Aḡlım aldıñ varlıgım cümle nişār etdiñ yeter
- Yā ne olurdu Ka' be-i ruḡsārımı etdiñ tavāf
O yolunda pāy-māl oldum ḡubār etdiñ yeter

Yan ki mestim cān u dil o nergis-i mestinle mest
Kalmadı şabra kararım bî-ķarār etdiñ yeter

Kendiliksiz ‘ār [u] nāmūsũñ kıramaz oldu dil
Etme etme cevri-i nāzıñ bî-şümār etdiñ yeter

- (5) Kānde kaldı ney gibi la‘l-i lebinden kām alam
Baña nisbet celb edip aġyārı yār etdiñ yeter

Hîç olur mu sevdigine sevdigim nāz etmesin
Gizle sırrıñ Fennî ħalka āşikār etdiñ yeter

64

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

- (1) Yoķ mu luţfuñ bunca nāzlı ruġ-ı āl etdiñ yeter
Kāmetim süzdüñ elif gibi hilāl etdiñ yeter

Tiġ-ı ġamzeñ bir oñulmaz yāre açdı sīneme
Kalmadı şabra kararım bî-mecāl etdiñ yeter

Ŧaġıdıp zülfüñ gibi ‘aqlım perişān eylediñ
Şaldiñ ‘aşķ mecrāsına Mecnūn-mişāl etdiñ yeter

Gözümüñ yaşı yönelmez oldu ey cān pāresi
Ya‘ķūbam beytü’l-ġüzn de gör ne ħāl etdiñ yeter

- (5) Āteş-i hicriñ çeker de sönmeden āteşlediñ
Merġametsiz bu benimle iştiġāl etdiñ yeter

Derd elinde zevķ bula dermāniñ ola Ŧalibi
Fenni etme iştikā çok ķil u ķāl etdiñ yeter

- (1) Tālibā 'ilm-i ledün dersin dilerseñ hüdadır
Kenz-i miftāh-ı ma' āni ten-i sāde-rüdadır

Meh cebānim saṭr-ı hüsne mūm yapışdırmış sebaḳ
Zāyī' olmaz dersem ol ince hilāl ebrüdadır

Gözle gördüm gözlerim āyine bir kendim şıfāt
Gönlümüñ fikri vişāli öyle bir dil-cüdadır

Bir ḥamā' il nüşa kılmış cān elinden kāmetiñ
Āteşi topraḳ hevā ammā kerāmet şudadır

- (5) Sem' -i cāne kaş kirpikden bu söz oldu ' ayān
İnkişāf sırr-ı vaḥdet noḳta-i gīsüdadır

- (1) Ḥaṭ-ı ḥālīñ āyeti Qur'ān degil de pes nedir
Bu beyānım derk eden ' irfān degil de pes nedir

Bist ü heşt ü si vü dü ḥarfe muḳābil kāmetiñ
Bu beyānım derk eden ' irfān degil de yā nedir

Kim ki elden bī-ḥaberdir “fā'dribü”²²⁷ dedi Ḥudā
Öz vücūduñ bilmeyen ḥayvān degil de yā nedir

²²⁷ “Vurunuz.” (Enfāl, 8/12)

Ähla vechine yüz tütmuşdur eşyā ser-te-ser
Bilmeyip yüz döndüren şeytān degil de pes nedir

- (5) Fenni vezn et sen kelām-ı hāmeni nāṭıķdır o
O kelāmiñ mazharı insān degil de pes nedir

67

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

- [260] (1) Kendüyi bildirmez 'ārif bī-mecāl olmuş gezer
Teşne gözler sözleri āb-ı zülāl olmuş gezer

Mihrveş seyyāre nūruñla zemīn [u] āsmān
'Aksi düşmüş kendi ser-tā-pa cemāl olmuş gezer

Elf ü bīden bir mu'ammādır vücūdu ser-te-ser
Şābb-ı emreddir velikin hürde-sāl olmuş gezer

Zir ü bālā hüsnüne nisbetle anıñ bir sebaķ
Kāmetiñ gördüm elifle mīm dāl olmuş gezer

- (5) Fenni 'ārif şemse beñzer günde bir menzīl alır
Biñ alçaķ mürveş o pāy-māl olmuş gezer

68

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

- (1) Bu leṭāfet bu ṭarāvet gül-'izār elden gider
Pāydārolmaz güzeliñ ey nigār elden gider

'Aşıķıñ gel şarşar-ı āhından hıfz et kendini
Gülşen-i hüsnüñ bozar kadd-i çenār elden gider

Ƙonar ol vaḥṣi ṭabī^ç atden özüñ koy vaḥṣeti
Şanma bâḥ-ı salṭanat şeh-süvâr elden gider

Olma ten-perver behâ^çim şeklidir ƙılma ƙabûl
Var mı kimseñ nâ-gehân bir gün bu kâr elden gider

(5) Ârzûlardan fariğ ol gel ta^ç alluğdan kesel
Dem gelir bu varlıgıñ ṭutmaz ƙarâr elden gider

Derk ederseñ sen saña âyîne olduñ fi'l-meşel
Her nefesde şanma kim^ç ömrüñ uzar elden gider

(7) Fenni geldik bu fenâya var mı elden ḥâşılıñ
Yol bulur bir gün ƙafesde o şikâr elden gider

69

mef^ç ülü/mefâ^ç ilü/mefâ^ç ilü/fe^ç ülün

(1) Bir gün gelir ol rûḥ-ı muşavver görünür²²⁸
Çün ekşeri seyrimde o dil-ber görünür²²⁹

Vech-i ƙameriñ gerden-i kâfûrunda²³⁰
Yıldız gibidir begleri öñleri görünür

Gisûları özenmekde cebîniñ ammâ²³¹
Şanki ƙavsi ƙuzah şekli o ƙaşlar görünür

Çin illeriniñ miskine beñzetme anı
Oña gül-i müşgîni mu^ç aṭtar görünür²³²

²²⁸ Dizede bir hece eksiktir.

²²⁹ Dizede bir hece eksiktir.

²³⁰ Dize eksiktir.

²³¹ Dizede bir hece eksiktir.

²³² Dizede bir hece eksiktir.

- (5) Gel gel nazarıñ pāk ede gör pāk ise eger
Fennī saña elbet o perī peyker görünür

70

fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

- [261] (1) Ol perī hāl-i perīşānıma āgāh bilir
Keder etme deme bilmez anı vallāh bilir

Pāy-māl olduğumuz zillet ile devletdir
Gāh geçer çigne yeriñ bilmez olur gāh bilir

Nazar ey rüşen olan ' aşıkā töhmet yegdir
Togrulur egrilir ammā anı hem-rāh bilir

Maḥv eder zenb-i vücūduñ o gümüş ruḥsarı
[..] bilir pertevdir gökdeki ol māh bilir

- (5) Ayağıñ dā'ire dāmāne çekipdir Fennī
Muttaşıl kalb iledir kalbini dergāh bilir

71

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

- (1) Zülf-i pür-çiniñ ' aceb hoş lānedir
Rām-ı dildir gizli anda dānedir

Kim ki leyl-i zülfüne oldu esir
Çays iken Mecnūn olur divānedir

Çahr luṭfuñ ' illeti bildin mi ne
Küfre meyli kiminiñ imānedir

Kimisiniñ menziliñ mescid kılar
Kimisiniñ yerleri mey-ḥānedir

(5) Kim Ḥalīliñ nārını nūr eyledi
Yā Kelimin nūr nār u cānānedir

Görsün ince fikr ile her zerreniñ
Yüzü mihrāba özü Sübhānedir

Nefsi şehrişyān ile ālūdeniñ
İlticāsı dā'imā Gufrānedir

Etdiler ma'şūkı 'āşıqdan taleb
Gösteren mey rengini peymānedir

Gelmese 'ālemde Vāmıķ olmasa
Kimse bilmezdi bu gün 'Azrā nedir

(10) Añlamaz bu remzi erbāb-ı gusūl
Ortadan bu fā'ide ḥālā nedir

Ḥaqqı her kim eyler ḥāricden taleb
Özü şanmış toğrusu bī-gānedir

Geç ğarāzdan kendine gelsin yaqın
Sözlerim ol ehl-i dil 'irfānedir

Kim ki maḥv etdi vücūduñ zenbini
Bildi varlık arada āyānedir

Ḥoş nazār kııl dīde-i taḥkīķ ile
Cümlesi ḥ^vāb-ı ḥayāl efsānedir

- (15) ʿĀrif-i nefis ʿārīf-i Rabb ol dedi
Bulunca teklīfi Ḥaqqıñ insānedir
- Ḳayd-ı ʿālemden biri ol gel beri
Ḳayda lāyık zencīr ol ḥayvānedir
- Sīm ü zer ḳaydında ḳaldı baʿzılar
Bilmedi maḳşūd olan aşlā nedir
- [261] Düzdüler köşkü ser-ā-pā tapdılar
Şandılar kim kūşe-i kāşānedir
- Baʿzınıñ meyli dāʾim zen gibi
Kendisi āreste bir put-ḥānedir
- (20) ʿĀrif iseñ eyle şol ḳaşra şuʿūd
Dönmüş ol ḳaşrıñ yüzü raḥmānedir
- Cümle ḥadīşde eşer bir fāʿiliñ
Fiʿlidir her zerrede şāhānedir
- Ḥükm bizden ḥādīşe olmaz ḳıyās
Gerçi heb üstād olan devrānedir
- Yaz u ḳış şol zāhidiñ t̄āʿatleri
Kevşer ile ḥūr[i vü] ḡilmānedir
- Sāde diller renge olmaz mültefit
Her ʿaşırda ol ḳişi merdānedir
- (25) Bir degirmen şeklidir çarḥ-ı kebūd
Dökşürür ādem içinde dānedir

‘ Ārife her zerre olmuş bir kitāb
Ya‘ ni taḥṣīle sebeb ders-ḥānedir

Şol ḥuṭūṭa Meryemi idrāk eden
Bildī hem ‘ ālemiñ mebdē’i hem anadır²³³

Kim ki bu ‘ ilm-i ledünni bilmedi
Bilmedi ol sāḥil-i deryā nedir

Koymaz elden Fenni şarrāf-ı ḥired
Gūşvār et sözlerim devrānedir

(30) Bülbülüñ oldu yeri altun ḳafes
Bayḡuşuñ hem meskeni vīrānedir

72

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

(1) Sālikāne gizli bir künc-i hidāyetdir şabūr
Pīrlere olmuş ‘ asā elde ‘ alāmetdir şabūr

Dedi Aḥmed ümmetā “[es]-şabrumiftāḥü’l-ferec”²³⁴
İşte gör ‘ ārīflere remz-i işāretidir şabūr

Çünkü bilmezseñ ḳazā ḥükmüñ ḳaderde gizlemiş
Tılsım olmuş kenze bir miftāḥ [u] āletdir şabūr

Bī-murād ol o murādına mürīd olma şaḳın
Rāḥat isterseñ iki ‘ ālemde rāḥatdır şabūr

²³³ Dizede bir hece fazladır.

²³⁴ “Sabır, başarının anahtarıdır.” (Hadis-i Şerif)

(5) Cümleden eyle güzer gel tut kanā‘ at etegiñ
Gir tevekkül yoluna rāh-ı selāmetdir şabūr

Koymaz ol ṭabī‘ atdan ḥalāş eyler seni
Yūsuf-ı cāna resen tācir kıyāfetdir şabūr

Şabr ile zenb-i vücūduñ hevā olur güc olmasın²³⁵
Hoş nazār kıl buḳṭa-i zer-ger kıyāfetdir şabūr

İkilikden bu özünñ vaḥdet şu ile pāk eden
Kuḥl-ı ğayret çek gözüne gör ne ḥāletdir şabūr

Şabr ile erdi erenler o tükenmez devlete
Tut bu nuşhum şanma sen alçaḳ ‘ ibādetdir şabūr

[262] (10) ‘ Āşığıñ ger yaḡsa yaz anı muşibe yaşına
Hıfz eder anı belālardan kifāyetdir şabūr

Her kim esmādan müsem mā eline ğitmek gerek
Başına ğiysin gerek tāc-ı sa‘ ādetdir şabūr

(12) Fenni bu ‘ aşkıñ ‘ ilācı yā seferdir yā şabūr
Sinde ṭursun gizle bu sırrım emānetdir şabūr

73

fe‘ ilātün/fe‘ ilātün/fe‘ ilātün/fe‘ ilātün

(1) Deme sükker sözünü gizle anıñ ṭab‘ -ı megesdir
Yürü şarf eyleme nā-ḳābile bī-hüde nefesdir

²³⁵ Dizede bir hece fazladır.

Sen seni bil yürü teslīm ola hūrşid-i cihāna
O murādına mürīd olma çekil fevri hevesdir

Görünür kıspeti Mūsā-şifat ol zāhidiñ ammā
Dili gūş eylese yitemez edemez anı sesdir

Cevher-i nuṭkını vez[i]n ile elinile kendiñ
Görücek ʿ ilm-i hurūfı bulan ādem saña pesdir

- (5) Söze dāʿir ne ki var esfel u aʿ lāda ser-ā-ser
Kalem-i kāfile-i ʿ aşka benim Fennī ceresdir

74

mefāʿ ilün/mefāʿ ilün/mefāʿ ilün/mefāʿ ilün

- (1) Ne izlerseñ o şehre yol behey dīvāne vermezler
Muḥaḫḫaḫdır sözüm derk et degil efsāne vermezler

Ḳadem başma şoḫunma meclis-i ʿ işretten al gönülün
Naşibiñ yoḫ o şerbetden saña peymāne vermezler

O ʿ anḳā loḫmasıñ serçe ümīd etmek ḫamāḳatdir
Bilir minḳār ḳaldırmaz anı hem ana vermezler

Bulanlar sözde lezzātı görünmez muḫtefī gözden
O bir gizli ammā tendir anı nādāna vermezler

- (5) Libās-ı faḳr ile ger hūşe-çin olmaz iseñ şūfī
Gönüller ḫırmeninden isteme bir dāne vermezler

- [263] Muʿ aṭtar kākülün devrin özenme Fenni tel ḳırma
Veren anlar o kim lāyık degil iḫsāne vermezler

- (1) ande basam gözüme ol gül-i ad-berg görünür
Hele tefri edemem ben anı hem-ser görünür

Bir budada iki gl derler amā yañlıdır
oru basañ o gneden aher grnr²³⁶

‘ Aıı a‘ n eden ol hālet-i ‘ aı bilemez
Cān nedir o yaña cāndan daı bihter görünür

İstese cānımı krāna verirdim cānā
Cezb eder āte-i ruhsār baña ter görünür

- (5) ala etdim dedim ol kākl-i ho-blarna
Ba omu gerden-i kāfruna ejder görünür

Anı günāh nazarıñla gremezsiñ Fennī
O oyar alas-ı zibāyı alender görünür

- (1) ande basam gözüme gnca-i gül-fem görünür
Gāh görünmez o perī gāhī gelir dem görünür

amer ebrlarnı etme de talīd ammā
O aza alarına nisbet ile kem görünür

²³⁶ Dize eksiktir.

Lebiniñ sırrını fâş etmedi şordum dedi
Demege hâcetimidir o lisân-ı sūda maḥrem görünür

Varaḫ-ı ḥüsn-i ḥaṭıñ kenz-i Ḥaḫıdır gerçi
Noḫtadır o leb-i mey-gūnı baña Cem görünür

(5) Tıut sözüñ şaḫḫ-ı şefe eyleme sâlik sırrıñ eger²³⁷
Zülf-i pür-çinini elden ḫoma elzem görünür

Ger bilirseñ güzelim cür' a-ı cāmıñ ḫadriñ
Şunma her nâsa o şerbet aña semm görünür

(7) Her avuc topraḫa ' ibretle baḫarsañ Fenni
Ḥâk amâ özge bir âyinedir âdem görünür

77

mefâ' ilün/mefâ' ilün/mefâ' ilün/mefâ' ilün

[264] (1) Nihân aḫlar gözü ' aşıklarıñ çeşminde yaş olmaz
Yanar ṭaḫar ciğerdir bu şusuz elbet de aş olmaz

Benim bu yâreme merhem şadanlar bilmedi derdim
Ne deñlü söz desem âḫir derünüm sırrı fâş olmaz

Ne gizler zülf-i şivesin ḫaber aldın mı bu sırdan
Ḫime diyem bu remzi ben özün bilmezle baş olmaz

Ne ḫikmetdir ne ḫâlet ' acabâ var bunda bir nükte
Bu ' aşrıñ zene maḫbūbu niçün herkes tırâş olmaz

²³⁷ Dizede bir hece fazladır.

- (5) Bilirseñ istivā sırrıñ geçerseñ toğrudan toğru
Seçilmez incedir kıldan şırâṭ köprüsü taş olmaz

Geçer atlāsı kayalarından yeriñ endişe eder āhir²³⁸
Bilir ‘ārīf olan Fennī demez ḥākī firāş olmaz

78

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

- (1) Şanmanız ehl-i hevāyız biz Tūrābilerdeniz
Çāker-i āl-i ‘abāyız biz Tūrābilerdeniz

Şol ğubārız dest-i kudret vechi ādemde kodu
Kim niķāb-ı Kerbelāyız biz Tūrābilerdeniz

Cümle zerrāt-ı cihān Yezdān alır neşv ü nemā
Ḥāk-pāy-ı Muştafāyız biz Tūrābilerdeniz

Hoş nazar kııl kūh-ı Ḳāfiñ ma‘ nāda ‘anķāsıyız
Gerçi şüretde gedāyız biz Tūrābilerdeniz

- (5) İşte Fennī bāb-ı Ḥayderde ğulām-ender- ğulām
Ḳabzı Selmān-ı şafāyız biz Tūrābilerdeniz

79

mefā‘ ilün/mefā‘ ilün/mefā‘ ilün/mefā‘ ilün

- (1) Saña müştāk olan ‘āşık ile dünyāya baş egmez
Ḳaşıñ kāfiñ kıılar miḥrāb der-i Dārāya baş egmez

²³⁸Dizede bir hece eksiktir.

[265] Sirāc-ı kılkuḷ-ı mīnāsına meyl eylemez ‘aşrıñ
Ḥayāt ābıñ lebinden nūş eden şaḥbāya baş egmez

Beli ‘aşkıñla müstağrak olup ğarkā varan ‘aşıq
Serāb olmuş ḥabāba lücce-i deryāya baş egmez

Elif ḳaddiñ görenler ḳāmetiñ dāl eyledi āḥir
O gülşende degil servi perī-ra‘ nāya baş egmez

(5) Bugün ol sāye-i luḫfunda Fenni zevḳ bulmuşdur
Duḫannā Çübīn olan ol ğīti-i mīnāya baş egmez²³⁹

80

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

(1) Göñlümüz abdāl-ı ‘aşq olmuş gülistān istemez
Derd-i ğamla eglenir ol derde dermān istemez

Geçmez oldu atlas-ı zībāsı dehrīñ bir pūla
O ḳalender-meşreb olmuş olsa sāmān istemez

Yārla ḫalvet-nişin olmaḳ dilerim dā’im özü
İncitiyor ister mey bezminde yārān istemez

Mesken etmiş tağ başında n’ite bülbül eglenir
İstemez altun ḳafesde ḥabs-i zindān istemez

(5) Fenni bunda gelmeden bildin mi yā maḳşūd ne
Tūpu ḳapmaḳmış murādı cezb-i çevgān istemez

²³⁹ Dizede bir hece fazladır.

- (1) Gül dāma teni ıtutmasın hār olmasın olmaz
Gülşende deme bülbül-i zār olmasın olmaz

Ma' şūķ iledir ' aşıkıñ elbetde qararı
Her kande kim ' aşık ola yār olmasın olmaz

Gencīne-i ' aşkı nice gizlerdi gönülde
Ger olmuş o tıl[1]sımı mār olmasın olmaz

Bu perde-i ' uşşāk ile kāzib ıtanamaz mı
Da' vāda o Manşūr ola dār olmasın olmaz

- [266] (5) Zevķ olmaz o şām [u] seheriñ kadri[ni] bilmez
Rüz [u] şeb-i hicriñ ile nār olmasın olmaz

O baħr-i beķā mevci düşüp Fenni kenāre
Şoñ gördüğün evvel de o var olmasın olmaz

- (1) Bu ' acebdir çeşm-i seħħāriñ görenler dedi pes
Halka dā'im giydirir gör gāh külāh gāh fes

Kimi zülfüñ dārına berdār olur Manşūrveş
Kimi dir kim isem ol ' ālemde cānā sesi kes

Kimisi cāndan geçip ıtayfıñ diler baş üstüne
O şehādet menziliñ devlet bilip eyler heves

Kimisi derd ile ğamda kimi luṭfuñ mazharı
Kimi güller gibi ḥandān kimi ğülmez bir nefes

(5) Ḥāşılı sükker yedirseñ ‘ andelibe her zamān
Gene zindān görünür ol bülbüle altun ḳafes

Fenni zārımdır seni ḥālinden āġāh eyleyen
Oldu feryādım gene feryādıma feryād-res

83

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

(1) Ğam yemezdım pençe-i ‘ aşķında cānā bir nefes
Bulsa ārām-ı derūnum ğamdan ammā bir nefes

Çünkü ol ğam baḥriniñ ğavvāş oldum çok degil
Olsam olmaz mı ‘ aceb luṭfuñla ğüyā bir nefes

Ḳalmadı elde ‘ ināni ihtiyārım ḳalmadı
Şefķat-i luṭfuñla bārī göñlüm oḡşar bir nefes

İstemem gel gitme aġyār ile ğülşen seyrine
Çek çevir kendiñ yürü ‘ ālemde tenhā bir nefes

(5) Kāf ile nūndan zuhūr etdi görünen cüz’ degil
İşte Fenni bir nefesdir cümle eşyā bir nefes

[267] Ma‘ mūr olmaz bu ḥarābe etme bī-hūde heves
Zāyi‘ etme ḳadriñ añla saña kīmyā her nefes

- (1) Bu serāb-ı pür-mihenden gel diyorsa çāre ne
 Qāfla bükültmede yānın urmada cānā ceres
- Bil gānīmet dem bu dem taḥşīle sa' y et az çok
 Uçar elden murğ-ı rūḥuñ kırılır bir gün kafes
- Mes eder mi her denī anı maḥzar olmadan²⁴⁰
 Sen de ol Mūsā-şifat gelsin şecerden saña ses
- Ser-keş olma çevre katlan zevkī bul cevrinde sen
 Gözle gör kim var mı kudret sende miqdār-ı meges
- (5) Nefsi qurbān ise qaşdıñ bağı olsun el ayak
 Fenni ḥalkı incidirse tütme öyle desti kes

- (1) Söyle sende nedir ey dil bu şavaş
 Put-şikest ol olma Āzer-put tırāş
- Şanma sākī cümle eşyā ḥaşılı
 Ḥaqqı tevḥīd etme de tağ ile taş
- Mantıqīler ādemi nāṭıq bilir
 Bilmez eşyā sırrıñ etme aña fāş

²⁴⁰ Dizede bir hece eksiktir.

ZİR İLE BĀLĀSĪ CÜMLE BİR VÜCŪD
O VÜCŪDA GELDİ ĀDEM OLDU BAŞ

- (5) Bil imāmiñ evi imāma ey oğul²⁴¹
Gör ki anda cem^ç olupdur kıru baş

İstivāda zülfü oldu noqtası
Kāf nūnu gösterir kirpikle kaç

- (7) İşte Fennī kıl kalemle çekdiler
Tez[e]geh-i dilde tutmuş bir kumaş

86

fā^ç ilātün/fā^ç ilātün/fā^ç ilātün/fā^ç ilün

- (1) Āh zārı bülbülüñ gülşende gül-bü kalmamış
Derd ile feryād eder ^ç ālemde hoş-bü kalmamış

Dilde gizler derdini etmez devāya insilāk
Ol ṭabībiñ Hāḫḫa sende şandı dārı kalmamış

- [268] Hāniyā bir teşne leb görsün bu gün bu ḫālini
Ġarḫ edipdir ^ç ālemi derler baña şu kalmamış

Yoḫ degil ^ç ārīf kelāmınla yine tartar seni
Şanma kim ^ç ālemde bir şāhib-terāzū kalmamış

- (5) Nice kāmiller palās altında Fennī gizlidir
Līk bir şāhib-naẓar ^ç ālemde yā hū kalmamış

²⁴¹ Dizede bir hece fazladır.

- (1) Tuymadım bir kimseden ey çeşm-i fettān etmemiş
 Bu seniñ etdigini 'ālemde insān etmemiş
- Bil ki bir dīn düşmeni kāfir buna etmez kabūl
 Ne Yehūdī ne Naşārā bil ki bir cān etmemiş
- Bu baña etdikleriñ ta' dāda gelmez kim diyem
 Böyle Müslim [ü] Müsellim hiç Müselmān etmemiş
- Tiğ-ı ğamzeñle helāk et bārī gel öldür beni
 Kañğı 'āşık 'aşk yolunda cānı qurbān etmemiş

- (5) Aç niķābıñ gül gibi göster cemāliñ ey güzel
 İşte bir kemter qulundur Fennī bir qan etmemiş

- (1) Gel meclis-i rindāna bugün sen de ayak baş
 Ol gül gibi ol hārına yerinde ayak baş
- Qurtar o giryānını bu dehriñ elinden
 Olma hār [u] hāşākine efgende ayak baş
- Ger 'ālem-i lā-hūta dilerseñ sefer eyle
 Qoy varlığı heb bunda biraq anda ayak baş
- Er kenze göñülden yürü da' vāyı uzatma
 Qek yerde qoma cān ile bu tende ayak baş

- (5) Ebsem  tur o tur y r ile ey dil yürü tenh 
Fenn  ne Bu ar  ne Semerkanda ayak ba 

89

f ' il t n/f ' il t n/f ' il t n/f ' ilün

- (1) Eyleme bülbül gibi  am [u] se erden z r   ar
Her  arafd n ba   açıp va f eyledi  g l-z r   ar
- [269] Bozma mihri  g l deh ni   oncave   ılsın s k t
     [u]   amma      yeter f   eyledi  esr r   ar
- Gizlemi  her  ond n   ar  eylemi dir kendisin
Söz dime  u   u  seversen ol per -ru s r   ar
- Her den  decc li c ndan ma rem-i r z eyleme
Setr et artık dilde sırrı   a  mest r sett r   ar²⁴²

- (5) G lden ayrılmaz diken d 'im dikenden g l biter
 o la güldür g l gibi elden  oma o   r   ar
- Fenni b -h de emek n d na te' ir eylemez
Yazmasın artık  alem  atm eylesin g ft r   ar

90

f ' il t n/f ' il t n/f ' il t n/f ' ilün

- (1)   ametindir dil-r b  cennetde  b adan  ar z
Nu da hem kev er lebindir i te  a b adan  ar z

²⁴² Dizede bir hece fazladır.

Kenz-i Qur'ān sīneñ ancaḳ beyt-i ma' mūr gözleriñ
Zülf ü ḳāşı kirpigindir kāf-ı Ṭāhādan ğaraż

Ḩalkı eşyāda bā' iş-i ḩılḩatdır şüphesiz²⁴³
Sensiñ ancaḳ ' arş kürs-i çarḩ-ı mīnādan ğaraż

O Süleymān mührü Mūsāniñ ' aşāsı sendedir
Ey hidāyet kevkebi sensiñ Mesīḩādan ğaraż

(5) Ka'be-i maḩşūda erdi kim seni ḩıldı ṭavāf
' Aşıḩāne gül yüzündür beyt-i ' ulyādan ğaraż

Keşreti esmā gözetme ḩatredendir baḩre yol
Bir tecellīdir ḩamu dūnyā vü ' uḩbādan ğaraż

(7) ' Aşḩ elinden mevce gelmiş mevce urur deryā deñiz
İşte ādem şüretidir Fenni deryādan ğaraż

91

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

[270] (1) Fażl-ı feyyāzıñ nesīminden tuyup āşār-ı feyż
' İlm ile ḩıldı meziyyet mektebi mi' mār-ı feyż

Ebced ü hevvez esās öğren ḩadīmi ders oḩu
Mevce gel deryālanır cārī olur enhār-ı feyż

Gülşen-i ' ilm-i ma' ārīf dersiñ iste ṭālib ol
Cebhesiz bıraḩ urur ṭālibleriñ envār-ı feyż

²⁴³ Dize eksiktir.

H̄vān-ı ʿilminden naşib etmezdi Mevlā kimseye
Olmasaydı beldemiz böyle bir pāzār-ı feyż

- (5) Dāʿiri ʿilm-i ledündür gerçi şıbyān mektebi
Ṭān degildir ise şemsi vü kamer īşār-ı feyż

Ger kitābıñ Fenni mess etmek dilerseñ ṭāhir ol
O gönülde gel yeter gülşen kılar gülzār-ı feyż

92

fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilün

- (1) Şafha-i ruḥsārıñ üzre sırr-ı Sübhāndır huṭuṭ
Kilk-i kudret ile Manşūr şunʿ -ı Yezdāndır huṭuṭ

Süre-i sebaʿl-meşānī o yüzüñ tefsīridir
Fazl-ı feyyāzıñ naʿim-i leb-i Qurʾāndır huṭuṭ

Ṭılsımı(dır) zülfüñ desem men dörd kitābıñ mecmaʿı
Veche nisbet leyle-i qādr olsa şāyāndır huṭuṭ

Ḳānde bilsin zātıñ idrāk etmeden ʿācizdir o
Aşlı nār iblīs degil mi aña nīrāndır huṭuṭ

- (5) Gözle kaçından gelir dāʿim “eneʿl-Ḥak”²⁴⁴ naʿrası
Fenni bu sırdan ḥabīr ol söze bürhāndır huṭuṭ

²⁴⁴ “Ben Hakk’ım ve hakikatım.” (Tāhâ, 20/14)

- (1) ' Ālemde meger zübde-i devrān imiş Hāfız
Seyrinde melek şüret-i insān imiş Hāfız
- Ne dā'ire şeklinde felekler anı dā'ir
O merkez hem nokta-i pinhān imiş Hāfız²⁴⁵
- Sünbül anı gülşende görüp vardı hazāna
Güller gibi o ' arşada sūret imiş Hāfız
- [271] Dalmış oğur ' ālem yüzünü görse seherde
Başdan başa hāşılı Qur'ān imiş Hāfız
- (5) ' Aşkıñla tefahhur eder elbetde bu Fennī
Heb varı bu mülküñ saña Qur'ān imiş Hāfız

- (1) Açdı dün kürsi de bir baḡs-i Zelīhā vā' iz
Aşlına muṭṭali' olmuş gibi gūyā vā' iz
- Ezber etmiş nice āyāt ḡadīs-i nebevī
Cem' edip başına bir mecma' -i kübrā vā' iz
- Eyledi ḡalkı cehennem ateşinden āzād
Luṭfu çok rahmeti çok kendisi deryā vā' iz

²⁴⁵ Dizede bir hece eksiktir.

Meclisinde olanın ekşeriñ āgāh etdi
Kesilip başımıza oldu bütün dünyā vā' iz²⁴⁶

- (5) Gördüler debdebe şavlet-i şafîñ dediler
Gelmedi beldemize böyle bir ašlā vā' iz

Dersini māh-ı şıyām oldu tamām etdi tamām
Fenni dilden dile gör gezmede hālā vā' iz

95

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

- (1) Tālîbi dîdār olanlar hîç gözetmez şol şağ
O melek-meşreb yanında birdurur yaqîn irāğ

Gülşen-i dehri gözetme bāğ-ı gülzār isteme
Oldu ol Mecnūn-şifat ' aşıklara dağ üstü bāğ

O hārîm-i hüsünüñ cānā göñüldür maḥremi
Gitmesin gözden cemālîñ gözleye olmaz yasağ

Dāmeniñ tıtdum kesilmez keseler bu ellerim
Öyle tıtdum dāmeniñ kim eylemem senden ferāğ

- (5) Mācerā-yı firqati andıñ baña ey gül beden
Dāğ-ı sînem üzre urduñ yine sen zebān-ı dāğ

Fenni dehriñ tiz geçer yokdur qararı kevniniñ
Yāriñ için tırmasın gel eyle bugünden ferāğ

²⁴⁶ Dizede bir hece fazladır.

- (1) Gel beri gel ermeden 'ömre kūsūf
 Sa'y edüben 'ilm-i fazlā bul vuķūf
- Oķu bir noķta elifden bāya dek
 Noķta ile kā'im oldu her ħurūf
- Yeri göģü 'arşı kürsi cümlene
 Tutdu ħarf olmuşdur eşyāya zūrūf
- Lafz ile ma'nāyı birdir bilmediñ
 İři bitir çıkmasa kından süyūf

- (5) Fenni ketm etme sözüdür gül gibi
 Őo açılsın Őehr-i dilde bir Őükūf

- (1) Buldu maķşūduñ göñülde bī-ħilāf
 Eyleyenler Ka'be-i kūyuñ tavāf
- [272] Kimse vermez bu ħaķīķatden ħaber
 Ten midir yā cān mıdır rūħa ğılāf
- Küntü kenziñ sırrını izħār için
 Sözile dil bu söze oldu muzāf
- Sil ķoma āyīne-i dilde ğubār
 Şanma kim yüz göstere olmazsa Őāf

- (5) H̄vāce bu ʿilm-i ledünden bī-ḥaber
Ḳīl ḳāl ile eder lāf [u] gūzāf

Kim ki refʿ etdi gönülden perdeyi
Ebkem oldu Fenni düşmez saña lāf

98

fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilün

- (1) Toğrudur şol ḳāmetiñ kim görse der cānā elif
Gizlidir tahtında gizler şad-hezār maʿ nā elif

Geldi her ḥarfi hecāda on sekiz yerde tamām
Saña eyler istivāyı remz ile imā elif

Ger elif derseñ elif lām fi dinir üç ḥarfile
İnbisāṭ etsek sekiz cināna dāl oldu elif

Ḍarb ederseñ çār-ı ʿ unşurdan olupdur si vü dü
Nuṭḳ-ı ādem görünür hem oldu gör gūyā elif

- (5) Ger elif ḥarfiñ ḥisāb etseñ ḥurūfuñ cümlene
Gör yüz on dört süreye oldu muḳābil yā elif

Fenni fāniñ noḳtasıdır şol elifde gizlenen
Nūn olur ki dāʿire şeklin ki ye ammā elif

99

feʿ ilātün/ feʿ ilātün/ feʿ ilātün/feʿ ilün

- (1) Gel gönül düşme hevā burcuna inşāf inşāf
Saña düşmez o taşavvurla nʿedersiñ ḳuru lāf

Var yürü t̄alibi taql̄id o tak̄ie ula
Cehd ıl kim adef̄as̄a olasıñ sen daı āf

S̄iretiñ ūrete tab̄ike d̄uri sa' y eyle
oyma c̄ān ayrıla teni ıl[a] c̄āna muz̄āf

oca ba z̄ātına kim z̄übde-i ' ālemsiñ sen
Merkezi ub-ı cih̄ān ' ārif olur anma ḡuz̄āf

(5) Perde olmuş saña āhir bu ıfatlar ey dil
Göremez görse de bilmez seni artık erāf

Ger seniñ seyrine mütāk iseñ ' ālemde
Fenni h̄āl et yürü bu sözlerim olma leff̄āf

100

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

[273] (1) C̄ān elinde kime kim yüz göstere Leylā-yı ' a
' A ile h̄āmū olur hi eylemez da' vā-yı ' a

Bar-i ' aa nisbet olmaz yedi deryā aredir
Gör nice devre d̄üürm̄ü k̄ünbet-i m̄inā-yı ' a

Var ise ' ibret gözün bir ba h̄āiat yüzüne
Tezgeh-i dilde ounmuş böyle bir z̄ibā-yı ' a

ıla Yezdān ullarından iste sen de ' aa er
Ger dilersen ke ol göñlünde ol ma' nā-yı ' a

(5) Sözlerim d̄ürr-i ' Aden c̄ān ḡuuna mengū ıl
Fenni isem ur our hi eyleme da' vā-yı ' a

- (1) Ey muḳallid ehl-i inşāf ol al sözümden sebaḳ
 Maḫhar-ı nām ādemīdir olma ādemden ıraḳ
- Sen seni derk etmediñ olduñ özünden bī-ḫaber
 Ḥaḳ saña senden yaḳın olmuş saña senlik tızaḳ
- Mü' miniñ āyīnesi bu bābda mü' mindir yine
 İşte 'aksiñ düşdü mir 'ātındır eşyā hoşca baḳ
- Ḥaḳ sözüñ tıyumaḳ dilerseñ çık vüçüduñ Tūrına
 Ğayrı nefer et bu özün yırtma ammā dil dudak

- (5) Evvelā miḳdārıñ 'ālemde nedir bil ḳadrini
 Müstaḳīm ol istivādan başma gel taşra ayak
- Fenni lā-mevcūda illā hūdan olma bī-ḫaber
 Her seḫer yārına gelsin ḳo oḳunsun bir varaḳ

- (1) Aşlına döndür yüzüñ gel ey birāder tırma ḳalk
 Menzil-i şūfa eriş kim andadır cānā tızaḳ
- Esb-i taḫ' a gel süvār ol kim ön[i]lekden öte
 Saña sen ta' bīrini de ḳoysun artık dil dudak
- Baḫr-i 'aşḳa taḫ yeter tālib iseñ dökşür tonuñ
 Yoḳsa ḳaldıñ taşrada derler görünmez yol uzak

Geç hevāsından cihāniñ olma böyle bü'l-fuḍūl
Zīrek ol aldanma cānā çoḡ olur yolda tuzak

(5) Mescid-i tende şalāt et Ka' beye döndür yüzüñ
Şāfi kāfidir yüzünde ger oḡursañ bir varak

Sālik iseñ Fenni bildiñ budurur aḡşā-merām
Gel zen-i mekkāre-i tedrīc ile elden bırak

103

fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

[274] (1) O putuñ sesi derūnumda nihāndır taḡḡik
Emelim noḡtadan ol ḡarfī beyāndır taḡḡik

Ne ḡadar gizlese o şaḡlasa sırrıñ cānda
Kışınıñ ḡāli kelāmından ' ayāndır taḡḡik

Etmedi ādeme çünkim o melekveş secde
O ' anīdiñ dükeli sūd-ı zebāndır taḡḡik

Şadef-i sīnede o arş u semā gevheridir
' Ārīfī nükte-şinās ḡuḡb-ı cihāndır taḡḡik

(5) Kāf nūn emrini remz ile getirdi ḡāli
Deme dilsiz ḡalamam tūḡi-zebāndır taḡḡik

Nār-ı Nemrūd olalı Fenni Ḥalīle ḡülşen
Naḡam ' āşıḡlara ḡamuda cināndır taḡḡik

- (1) Hāḳīḳat pek 'ayār oldu bu bābda sırrı Sübhānıñ
Ne bilsin zehrini nūş etmeyen balını devrānıñ
- Çü dehrıñ gerdiş-i eyyāmı süflāya müsā' iddir
Temāşā ḳıl nuḳūşunda eger var ise iz' ānın
- Bu merkezde 'acebdir merkez-i 'aşḳı edem taḳrīr
Erişmez fehmi-efkārı olur olmaz Müselmānıñ
- Leb-i gül-fāmına zülfüñ şırāt-ı müstaḳīm etmiş
Düşen menzil ḳılar Yūsuf gibi cāh-ı zin[i]dānıñ
- (5) Hezārān Ka'be-i kūyuñ yolunda cān olur ḳurbān
Velīkin 'abd-ı uzmāda olupdur ḳadr-i ḳurbānıñ
- Eger söz baḫriniñ ğavvāşı oldunsa özün ğarḳ et
Muḫaḳḳaḳ bil budur bāde gerekmez ad ile şānıñ
- Eger Hızır ise yoldaşın sözüm līk tefehhüm ḳıl
Ne şüretidir [...] āḫir taşavvur ḳıl o 'irfānıñ
- (8) Bilirsin ādemi ma' nāya vāşılсан eger Fennī
Ne ma'niden şeref buldu yüceldi ḳadri insānıñ

- (1) (Gel) gönül aḫvālını ḫalka ne ḫācetdir 'ayān etmek
O ḳāşır 'aḳla bildirmek anı bir bir beyān etmek

Elif [ü] hā u mīm kâfla söz açıp söyleme zîrâ
Yaraşmaz kı̄l kâl eyleyerek dârü'l-cinân etmek

Edip evkâtını zâyi' özün bilmezle dem urma
Tefekkür kı̄l bu bâbda çok olur sūd-ı zebân etmek

[275] Bugün bezm-i maḥabbetde baña farz oldu farz oldu
O sırrıñ pâyına yüzler sürüp başım revân etmek

(5) Olur kim 'ayna nâzirdir demezden (o) ne bilir Fennî
Ne ḥâcet aña yeksândır 'ayân etmek nihân etmek

106

fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün

(1) Gizlidir gitmez gönülden o ḥayālâtıñ seniñ
Ne demekdir bilmedim ammâ işâretiñ seniñ

Gâh göründüñ gâh pinhân olduñ ey Cibrîl-şıfat
Haniyâ o etdigiñ cevre mükâfâtıñ seniñ

Kim ki bilmez kenz-i ḥüsnüñ bilemez evşâfını
Remz ile işbât edipdir ḥatṭ-ı ḥâlâtıñ seniñ

Gör saña gamla ber-â-ber gönülümüñ eglencesin
Dilde verdim dâ'imâ olmuşdur inanıñ seniñ

(5) Evvel âḥir cezbi cerbe münḥaşırdır sözleriñ
Añlaşılmaz kı̄l u kâl ile maḳâlâtıñ seniñ

- (1) Yokdur güzelim toğrusu aqrānı Ḥalīlīñ
Aqrānına fā' iḳ hele ' irfānı Ḥalīlīñ
- Eşyā aña āyīne gibi münkeşif olmuş
' Ankā-şifat her hālde o seyrānı Ḥalīlīñ
- Ḥayret getirir ' aqla o ḥikmetle tonanmış
Ya' nī dolu fıstıḳ gibi dükkānı Ḥalīlīñ
- Öcü felegi sebḳat eder ṭālī' i rūşen
Sīm ü zer ile garḳ idi her yanı Ḥalīlīñ
- (5) Boş dönmedi bir sā' ili redd etmedi aşla
Dā' im fuḳarāya idi iḥsānı Ḥalīlīñ
- Ḳāyil degil ol şofrası bir şeb ola تنها
Üç beş bulunur her gice mihmānı Ḥalīlīñ
- O ḥalkı ḥasen sīreti hem şūret-i aḥsen
Ṭatlı sözü toplar idi insānı Ḥalīlīñ
- (8) Ḳāşır ḳalem evşāfını taḳrīr ede Fennī
Birincidir ol şöhret ile şānı Ḥalīlīñ

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

- (1) 'Aşka t̄alibseñ dilā gel gel Hüseynilerden ol
Olmasın sa' yîñ hebā gel gel Hüseynilerden ol
- Verme Deccāle özün gel fırça-i nāciden ol
Ol bezmle āşnā gel gel Hüseynilerden ol
- Gel görün bu perde-i vaḥdetden ey nūr-ı başar
Gör nedir 'ibret-nümā gel gel Hüseynilerden ol
- Mest-i ser-gerdān ƣalıpdır niceler bu 'arşada
Lā demez 'āƣıl buña gel gel Hüseynilerden ol
- [276] (5) Oƣu gel ḥüsnüñ kitābıñ gör 'ulüm-ı Aḥmedi
Tut bu nuḡkum ibtidā gel gel Hüseynilerden ol
- Kāf ile nūndan göründü Fenni fehm et noƣtasıñ
Olma bu bābdan cüdā gel gel Hüseynilerden ol

mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

- (1) Benim luḡf ıssı şüretim meded eyle mürüvvet ƣıl
Fedādır yoluna cānım meded eyle mürüvvet ƣıl
- Görüp oldum saña mā' il sen etdiñ 'aklımı zā' il
Amān olma buña mā' il meded eyle mürüvvet ƣıl
- Bu göñlüm zülfüne bende taḥammül ƣalmadı tende
Yeter artıƣ baña sen de meded eyle mürüvvet ƣıl

Ezelden yüregim yara baña kimden olur çäre
Efendim ben günahkâra meded eyle mürüvvet kı1

- (5) Bu meclisde melek-zāta kuluñ Fennî degil sâde
Elinle şun birer bâde meded eyle mürüvvet kı1

110

fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün

- (1) Kâtresin zann etme sen de yedi deryâ sensin ol
Sâlik olmuş fülk-i tende Hızır Mūsâ sensin ol

Cümle zerrât-ı cihân âyinedir 'ârîflere
Her şıfat bir isme mażhar etme ğavġâ sensin ol

Manıķısiñ 'aynıñ aç gel hurûf tende al sebaķ
Harf-i şavt ol sîretiñ şüretle ğüyâ sensin ol

Geldi fetħ etdi kelâmı dilde ol dildir süvâr
Dil dudaķ bir söz demez kendinden illâ sensin ol

- (5) Çârsü-yı kâbiliyetde hem şatılan hem şatan
Arasan bir kimse bulamazsıñ aşlâ sensin ol

Koy bu varlık 'âlemiñ lâ-hûta pervâzla gezer
Kâf-ı dilde şanma var bir ğayrı 'anķâ sensin ol

- (7) “Kün”²⁴⁷ dedi Hâķ sende eşyâ cem' olup buldu yekün
Fenni gel ten Mısrına Yūsuf Zelîhâ sensin ol

²⁴⁷ “Ol.” (Bakara , 2/117)

- (1) Cām-ı la' linden güzel tatlı şarāb ister gönül
Ya' nī ol Hızr-ı lebinden şāfi āb ister gönül
- Sāz söz olmazsa olmaz meclis-i ' işret tamām
Ortada çalsın çağırısñ bir rübāb ister gönül
- Şāfi kāfīdir yüzüñ oldu devā-yı küll-i dā'
Vechi var dersem o yüzden fetḥ-i bāb ister gönül
- O dağılmış küfr-i zülfüñdür beni yoldan kıoyan
Ders ederseñ kaşı kirpikden hiṭāb ister gönül
- (5) Kāmeti elfiñ beyāniñ şerḥ ederseñ mū-be-mū
Ṭoğrusu elde mufaşşal bir kitāb ister gönül
- Lām bādan nokṭa-i ' ilm-i ledünne yol bulam
Şāhım olsun sözlerimden neş'e-yāb ister gönül
- [277] Cān [u] dil ' ĩsī-şifat bulsun ḥayāt-ı cāvidān
N'olur etseñ ' aşıkāne bir şevāb ister gönül
- (8) İster iseñ vaḥdet olsun Fenni çıksın aradan
Mürtefi' olsun ikilik bir cevāb ister gönül

Ḥayr-ı āl-ı ' ilmını dedi niçün şāh-ı Necef
Bilmediñ kıadrını çün ḥırmeniñ isnāda degil

- (1) Ey āfet-i cān şevkıle mesrūr-ı be-kām ol
Gel maşdar-ı harfî oķu cīm olma da lām ol
- Cehd et seni māt etmesin ' aşrıñ fuzelāsı
El-hāşılı başdan ayağa cümle kelām ol
- Gözden oķu gel ' ilm-i ledün dersini iste
Ol hāl ile şöhret bulup' ālemde niyām ol
- Țut dāmeniñ elden ķoma ol tıfl-ı edībiñ
Ser-menzile irgür anı bu bābda ğulām ol
- (5) Çok söz dili bir sözle Țurur enfes-i āfāk
Yok sözde şebātıñ ne demek sözde müdām ol
- Taklīd ile seccāde-nişān olma oŗurma
Besdir saña mihrāb-ı haķīķatde imām ol
- Abdāl oluben nekbe-i ' aşķ iķre ķayıрма
Țur dā'irede merkez olup ehl-i ķıyām ol
- (8) Fennī yedi kırķ cillede tekmīl-i sülūk et
Nā-ķaşır ķoma menzilde merātibde tamām ol

- (1) Sevdigim ol ķār-yāri Muşţafādır sevdigim
Ĥayder-i kerrār ' Aliyyü'l- Murtażādır sevdigim

Ol Hasan ile Hüseyindir nūr-ı çeşmi ‘ aşıkān
Hem Hadīce Fāṭıma hayrū’n-nisādır sevdigim

[278] Oldu Zeynel ‘ Ābidīn ol maḥzeni esrār-ı Hāḳ
Genc-i dilde Bāḳır hem dürr-i ḥafādır sevdigim

Ca‘ ferīyem Ca‘ ferī şādıḳdır ‘ ilmiñ menba‘ ı
Hem-demim Kāzım ‘ Alī Mūsi’l-Rızādır sevdigim

(5) Hem Taḳī ü hem Naḳī hem ‘ Askerī dilde müdām
Zıkr ü fikrim Mehdi-i şāhib-livādır sevdigim

Ḳoyma elden Fenni ol ma‘ şüm-ı pākīn dāmeniñ
Sevdigim ol ehl biline iḳtidādır sevdigim

115

mefā‘ ilün/mefā‘ ilün/mefā‘ ilün/mefā‘ ilün

(1) O gülşende neşāṭ ile açılmış ḡonca-fem gördüm
Şunardı desti nāzıyla gice birlikde dem gördüm

Ḳadeḫ āyīnedār olmuş kızıl ruḫsārına ḳarşı
O ḥāletle dönerdi mest olup ol cām-ı Cem gördüm

Yüzüñ devrinde sālīkler okurlar sūre-i kenzi
Yedi ḳudretle taşvīr eylemiş ḳāşıñ ḳalem gördüm

O sevādın kesildi bu fenā gülzārına meylim
Cemāline nāzar şaldım anı bāḡ-ı İrem gördüm

(5) Bu nazmım ser-te-ser ʿibret-ḥā taṣvīridir ḥalkā²⁴⁸
Gören [...] bu ben söyler ne artık der ne kim gördüm

Olur olmaz eṭibbānīn ʿilācından ḥāzer eyle
O bī-hūde bedel verdikleriñ heb cümle semm gördüm

Murādımca bugün laʿl-i lebinden Fenni kām aldım
Muḥaḳḳaḳdır inanmazsıñ anı bende desem gördüm

116

fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilün

(1) Nūr iken aṣlñ yürü ceḥd et yerin nār olmasın
Menziliñ gülzār-ber-gülşen iken ḥār olmasın

Olmasın sāyeñ çekil gel gice sensiz yāre var
Şöyle maḥv et varlığıñ kim senden āṣār olmasın

[279] Söyleme söz ḳadrini bilmezle olma muḳterin
Açma ḥikmet ḳapısıñ nādāna iṣār olmasın

Gezmesin bir reng ile her rengin olsun ḳāʿili
Hem kim ister bizlere yār olsun aḡyār olmasın

(5) Fenni gel gel sāde dil olama renge mültefit
İster iseñ kimse sırrından ḥaberdār olmasın

²⁴⁸ Dizede bir hece eksiktir.

- (1) Şağın ey lebleri al etme şağın
 Sen elif kıadrini dāl etme şağın
- Sen iseñ t̄ālib-i vaşlında rızā
 Gözedip kı̄l ile kı̄āl etme şağın
- Gel hidāyet yoluna etme ğurūr
 Şağınıp ^ç aksini ħāl etme şağın
- Deme ādem āña kim s̄ireti d̄iv
 Uyma bed-ef^ç āle vebāl etme şağın²⁴⁹

- (5) Sözüümüz mağz-ı ħad̄işi nebevī
 Bilesiñ yañlış ħayāl etme şağın
- Varlığıñ cümle Ĥağa teslīm et
 Sen seni kendine māl etme şağın
- (7) Demesin Fenni kıalem ağızını t̄ut
 Açılıp nā-kese kı̄āl etme şağın

- (1) Her göz göremez seni yüzü bed-rāy ne bilsin
 Ol ħāre muķārrin gül-i ra^ç nāyı ne bilsin

²⁴⁹ Dizede bir hece fazladır.

Dāreyniñ özü seyyidisiñ ehl-i heftümīn
Bir gözle seni görmeye esrārı ne bilsin

Başdan ayağa gerçi kelām oldu vücūduñ
Harf añlamayan bezmde imlāyı ne bilsin

Tañrı diye fira‘ vna tapandan ne şorarsıñ
Mūsāya inanmaz yed-i beyzāyı ne bilsin

(5) Seyyāh ise sāhilde gezer o kara gözler
Mevc urmada dilde yedi deryāyı ne bilsin

Ola la‘ liñ lebiñ mest olan bildi bu sırrı
Nüş etmediñ ol bāde-i şahbāyı ne bilsin

Şacıñ iki yoldu yā niçün Aħmed-i muħtār
O ħayli metīn “*urvet ü vüşkā*”²⁵⁰ yı ne bilsin

Olmazsa iki nokta o bir nokta gözünde
Evvelde o bir gördüğü noktayı ne bilsin

(9) Fennu’llāha kul olan toğrusu şād bağrına taldı²⁵¹
Deryāyı bilir Fenni o dalğayı ne bilsin

119

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

[280] (1) Tūr-ı ‘aşqa aqđıñ ise sen şehā görmez misin
Kim kimiñ mecbūrı kimi mübtelā görmez misin

²⁵⁰ “Kopmayan sağlam bir kulp” (Bakara, 2/256)

²⁵¹ Dizede bir hece fazladır.

Ḳoy bu varlık cāmesiñ maḥv ola ānīn-i şelāş
Māhiden tā māha dek faẓl-ı Ḥudā görmez misin

Ṭa' n mı perkār-ı maḥabbet dönse cānān üstüne
Heft-çarḥ sen şem' e fānūs bī-riyā görmez misin

Cānı sensiñ biri gök buldu vücūduñla niẓām
Varlığıñ bu ' āleme verdi ziyā görmez misin

- (5) Fenni faẓlıñ şınadı ba' zı istivā ' arşa sebīl
Noḳtası kevneyn cāmi' rū-nümā görmez misin

120

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

- (1) Ḥamdü lillāh geldi şol düşkünlere imdād eden
Şol ḥarāb olmuş [.] güller mülkünü ābād eden

Bir nefesde sildi mir 'āt-ı gönülden şirketi
Ṭiğ-ı ḳahr ile urup nefsi edā (derk) berbād eden

Ḥar iken gör gülşen etdi bu vücūdum şöhreti
Nār-ı dūzaḥdan çekip şol cānları āzād eden

Çok ṭolandı bir şeb-i vaşlında gönüm burcuna
Nā-gehān günü mekānı yok iken icād eden

- (5) Rūḥ-ı ḳudsīdir dememden dem uran zāhid bu dem
Echel idi Meryeme şol sözleri isnād eden

Ger açıḳsa revzeniñ rüşen görürseñ gülşeni
Kimdir ol bülbül dilinden rüz şeb feryād eden

Kendine āyīne kıldı bozayı şeksiziñ²⁵²
Nefh-i rūh edip aña İrem deyüben ad eden

- (8) ‘ Ārif ol ‘ âlemde Fennî sırrını yoqla gönül
Münfik olmaz hâşılı senden seni irşâd eden

121

fâ‘ ilâtün/fâ‘ ilâtün/fâ‘ ilâtün/fâ‘ ilün

- [291] (1) Geldi ol mäh-ı muharrem ‘ âşıkân ağlar bugün
Karalar giyer zemîn ü âsmân ağlar bugün

‘ Iyş u ‘ işret mü’ mine gülmek harâm oldu harâm
Mülhâk-ı âl-i ‘ abâ durmaz hemân ağlar bugün

Zümre-i dâllin Hüseyini etdiler şusuz şehîd
Ağla mâtemdir Hüseyiniñ dostu kan ağlar bugün

Kerbelâyı yâd kııl gel kııl münâfıkdan hâzer
Öyle bir demdir bu dem kim tende cân ağlar bugün

- (5) La‘ neti yağmur gibi yağıdır Yezidiñ cânına
İçme şu mâtemdedir âb u revân ağlar bugün

Yeryüzünde teşne-i leb kanla ağıdı çeşmeler
Fenni gülmez bu zemîni bu zamân ağlar bugün

²⁵² Dizede bir hece eksiktir.

- (1) Gel ey servi semenāsā niçün sen derse gitmezsın
Oķutmaz mı ħ^vāceñ yoķsa niçün sen derse gitmezsın
- Cemāliñle Şeref bulsun gōñüller cümle Şen olsun
Seniñle medrese ıolsun niçün sen derse gitmezsın
- Gidenler dersini aldı seniñ dersin ħeri ħaldı
Gōñül baħr-i ħama ıaldı niçün sen derse gitmezsın
- Efendiñ ħāleti bilmez Őorar her ħün niçün gelmez
Sen olmazsañ cihān ħülmez niçün sen derse gitmezsın
- (5) Gōñül ħāli yaman oldu ħözüm yaşı revān oldu
Kesildiñ çoķ zamān oldu niçün sen derse gitmezsın
- Beni sen derde duŐ etdiñ firāķiñla ħoyup gitdiñ
Yetilmez menzile yetdiñ niçün sen derse gitmezsın
- (7) Muķaddem gōñlümüz ütdüñ ħara ıopraķda bir ıutdun
Bizi cezbi sen unutduñ niçün sen derse gitmezsın

- [292] (1) Varlıħım yoluna biñ cān ile ħurbān olsun
Sen hemān ħandeler ile lebiñ ħandān olsun

Görmesin gül yüzünü saña kulağdan ‘ aşık
Ermesin pâyına püs-ı bî-dāmān olsun²⁵³

Görün her yerde dü-Cibrîl şıfat şürete gel
Cilveni seyr eden āşüfte vü hayrān olsun

Halka rāzın diyemem gözde gönülde gizli
Gören āyīnede görsün yüzün ‘ irfān olsun

- (5) Fenni ister deheniñ sırrına olsun maḥrem
Ḥaṭṭ-ı ruḥsārīñ oḡunsun söze bürhān olsun

124

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

- (1) Şüfi şāf ol şīşe-i nāmūs kır da‘ vāyı ḳo
Yāre te ‘şir eylemez ney gibi nālān olmadan

Söz tıyar mı na‘ ra-i ḳallāş ile ṭolmuş kulaḳ
Bu beyānım añlaşılmaz mest-i hayrān olmadan

Şanma sen nefsin sivā ḥaṭṭı gönülde maḥv olur
İki dedin dā ‘imā sūzişle giryān olmadan

Gel beri gel halka-i pīr-i muḡāndan olma dūr
Maḳşad olur bu bisāt-ı kevne mihmān olmadan

- (5) Nār-ı düzaḥdan ne ḡam ‘ aşık kıramaz āteşi
Yaḳar elbet āteşe nisbetle sūzān olmadan

²⁵³ Dize eksiktir.

Destime alsam kalem söyler lisân-ı hâl ile
Ol ki bilmez nice çalsın tûbı çevgân olmadan

- (7) Söz kabûl et Fenni Ferhâd 'aşka ola dâğı del
Añlamaz kuşlar diliñ anlar Süleymân olmadan

125

fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün

- (1) Künc-i 'aşka mâlik olmaz kenz-i Qur'ân olmayan
Yol iletmez baħre şol derd ile giryân olmayan

- [293] Hâne-māniñ gör saña bir yād edip verdi yele
O ħarābāt ehlini añlar mı vîrân olmayan

Baħr-i vaħdet mevce gelmiş gösterir keşret yüzüñ
Āşnâ olmaz ġarîķ-i baħr [ü] 'ummân olmayan

Kiber ü abdāl-ı 'aşķ iseñ kalender-meşreb ol
Ķande bilsin o mücerred ħālîñ 'uryân olmayan

- (5) Cānda gizle şorma bilmez cām-ı mey lezzetini
Dest-i dil-berden içün bezminde sekrân olmayan

Ķaħr luġfundan ħabîr oldun mu ey şüret-perest
'İlletin derk eylemez ħikmete Loķmân olmayan

Bist ü heşt ü si vü dü bir ħarf ķā'im durur
Maķ' adı şıdķa erişmez ehl-i imân olmayan

- (8) Fenni ismiñ cāmi' -i esmādır ammā şüphesiz
Gözlemez 'ayn-ı müsemmā görmez 'irfān olmayan

- (1) Hağ saña verdi bu hüsni ki ' adālet edesin
Niçün ' aşıklar yine cevr-i siyāset edesin
- Göreyim kākülünü taşra ço festen tışarı
Devişen zülfüne Mecnūn kıyāfet edesin
- Zülf-i çengāline el şunsa eger etse kusūr
Zemm ile aña tebessümle mecāzāt edesin
- Yüz verip ğamze-i hūn-ğārına kan etme şağın
İltifāt et kerem-i luḡfunu ' ādet edesin
- (5) Cān verip la' l-i lebūñile anı kıl zinde
Ni' met-i vuşlata müştāk ise da' vet edesin
- Her seher-ğāneleriñ gün gibi işrāk eyle
Saña mecbūr olanı ğāhī ziyāret edesin
- Deymesin ğonca-i ruḡsārına hiç ğayrıñ eli
Ğülşen-i hüsniñü ' uşşāğa emānet edesin
- (8) Ger kulağ tutmaz iseñ sözlerime rüz-ı cezā
Deme aḡvālime gel Fennī şehādet edesin

- [294] (1) Gel rağşa gir ey tūḡi-zebān hū ile yā hū
Açılsın hemān ğonca-dehān hū ile yā hū

Yüz göstere ol kenz-i hafî yerdekinden²⁵⁴
Gör zâtı şîfâtında ‘ayân hû ile yâ hû

Güşe getir ol şayha-i Qur’ân buña nâţık
Yoğdur tehî her zerre nihân hû ile yâ hû

Dil-tîre demem hâşılı birbirine yetişdiñ²⁵⁵
Şol dâ’ire şeklinde cihân hû ile yâ hû

- (5) Fenni seni sen baħr-i hüviyyete fenâ kıl
Olsun bütün ol kavlı-i beyân hû ile yâ hû

128

fâ‘ ilâtün/fâ‘ ilâtün/fâ‘ ilâtün/fâ‘ ilün

- (1) Seyr-i gülşenden kesil destinde dal şimdengirü
Arı ol dökşüricek ver halka bâl şimdengirü

Şarf u naħv mantık me‘ânî oğduñ artık yeter
Gel oğı ‘ilm-i ledünden dersiñ al şimdengirü

Şüretâ katre göründüñ yedi deryâ ma‘nide
Baħriye bul hazîni deryâya şal şimdengirü

Baş çıkardı istivâdan toğdu şems-i ma‘rifet
Ân-ı dâ’im sâyesinde hoşca kal şimdengirü

- (5) Fenni yâ fazl-ı na‘îm çün şofrasıñ kılmış güşâd
Ver haber tabl-ı beşâret halka çâl şimdengirü

²⁵⁴ Dizede bir hece eksiktir.

²⁵⁵ Dizede bir hece fazladır.

- (1) Ravzlarıñ gerçi kıızıl lāle degildir güldür o
Görünür biñ levn ile şüretde ammā güldür o
- Yā niçün cevri-i şıfat etdiñ perişān kākülün
Kimi der ol mār-ı gīsū gibidir sünbüldür o
- Mevce gelse şol gönül bahrinde 'aşkıñ dalgası
Kaatre kaatre gerçi gözden çağlar ammā seldir o
- Çünkü girdiñ şehre sen delāl-i 'aşka şorsaña
Gitdi şāhib-müşteri hem kendi ver kim kıldur o
- (5) Hālet-i 'aşkı ne bilsin şorma zāhid der saña
Ki yaqar āteşdir 'uşşākı eser başında gāhī yeldir o
- [295] Būstān-ı maşķaviden bŷy alanlar bildiler
Gerçi Fennī söyler ammā añlaşılmaz dildir o

- (1) Zāhidā şüret gözetme ten degildir cāndır o
Çeşm-i pākiñ Hāķķa mir'āt eylemiş insāndır o
- Ders ederseñ Mantıķu't-Ṭayrı Süleymāndan oķu
Kim ki ol 'ilm-i ledünne yol bulur 'irfāndır o
- 'Ayn u zīden fī vü dāl olmuş elinde hücceti
Eşref-i ümmet degil mi hāmili Qur'āndır o

Keşret-i esmā gözetme dal o birlik baħrine
Kaťresin̄ deryāya şalmış öyle bir ‘ummāndır o

- (5) Țoymadın mı na‘ ra-i “yā-leyte”²⁵⁶“kaťmin ya‘ lemūn”²⁵⁷
Urdular cān ellerinde kıl degil sultāndır o

Fenni hem kim maķ‘ adı şıdķa erişdi menzile
Bu serā-yı pür-mihende bir gice mihmāndır o

131

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

- (1) Dilde Țaķat koymadiñ gitmez gönülden ārzū
Ĥasta düşdüm iltifāt et kıl nazār ey māh-rū

Āteş-i ‘aşķıñ vüçüdüm maħv maħz etmekdedir
Nār-ı kılzümdür derūnum te’şir etmez aña şu

Ĝāhī mescid gāhī mey-ĥāne olupdur menzirim
Gezdirirseñ derd ile sen ĥāne ĥāne sū-be-sū

Güft gūdūr urmasın zāhid “ene’l-Ĥaķ”²⁵⁸ na‘ rasin̄
Kim ki cāndan geçmez ol vāşıl degil dönsün girü

- (5) Gülşen-i ‘aşķ içre Fenni ķadri yoķdur bülbülün̄
O tekellümde ķalır gelse seniñle rū-be-rū

256 Keşke. (Nisa 4/73, Enam 6/27, Kehf 18/42, Meryem 19/23, Furkan 25/27, Kasas 28/79, Ahzab 33/66, Yasin 36/26, Zuhruf 43/38, Hakka 69/25, Hakka 69/27, Nebe 78/40, Fecr 89/24)

257 Bilen bir kavim için ayetleri ayrı ayrı açıklar. (Yunus 10/5)

²⁵⁸ “Ben Hakk’ım ve hakikatım.” (Tāhā, 20/14)

- (1) Ger marīz-i 'aşk iseñ Loqmānı sen sende ara
 ıl tekāpū derdine dermānı sen sende ara

ıl tazarru' gice gündüz oyma elden dāmeniñ
 ste her yüzde yürü iħsānı sen sende ara

Del o varlık ağını cehd et yürü Ferhādveř
 Bul özünde d rrile mercānı sen sende ara

Gāh gur ba nāzir ol gāhı gözet cān mařrııñ
 ođsuñ iste ol mihr-i tābānı sen sen de ara

- (5) Desti gerek Fenni olsun Hāzret-i fażl ola²⁵⁹
 D ş o baħre baħr-i bı-pāyānı sen sende ara

- (1) Süzme gözden ey gözü mestāne Allāh 'aşına
 Mā' ilim bama baña bı-gāne Allāh 'aşına

Her ne denl  artı ise oyulsun ğam degil
 Zıncır-i zülfünde bir dıvāne Allāh 'aşına

' Arz edip göster cemāliñ m btelāya günde bir
 şabr olunmaz āteři hicrāna Allāh 'aşına

²⁵⁹ Dizede bir hece eksiktir.

[296] Olmasın mı âteşi şevkıñle dil murğı kebāb
Şem^ç e-i ruhsārına pervāne Allāh^ç aşkına

(5) Ol raķīb-i bed-likāya verme hūsnūnden sebaķ
Añlamaz imānı yoķ Qur'āna Allāh^ç aşkına

Fenni şādık maħremiñ olmuş iken gözden nihān
Kimse bilmez mesken-i vīrāne Allāh^ç aşkına

134

mefā^ç ilün/mefā^ç ilün/mefā^ç ilün/mefā^ç ilün

(1) Mürüvvet kııl tehī dest sāde geldim yā Resūlullāh
O lutfuñ bāğına feryāda geldim yā Resūlullāh

Esīr-i nefis olup ıaldım ħalāşa bulmadım çāre
Anıñçün pāy-māl üftāde geldim yā Resūlullāh

Uyan bu uyķudan göñlüm açılsın dīde-i cānım
Seni taşdıķ edüben yāda geldim yā Resūlullāh

Resen kııl boynuma zülfüñ çıkar cīmi ṭabī^ç atdan
Beni kııl cümleden āzāde geldim yā Resūlullāh

(5) Bu^ç āciz Fenni bī-çāre ıapından eyler istimdād
Meded senden mürüvvet sāde geldim yā Resūlullāh

135

fā^ç ilātün/fā^ç ilātün/fā^ç ilātün/fā^ç ilün

(1) Gel düşürme göñ[i]lüm sevdāya Allāh^ç aşkına
Başıñ için şalma sen ferdāya Allāh^ç aşkına

260

Bu ne h̄alet gör saña nār oldu devrān başıma
Dönmüşüm beyt-i Ebī Derdāya Allāh ʿ aşkına

O raķīb-i bed-gevherile etdiñ ülfet yeter²⁶⁰
Öyle güldürme beni aʿ dāya Allāh ʿ aşkına

Āteş-i hicriñ beni āsūde kıymaz bir nefes
Merḫamet kıl bu dil-i şeydāya Allāh ʿ aşkına

- (5) Fenni sensiz olsa ger zinde degildir mürdedir
Söyle bu göñlümü kim aldaya Allāh ʿ aşkına

136

fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilātün/fāʿ ilün

- (1) Meh-cebānim pertev-i ḫüsnüñ ziyādır dīdeye
Ben desem müdrük seniñle bī-riyādır dīdeye

Her seḫer ḫüsnüñ kitābından okunsa bir varaķ
Sen bilirsiiñ kim ne denlü tūḫiyādır dīdeye

Ġam degil ʿ uşşāķ için ʿ aşkıñ yolunda giydigim
Şüretā peşmīnedir atlās kabādır dīdeye

Sen putuñ taşvīrini kimler düzünmüş böyle kim
Āşikāre kıldı kenziñ rü-nümādır dīdeye

- (5) ʿ Aķl fikrim zāyiʿ etdiñ eylediñ göñlüm esīr
Fenni dersiiñ ğayra nāzır aḫzādır dīdeye²⁶¹

²⁶⁰ Dizede bir hece eksiktir.

²⁶¹ Dizede bir hece eksiktir.

- (1) Gel ey ğaflet mübtelā olma zinde
Gel iste derdine bir çāre sende
- Digil faẓlıñıla yā Rabb nazār kıł
Muḥammed ' aşkına ben derd-mende
- Dili şādık gerek o şıdk içinde
Ne devlet buldu gör Veys-i Yemende
- Eger hicrān elinde zār olursan
Anıñ Ya' kūbı ol beytü'l-ḥazanda
- [297] (5) Göñül āyinesiñ cehd eyle şāf et
Görünsün ṭal' atı dīdārı anda
- Ḳayırma vuşlata ermekse ḳaşdıñ
Fedā olsun yoluna cān u tende
- O ' arīfler celāl ile cemāliñ
Görürler seyr edip gül de diken de
- Aña āyāt olupdur cümle eşyā
Anı tevḥīd eder çayır çemende
- Bilirsıñ ol saña senden yaḳıñdır
Ṭolaşma şarkı ğarbı iste sen de
- (10) Vücūduñ nüşhasıñ bir noḳta kılmış
Beyāniñ iste gör levḫ-i bedende

Hudādan ger olursa Fenni tevfiķ
Başiretle olam nāzir bu bende

138

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

(1) Ey gönül gül-bāde bī-^ç aşķıle sekrān ol yüri
Kır tabī^ç at bendleriñ ^ç ālemde insān ol yüri

Dām-ı Dārādan şakın ārā ise şayd olmağıl
Cīfe-i dünyadan el çek pāk dāmān ol yüri

Mālı māl olmaz sivāya meyl edip ıalma ğama
Bir misāfir-ĥānedir bu sen de miĥmān ol yüri

İlticā et dā'imā benlikden āzād olmağı
Ser-keş olma ıalma cān kaydında kurbān ol yüri

(5) Hākim-i mutlak odur ĥiç koyma varlıķdan eşer
Zir ü bālādan elin çek Fenni ^ç irfān ol yüri

139

mef' ülü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ülün

(1) Kalem ol ĥarfīne taĥrīr eyledi geldi
Şatır eyledi nüzül eyledi ma^ç nā bile geldi

Muĥribiñ edicek zülfünü ol servi şanevber
Ĥaşır oldu şatır cümle eşyā dile geldi

Ādem ise pervāneniñ olmuşdu ĥarişi
Āĥir aña gör kim ne ^ç afviyyet çile geldi

263

Bād üzre süvār idi o ‘ unşur(un)da Süleymān
Gördü felegiñ dişiñ [.] āb u kīle geldi

- (5) Nūḥ ile ber-ā-ber idi tūfānı şu nice
Fenni çekilip tekne şonuñda mīle geldi

140

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

- (1) Ey göñül bu ‘ aşka dū-çār olmayan bilmez bizi
‘ Aşq elinden derd ile yār olmayan bilmez bizi

Ḥızr elinden cāmı ‘ aşkı nūş eden gelsin bize
Meclisinde mest ü hüşyār olmayan bilmez bizi

“Men ‘aref”²⁶²le “mā-rāmeyle”²⁶³ remzi çün oldu ‘ ayān
Şüphesiz ‘ irfān ile yār olmayan bilmez bizi

Bağ celālī perdesinden Ḥağ cemālīñ seyr kııl
Bu şeb-i yeldāda bī-dār olmayan bilmez bizi

- (5) Fenni çün zülmet hiçābıñ ref‘ kııldıñ aradan
Bu hevā-yı hūda tayyār olmayan bilmez bizi

141

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

- [298] (1) Mübtelem ey dil Ḥudādan ber-hüdār etsin seni
Ḥāndānı ehl biline ḥāksār etsin seni

²⁶² “Kendini bilen Rabbini bilir.” (Hadis-i Şerif)

²⁶³ “(Ey Muhammed), attığın zaman sen atmadın.” (Enfāl, 17/4)

Ḥatt-ı ḥüsnüñden okunsun ebced-i ‘āşıklarıñ
Yaraşır ol çeşm-i a‘ dāya ğubār etsin seni

“*Mūtū kable en-temūtū*”²⁶⁴ sırrına maḥzar edip
Senden alsın senligiñ ḥalkā nişār etsin seni

Tāze cān versin deminden bāġbān ey gül saña
Bu melāḥat gülşeninde gül-‘ izār etsin seni

- (5) Seniñ a‘ dā ḥoş bu dil āyinesiñ etsin şikest
Fenni her yüzde görünsün şad-hezār etsin seni

142

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

- (1) Āteş-i hicriñle bu baġrım kebāb etdiñ ‘ Alī
Çeşmimi düzdüñ kadeḥ yaşıñ şarāb etdiñ ‘ Alī

İftirākıñ nārına yandı vücūdum ser-te-ser
Koymadıñ nām u nişānım sen ḥarāb etdiñ ‘ Alī

Dīde-i terden ḥayālīñ gitmedi gitmez idi
El erişmez kāmetiñ seyli ḥarāb etdiñ ‘ Alī

Dost yolunda kimdir ol cāniñ dirīġ eyler velī
Sen cemāline celālinden niķāb etdiñ ‘ Alī

- (5) ‘ Arşa gerse sāye şalmış cezbī feyziñ maḥzarı
Merkez-i çarḥa vücūduñ sen türāb etdiñ ‘ Alī

²⁶⁴ “Ölmeden önce ölünüz.” (Hadis-i Şerif)

- (1) Kābil-i bārān-ı feyż oldunsa şahrālar gibi
 Baħr-i ħikmet mevc urur gönlünde deryālar gibi
- Münfik olmaz noĸta-i vaħdet özündür söz seniñ
 Ĥaṭṭ-ı ħüsnüñ saña bürhān oldu inşālar gibi
- Sensiñ ol kenzü'l-me' ānī zübde-i ' arş u semā
 Saña beste kā'ināt eczā vü a' zālar gibi
- Sāde kıl levḥ-i derūnuñ toĸa nūr-ı ma' rifet
 Ṭurma gönlüñ içi put tolmuş kilisālar gibi

- (5) Nāzır ol her kande baĸsan Ĥaĸ cemāliñ seyr kıl
 Sen seni bir sen ile ĸaşr etme tersālar gibi
- Fazl-ı feyżāniñ nesiminiñ naşibiñ yok ise
 Bil ki ĸaldıñ Fenni Mecnün yolda şeydālar gibi

- (1) Eş-şalāḥ ey ' aşıĸān ' aşkıñ açık mey-ḥānesi
 Ġam ĸomaz āzād eder ' aşkıñ tolu peymānesi
- Oĸudu pīr-i muĸān ol dārına dārü'l-felāḥ
 Geldi şaf şaf toldu ol ĸam leşkeri kāşānesi

Şayd deñilmez reng būdan sāde dil-āvāreler
Bend-i zencir olmaz ol ʿ aşkıñ çürük²⁶⁵ dīvānesi

Kim ki gördü dil-berin mīm-i feminden iltifāt
Ağlār ise gamla maʿ mūr gönlünüñ her hānesi

(5) Bu harīb-i dehre baķmaz zillet-i devlet bilen
Yār ile hoş gülşen olmuş anlara vīrānesi

Fehm olunmaz öyle Fennī gizli bir gencīnesin
Ten kafes yaʿ nī şadefdir sözlerin dürdānesi

145

feʿ ilātün/feʿ ilātün/ feʿ ilātün /feʿ ilün

[299] (1) Nā-gehān bezmime ol ğonca-i gül-fem geldi
Ħamdü lillāh dil-i mecrūhuma merhem geldi

Ħıldı beni ʿ acizi bī-çare seni hem-dem
Kaʿ be-i vuşlata erem leb-i zemzem geldi

Bir nefesde yeñiden mürde-i çeşmim ihyā
Eyledi gūya o dem ʿ İsi-i Meryem geldi

Ħaşılı ben diyem aĦvāl-i derūnum cānā
Gönlümüz ıalgalanır kaıtre iken yemm geldi

(5) Geldi Fennī söze bu tarz ile şüret verdi
Gerçi āĦir görünür cümleden aıdam geldi

²⁶⁵ Çüzük şeklinde yazılmıştır.

- (1) Bir görür bir işidir bir olur ızmārı²⁶⁶
Müttaķīdir o kim olmuş ikilikden 'ārī

Her kime şalsa nazār o şeh-i hūbān-ı cihān
Şem' -i ḥaseni gider kaçır-ı gönülden nārī

'Āşık-ı ehl-i diliñ kavline fi' li şāhid
Ya' ni toğru dil olur ḥalkıle toğru kārī

Gül қоқар ağzı tekellümde dehān[1] açsa
Ola mı faşḥ-ı umūr eyleyeniñ efkārī

- (5) Ğam degil sīm u zerim yoğ ise elde Fennī
İşte nağdi süḥanım şarḥ ile ğarba cārī

- (1) Kūyı yā Rabb gözedip edesin 'azm-i seferi
Yol gerek yolcu iseñ yolda gerekdir yol eri

Līk Mūsā-şıfat ol Ḥıızrımı iste 'aşrıñ
Var mı tenhā yolunu urmasın ol deyü perī

İsteme şimdü ḥırқа tāc ile olmaz dörd beş
Sen ol 'abdāl-ı beşhūr saña külāhı teri

²⁶⁶ Dizede bir hece eksiktir.

Menzile yetmek ise maqşadıñ elden o seni
Derc edip eyle fedā yār yoluna cān u seri

- (5) Fenni gel pīr-i muğāndan seni sen dūr etme
İhtiyār eyleme o meygdeden ğayrı yeri

148

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

‘Ayn olurdu uyumaq mīm gözet açsan da eger
Maḥv olurdu aradan o seni benlik eṣeri

149

mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

- (1) Vücūdum noqtasıñ feth et İlähī
O sırra maṭla' olam kemā-hiye

Ṭabī' at zulmetinde aldım işte
Eger luṭfundan etmezseñ penāhı

Yüzüm ara günāhım oq elem boṣ
Ne ḥāşıldır edersen dün gün āhı

Celālinden cemāline şan' atdım
Gene düşkünleriñ sensiñ penāhı

- (5) Meded ıl baña tevfiķiñ refiķ et
Delil ola baña göstere rāhı

- [300] Ğarībem yüz sürüp urdum apında
Çü seniñ pādişāhlar pādişāhı

Ne nüktedir eger nokta olursa
O fazlıñ dādına çeşmim siyāhı

(8) Özüne vāşıl olsan Fenni yeder
Çonuldu başına devlet külāhı

KITA

Gel gönül gel gezdim ravz-ı cenneti
Görmedim Muḥammed ʿ Aliden ğayrı
Biri kamer biri günün güneşi
Görmedim Muḥammed ʿ Aliden ğayrı

İbtidā emr oldu çekildi cedvel
Taşra eylemişse isteme menzil
Oldu bu söz şāhım cümleden evvel
Görmedim Muḥammed ʿ Aliden ğayrı

Çırklar yediler beşler ile üçler
Kim pişirip koyardı kimler yediler
Fāşilerden gizli sırdır dediler
Görmedim Muḥammed ʿ Aliden ğayrı

Muḥammed ʿ Alidir cümleye serdār
Kurʿān buña nāṭık eyleme inkār
İkisi birindir toĝrusu diyār
Görmedim Muḥammed ʿ Aliden ğayrı

Fenni der ṭabībler bilmedi derdim
Gice gündüz ḥalka ben buna derdim
Dört kitābı destimde oğudum derdim
Görmedim Muḥammed ʿ Aliden ğayrı

TEMMET DĪVĀN-I FENNĪ

- [301] Ey gevher-i zāt u dürr-i yektā
Perkār-ı vüçüda noқта-i bā
Sertāb-қadem kelām-ı Hақsıñ
Hüsünüñden oқundu sırr-ı esmā
Hаттıñ otuz iki hem-çü nuтқuñ
Yine saña cemī' eşyā²⁶⁷
Her kim seni gördü Hızr gördü
Ey zāt u şıfāt Hақ Te' ālī
Genc-i ezele tılsım çalınsıñ
Hem kāşif sırr-ı ğayb-ı Mevlā
Mir 'āt-ı gönülde iste Hақkı
Cān ' aynla gel et temāşā²⁶⁸
Varlığı senden etdi işbāt²⁶⁹
Fazlını yüzünde kıldı peydā
Hallaқ-ı vüçüduñ fennu'llāh
Aқlām döğüne lem-yezel şāh

La' liñden içen bugün mey-i nāb
Erdi çü Hız[1]r hayāta ol şābb
Müştāқ cemāliñ olmuş eflāk
Ser-geştıme çü āf-tāb ü mehtāb
Hüsünüñ güneşi tulū' edelden
Kıpladı cihānı nürdan tāb
Ey muşhaf-ı hayāt u āyet-i nūr
Hаттıñdan oқundu nice biñ bāb
Kıldım yüzünü hақıķi kıble
Ey ' ayn lām u қаşı mihrāb²⁷⁰
Vechiñde sükker hатта oldu cinān²⁷¹

²⁶⁷ Dize eksiktir.

²⁶⁸ Dize eksiktir.

²⁶⁹ Dizede bir hece eksiktir.

²⁷⁰ Dize eksiktir.

Firdevse girer yoluñ aña bāb
Hulq etdi cemī' kā'inātı
Hem 'arş taħmīr etdi bir āb²⁷²
Hallāq-ı vücūduñ fennu'llāh
Aqlām dögüne lem-yezel şāh

Ey hūsn-i ḥak şifātıñ zāt²⁷³
Feyziñden erişdi şemse zerrāt
Naqqāş-ı ezel be-dest-i kudret
Naqş etdi yüzüñe seb' āyāt
Dīdār-ı Hudā-yı manzar ile
Aç 'aynını aña sensiñ mir'āt
Kıl kıble cemāl-i fi Ḥaqqı²⁷⁴
Döndür yüzüñü zellāt u ğarāt
Gel geri dil (ü) cān sefinesine
Bulmaq dileseñ çü Nūḥ-ı necāt
Şaṭranç-ı ruḥunda oyna cānı
Ferzini kaçırma ola şeh-māt
Esrār-ı rumūz-ı küntü kenzi
Kur'an yüzüñde etdi işbāt²⁷⁵
Hallāq-ı vücūduñ fennu'llāh
Aqlām dögüne lem-yezel şāh

Ey ḥāl-i ḥaṭıñ ḥaḳıki mi' rāc
Tā'if olan anı etdi ol ḥācc
Fehm eylemeyen sevād-ı hūsnüñ

Vechi olısar siyāh çün ²⁷⁶

²⁷¹ Dizede bir hece fazladır.

²⁷² Dize eksiktir.

²⁷³ Dize eksiktir.

²⁷⁴ Dize bir hece eksiktir.

²⁷⁵ Dizede bir hece eksiktir.

²⁷⁶ Kelimenin karşılığı bulunamamıştır; rāc diye bir kelime sözlüklerde olmasına karşın anlam olarak uygun görülmemiştir.

Sen oynadığın ruḥ-ı at şaṭranc
Ba‘ zı ne bilir cihānda leclāc
Sen ‘ İsi [vü] Ḥaḳ zuhūr edelden
Zühhādın aşıldı boynuna ḥāc
Ḳapında gedā-yı ‘ aşḳ olanlar
Şāh oldu n’eder n’eder serīri
İz‘ āc keşf oldu sende maḥzen-i ḡayb²⁷⁷
Müflisi yorma cihānda ey ac
Kendi için etdi beyt-i ma‘ mūr
İnsānı [.] ḥaṭlarında hüccāc
Ḥallāḳ-ı vücūduñ fennu’llāh
Aḳlām dögüne lem-yezel şāh

[302] Tā-la‘ l-i lebiñden içmişem rāḥ
Keşf oldu baña rumūz-ı ervāḥ
Tuṭ zülfünü kim şırāt-ı Ḥaḳdır
Kolur ḳamu müşkil işe fettāḥ
Firdevs cemāl ü ḥūr-i ḥaṭtın
Ey bih zenaḥ ü ḡaddār tüffāf
Küfrüñe seniñ kim etdi iḳrār
Erbāb-ı din oldu buldu iflāḥ
Fehm eyle ‘ amā kim yüzü ḳarāsın²⁷⁸
Ḥaḳḳ eyledi ḥācetini incāḥ
Ey cevher-i zāt-ı dürr-i ma‘ nā
De keşti-i ‘ aşḳa baḥr ü mellāḥ
Sen cām-ı Cem cihān-nümāsın²⁷⁹
Sırrı ḳamu sende ḳıldı izāḥ
Ḥallāḳ-ı vücūduñ fennu’llāh
Aḳlām dögüne lem-yezel şāh

²⁷⁷ Dizede vezin tutmamaktadır.

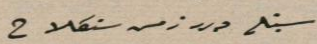
²⁷⁸ Dizede bir hece fazladır.

²⁷⁹ Dizede bir hece eksiktir.

Ey hūr haṭıñ vüçüd aña kâḥ
La‘ liñdeki selsebîle gel baḥ
Erişdi bahār u devr-i gülzār
Şuñ sâķi şarāb sāğar-ı rāḥ
Yeter düşicek bıraķma dāne
Sünbülü verir zemen-i seng-lāḥ²⁸⁰ (?)
‘ Arş üzre dıraḥt-ı müntehāsıñ
Destāniñ aña dü-çār deh-şāḥ
Seniñ çü semā’ ve’l-esmā’ zāt
Şāhid saña heft [ü] penc sirāc
Kıl ādeme secde olma şeytān
Budur edeb olma anda küstāḥ
Olmazsa mağārib uş meşāriķ
Buyurdu çün arz-ı Allāh ferāḥ
Ḥallāķ-ı vüçüduñ fennu’llāh
Aķlām dögüne lem-yezel şāh

Ey müjde hezār güne ma‘ būd
Seniñ dü-günden baña maķşūd²⁸¹
Hem kim seni gördü kıble etdi
Baş egdi sücūda çü melek-zūd
Kıpında güneş gibi sürüñ yüz
Eflāke erişdi oldu mes‘ üd
Ey bülbül-i gülşen-i ḥaķıķat
De sırr-ı zenbūr-ı ‘ aşķı Dāvud
Āteşlere şaldı ‘ aşķı ḥüsnüñ
‘ Āşıķları çü pesend çün ‘ avd
İdrāk edeli ezān-ı şubḥı
Bildiñ mi nedir maķām Muḥammed
Her kande ki baķdım ise gördüm

280

Dize, okunmasına rağmen anlamlandırılmamıştır.

281

Dize de bir hece eksiktir.

Buldum bu cemî' şebde mevcūd²⁸²
Ḥallāk-ı vüçüduñ fennu'llāh
Aqlām dögüne lem-yezel şāh

Ey ḥattıñ ruḥuñ kitāb-ı meşūr
Keşf oldu yüzünde raḳḳ-ı menşūr
Açıldı gözü münevver oldu
Ḥüsünüñde çü gördüm āyet-i nūr
' Ārīflere vechiñ oldu mi' rāc
Sünbüllerin anda leyl ü mecbūr
' Aynım görelî ruḥuñda zülfüñ
Çekdi beni dāre hem-çü Mañşūr
Kim geçdi bu gün şırāḫı zülfüñ
Firdevse erişdi oldu mağfūr
Ḳıl secde çü āteş olma güm-rāh
Vechidir anıñ çü beyt-i ma' mūr
Ref' et niḳābı çehresinden²⁸³
Gün gibi cihānda oldu meşhūr
Ḥallāk-ı vüçüduñ fennu'llāh
Aqlām dögüne lem-yezel şāh

[303] Ey ḳāf sırında zülf-i şeh-bāz
Firdevse çü ḫāvus etdi pervāz
La' linden açıldı kenz-i Yezdān
Bildî şu kim oldu sırı hem-rāz
' Aşḳ ehline söyler rāz-ı ' aşḳı
Cāhil ne bilir rumūz-ı i' cāz
Dergāhına her kim oldu çāker
Menzile erişdi buldu i' zāz
Birdir degil iki mülk içinde
Kānde Ḥudāniñ olmaz enbāz²⁸⁴

²⁸² Dizede bir hece eksiktir.

²⁸³ Dizede bir hece eksiktir.

Maḥmūd olısar cemī‘ ḥāli
Şol kim qapısında oldu āyāz
Eşyā qamū fāş eder bu rāzı
Olmuş ne var ğavāt u dem-sāz²⁸⁵
Ḥallāq-ı vücūduñ fennu’llāh
Aqlām dögüne lem-yezel şāh

‘ Āşığıñ meyiñ şundu baña (bir) taş
Dil āyīnesiñ kılmadı pās²⁸⁶
‘ Ārīfler erişdi vaşl-ı Ḥaqqā
Zühhād bu ma‘ nīden çeker yas
Ey ḥarem-i ḥüsn içinde zülfüñ
Sünbüller velikin qaşlarıñ rāş
Şerḥ e[d]ince vasfiñ olsa ‘ ālem
Eşcār qalem zemīn kırtās
Ḥaqq gözlüye rüşen oldu²⁸⁷
Ermez güne yum dīde-i nās²⁸⁸
Yazdı oqudu kitāb-ı ḥüsnüñ
Şunlar ki Ḥudādan oldu ekyās
Ġayr o [...] semā-yı kılmışdır
Bildi şu ki vardır anda eḥsās
Ḥallāq-ı vücūduñ fennu’llāh
Aqlām dögüne lem-yezel şāh

Naqşında bulundu vech-i naqqāş
Esrār-ı "enel- "²⁸⁹ oldu uş fāş
Keşf etdi baña bir mevz-i ğaybi
Dört kirpik zülf ü hem iki qaş

²⁸⁴ Dizede bir hece eksiktir.

²⁸⁵ Dizede bir hece eksiktir.

²⁸⁶ Dizede bir hece eksiktir.

²⁸⁷ Dizede iki hece eksiktir.

²⁸⁸ Dizede bir hece eksiktir.

²⁸⁹ “Ben Hakk’ım ve hakikatim.” (Tâhâ, 20/14)

La' l añma lebi kıatında yāriñ
Zīrā lebi cān u la' ldir taş²⁹⁰
Hüsünüñden ederse zāhid a' rāz
Ėayb etme kaçır gün erse ĥuffāş
Hağdan ezeli sırdan ayırdı
Kim oldu bu gün ġamiñla yoldan
Hey hey ne sa' ādete erişdi
Ėāk kıadehiñe şaldı kim yaş²⁹¹
Birdir ki bende olmuşam kim²⁹²
Olmaz şāh-ı ' ālem anda ferāġiñ²⁹³
Ėallāk-ı vüçüduñ fennu'llāh
Ađlām döğüne lem-yezel şāh

Vechiñde açıldı sırr-ı iĥlāşı²⁹⁴
Gel ođu kıalbiñ ile İĥlāşı
Kıudret kıalemiyle yazdı Yezdān
Kıavs-i kıaşñ üzre ĥaşü'l-ĥaş
Ol ođu ki ġamzeñ atdı cāna
Babın bırağırdı görse Vaqqāşı²⁹⁵
Ey cevher-i ādem iste koldur
Eşyā deñizinde gevher ĥāşı
Bulmadı la' l ' ilm-i irfan²⁹⁶
Kim olmadı baĥr-i zāt[a] ġavvāş
' Aşķ[ı]la semā vü mihr ü māhı
Cünbüşe bırağdı kııldı raqqāşı²⁹⁷
Gencileri çü mahzen ĥaķīde
Gün gibi cemāliñ etdi ĥāşı (ĥāşı)

²⁹⁰ Dizede bir hece eksiktir.

²⁹¹ Dizede bir hece eksiktir.

²⁹² Dizede bir hece eksiktir.

²⁹³ Dizede vezin tutmamaktadır.

²⁹⁴ Dizede bir hece fazladır.

²⁹⁵ Dizede bir hece fazladır.

²⁹⁶ Dize eksiktir.

²⁹⁷ Dizede bir hece fazladır.

Ḥallāk-ı vüçüduñ fennu'llāh
Aqlām döğüne lem-yezel şāh

[304] Gel şüret-i Ḥaḳdan etme a' rāz
Yezdānla kıılma çü deyü a' rāz
Zulmete kıılaydı cümle ' ālem
Ger olmasa hādī fi-kıyāş²⁹⁸
Yedi ḥaṭıñ oldu yedi muşḥaf
Kim buldu raḥ[i]m māder-i imḥāz
Ḥaḳdan oḳudum cemāliñ üzre
Otuz iki ḥaṭṭ siyāh u ebyaz
Bir kere tekellüm etse la' liñ
Şıḥḥat bulaydı cümle-i emrāz
Pervāne-i ' aşkıñ olmadı kim
Ḥallāk-ı vüçüduñ fennu'llāh
Aqlām döğüne lem-yezel şāh

Sırr-ı ezel oldu Ḥaḳdan inbāt
Keşf oldu yüzünde cümle eşrāt
Elfāz yüzünde noḳta Allāh
Ḳudret ḳalemiyle yazdı ḥaṭṭāt
Fī-ehline var kemāle sa' y et
Nādānla cünübdür etme aḥlāt
Ḳudret el ile (bir) ḳabā biçipdir
Bālāña ki dikmez anı ḥayyāt
Ḳaṭ' et ki re's ü dökmege ḳan²⁹⁹
Almış eline müşrik ṭıḡ u mişrāt³⁰⁰
Sāḳī lebin[i] şanalı cāmı
Ġam kendi buldu cān-ı meşāt³⁰¹

²⁹⁸ Dizede bir hece eksiktir.

²⁹⁹ Dizede bir hece eksiktir.

³⁰⁰ Dizede bir hece fazladır.

³⁰¹ Dizede bir hece eksiktir.

Çekdi kerem ü 'ināyetinden
Birine felek zemīn ü simāt
Ḥallāk-ı vüçüduñ fennu'llāh
Aqlām dögüne lem-yezel şāh

Ey kıt' a ḥaṭ ü rubā' ī (vü) mıṣrā'
Ebyātıñ oқundu oldu ifşā'
Te'vīl-i kelām ü āyet-i 'aşq
Keşf oldu yüzünde sırr-ı envā'
Çü la' liñ ḥayāt-ı mürde-dildir
Kıl şerbet olma ḥayra metā'³⁰²
'İsī-i lebin olaldan izhār
Dermāna erişdi cüme evcā'
Gel 'ārīf-i sırr-ı lems bezl ola
Ḥaḫdan diler[i]señ aḫra metā'
Ḥaḫdan Ḥaḫa oldu rāh-ı tevhīd
Her sırrıña Aḫmed oldu evzā'
Kendini beyān ü tasrih eyler
'Ālemde tekim kılıpdır ibdā'
Ḥallāk-ı vüçüduñ fennu'llāh
Aqlām dögüne lem-yezel şāh

Tā gördü lebiñi gonca-i bāğ
Açdı dehen cevz-i rīş-i ayağ
Ṭavḫ urdu benefşe gerdenine
Zülfüñ dili ḥāl-i lāline dāğ
Keşf oldu çün istivā-yı çerāğ
Açıldı yüzünde sekiz ucmāğ
Murğ-ı dile dönemege ḥālīñ
Yā dām-ı belāmı zülf-i duzağ
Gülzār-ı cemālīñ açma ey māh

³⁰² Dizede bir hece eksiktir.

Tā şalmaya birin anda her zāğ
Hâk demedi mi kim (ki) gördü vechiñ
Olsun yüzü esved gözü ağ³⁰³
Gösterdi şıfât-ı zât sırrıñ
Ez-âteş [.] bâ-od âb u toprağ
Hâllâk-ı vücūduñ fennu'llâh
Aqlâm dögüne lem-yezel şâh

[305] Ey gevher-i baħr-i 'aşka taraf
De dürr-i bey[i]tim dürc ü aşdâf
Sensiñ ezeli şarâb-ı hayvân
La' lünden erişdi Hâkka eltâf
Otuz iki nuṭk Hâkka erdiñ³⁰⁴
Bildiñ [mi] nedir rumûz ey af
Dem urşa haḳîkat ehli Hâkdan
Hâkdır kamu nuṭk olmadı lâi³⁰⁵
İmâni olur Hâkdan itmâm
Fehm etmedi şol ki sırr-ı inşâf
Seyf-i ezel oldu nuṭk-ı âdem
Kolmuş aña her düğün ğılâf³⁰⁶
*"Lev-lâk le-mâ-ħalaḳtü'l-eflâk"*³⁰⁷
Keşf etdi bu remzi ezher kâf³⁰⁸
Hâllâk-ı vücūduñ fennu'llâh
Aqlâm dögüne lem-yezel şâh

Ey mazhar-ı nūr-ı zât-ı muṭlaḳ
Âyât-ı kitâb-ı sırr-ı muğlaḳ
Feyziñden erişdi rûħa sermed

³⁰³ Dizede bir hece eksiktir.

³⁰⁴ Dizede bir hece eksiktir.

³⁰⁵ Dizede bir hece eksiktir.

³⁰⁶ Dizede bir hece eksiktir.

³⁰⁷ "Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım." (Hâdis-i Şerif)

³⁰⁸ Dizede bir hece eksiktir.

Emvāt-ı cemī‘ şīr-i muḥakḳak
‘Aşkıñda şu ḥükmle oldu Manşūr
Zülfüñ anı dārıdır mu‘allaḳ
Aç ‘aynıñı nāzır ol cihāna
Kim kıldı tecellī günüñe Ḥaḳ
Ādemden oḳudu “‘*alleme’l-esmā*”³⁰⁹
Dīdār-ı Ḥudādan oldu maḥrūr
Zāhid-i kib[i]r anuñçün erzaḳ
Sırr-ı ezel ebed küll misiñ
Ḳudret ḳalemiyle yazdı bir raḳḳ
Ḥallāḳ-ı vüçüdü fi-Allāh³¹⁰
Ḥallāḳ-ı vüçüduñ fennu’llāh
Aḳlām dögüne lem-yezel şāh

Ey Ka‘be cemāl ü çehre-i pāk
Sācid saña mihr ü māh eflāk
Erişdi na‘īm-i cāvidāne
Aşılmağıçün ser [ü] dil ü cān
‘Āşıḳlara zülfüñ oldu ḥīzān
Şaḳḳül-ḳamerī-(i) rumūzı añlar
Rāz-ı deheniñ kim etdi idrāk
Buldu çü mesīḥ āb-ı ḥayvān³¹¹
Zīr-i ḳademiñde oldu kim ḥāk
Ḳıldı şu kimi vechinesin çāk
Sen kendini bildiñse bildiñ
Kimdir dü-cihānda şāh-ı emlāk
‘Aynım göremedi ğayrın Allāh
Ġabrā vü semā-yı çüst celāk
Ḥallāḳ-ı vüçüduñ fennu’llāh
Aḳlām dögüne lem-yezel şāh

³⁰⁹ “İsimleri öğretti.” (Bakara, 2/31-32)

³¹⁰ Dizede bir hece eksiktir.

³¹¹ Dizede bir hece eksiktir.

Men bende-i ‘ aşk ü hüsne sen şāh
Oldun mu derūn-ı dilden āgāh
Hübān-ı cihan esīriñ olmuş
Kim gördü nazīriñ Allāh Allāh
Çıktı belā-yı “*kūn fekān*”³¹² dan
‘ Aşkıña belī diyen bed-ḥ^vāh³¹³
Hüsnüñü görüp eden kes a‘ rāz
Dīv oldu kim etdi Haḫdan eger āh³¹⁴
Şol kim saña demedi ḫaḫīḫat
Şeyṭān la‘ indir oldu güm-rāh
Her cānibe şaldı sāye-bāmiñ
‘ Arş üstünde ḫurdu ḫayr her gāh³¹⁵
Ḫallāḫ-ı vücūduñ fennu’llāh
Aḫlām döğüne lem-yezel şāh

[306] Ey ḡamze ḫiddetiñ ḫācibiñ bay
De yüzde ḫaṭiñ on iki bed-rey
Ey ḫāl u ḫaṭiñ berāt-ı şāhı
Gīsū-yı müselsel anda tuḡrāyı³¹⁶
Otuz iki oldu ḫaṭṭa ḫüsnüñ
İnanmaz iseñ bir bir şay³¹⁷
Bir ḫ^vān-ı kerem düşdü luṭfuñ
Koldu ḡanī cümle mücsediñ pāy
Ṭarḫ etdi niḫāb-ı zülfü yüzden
Envār ile ḡarḫ oldu her cāy
Her kişi naşībiñ ey Mişālī
Aldı saña oldu fi Ḫaḫ-pāy
Āvāz-ı bülend ile eder fāş

³¹²“Ol, hemen oldu.” (Bakara 2/17; Âl-i İmrân 3/47, 59; Enâm 6/73; Nahl 16/40; Meryem 19/35; Yâsin 36/82; Mûmin 40/68)

³¹³ Dizede bir hece eksiktir.

³¹⁴ Dizede bir hece fazladır.

³¹⁵ Vezinde sıkıntı bulunmaktadır.

³¹⁶ Dizede bir hece fazladır.

³¹⁷ Dize eksiktir.

Şüretā vü nefr ü ħubuñ zü-nāy³¹⁸
Ĥallāq-ı vüçüduñ fennu'llāh
Aqlām döğüne lem-yezel şāh

ELİFNÂME

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/fe' ilün

Elif Allāh için isterseñ eger toğru beyān
Be bile kâ'im olup noğta ile oldu revān

Te tekellümde iki noğta ile yār oldu
Şe şenā ile kim üç noğta ile oldu ' ayān

Ce cemāliñ göricek dīdeli cānım cānā
Ĥa ĥayāliñle gönül kaşr[1] toľupdur cānān

Ĥı ĥaķaretle nazār eyleme ĥalkā hergiz
Dal dil-āverlik edip eyle bu ĥüsnde iĥsān

Ze zülāli lebiñ ķandine talib iseñ eger
Ra Rızā gözle yürü ' ālemi ĥoş kıl seyrān

Ze zevāle toľanır bir gün olur cān teniñ
Sin seniñ seyyidin ol gönlüne olsun miĥmān

Şın şehādet getirip eylediñ ise iķrār
Şad şafā eyle seniñ zātına ermez noķşān

Żad ziyā verdi cihān mülkünü pertev etdi
Tı tahāret bulaniñ pāyına ' ālem yeksān

³¹⁸ Dizede vezin tutmamaktadır.

Zı zuhūr etse şaķın k̄aşıır-ı idrāk olma
‘Ayn ‘aynıñ gözedirseñ olur ‘aynında nihān

Ğayn ğālib olam derseñ eger sen saña alma³¹⁹
Fe fedā eyle yürü vārını ola şādān

āf anā‘ at gözedip gözlerini to et
Kef kifāyet mi degil oldu kefilıñ Sūbhān

Lām lāle gibi an aqlar iseñ leyl ü nehār
Mīm Muammed omaz ol ümmetiñ eyler andān

Nūn nota götürür cümle eşyāyı tamām
Vāv velāyet apısında bütün ‘ālem ayrān

He hidāyet bulup adınsa gözüñ ‘aş olsun
Ye yanılmaz bilen ol yār ile dā’im her ān

Lām elifden aber al Fenni derler sırrıñ tahıķ³²⁰
Evveli āħiri bir notadır [.] kevn [ü] mekān

TARİHLER

I

[307] fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

Mala‘ -i şems olmuş iken ālī‘ i buldu kūsūf
Hāniyā ol üsn-i şüret hānī ol zībā nihād

Bāın u zāhir müzeyyen ‘ilm ile bīnā idi
Etmış idi h^vān-ı fazlından kerem bābıñ gūşād

³¹⁹ Vezinde sıkıntı bulunmaktadır.

³²⁰ Vezinde sıkıntı bulunmaktadır.

Sem‘ -i cāna irca‘ 1 emri erince nā-gehān
Döndü ‘ uqbāya yüzüñ Şeyh Meḥmed ol şāhib reşād

Mātem oldu ‘ arşa çıkdı āh [u] feryādiñ onu
Çağrışıp vāveyletā vāh firqatā ḥalk-ı ‘ ibād

Fenni ger etdi çifledi tāriḥiñ öldüm dedi
Cennet olsun menzili rūḥ-ı revānı ola şād

II

Fennī Efendiniñ maḥdümü ‘ Ali Cezbī Efendiniñ vefātına söylenen tāriḥ:
fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

Yandı firqat āteşine düşen vallāh ‘ Ali³²¹
Nār-ı hicretle gözüm ḳan ağlasın her gāh ‘ Ali

On yedi yaşında dürdü defter-i ‘ ömrüñ felek
Oldu me‘men melce‘niñ gerçi beḳā (yā) Allāh ‘ Ali

Cāmı dersiñ terk edip ḳıldıñ vücūduñ müfredāt
İrca‘ ī emri erince gūşına nāgāh ‘ Ali

Tāriḥiñ gün gibi rūşendir cemī‘ i kā‘ināt
Çākeri āl-i ‘ abā etsin seni Allāh ‘ Ali (1285)

³²¹ Dizede bir hece eksiktir.

III

‘Osmān Begiñ kerīmesiniñ tārīhi:

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün

Te‘ āli Allāh ne rıf atdır bu bir gencīne-i hikmet³²²
Kudūmiyla şeref baħş eyledi ednā u a‘ lāya

Yüzünden mihr-i enver meh-cebīniñle münevverdir
Ziyā şaldı ‘aceb mi kevkeb-i tab‘ -ı Süreyyāya

[308] Cemāl-i bāğ Firdevse muķābildir haķıķatde
Nice reşk etmesin güller görüp zülf-i semen-sāye

O mücmel bir şadef ammā nice dürdāne ger gizli
Degil maħfi özünden maṭla‘ oldunsa ma‘ nāya³²³

Görünmüşdü begim māhı muħarrem çün hilālāsā
O şeb hem Faṭıma Zehra ķademler başdı dünyāya

O dem kim duḫteri pākīze-gevher añadan toğdu
Cihānda çok yaşı āvāzı toldu çarḫ-ı mīnāya

Muħammed Allāh vücūd buldu açıldı gevheri maķsūd³²⁴
Anı Haķ baħr-ı fażiletten getirdi şaħn-ı şaħrāya³²⁵

O tıflıñ Fenni gevherle dedim mevlūduna tārīḫ
Zihī devlet ķoma dilden neşker ile Mevlāya³²⁶ (1297)

³²² Dizede bir hece fazladır.

³²³ Dizede bir hece eksiktir.

³²⁴ Dizede bir hece fazladır.

³²⁵ Dizede bir hece fazladır.

³²⁶ Dizede bir hece eksiktir.

IV

Dürbîn Begiñ maḥdūmunuñ tārīḫi mevlūdı:

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

Ne her devlet ne devletdir begim ol kevkeb-i dürri

Ṭulū' etdi ṭonandı Zühre yıldız çarḫ-ı mīnāyı

‘Uṭārid Müşterī ile cāvīd ḫul ḫapısında³²⁷

O ṭıfl ‘İsī nefes geldikde añdırdı Mesīḫāyı

Nihān feyzindedir eşyā vücdı maḥz-ı ḫikmetdir

Ḫamer ṭal' at cebīniñle münevver idi dünyāyı

Ser-ā-pā āyetü'l-kürsī ḫamā' il nüḫadır el-ḫaḫ

Berāt-ı ḫüsnuñe fazlıñla ḫudret çekdi ṭuḫrāyı

Melekden eşref ol dürdānedir ṣehr-i ḫaḫīḫatde

Elif ḫaddiñ gören yāde getirmez oldu ṭübāyı

Ṭavāf et Ka'ben[i] hem merde ṣafā ḫıl ḫac ekberdir

Cemāliñ 'arz edip tebsīre geldi 'abd-ı uzmāyı

[309] Dilerseñ Fenni mevcūdı düşüpdür tārīḫiñ ḫāmil

Muḫaffifler ḫasen-i necmī laḫab urdular imlāyı³²⁸

İlāhī anı maḫfūz et ḫo müfredine terkīb et

Açılsın dal budak versin o fetḫ etsin her arayı (1295)

³²⁷ Dizede bir hece eksiktir.

³²⁸ Dizede bir hece fazladır.

V

Vechiniñ maḥdūmı Necmīniñ tārīḥ-i mevlūdı:

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

Geldi bir tıfl-ı melek-sīmā yine dünyāya kim
Tāb-ı ḥüsnünden alır ḥürşid-i 'ālem feyz-ḥ^vāh

Şehr-i şavmıñ gicesi on dört idi gösterdi yüz
Cüz'-i Cāmī-nüşhası vechidir isterse güvāh

Ṭālī' iñ rüşen kılıp tevfiḫını yār eylesin
Yaşasın biñlerce ol 'ömrün-füzün etsin ele

Ṭāḫ-çerāḫa yazdı tārīḫiñ yed ile bir melek
Verdi Necmī ṭal' atıñ dünyāya revnaḫ hem-çü māh

Şem' -i ḥüsnü dil-güşādır cān bağlar toḡrusu
Fenni ger çeşm-i başiretle aña kılsın nagāh (1205)

VI

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

Ḥācetdir demek Fenni bizi ḡurbet ḡurbet etdi³²⁹
Benim ahvālime nāṭıḫ tamām tārīḥ ḡarībem ben (1204)

³²⁹ Dizede bir hece eksiktir.

MUAMMA

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

Deñilse imdi altı beş dört üç üç iki bir on iki³³⁰

Her ki bunu fehm ederse oldurur gāyet zeki

İlm-i hāletden eger şorarsa saña bir kişi

Bu mu'ammada bulunur bir ile otuz iki

Bu ma'nide murādı nāzmiñ cānı peder³³¹

Otuz üç farzı başarı remz ile taqrir eder

Altı deyü bildirir imān şafā beyti saña

Aç gözün daği kulağın çevir benden baña

Sen tanıklık edesiñ Tañrıya vü emlākine

Yum ya'nı Resül-ı enbiyā vü pākine³³²

Hayr u şerr olduğuna ma'zür Halāk-ı kerim

Hem kitābına getir imān ey kalb-i selim³³³

Penc ile eyler işāret şart-ı İslāma daği

Ver zekātı hacc ile hem-māl ile sen ey aħī

Qabl şalātı şavmı tut vaqtinde ihmāl eyleme

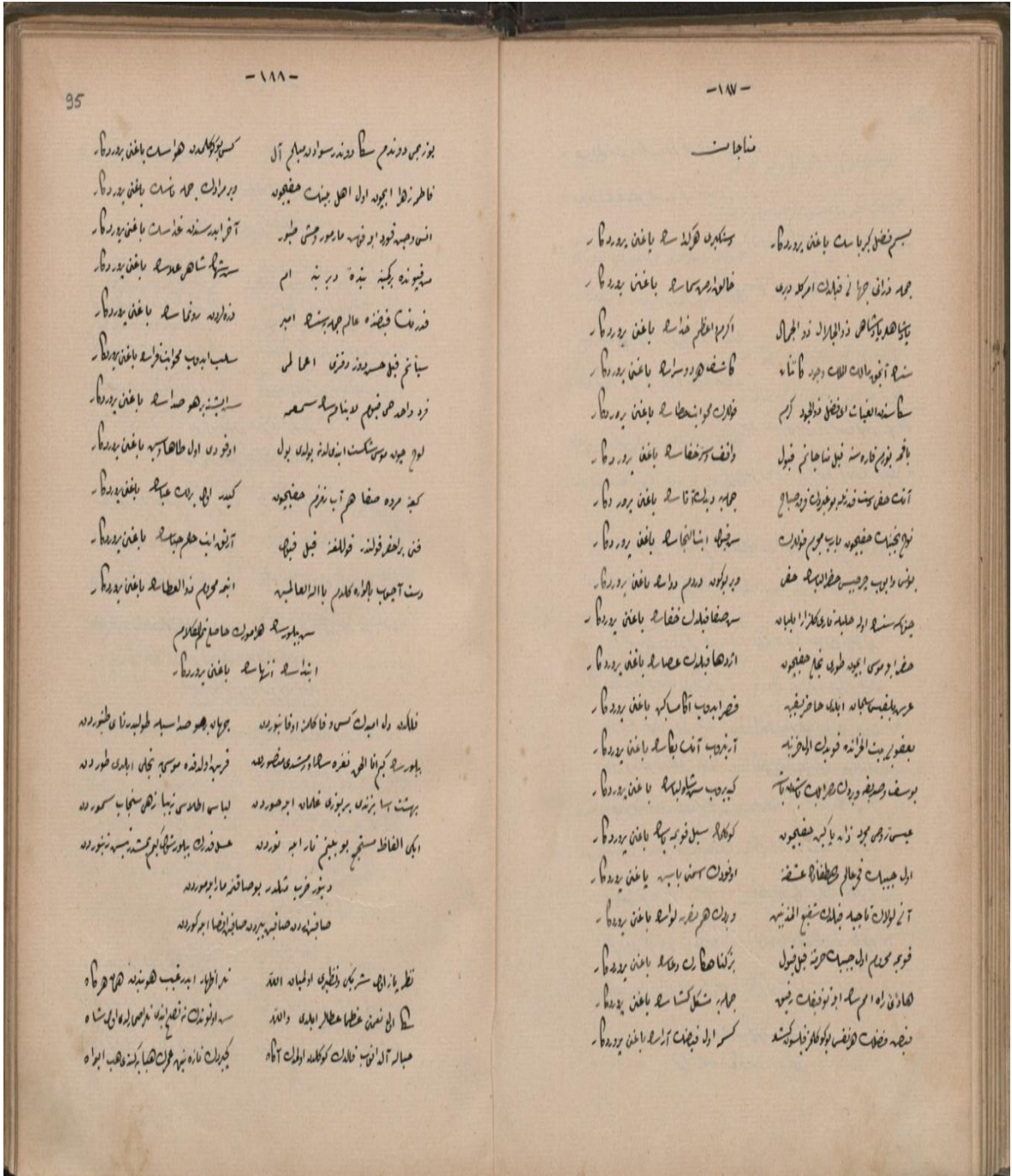
³³⁰ Vezinde sıkıntı bulunmaktadır.

³³¹ Dize eksiktir.

³³² Dize eksiktir.

³³³ Dizede bir hece eksiktir.

YAZMA NÜSHA ÖRNEKLERİ

سناجاست

سرمه خنجر با سناجاست باغنی برودگا - سناجاست کونکده باغنی برودگا -
 محمد زانی حجازی خلیفت اولو بود - خاندان سناجاست باغنی برودگا -
 پناهادیکتاخی دولتالان دولالان - اگر چه سناجاست باغنی برودگا -
 سناجاست خلیفان اولو بودگا - کاشف دوسرله باغنی برودگا -
 سناجاست خلیفان اولو بودگا - خلیفان سناجاست باغنی برودگا -
 باغنی برودگا - باغنی برودگا -
 آنت خلیفان سناجاست خلیفان اولو بودگا - محمد دولت سناجاست باغنی برودگا -
 نوز خلیفان سناجاست خلیفان اولو بودگا - سناجاست باغنی برودگا -
 نوز خلیفان سناجاست خلیفان اولو بودگا - در کونکده باغنی برودگا -
 سناجاست خلیفان اولو بودگا - سناجاست خلیفان اولو بودگا -
 ازدها خلیفان سناجاست باغنی برودگا -
 خلیفان سناجاست باغنی برودگا -
 آنت خلیفان سناجاست باغنی برودگا -
 کونکده سناجاست باغنی برودگا -
 اولو سناجاست باغنی برودگا -
 دولت سناجاست باغنی برودگا -
 سناجاست باغنی برودگا -
 سناجاست باغنی برودگا -
 سناجاست باغنی برودگا -
 سناجاست باغنی برودگا -

نوز می دوزیم سناجاست کونکده سناجاست باغنی برودگا - کونکده سناجاست باغنی برودگا -
 ناهار زلف اولو بودگا - بر برکت همه نیت باغنی برودگا -
 انص و حبه نوز بر خوسه مایور خوش طبع - آخر ایدرسنه خلیفان سناجاست باغنی برودگا -
 سفینوز کونکده در بنه ام - سناجاست شاه عدله باغنی برودگا -
 قدر نیت خلیفان سناجاست باغنی برودگا - قدر نیت سناجاست باغنی برودگا -
 سناجاست خلیفان سناجاست باغنی برودگا - سناجاست خلیفان سناجاست باغنی برودگا -
 نوز دوزیم سناجاست باغنی برودگا - سناجاست خلیفان سناجاست باغنی برودگا -
 نوز خلیفان سناجاست باغنی برودگا - نوز خلیفان سناجاست باغنی برودگا -
 کونکده سناجاست باغنی برودگا - کونکده سناجاست باغنی برودگا -
 نوز خلیفان سناجاست باغنی برودگا - نوز خلیفان سناجاست باغنی برودگا -
 نوز خلیفان سناجاست باغنی برودگا - نوز خلیفان سناجاست باغنی برودگا -

سناجاست خلیفان سناجاست باغنی برودگا - سناجاست خلیفان سناجاست باغنی برودگا -

نخله ده امیرت کس و فاکان اولو بودگا - بر جان هو حسنه طوبی نای طوبی نای -
 پاور سناجاست کونکده نوز سناجاست باغنی برودگا - فریه اولو بودگا نوز سناجاست باغنی برودگا -
 برکت سناجاست کونکده نوز سناجاست باغنی برودگا - سناجاست کونکده نوز سناجاست باغنی برودگا -
 ایک الفاظ سناجاست کونکده نوز سناجاست باغنی برودگا - سناجاست کونکده نوز سناجاست باغنی برودگا -

سناجاست خلیفان سناجاست باغنی برودگا - سناجاست خلیفان سناجاست باغنی برودگا -

نظر زلف سناجاست کونکده نوز سناجاست باغنی برودگا - نوز سناجاست کونکده نوز سناجاست باغنی برودگا -
 سناجاست کونکده نوز سناجاست باغنی برودگا - سناجاست کونکده نوز سناجاست باغنی برودگا -
 سناجاست کونکده نوز سناجاست باغنی برودگا - سناجاست کونکده نوز سناجاست باغنی برودگا -

کرچه فرود به نام کتاب المشرقه
لبت جاننا اصبهونه ای آفریده
مست عشق با غمشه بنام سبزه
بنده با هم بر خاله ای هم چنانچه
چونما زنده او دلدارت نشکن ایام
لذت از جمله ایامه سفاکانه

فی رضا و دل و دره چنانکه نفس جانان

نفس اولاد نفاص ایست نشکن سینه

م جیبم کشف از این حال مغل در بط
کجایم در از این که چنانچه برسد
آدم صبر ناز با نام خیر بنوی ای
ای ماری کشته دگر بر کله
بردی کل آفرید تجر هاشم پروانه دده
بصله کیم کوشید دوسه ای بیله
باید جانه بخش ای مینا بلفله

نغمه با حال خط صورت خطایم

سوز در این است اجابت بپوشیده

صانه دولت در این با در سینه
نزل خنده ایسر ناله ایسر
سنگ کسورک المشرق اول مغفوس
سوز دولت کاشن هب خاله
برش فرقه کیم بود صا در دانه
کرم در لبت زاری نام ایسر
خند سبب آسای سینه ایسر

بزرگوار و کله نوبه فرای ککلات

جواد کاهنوز اشعار کاسر

شبه بیرونه سبک نبال اول سقا
کریوسه درت ای دیال اول سقا
سورسکا بر طاقن دانه ساقه قبل
سینه سیرایت اوره کیم نوز اول سقا
کفت کوره نافع المشرقه جیفیت بر پلا
حال طای کیم اهل حاله حاج اول سقا
کورد لیکت کیم بنر بر طولانه دهره
دست دراز اول سقا
موت بر کوه مصلی نایسرت
نق بر سوز دهمه آفریده کمال اول سقا

فنی بر ما شوشه کوفتونه آسا
دوشه صحرایه حیفانه ده لیلای لیلای
تا یلبه طایله خیال ایضا آفرینت
نظر نه کوبه جمعی کوبا روبا
نکت فخره کلاب دینی نکر سفت
دوره سه صوره نیکه شنا صفا
طاسر کله بر طاسر حقیقت جوی
مهر اده دله دلم نوز اول سقا
چهره فیکر کوره لکسه هلاله دین
ایسر سنا ایسر کماله دینا

فنی کله خندت ایسر جودت بزانه

خبر تم خیری بر فرسین ابر کوبا

ایلا با ایسا فی اده کاسان اول
نظر صال نظر اول سقا
نزه ای دوجوم کیم کیم
غیبت کل بوزانی اول سقا
کای نظیره سیرت فیا بوضعت ایسر
نقیده سر کور کور اول سقا
هواد آفره ایسر نانه عورت
ریشا حقیقت کیم کیم
لای دینی سوز صلت ایسر
نقیر اول سقا
صدایه دانه کیم نمان اول سقا
کولت اول سقا
اولت نظیره ایسر اول سقا
سزا ایام اول سقا

کورد بفتش نشانه فنی آفریده اول سقا

صدایه کورد کیم آفریده اول سقا

سین فوره دله حیا کولت ایسر
دلش کور وایسر سقا
ایرک ایسر ای اول کیکله دوی
جانه کولکله سقا
بغی کورده سرچش دهره ایسر
کورد سقا
حاصه سیردن دهره سیرت کورده
کشف ای سقا
ناب بویب عین فانی غیبت ایسر
شمن نق ای سقا
اول صافیه آیکل سوز کورده
سینه صفایه اول سقا

کریم در بر شایسته عتقاد ناز ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
تا در کون اوستخ با ابدیت
بفرم آنکه در کون ابدیت
آنکه در کون ابدیت
کون ابدیت در کون ابدیت

فمن در کون ابدیت
عقاد با ابدیت
آنکه در کون ابدیت
کون ابدیت در کون ابدیت

عتقاد با ابدیت
عقاد با ابدیت
عقاد با ابدیت
عقاد با ابدیت

عتقاد با ابدیت
عقاد با ابدیت
عقاد با ابدیت
عقاد با ابدیت

عتقاد با ابدیت
عقاد با ابدیت
عقاد با ابدیت
عقاد با ابدیت

بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت

بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت

بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت

بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت

بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت

بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت
بفرم تا با طهارت عتقاد با ابدیت

بتر حفر بر سلسه قیای ز بارم
فوسن دلت زهر ایله آناه حاله سویم
بادله با یه بوین خاطر بر ادرم
سلطنته فوالغ فخرم ابرو ایلم
خانم عوج حقیقه کونده جا

خاکای دیرل حیرت حیرت سوسرد
کچی کونده شفقلم دایم کوسرد
مطهر ای طالب تحفیه بله کوسرد
کشف حاله و مقاماتم حضور کوسرد
دوقیه نزال مراب بیوه حاله جا

صد اوزرس اولم کونده کونک حینه
ناله بو نکات سیریه آچ کونین ایینه
سامت ازلت پول کونده بافره حانا آردینه
عاجوز نایم دوشرسیم حیرت قینه
کوشین حاله مرئی کفینه جا

حیرت حیرت بیله ابراقه کونولت ایسه
آساز نونه نطقه نجه کونسته نه بیله
ششونه کونین کونین ادره حیره
دالغ بولغ شوق ایلم حیرت حیره
سوزغانه اچره بره کونک جا ندر جا

حاصل بو باده حوضه اوزرس زبانه
داصل و صفت دکنه کیمیا به جانده ایانه
صورتوب بدوه نکلده اینه کونین
نقد جان ابر سماع و صل آدم رابطانه
شمعه بر دانه سری بر اشنا ندر جا

الحدیس کله دوزنه سده نفی ز بیله
عوز لغامه نبدین ارفسن اوله سبه
برکنه اوله نبدل نکل سا دیار کنه
الذبح ظاهره اما و دیکم ایلم ندر
بوصلا صیبت اولنه ریگانه جا

خمیس غیب

خسب دکام غفلت اوجک کونولت
طلب ایی دروغنی ابره لاله نزلت
کچ بو اوله برده منده سستی غری ندره
حویله جملات حیلانده سوزت
یا سخن صد زبیرت بله صیبت کونولت

کر بو نونه آجرت ارفقت صحت سر برنی
فتح حقه لانه آینه قیلت در سخی
جان اچیه کیزر سوز دیر بیله هر دنی
کله نعلیم ایلم ذاتی سخی
حویله حیرت حیرت حیرت ادری اولت

کیزر بکنه ادر کله آراهه در باده ایز
سیط کاطر اولور سه سکلدیز بر دیز
بر پرنده جمده عالم بزه سوز سزه بز
ذانت جنبه ادره صفای سبزه سزه
یس بوزک حیرت حیرت حیرت حیرت

اوده یانه بوز لغات بوز لغات لونه
کرسن سبیل ابریک بونه صرت حاله جانده
بیا دما فذرت هیا به نرسه حرکت امانده
حقد در سنده کورینانه کاسنده آباخه هانه
حیرت حیرت حیرت حیرت حیرت حیرت

فنی بونده اونه بوز دیر موم آرزو سا
هر کسردی نجانده در امانده رضا
در لغتده صونانه آینه بولور بوز لغا
ظاهره باطله حقله همه دالنه غیبیا
دیه هر کس نرسه به قاسم دیرک نوزت

خمیس شام

بوز دی اوجمین لغتی در دانه صحن
بزده لانه فونوی قیلده یشت در صحن
سیط کاطر اوزر ابره ادره صحن
نار دوزخده صایته بل اینه نادر صحن
جنت سوزرت کلاب بیوه نادر صحن

کیزر کانه دهرات نوسنیه ها
سروش کله آدرتس فخر جاننا صنیا
کشف اوردی بوسان مالک المرحوم کیمیا
شبه کس بیله کلا معرفت کیم داما
ایله اهل بیت ابره نادر صحن

خان ناله احو حاله لولولور حیرت ابر
جان اچیه کیزر سوز دیر نانا بید

ÖZEL ADLAR DİZİNİ

-A-

Âdem	II/9
Aden	G.58/3, G.100/5
Ahmed [Hz. Muhammed]	I/31, Mus. 8/IV, G.108/5, G.118/7
Alî Cezbî Efendi	T. II/1, T. II/2, T. II/3, T. II/4
Alî	I/29, Mus. 8/I, Mus. 8/II, Mus. 8/III, Mus. 8/IV, Mus. 8/V, Mus. 8/VI, Mus. 9/1, Mus. 9/2, Mus. 9/3, Mus.9/4, Mus. 9/5, Mus. 18/2, G. 40/1, G. 40/5, G.114/1, G.114/4, G. 142/1, G. 142/2, G. 142/3, G. 142/4, G. 142/5, K.
Allâh	Mus.1/II/1, G. 17/7, Mus. 4/I, Mus. 4/II, Mus. 4/III, Mus. 4/IV, Mus. 4/V, Mus. 4/VI, G.33/4, G.40/1, G.133/1, G.133/2, G.133/3, G.133/4, G.133/5, G.133/6
Amr	I/27
Askerî	G.114/5
Âyâz	Mus. 1/IX/3
Âzer	G.85/1
Azrâ	G.71/9
	-B-
Bâkır	G.114/3
Belkıs	IV/12, G.10/3
Bilâl	G.54/1
Buhara	G.88/5

-C/Ç-

Caferi	G.114/4
Cebrail	G.32/4, G.60/4, G.106/2, G.123/3
Cehennem	G.94/3
Cem	Mus. 26/7, Mus. 27/2, Mus. 28/6, Mus. 43/2, Mus. 49/3, G. 29/2, G.48/1, G.48/5, G.62/3, G.76/1, G.115/2
Cennet	T.1/5, Mus.1/III/1, Mus.20/2, Mus. 40/1, Mus. 40/5, Mus.46/2, Mus. 48/2, G.5/1, G.8/5, G.39/2, G.62/1, G.90/1
Çin	G.69/4

-D-

Dârâ	G. 79/1, G.138/2
Deccâl	G.108/2

-E-

Ebî Derdâ	G.135/2
Edhem	Mus. 3/IV, Mus. 3/IV, G. 41/3

-F-

Fatıma	IV/22, G.114/2
Ferhad	Mus. 3/V, Mus. 43/4, G.124/7, G.132/3

-H-

Hâfiz	G. 54/2, G.93/1, G. 93/2, G.93/3, G.93/4, G.93/5
Hakk	G.49/3, G.85/2, G.86/2, G.89/4, G.101/2, G.101/4, G.110/7, G.117/6, G.126/1, G.130/1, G.140/4, G.145/5

Halil	IV/10, G.51/3, G.71/5, G.103/6, G.107/1, G.107/2, G.107/3, G.107/4, G.107/5, G.107/6, G.107/7, G.107/8
Hallâk	G.32/5
Hasan	G. 114/2
Hatice	G.114/2
Havvâ	II/9
Hayder	G. 78/5, G.114/1, Mus. 35/4, Mus.41/10
Hızr	IV/9, IV/11, Mus. 11/I, Mus. 45/3, G.12/6, G.43/6, G.58/3, G.104/7, G.111/1, G.140/2, G.147/2
Hû	Mus 1/IV/4, G.10/6, G.51/4, G.24/5, G.46/2
Huda	G. 16/2, Mus. 1/III/1, G. 31/6, IV/3, Mus. 1/VII/3, G.40/3, G.47/2, G.66/3, G.137/11, G.141/1
Hüseyin	G. 120/3, G.114/2, G.121/3
Hüseyinîler	G.108/1, G.108/2, G.108/3, G.108/4, G.108/5, G.108/6
	-İ/î-
İsfahan	G. 47/6
İyâd	Mus. 8/V
İlyâs	IV/9, Mus. 45/3
İncîl	G.60/5
İrem	G.115/4, G.120/7
İsa	IV/15, G.33/1, G.51/5, G.90/4, G.111/7, G.145/3

-K-

Kabe G.63/2, IV/29, Mus. 1/IX/2, G.17/2, G.19/3,
G.20/4, G.25/2, G.54/1, G.90/5, G.97/1,
G.102/5, G.104/5, G.145/2

Kârun G. 32/3

Kâzım G.114/4

Kerbela G. 78/2, G.121/4

Kur'an II/3, G. 3/1, G.11/2, G.17/5, Mus. 8/V,
G.36/4, G.43/3, G.44/3, G.54/1, G.66/1,
G.90/2, G.92/3, G.93/4, G.93/5, G.125/1,
G.127/3, G.130/3, G.133/5, G.60/5

-L-

Leyla Mus. 3/III, G. 7/1, G. 100/1

Lokman G.125/6, G.132/1

-M-

Mahmûd Mus. 1/IX/3

Mansûr Mus. 1/I/2, Mus. 3/V, Mus.15/5, Mus. 23/6,
G.59/1, G.81/4, G.82/2

Mecnûn Mus. 3/III, Mus. 7/II, Mus. 13/I, Mus. 13/II,
Mus. 1/VII/2, G. 7/1, G.50/6, G.55/3, G.64/3,
G.71/2, G.95/2, G.126/2, G.143/6

Merve IV/29

Meryem G.71/27, G.120/5

Mevlâ G.91/4, G.149/1

Muhammed I/29, G.31/6, G.33/5, G.40/1, G.137/2

Musa II/5, IV/11, IV/28, Mus. 1/I/2, Mus. 1/I/3, G.
30/2, G.73/3, G.84/3, G.90/4, G.118/4,
G.147/2

Mustafa [Hz. Muhammed]	IV/16
	-N-
Nakî	G.114/5
Nevres	G. 54/2
Nûh	IV/4, IV/8, G.139/5
	-P/R-
Perverdgâr	Mus. 2/V, IV
Rabb	Mus. 9/I, Mus. 9/II, Mus. 9/IV, Mus. 9/V, IV/8, G.71/15, G.137/2, G.147/1
Resulu'llâh	G.134/1, G.134/2, G.134/3, G.134/4, G.134/5
	-S/Ş-
Safâ	IV/29
Sebâ	G.10/3
Selman	G. 78/5
Semer kand	G.88/5
Sübhân	G.50/3, G.71/6, G.104/1, G.71/7
Süleyman	IV/12, Mus. 8/VI, G.10/3, G.46/5, G.90/4, G.130/2, G.139/2
Şeytan	G.36/3, Mus. 40/3, G.66/4
	-T-
Takî	G.114/5
Tevrât	G.60/5
Türk	Mus. 36/2
	-V-
Vâmık	G.71/9
Veysel Karani	G.137/3

-Y-

Yahya	G.32/1
Yakûb	IV/13, G.64/4, G.137/4
Yehûd	G.32/1, G. 87/2
Yezdân	G.50/1, Mus.8/5, G.78/3, G.92/1, G.100/4
Yezîd	G. 121/5
Yûsuf	IV/14, Mus. 3/V, G. 19/2, G.43/2, G.72/6, G.104/4, G.110/7

-Z-

Zebûr	G.60/5
Zehra	IV/22, T.III/5
Zeliha	G.94/1
Zeyd	I/27
Zeynel Abidin	G.114/3

SÖZLÜK

ābād (f.s.) : ma'mûr, Şen, bayındır.

‘abā (a.i.) : yünden yapılmış kaba kumaş.

‘abd (a.i.) : kōle, kul.

āb-gīne (f.b.i.) : 1. billur. 2. ŐiŐe, sūrahi, kadeh. 3. ayna. 4. elmas. 5. kalıç, bıçak. 6. gözyaŐı. 7. sevgilinin kalbi. 8.Ő arap.

a‘dā (a.i.) : dūŐmanlar.

‘adād (a.i.) : sayılar.

āf-tāb (f.b.i.) : 1. Güneş. 2. Güneşin ıŐıŐı. 3.s. güzel kadın. 4. güzel yüz. 5. Şarap.

āgāh (f.s.) : bilgili, haberli, uyanık.

āĝāz (f.i.) : başlama.

aĥad (a.s.) : bir.

aĥķar (a.s.) : (daha, pek, en, çok) hakir olan.

aĥlāť (a.i.) : karıŐan Őeyler.

aĥrā (a.s.) : daha lāyık, mūnasip, uygun.

aĥsen (a.s.) : pek güzel.

aķdam (a.i.) : ayaklar.

aķrān (a.i.) : eş ya da benzer olanlar, yaŐıtlar, yaŐdaŐlar.

aķŐa-yı merām : arzuların son haddi.

āl (a.i.) : 1. aile 2. evlat 3. sūlale

āl (a.i.) : hile, dūzen.

a‘lā (a.s.) : daha, en, pek yüksek.

ālāyiŐ (f.i.) : 1. bulama, bulaŐma, pislik. 2. tōren, gōsteriŐ.

ālūde (f.s.) : bulaŐık, bulaŐmıŐ.

‘amā (a.i.) : kōrlük, gōrmemezlik; manevi bilgisizlik, cahillik.

‘anīd (a.s.) : inatçı.

ānīn (f.i.) : yayık çıkarmaya mahsus.

‘anūd (a.s.) : inatçı.

a‘rāḳ (a.i.) : ter.

ārām (f.i.) : 1. durma, eğlenme, dinlenme. 2. yerleşme, istirahat etme; karar kılma.

āreste (f.s.) : süslenmiş, bezenmiş.

arż (a.i.) : 1. dünya. 2. toprak.

-āsā (f.e.) : gibi.

aşḍāf (a.i.) : sadepler.

‘asel (a.i.) : 1. bal. 2. cennetteki dört sudan biri.

āsiyāb (f.i.) : su değirmeni.

āsūde (f.s.) : rahat, dinç.

āşūfte (f.s.) : çıldırırçasına seven.

‘arf (a.i.) : güzel koku.

‘āri (a.s.) : hür.

‘atā (a.i.) : bağışlama, bahşış.

āvāz (f.i.) : ses, seda.

‘avd (a.i.) : geri gelme, dönme.

‘avn (a.i.) : yardım.

‘ayān (a.s.) : belli, açık, meydanda.

‘ayār (a. i.) : 1. altının, gümüşün ve başka kıymetli madenlerin karışma derecesi. 2. saâdete doğru gitme.

a‘zā (a.i.) : organlar, uzuvlar.

a‘zam (a.s.) : daha, pek, en büyük.

ażher (a.s.) : en zâhir, pek belli, çok meydanda.

bāc (f.i.) : vergi, harç.

bād (f.e.) : 1. yel, rüzgâr. 2.tas. Allah'ın yardımı.

bağy (a.i.) : ileri gitme, azgınlık, serkeşlik.

bāḥ (f.i.) : yol.

bahā (a.i.) : 1. güzellik, zarıflık. 2. parıltı. 3 .alışma, dadanma.

bahā (f.i.) : kıymet, bedel, değer.

bahādır (f.i.) : cesur, yiğit.

bālā (f.s.) : yüksek, yukarı, üst, yüce.

baş (a.i.) : yayma, açma, uzun uzadıya anlatma.

bay : zengin.

bāz (f.i.) : doğan.

beder (f.i.) : dışarı, taşra.

bed-liḳā (f.a.b.s.) : kötü yüzlü, çirkin suratlı.

bed-rāy (f.b.s.) : kötü düşünceli.

behā'im (a.i.) : dört ayaklı hayvan.

behrem (a.i.) : asfur çiçeği, kırmızı gül.

be-kām (f.s.) : maksat ve meramına ulaşan.

belī (f.e.) : evet.

belīğ (a.s.) : 1. fasih, düzgün söz söyleyen. 2. fasih, düzgün.

be-nām (f.b.s.) : namlı, ünlü, meşhur.

ber (f.i.) : meyve, yemiş.

berāt (a.i.) : rütbe, nişan ve imtiyaz verildiğini bildiren ferman.

berk : sağlam, sıkı, muhkem.

bes (f.e.) : yeter, yetişir, tamam, kafi.

beşāret (a.i.) : müjde, muştu.

bezl (a.i.) : bol bol verme.

bī-behre (f.b.s.) : 1. behresiz, nasipsiz, mahrum. 2. değersiz.

bī-dār (f.b.s.) : uyanık, uyumayan.

bī-gāne (f.b.s.) : 1. kayıtsız, ilgisiz. 2.tas. dünya ile ilgisini kesmiş olan.

bih (f.s.) : 1. iyi, yeğ. 2.i. ayva.

bī-hemtā (f.b.s.) : benzersiz.

bihişt (f.i.) : cennet, uçmak.

bihter (f.s.) : daha, en, pek iyi.

bī-kes (f.b.s.) : kimsesiz.

bilād (a.i.) : memleketler, şehirler, kasabalar.

bīmār (f.i.) : hasta, rahatsız.

bisāt (a.i.) : kilim, minder, döşeme.

bism (a.zf.) : ismiyle, adıyla.

bī-zār (f.s.) : rahatsız, bıkmış, usanmış, küskün.

būd (f.i.) : varlık.

buḳṭa (a.s.) : kalabalık.

būs (f.i.) : öpme, öpücük, öpüş.

būy (f.i.) : koku.

bū'l-fudūl (f.b.s.) : boşboğaz, münâsebetsiz söz söyleyen, kendinden büyük işlere karışan.

bürhān (a.i.) : delil, ispat, tanık.

cāh (a.i.) : itibar, makam.

cāme (f.i.) : elbise, çamaşır.

cāmi^c (a.s.) : içinde cem eden, derleyen, toplayan.

cān-fezā (f.b.s.) : can attıran, gönle ferahlık verici, cana can katıcı.

cānib (a.i.) : taraf, cihet, yan.

cārī (a.s.) : cereyan eden, akan, geçen, yürüyen.

cāvidān (f.s.) : ebedî.

cāy (f.i.) : yer.

cecim : Dokuma tezgahında yünden, tiftikten dokunmuş nakışlı kilim, çul, çuva.

cedel (a.i.) : 1. sert münakaşa, tartışma. 2. kavga.

cehd (a.i.) : çalışma, çabalama.

celāk : hızlı, çabuk hareket eden

celāl (a.i.) : büyüklük, ululuk.

celb (a.i.) : 1. çekme, çekiş; kendine çekme. 2. yazı ile çağırma.

celī (a.s.) : 1. aşikâr, meydanda, belli. 2. cilalı, parlak.

cemāl (a.i.) : yüz güzelliği.

cerb (a) : denemek.

cevlān (a.i.) : dolaşma, dolanma, gezinme.

cevz (a.i.) : ceviz.

cevz : bir nesnenin ortası.

cīfe : leş.

cille : büyük, ulu nesne.

cinān (a.i.) : cennetler, uçmaklar; bahçeler.

cūd (a.i.) : cömertlik, el açıklığı.

curun : havuz.

cūdā (f.s.) : ayrı, ayrı düşmüş, ayrılmış.

cūr^c a (a.i.) : yudum, içim.

cüst-cū (f.b.i.) : arayıp sorma, araştırma.

cüz^c (a.i.) : kısım, parça, bölük.

çāker (f.i.) : kul, köle, cariye.

çağmak : 1. iyice anlatmak, bildirmek, tanıtmak, ifşa etmek. 2. aksettirmek.

çağrak : alan.

çār (f.s.) : dört

çār-yār (f.b.s.) : dört dost.

çerāğ (f.i.) : fitil, mum.

çerāḥ : çarhlar.

çeres (f.i.) : 1. zindan, hapis. 2. işkence.

çevgān (f.i.) : cirit oyununda atlıların birbirine attıkları değnek.

çevzik : dönüp dolaşan.

çübīn : ağaçkakan.

çüst (f.s.) : çabuk, hareketli.

dāğ (f.i.) : yanık yarası.

daḥnā (a.s.) : alaca renkli.

dāllīn (a.s.) : doğru yolu şaşırılmış, günaha girmiş.

dām (f.i.) : 1. tuzak, ağ. 2. yırtıcı olmayan vahşi hayvan.

dā' (a.i.) : hastalık, dert.

dāreyn (a.i.) : iki dünya, dünya ve âhiret.

deccāl (a.i.) : yalancı, sahtekâr.

delā'īl (a.i.) : delâlet eden şeyler.

dellāl (a.i.) : tellal, satılacak şeyi satan kimse.

demān : etek.

dem-sāz (f.b.s.) : arkadaş, dost.

denī (a.s.) : alçak, rezil.

derc (a.i.) : toplama, biriktirme.

derk (a.i.): 1. anlama, kavrama. 2. yakalama, ele geçirme. 3. en aşağı kat, dip.[“derek”
şekliyle de kullanılır.]

dest-res (f.b.i.) : kuvvet ve zenginlik.

deviş- : hareket etmek, harekete geçirmek.

devşin- : çabalamak.

deyr (a.i.): 1. manastır, kilise. 2. insanlık âlemi, bu dünya. 3.mec. meyhane.

dıraht (f.i.) : ağaç.

dırāz (f.s.) : uzun.

dibā (f.i.) : renkli dokuma motiflerle süslü lüks bir çeşit ipek kumaş, canfes kumaş.

digil : söyle.

dilā (a.i.) : kovalar.

dil-āver (f.b.s.) : yiğit, yürekli.

dil-gīr (f.b.s.) : gönül tutan, kalbe sıkıntı veren; gücenik, kırgın.

dil-rübā (f.b.s.) : gönül kapan, gönül alan.

dil-şüde (f.b.s.) : gönlü gitmiş, vurgun, âşık.

diñel- : ayakta durmak, ayağa kalkmak.

dirīg (f.i.) : 1. esirgeme. 2.e. eyvah, ah, aman, yazık. 3. men’etme, önleme.

dökşürmek (dirşürmek): derlemek, toplamak, bir araya getirmek.

dū-çār (f.s.) : tutulmuş, uğramış, yakalanmış.

dūde (f.i.) : soysop, kabile, ocak.

duḡter (f.i.) : kız.

dūn (a.i.) : 1. aşağı, aşağılık. 2. alçak, soysuz kimse.

dūr (f.s.) : uzak.

dūş (f.i.) : 1. omuz. 2. dün gece. 3. rüya.

dūzaḡ (f.i.) : cehennem.

dü-cihān : iki dünya.

dükeli : hep, cümle, bütün.

dürc (a.i.) : kutu, kutucuk, hokka.

dürdāne (f.b.i.) : 1. inci tanesi. 2. sevgili, kıymetli.

düriş : çaba, gayret.

düzdi (f.i.) : hırsızlık.

ebī (a.i.) : baba.

ebkem (a.s.) : söz söylemeye muktedir olmayan.

ebsem : susma.

ebyaz (a.s.) : pek az, pek beyaz.

echel (a.i.) : çok cahil, çok bilgisiz.

eczā (a.i.): parçalar, kısımlar.

ednā (a.s.) : 1. pek aşağı, en bayağı, çok alçak. 2. az, pek az.

efgende (f.s.) : 1. yıkılmış, yıkık, düşürülmüş, yere atılmış. 2. düşkün, bîçâre.

ef'āl (a.i.) : işler, âmeller.

-efzā (f.s.) : arttıran, çoğaltan.

egnin : sırt, arka.

eḥsās (a.i.) : hisler, duygular.

ekber (a.s.) : daha, pek kerîm, çok şeref sahibi, pek cömert, çok eli açık.

ekmel (a.s.) : daha kâmil, mükemmel ve kusursuz olan.

ekvān (a.i.) : varlıklar, âlemler, dünyalar.

ekyās (a.i.) : para keseleri, torbalar.

elfāz (a.i.) : kelimeler, sözler.

el-ḥāşıl (a.zf.) : hâsılı, netice itibariyle, sözün kısası.

elḳāb (a.i.) : ünvanlar, soyadları

elṭāf (a.s.) : daha latif, güzel, hoş olan.

emvāt (a.i.) : ölümler.

enbāz (a.i.) : lakaplar, takma adlar.

-ender (f.zf.): -de içinde.

enfūs (a.i.) : ruhlar, canlar, yaşayanlar, hayat sahipleri.

enhār (a.i.) : ırmaklar, çaylar.

envā^c (a.i.) : çeşitler, türler.

enver (a.s.) : daha nurlu, pek parlak.

erba^ʿin (a.s.) : 1. kırk. 2. kırkıncı. 3. karakış. 4. dervişlerin çile çıkarmak için hücreye kapandıkları kırk günlük müddet.

erḳām (a.i.) : yazılar; resimler, sayılar.

ervāḥ (a.i.) : ruhlar.

esb (f.i.) : at, beygir.

esfel (a.s.) : 1. en sefil, pek aşağı, çok bayağı. 2. aşağı [taraf].

eşḫiyā (a.s.) : cömertler, eli açıklar.

esmā (a.i.) : isimler.

esved (a.s.) : siyah, kara.

eşir (a.s.) : pek sevinçli.

eşrā (a.i.) : yollar, ilçeler, iller.

eşrāṭ (a.i.) : alametler, nişanlar.

etraf (a.i.) : zarif ve nazik şeyler.

eṭibbā (a.i.) : hekimler, doktorlar.

eṭvār (a.i.) : hâl ve hareketler.

evcā^c (a.i.) : ağrılar, sancılar.

evsaṭ (a.i.) : bir şeyin ortası, ortadaki.

evzā' (a.i.) : hâller, vaziyetler.

eyyām (a.i.) : günler, gündüzler.

ezhār (a.i.) : arkalar, sırtlar, yüzler, satırlar.

ezkār (a.i.) : 1. anmalar, hatırlamalar, bildirmeler, söylemeler. 2. zikirler.

faqr (a.i.) : fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

fā'ik (a.s.) : manevî olarak üstünde olan.

fāriğ (a.s.) : 1. vazgeçmiş, çekilmiş. 2. rahat, asûde. 3. boş, boş kalmış, işsiz.

faşih (a.s.) : âşikâr, açık.

fāş (f.i.) : meydana çıkma, duyulma, açığa vurma.

feh̄m (a.i.) : anlama, anlayış.

felāh (a.i.) : 1.kurtuluş. 2.mutluluk.

fend : büyük dağ.

ferāğ (a.i.) : vazgeçme, bırakıp terk etme.

ferāmūş (f.i.) : unutma, akıldan çıkma.

feryād-res (f.b.s.) : feryād edenin imdâdına yetişen.

ferz (f.i.) : satranç oyununda şahın müşâviri, veziri konumunda kullanılan bir taş.

fettāh (a.s.) : zafer kazanmış, üstün gelmiş; Allah.

fettān (a.s.) : fitne ve fesada teşvik eden, fenalık yapan, ayartan.

fevt (a.i.) : 1. bir fırsatı elden kaçırma. 2. ölüm.

firāk (a.i.) : ayrılık.

firāş (a.i.) : döşek, halı.

furqān (a.i.) : 1. iyi ile kötü ve doğru ile yanlış arasındaki farkı gösteren her şey. 2. Kur'ân-ı Kerim

fuzalā (a.s.) : faziletli, erdemli kimseler.

fülk (a.i.) : gemi.

fütür (a.i.) : 1. zayıflık, gevşeklik, bezginlik, usanma, usanç. 2. keder, ümitsizlik.

-füzün (f.s.) : çok fazla.

ğabrā (a.i.) : yeryüzü, arz.

ğadāt (a.i.) : sabahın erken zamanı.

ğanī (a.s.) : 1. zengin, bol, varlıklı. 2. Allah'ın adlarından biri.

ğārāt (a.i.) : yağmalar, çapullar.

ğāret (a.i.) : çapul, yağma, akın.

ğarīk (a.s.) : gark olunmuş, suya batmış, suda boğulmuş.

ğavvāş (a.i.) : dalgıç, inci ve sünger bulmak veya denize düşen bir şeyi çıkarmak ve yahut rıhtım gibi deniz altında yapılan inşaatın temellerini düzenlemek üzere suya dalan, denizin dibine inen kimse.

ğayret-keş (a.f.b.s.) : 1. çalışkan, çabalayıcı. 2. kıskanç. 3. taraftar, bir tarafı tutan.

ğazūb-āne (a.f.b.zf.) : kızgınlıkla, hiddetle, öfkeli olarak.

gerdiş (f.i.) : dönüş, dönme, dolaşma.

gerdūn (f.s.) : 1. dönücü, dönen, devreden. 2.i. felek, dünya, semā.

ğılāf (a.i.) : kılıf, kın, mahfaza.

ğill ğış : kin ve hile.

ğılman (a.i.) : 1. tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlılar, gençler. 2. köleler, esirler.

ğışa : Coşma.

ğiyāş (a.i.) : yardım.

ğitī (f.i.) : dünya.

gözü : ayna.

ğufrān (a.i.) : affetme, merhamet etme.

ğulām (a.s.) : 1. tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlı, genç. 2. köle, esir.

ğunā : çeşit, tür.

ğurāb (a.i.) : karga.

ğurūb (a.i.) : bir gök cisminin batıda görünmez olması, batması.

gūş (f.i.) : 1. kulak. 2. dinleme, işitme.

gūş-vār (f.b.i.) : küpe.

güft (f.i.) : 1. söz, lakırdı. 2. dedi, söyledi.

güft ü gū : dedikodu.

gül-fem (f.b.s.) : gül ağızlı, ağzı gül gibi küçük olan.

gümān (f.i.) : zan, sanma, sezme.

ğümrah (f.b.s.) : 1. yolunu şaşırılmış, doğru yoldan ayrılmış. 2. bol, gür.

gürūh (f.i.) : cemaat, bölük, takım.

güşād (f.i.) : açma, açılma, açılış.

güşāde (f.s.) : açılmış, açık, ferah, şen.

güvāh (f.s.) : şahit, delil, tanık.

güz̄er (f.s.) : 1. geçme, geçiş. 2. geçen, geçici.

-hā (f.e.) : 1. çoğul edatı. 2.zm. o.

-ḥā (f.s.) : söyleyen.

ḥabāb (a.i.) : su üzerinde oluşan hava kabarcıkları.

ḥabīb (a.s.) : 1. sevgili. 2. seven, dost.

ḥabīr (a.s.) : 1. haberli, bilgili. 2. Allah.

ḥacāt (a.i.) : istekler, dilekler.

ḥacīb (a.i.) : kapıcı, perdecı.

hādī (a.s.) : 1. hidāyet eden, doğru yolu gösteren. 2.i. kılavuz, rehber. 3. önde giden.

ḥadrā (a.s.) : daha, pek, en yeşil.

ḥafā (a.i.) : gizli olma, gizlilik, kapalılık.

ḥafī (a.s.) : gizli, saklı.

ḥafī (a.i.) : 1. kederlenme, tasalanma. 2. toplanma, toplantı.

ḥaḳī : öfke, kin.

ḥāl (f.a.i.) : vücutta husûle gelen ben, nokta.

ḥalâş (a.i.) : kurtuluş, kurtulma.

hâlik (a.s.) : helâk olan, miskinlik içinde ölen.

ḥallâḳ (a.s.) : yaratıcı, yaratan, var eden.

ḥalvet-nişîn : yalnız oturan, tenhada oturan.

ḥamâḳat (a.i.) : ahmaklık, beyinsizlik.

ḥamâ'îl (a.i.) : nussha, muska, tılsım.

ḥâmil (a.s.) : 1. yüklü. 2. sahip, mâlik. 3. taşıyan, götüren.

ḥamrâ (a.s.) : kızıl.

ḥâmûş (f.s.) : susmuş, sessiz.

ḥande (f.i.) : gülme, gülüş.

ḥân-mân (f.i.) : ev bark, ocak.

ḥâr u ḥas : ot kırıntısı, çalı çırpı, çerçöp.

ḥarîb (a.s.) : yağma olunmuş, soyulmuş, talan edilmiş.

ḥarîm (a.i.) : biri için kutsal sayılan şeyler.

ḥarîş (a.s.) : son derece hırslı olan.

ḥasen (a.s.) : güzel.

ḥâşıl (a.s.) : peyda olan, ortaya çıkan.

ḥaşr (a.i.) : 1. sıkıştırma, dar bir yerin içine alma. 2. hareketten menetme. 3. mahsus kılma, kılınma. 4. vakfetme, tahsis etme. 5. zaman ayırma.

ḥâşş [ü] 'âmm : herkes.

ḥasûd (a.s.) : hasetçi, kıskanç, çekemeyen.

ḥâşâk (f.i.) : çöp, süprüntü.

ḥaşr (a.s.) : 1. toplama, cem'etme. 2. kıyamet.

ḥātīf (a.s.) : 1. kapıp götüren. 2. göz kamaştırıcı.

ḥavf (a.i.) : korku, korkma.

ḥavz (a.i.) : havuz.

ḥayā (a.i.) : 1. utanma, sıkılma. 2. ār, namus, edep. 3. Allah korkusu ile günahattan kaçınma.

Ḥayder-ı kerrār : Hz. Ali'nin lakabı.

ḥayf (a.e.) : 1. haksızlık, zulüm. 2. yazık ki, heyhat, vah. 3. ilenç, ah, beddua.

ḥayme (a.i.) : çadır.

Ḥayrū'l-nisā (a.it.) : kadınların en hayırlısı, Hz.Fatıma'nın sıfatı.

ḥayr-ül-halef (a.st.) : hayırlı oğul.

ḥayyāt (a.i.) : dikici, terzi.

Ḥayy-ı Ḳayyūm (diri, canlı olan Allah.) : mec. önü olmayan, daima yaratan ve yarattıklarının işlerini tedbirle ele alan canlı Allah.

ḥazır (a.i.) : sakınma, kaçınma, korunma, çekinme.

ḥazīn (a.i.) : saklanabilir (şey).

heft (a.s.) : 7 sayısı.

heftümīn : yedinci.

hem-çü (f.e.) : onun gibi.

hem-dem (f.b.i.) : arkadaş.

hemīşe (f.zf.) : daima, her vakit, her zaman.

hem-pīşe (f.b.s.) : sanatı bir, bir sanatta bulunan.

hem-rāh (f.b.i.) : yoldaş, yol arkadaşı.

hem-rāz (f.b.s.) : sıkı fıkı arkadaş.

hem-ser (f.b.i.) : arkadaş.

her-bār (f.zf.) : her defa, daima.

hergiz (f.zf.) : asla, katiyen, hiçbir vakit.

hevvez : ebced.

hezār (f.i.) : 1. bülbül. 2. bin. 3. pek çok.

hez-deh (f.i.) : 18.

ħired (f.i.) : akıl, us.

ħicāb (a.i.) : 1. utanma, skılma. 2. perde.

hidāyet (a.i.) : hak yoluna, doğru yola kılavuzlanma.

ħilāf (a.i.) : 1. karşı, zıd. 2. yalan.

ħilkat (a.i.) : yaratılma, yaradılış.

ħilm (a.i.): insanın tabiatında olan yavaşlık, yumuşaklık.

ħil'at (a.i.) : eskiden, padişah veya vezir tarafından takdir edilen, beğenilen kimseye giydirilen süslü elbise, kaftan.

ħizān (f.s.) : kalkan, sırayan.

ħubbāt (a.i.) : taneler, tohumlar.

ħubl (a.i.) : ipler, urganlar.

ħuffāř (a.i.) : yarasa, gece kuşu.

ħulķ (a.i.) : huy, tabiat.

ħulķ-ı ħasen : güzel huy, güzel huylu.

ħulķī (a.s.) : tabii.

ħn-ħār (f.b.s.) : kan içen, kan dökücü.

ħr (f.i.) : güneş.

ħurde-dān (f.b.s.): dikkat sahibi, nükte ve inceliği anlayan.

ħurde-sāl : kocamış, yaşlanmış, ihtiyar.

ħusf (a.i.) : ay tutulması.

ħuře-īn (f.b.s.) : harman sonu tarlada kalan kesik, döküntü başakları toplayıcı, toplayan.

ħccāc (a.i.) : hacılar.

hüccet (a.i.) : 1. senet, vesika, delil. 2. seçkin âlimlere verilen unvan.

hüşyār (f.b.s.) : akli başında, akıllı uslu.

hüviyyet (a.i.) : mâhiyyet, hakikat, asıl.

ıflāk (a.i.) : 1. salıverme, koyuverme. 2. boşama. 3. hapis ve sâir cezadan kurtarma, affetme.

ızmār (a.i.) : gönlünde gizleme, saklama.

ibdā' (a.i.) : yoktan ortaya koyma, icat.

ibtidā (a.i.) : 1. başlama. 2. başlangıç. 3.zf. ilkin, en önce, başta.

i'cāz (a.i.) : aciz bırakma, acze düşürme.

iflāh (a.i.) : kutlu, başarılı olma.

iftirāk (a.i.) : 1. ayrılma, dağılma; perişan olma. 2. ayrılık, hicran.

iḥāta (a.i.) : 1. bir şeyin etrafını çevirme, sarma, kuşatma, etrafı çevrilme. 2. tam kavrayış, anlayış, geniş bilgi.

iḥfā' (a.i.) : gizleme, saklama, saklanılma.

iḥlās (a.i.) : hâlis, temiz, doğru sevgi.

iḥrāc (a.i.) : dışarı atma, çıkarma.

iḥtiyār (a.i.) : seçme seçilme.

iḥyā (a.i.) : 1. diriltme, diriltirme, canlandırma. 2. taze can verircesine iyilik. 3. yeniden kuvvetlendirme. 4. uyandırma, canlandırma, tazelik verme.

iḥrār (a.i.) : saklamayıp söyleme.

iḥtidā (a.i.) : tâbi olma, uyma.

ilticā (a.i.) : sığınma, barınma.

imḥāz (a.i.) : doğrulukla yapma.

imtihā (a.i.) : bileme, bilenilme, bilenme.

imtizāc (a.i.) : 1. karışabilme. 2. birbirini tutma, uygunluk. 3. iyi geçinme; uyuşma.

'inān (a.i.) : dizgin.

ināş (a.i.) : kızlar, kadınlar.

‘ināyet (a.i.) : ihsan, iyilik.

inbāt (a.i.) : bitme.

inbāt : arama.

inbisāt (a.i.): 1. yayılma, açılma, genişleme. 2. iç açılma, ferahlık.

incāh (a.i.) : işi bitirme, işi tamamlama.

inkişāf (a.i.) : 1. açılma. 2. meydana çıkma. 3.tas. manevi bir sırrın veya hâlin görülmesi.

insilāk (a.i.) : sâlik olma, yola girme, yol tutma.

inşirāh (a.i.) : 1. açılma. 2. açıklık, ferahlık.

intihā (a.i.) 1. nihâyet bulma, sona erme. 2. bitme, tükenme. 3. nihâyet, son.

intiķāl (a.i.) : bir yerden başka bir yere geçme.

ircā’ (a.i.) : 1.eski hâline çevirme, çevrilme. 2. geri döndürme.

irgürmek : ulaştırmak, eriştirmek.

irşād (a.i.) : doğru yolu gösterme, uyarma.

īşār (a.i.): 1. ikram, bahşış. 2. cömertlikle verme.

iskāt (a.i.) : 1. sükût ettirme. 2. münakaşada cevap veremeyecek hâle getirme. 3. kandırma, razı etme.

isnād (a.i.) : iftira etme.

issi: sahip.

istimdād (a.i.) : meded, yardım isteme.

istivā (a.i.) : müsâvi olma, denk olma.

‘işret (a.i.) : içki.

iştigāl (a.i.) : meşgul olma.

ittişāl (a.i.) : bitişme, kavuşma, ulaşma.

īzāh (a.i.) : açık, apaçık anlatma.

‘izār (a.i.) : yanak.

izhār (a.i.) : gösterme, meydana çıkarma.

iz‘ āc (a.i.) : yerinden koparma.

iz’ān (a.i.) : 1. anlayış, kavrayış, akıl. 2. itaat, söz dinleme, boyun eğme. 3. terbiye, edep.

i‘ zāz (a.i.) : aziz kılma, saygı gösterme.

kabāyil : kabileler.

ķābil (a.s.) : kabul eden, kabul edici.

ķāfile-sālār (a.f.b.i.) : kabile başı, kabile reisi.

kāḥ (f.i.) : köşk.

ķahhār (a.s.) : 1. kahredecı, yok edici, batırıcı. 2. Allah’ın sıfatlarından.

ķāl : söz, laf.

ķallāş (a.s.) : kalleş, döneş, hilebaz.

kām (f.i.) : arzu, emel, istek.

ķand (a.i.) : şeker.

ķangı : hangi.

ķāni’ (a.s.) : 1. kanaat eden, yeter bulup fazlasını istemeyen. 2. inanmış, kanmış.

ķā’il (a.i.) : avuç içine alma, kavrama.

ķā’il (a.s.) : söyleyen, diyen.

ķā’im (a.s.) : ayakta duran.

kā’in (a.i.) : mevcut olan, bulunan, var olan.

ķara cümle : anlamsız yazılmış şeyler.

kārbān (f.i.) : kervan.

ķarīn (a.s.) : 1. yakın. 2. bir şeye sahip olan, bir şeye nâil olan.

ķāsān : Jaxartes’in arkasındaki şu an kalıntı olan, büyük şehir.

ķāşıd : haberci.

ķāşır (a.s.) : kusurlu.

ķaşr (a.i.) : 1. kısa kesme, kısaltma, kısma. 2. azaltma, kesme; eksiklik.

ķavī (a.s.) : kuvvetli, güçlü.

ķavl (a.i.) : lakırdı, söz.

ķavs-i ķuzah : gökkuşığı.

ķāzib (a.s.) : kezb eden, yalan söyleyen, yalancı.

ķebūd (f.s.) : gök rengi, mavi.

ķemīne (f.s.) : 1. noksan, eksik. 2. âciz, hakir; zavallı.

ķemter (f.b.s.) : 1. daha aşağı, aşağıda bulunan, hakir, itibarsız. 2. eksik, noksan.

ķent ķenz : gizli hazine.

ķenz (a.i.) : hazine, define, yer altında saklı değerli eşya.

ķerrār (a.s.) : savaşta döne döne saldıran.

ķerrāt (a.i.) : defalarca.

ķesel (a.i.) : gevşeklik, tembellik, uyuşukluk.

ķeşti (f.i.) : gemi.

ķetm (a.i.) : 1. bir haberi, bir sözü, bir sırrı saklama, gizli tutma. 2. göstermeme.

ķevn (a.i.) : 1. olma. 2. var olma, varlık, vücut.

ķevneyn (a.i.) : dünya ve ahiret.

ķırķās (a.i.) : kağıt, kağıt tabakası.

ķiber (a.s.) : büyüklük, büyük olma; kibirlik.

ķifāyet (a.i.) : 1. yetişme, elverme; yeterlik. 2. iktidar, yararlık.

ķīl (a.i.) : söz.

ķilk (f.i.) : kamyş kalem.

ķizb (a.i.) : yalan söyleme, yalan.

ķozak : içine padişah mektuplarının konulduğu altın, gümüş kemikten yapılmış kutu.

ḫudmet (a.s.) : öncelik.
ḫudsī (a.s.) : kutsal.
kudūret : kederler.
kūh-ı ḫāf : 1. Kafdağı. 2.mec. erişilemeyen yer.
kuḫl (a.i.) : 1. göze çekilen sürme. 2. göz ilacı.
ḫulḫul (a.s.) : bir şeyin hareketinden çıkan ses.
ḫulzüm (a.i.) : deniz.
kūšem : gözü pek.
ḫuzaḫ (a.i.) : renk renk olan çizgi.
kūze (f.i.) : su testisi.
kübrā (a.s.) : daha büyük olan.
küll (a.s.zf.) : hep, bütün, çok.
künc (f.i.) : köşe, bucak.
kūnh (a.i.) : bir şeyin aslı, hakikati, temeli.
kūsūf (a.i.) : astr. Güneş'in tutulması.
lāf ü güzāf : boş lakırdı.
lāhūt (a.i.) : uluhiyet âlemi.
lāne (f.i.) : yuva.
la' in (a.s.) : kovulmuş, nefret kazanmış, istenilmeyen.
lā-yezāl (a.b.s.) : zevalsiz, bitimsiz.
leclāc (a.s.) : sözü tutuk söyleyen.
ledünnī (a.s.) : Allah bilgisine ve sırlarına ait, onunla ilgili.
leffāf (a.s.) : çok laf eden, çok söyleyen, can sıkıcı.
lem' (a.i.) : parlama, parıldama.
lems (a.i.) : el ile dokunup duyma, el ile tutma.

lenger-endāz (f.b.s.) : lenger atan, demir atan.

levn (a.i.) : 1. renk, boya; sıfat. 2. nevi, çeşit.

leyle (a.i.) : gece.

līk (f.e.) : lakin, fakat, amma, ancak.

livā (a.i.) : bayrak.

liyākat (a.i.) : 1. lâyıık olma, değerlilik, yararlık. 2. iktidar, hüner, fazilet.

lūcce (a.i.) : engin su.

maġārib (a.i.) : garblar, batılar.

maġfūr (a.i.) : Rahmetlik olmuş. Günahlarının afvı için kendine dua edilmiş olan. Allah'ın, kendisini affı için dua edilen ölmüş kimse.

maġz (f.i.) : beyin, dimaġ.

mahāfil (a.i.) : oturulacak, görüşülecek yerler, toplantı yerleri.

māḥaşal (a.b.i.) : hâsıl olan, meydana gelen şey, netice.

maḥbūb (a.s.) : sevilmiş, sevilen.

maḥdūm (a.i.) : oġul, evlat.

maḥfi (a.s.) : gizli, saklı.

maḥfil (a.i.) : oturulacak, görüşülecek yer, toplantı yeri.

māhī (f.i.) : balık.

maḥķ (a.i.) : tas. abdin vücudunun zâtı hakkında fenâsı. kameri ayların son üç gecesi.

maḥż (a.i.) : 1. su katılmamış, hâlis süt. 2. hâlis, katkısız, sade; tam; ta kendisi, aslı.

maḥżar (a.i.) : 1. huzur yeri, büyük bir kimsenin önü. 2. hazır olma, görünüş, gösteriş.

mahzūfāt (a.s.) : hafzolunmuş, silinmiş, kaldırılmış.

maḥāl (a.i.) : 1. söz, lakırdı. 2. söyleme, söyleyiş.

maḥ'ad (a.i.) : oturulacak yer, minder.

manżar (a.i.) : nazar edilen, bakılan, görülen yer.

mā'īl (a.s.) : hevesli, istekli, bir yana eğilimli.

ma'zūr (a.s.) : özürlü, özürü olan.

mār (f.i.) : yılan.

marīz (a.s.) : marazlı, hasta, hastalıklı.

maşdar (a.i.) : bir şeyin südür ettiği, ortaya çıktığı yer, kaynak.

maşdūr (a.s.) : 1. yollanmış, gönderilmiş olan. 2. göğsünde ağrısı olan.

maşkavī (a.i.) : damla ile sulanmış.

maşrık (a.i.) : Güneş'in doğduğu taraf, doğu.

maṭlab (a.s.) : 1. talep olunan, meram, maksat, istenilen şey, istek. 2. bahis, mesele.

maṭla' (a.i.) : tulû edecek, doğacak yer.

maṭlūb (a.i.) : talep edilen, istenilen, aranılan şey.

mazhar (a.i.) : bir şeyin görüldüğü, çıktığı yer.

mebde' (a.i.) : 1. evvel, başlangıç, prensip, ilk unsur; ilmin ilk kısmı. 2.tas. bir sâlikin Tanrı gerçeğine erişmek için hareket ettiği başlangıç noktası.

mecbūr : düşkün.

mecma' (a.i.) : 1. toplanılacak yer. 2. kavuşulan yer, nokta.

mecmu'ı (a.s.) : cem olunmuş, toplanmış.

mecrūh (a.s.) : yaralanmış.

medhūş (a.s.) : dehşete uğramış, şaşırılmış; korkmuş, ürkmüş.

meges (f.i.) : sinek.

mehcūr (a.s.) : 1. hecr olunmuş, terk olunmuş, bırakılmış, kullanılmaz olmuş, unutulmuş. 2. uzaklaşmış, ayrılmış.

meh-liqā : ay yüzlü.

mekkāre (a.s.) : çok mekr eden, hileci, düzenbaz.

meknūn (a.s.) : 1. dizilmiş. 2. saklı, gizli, örtülü.

melāḥat (a.i.) : güzellik, yüz güzelliği.

melce' (a.i.) : iltica edecek, sığınacak yer.

mellāḥ (a.i.) : gemici, kaptan.

memāt (a.i.) : ölüm.

mengūş (f.i.) : küpe.

menşūr (a.s.) : neşrolunmuş, dağıtılmış, yayılmış.

me'men (a.i.) : emin, sağlam, güvenilir yer.

merātib (a.i.) : rütbeler, dereceler.

merdüm (f.i.) : 1. insan, adam. 2. gözbebeği.

mesākīn (a.s.) : ziyadesiyle fakir olanlar

meşānī (a.i.) : bir şeyin tekrarı.

mescūd (a.s.) : secde edilmiş, kendisine tapılmış; Allah.

mesdūd (a.s.) : seddolunmuş, kapanmış, kapalı, tıkanmış, tıkalı.

mesrūr (a.s.) : sürürlü, memnun, sevinmiş, merâmına ermiş.

mestūr (a.s.) : setr olunmuş, örtülü, kapalı, gizli.

meşārīḳ (a.i.) : güneşin doğduğu taraflar, doğular.

meşāt (a.i.) : kış mevsiminde barınılacak yerler.

meşreb (a.i.) : yaratılış, mizaç, huy.

mey-gūn (f.b.s.) : şarap renginde olan, kırmızıya çalan.

mıḳrāz (a.i.) : kesecek alet, makas.

mışbāḥ (a.i.) : 1. kandil, çıra, meşale. 2. sabah vakti şarap içilecek büyük kase.

mışdāḳ (a.i.) : bir şeyin doğru olduğunu ispat eden şey; ölçüt.

miftāḥ (a.i.) : anahtar.

miḥen (a.i.) : eziyet, meşakkat, sıkıntı.

mihmān (f.i.) : misafir, konuk.

milaḥ (a.i.) : tuzlar.

minḳār (a.i.) : yırtıcı kuş gagası.

minnā (a.) : bize.

mişḳāt (a.i.) : içine kandil, lamba gibi şeyler koymak için duvarda yapılan oyuk, hücre.

mişrāṭ (a.i.) : keskin bıçak.

mīzān (a.i.) : 1. terazi, ölçü aleti, tartı; ölçek. 2. adalet, eşitlik duygusu. 3. akıl, idrāk.

mū-be-mū (f.b.zf.) : kıl kıl, tel tel, birer birer, çok dikkatle, inceden inceye.

mufāşşal (a.s.) : uzun uzadıya anlatılan.

muḥaffif (a.s.) : hafifleten, hafifletici.

muḥaşşal (a.s.) : 1. tahsil olunmuş, hâsil edilmiş, elde edilmiş. 2.zf. hâsılı, sözün kısası, işin özü.

muḥkem (a.s.) : sağlam kılınmış, sağlamlaştırılmış.

muḥrib (a.s.) : harap eden, yıkıp yoğuran.

muḥtefi (a.s.) : ihtifâ eden, saklanan, gizlenen; saklanmış, gizlenmiş.

muḥteriz (a.s.) : sakınan, çekinen.

muḳābil (a.s.) : bir şeye karşılık gelen.

muḳaddem (a.s.) : 1. takdīm edilen, sunulan. 2. önde olan, önde giden. 3. önce gelen, önceki. 4. değerli, üstün.

muḳallid (a.s.) : 1. bir şeyi takan, kuşatan, boynuna asan. 2. taklitçi.

muḳārrin (a.s.) : birlikte bulunduran.

muḳaṭṭa' (a.s.) : kesilmiş, kesik.

muḳayyed (a.s.) : kayıtlı, bağlı, bağlanmış.

muḳterin (a.s.) : yaklaşan, yakın gelen.

munşif (a.s.) : 1. insaf eden, insafılı. 2. kötülükte ileri gitmeyen.

mu' attal (a.s.) : 1. tatil edilmiş, bırakılmış, kullanılmaz. 2. boş, işsiz.

mu' teḳid (a.s.) : inanan, dinî bütün kimse.

mūr (f.i.) : karınca.

muşavver (a.s.) : 1. tasvirli, resimli. 2. tasarlanmış, düşünülmüş.

muş̄ib (a.s.) : isabet eden, rastgelen; yanılmayan.

muttaşıl (a.s.) : 1. ulaşan, kavuşan, bitişen. 2. aralıksız, hiç durmadan.

muṭṭali‘ (a.s.) : öğrenmiş, bilgili, haber almış.

muvaḥḥid (a.s.) : Allah’ın birliğine inanan.

muzāf (a.s.) : izāfe olunmuş, katılmış, bağlanmış, bağlı.

muzlim (a.s.) : karanlık.

muzmer (a.s.) : gizli, saklı, örtülü, dışarı vurulmamış, içte saklı.

mübtedā (a.i.) : başlangıç, baş.

mübtelā (a.s.) : 1. düşkün. 2. tutkun, tutulmuş.

mücellā (a.s.) : cilalanmış, parlatılmış.

mücerred (a.s.) : 1. tecrid edilmiş, soyulmuş. 2. tek, yalnız.

mücmel (a.s.) : icmal olunmuş, kısa ve az sözle anlatılmış.

mücrim (a.s.) : cürüm işlemiş, suçlu.

mücsed (a.i.) : tam olarak boyanmış elbise.

müdām (a.s.) : 1. devam eden, süren, sürekli. 2. devam eden, arası kesilmeyen. 3.i. şarap.

müdrık (a.s.) : idrak eden, anlayan; anlamış, akli ermiş.

müferriḥ (a.s.) : ferahlık veren, iç açan.

müflis (a.s.) : iflas etmiş, parasız.

mühimm (a.s.) : ehemmiyetli.

müjek (f.i.) : kirpikçik.

mükerrem (a.s.) : aziz, sayın, saygıdeğer.

mülḥaḳ (a.s.) : ilhak edilmiş, sonradan takılmış, katılmış.

mültefet (a.s.) : 1. iltifat edilmiş, bakılmış. 2. güler yüz gösterilmiş, hoş davranılmış.

mültefit (a.s.) : iltifat eden.

mümtāz (a.s.) : imtiyazlı, ayrı tutulmuş, üstün tutulmuş.

mümteni^c (a.s.) : 1. sakınan, çekinen. 2. olması imkânsız.

münekker (a.s.) : tenkir edilmiş, bilinmeyen, belli olmayan bir şeye delâlet eden.

münezzel (a.s.) : aşağı indirilmiş, gökten indirilmiş.

münferid (a.s.) : yalnız olan, tek, tek başına.

münfik (a.s.) : nafaka veren, besleyen.

münhaşır (a.s.) : inhisar eden, sınırlanmış, her yanı çevrili.

münkad (a.s.) : boyun eğen.

münker (a.s.) : 1. inkâr edilmiş, edilen, kabul ve tasdik edilmeyen, reddedilen. 2. şeriâtçe yapılması caiz görülmeven.

münkeşif (a.s.) : açılmış, keşf olunmuş.

münkir (a.s.) : inkâr eden, kabul etmeyen.

müntehā (a.s.) : nihâyet bulmuş, son.

mürde (f.s.) : ölü, ölmüş.

mürtefi^c (a.s.) : irtifâ eden, yükselen, yükselmiş, yüksek, yüce.

mürüvvet (a.i.) : 1. insaniyet, mertlik, yiğitlik. 2. cömertlik, iyilikseverlik.

müsellem (a.s.) : 1. teslim edilmiş, verilmiş. 2. su götürmez, doğruluğu, geçerliği herkes tarafından kabul edilmiş olan.

müşelleş (a.s.) : üçleştirilen, üçlü, üç.

müselsel (a.s.) : zincirleme.

müsemmā (a.s.) : tesmiye olunan, bir ismi olan, adlanmış, adlı.

müstağırık (a.s.) : 1. gark olmuş, dolmuş, daldırılmış, batmış. 2. kendini bilmeyecek derecede dalgın, düşüngen.

müstaķim (a.s.) : doğru, düz, dik.

müstecmi^c (a.s.) : toplayan, toplanan.

müstefid (a.s.) : istifâde eden, faydalanan.

müstemend (f.s.) : 1. üzüntülü, kederli, hüznü. 2. biçare, zavallı. 3. talihsiz, mutsuz.

müste' id : yetenekli.

müstevcib (a.s.) : layık.

müşkil-güşā (a.f.b.s.) : güç, çetin şeyleri halleden.

müşrik (a.s.) : Allah'a şirk koşan.

müştāk (a.s.) : iştiyaklı, özleyen, göreceği gelen, can atan.

müte 'āl (a.s.) : 1. yüksek, yüce. 2. Tanrı'nın sıfatlarından.

müttaķī (a.s.) : 1. sakınan, çekinen. 2. Allah'dan korkan.

müzdād (a.s.) : ziyâdeleşmiş, artmış, çoğalmış.

müzeyyen (a.s.) : süslenmiş, süslü.

nāb (f.s.) : hâlis, saf, arı, katıksız.

nağam (a.i.) : ahenkler, ezgiler, güzel sesler.

nā-gehān (f.zf.) : ansızın, birdenbire.

nā-ħaķ (f.a.b.s.) : 1. haksız. 2. bîhûde, boş.

nā-kes (f.b.s.) : insaniyetsiz, alçak.

na' im (a.i.) : bollukta yaşayış.

na' mā (a.i.) : ihsan, bahşış, nimet; insanı rahata kavuşturacak şey.

nās (a.i.) : insanlar, halk, herkes.

naşārā (a.i.) : Hristiyanlar.

nāsūt (a.i.) : insanlık.

nāşād (f.b.s.) : hüznü, gamlı, kederli, tasalı.

nāţık (a.s.) : 1. söyleyen, konuşan, lakırdı eden. 2. idrāk eden, düşünen.

nā-yāb (f.b.s.) : bulunmaz.

necāt (a.i.) : kurtulma, kurtuluş.

necmi (a.s.) : yıldızla ilgili.

nef̄h (a.i.) : 1. güzel kokunun yayılması. 2. rüzgar esme.

nefr (a.i.) : ürküp kaçma.

nefy (a.i.) : sürme, sürgün etme.

nehār (a.i.) : gündüz.

nekbe : sıkıntı, zorluk.

nerd-bān (f.b.i.) : merdiven.

ne-şüküfte (f.b.s.) : açılmamış.

neşv ü nemā : yetişip büyüme, sürüp çıkma.

nevā (f.i.) : ses, seda, ahenk.

nevres (f.b.s.) : yeni yetişen, yeni biten.

nihād (f.i.) : tabiat, huy, yaratılış.

nihān (f.s.) : gizli, saklı.

nikāb (a.i.) : 1. peçe, yüz örtüsü. 2. perde.

ni‘am (a.i.) : nimetler.

nīrān (a.i.) : cehennem.

nişār (a.i.) : saçma, serpme.

nīş (f.i.) : 1. iğne. 2. diken. 3. zehir, ağı.

-nişīn (f.s.) : oturan, oturmuş.

niyāz (f.i.) : yalvarma, yakarma.

nuḳre (a.i.) : 1. külçe hâlinde gümüş. 2. ense çukuru.

nuḳūş (a.i.) : nakışlar, resimler.

nuşh (a.i.) : nasihat verme, öğüt.

Nuşret (a.i.) : 1. yardım. 2. Allah’ın yardımı. 3. başarı, üstünlük.

nūş (f.i.) : 1. tatlı, bal. 2. içki, iştret.

-nümā (f.s.) : gösteren, bildiren.

nüzûl (a.i.) : aşağı inme.

öngeri: öne doğru.

pā (f.i.) : ayak.

pākīze (f.b.s.) : 1. temiz, lekesiz. 2. hâlis, saf.

pās-bān (f.b.i.) : gece bekçisi.

pāy-māl (f.b.s.) : ayak altında kalmış, çiğnenmiş.

pelās (f.i.) : eski kilim, keçe.

penāh (f.i.) : sığınma, sığınacak yer.

penc (f.s.) : beş.

per-gār (f.i.) : pergel.

pertev (f.i.) : ılık, parlaklık.

Perverdgār (f.b.s.) : “besleyici, terbiye edici, rızıklandırıcı”: Allah.

pesend (f.i.) : beğenme, seçme.

pest (f.s.) : alçak, aşağı.

peşmāne (f.i.) : 1. yünden, yapağıdan yapılmış. 2. sof elbise, sofuların giydiği sade, süssüz elbise.

pīr-i muḡān : meyhaneci.

pīşe (f.i.) : 1. meslek, sanat. 2. iş. 3. huy, tabiat.

pūş (f.i.) : 1. örtü, örtünecek şey, elbise. 2. zırh.

pūştī (f.i.) : yardımcı.

püser (f.i.) : oğul, erkek çocuk.

rāh (f.i.) : yol.

raḡīḡ (a.s.) : 1. ince. 2. köle veya cariye. 3. yufka yürekli.

raḡḡ (a.i.) : üzerine yazı yazılan tabaklanmış ince deri.

rām (f.s.) : 1. itaat eden, boyun eğen. 2. tas. insanın bütün varlığıyla Allah’a bağlanması.

ra' nā (a.s.) : güzel; lâtif, hoş görünen.

rāst-gū (f.b.s.) : doğru söyleyen.

ravz (a.i.): bahçeler, ağaçlık, çimenlik yerler.

rāygān (f.b.s.) : 1.bedava, parasız. 2.pek çok. 3.değersiz.

refīk (a.i.) : 1. arkadaş, yoldaş. 2. ortak. 3. yordak, yamak. 4. koca. 5.s. uslu, izanlı.

ref' (a.i.) : 1. kalkındırma, yüceltme. 2. yukarı kaldırma. 3. lağvetme, kaldırma, hükümsüz bırakma.

rehā (f.i.) : kurtulma, kurtuluş.

reh-zen (f.b.i.) : yol kesen.

remz (a.i.) : 1. işaret. 2. kapalı ve gizli bir sûrette söyleme.

re's (a.i.) : baş, kafa.

resen (f.i.) : ip, urgan.

reşād (a.i.) : manevî doğru yolu bulup o yola girme.

reşk (f.i.) : kıskanma.

revān (f.s.): 1. yürüyen, giden, akan. 2.i. ruh, can. 3. hemen, derhal.

revnaķ (a.i.) : parlaklık, güzellik, tazelik.

revzen (f.i.) : pencere.

ric'at (a.i.) : 1. geri dönme. 2. gerileme, çekilme; geri kaçma.

ricāl (a.i.) : 1. erkekler. 2. yayan, yaya olanlar. 3. belli mevki sahibi olanlar.

rif'at (a.i.) : yükseklik, yücelik, büyük ve büyük rütbe.

ri'āyet (a.i.) : 1. kollama, koruma, esirgeme, gözetme. 2. sayma, saygı, hatır gütme. 3. uyma, uygun görme. 4. ağırlama.

rīş (f.i.) : yara.

rişte (f.i.) : 1. iplik. 2. ilgi, bağ.

-rū (f.s.) : biten, olan.

rū-be-rū (f.b.s.) : yüzyüze.

rū-nümā (f.b.s.): 1. yüz gösteren, meydana çıkan. 2.i. yüz görümlüğü.

rūşen (f.s.) : 1. aydın, parlak. 2. belli, meydanda.

rübāb (a.i.) : müz. gövdesi hindistancevizi kabuğundan yapılmış bir çeşit kemançe.

rüsvā (f.s.) : rezil, itibarsız, haysiyetsiz.

şābir (a.s.) : sabreden, sabırlı.

şabūr (a.s.) : çok sabırlı.

şad (a.s.) : yüz.

şadaḳ (a.i.) : doğruluk, doğru olma.

şadr (a.i.) : 1. göğüs 2. yürek. 3. her şeyin önü, başı. 4. baş, başkan.

şāfi (a.s.) : 1. duru, temiz, katıksız, katkısız. 2. samimi, saf.

şahbā (a.i.) : şarap.

saḳf (a.i.) : tavan, çatı, dam.

şalā (a.i.) : 1. salavat. 2. meydan okuma.

şalāḥ (a.i.) : 1. düzelme, iyileşme, iyilik. 2. rahatlık, barış. 3. dine olan bağlılık.

şalāt (a.i.) : namaz.

sālik (a.s.) : 1. bir yola giren, bir yolda giden. 2. bir tarikata girmiş bulunan.

sālikān (a.f.s) : sālikler; bir tarikata, bir şeyhe bağlanmış olanlar.

şāliş-i şülüşe : üçün üçüncüsü; Hristiyanlık.

şāmit (a.s.) : sesi çıkmayan, susan.

şanevber (a.i.) : sevgilinin boyu.

şanī³ (a.i.) : görülen iş.

şāni³ (a.s.) : 1.yapan, işleyen, yapıcı. 2.yaradan, sanat eseri olarak meydana getiren.
3.Allah.

sa³d (a.s.) : 1. kutluluk. 2. uğur. 3.s. kutlu, uğurlu.

sā³il (a.s.) : 1. sual eden, soru soran. 2.i. dilenci. 3. akıcı, akan.

şā'im (a.s.) : oruç tutan, oruçlu.

sā'ir (a.s.) : 1. seyreden, harekette olan, yürüyen. 2. bir şeyden kalan başka şey. 3. geçen, dolaşan. 4. diğer, başka.

şarf ü naḥv : dil bilgisi.

şarşar (a.i.) : şiddetli, gürültülü rüzgar.

saṭr (a.i.) : yazı sırası.

şavlet (a.i.) : şiddetli hücum, saldırma.

şavm (a.i.) : oruç.

şavt (a.i.) : 1. ses, sadâ. 2. bağırma, çağırma, çığlık.

şayd (a.i.) : 1. av. 2. avlama, avlanma.

şayḥa (a.i.) : bağırma, nara atma.

şayyād (a.i.) : avcı.

seb'a'l meşānī : tekrarlanan yedi ayet, Fatıha suresi.

sebaḳ (a.i.) : ders.

şebāt (a.i.) : yerinde durma, kımıldamama, kararından vazgeçme.

sebīl (a.i.) : 1. yol, büyük cadde. 2. sebil, su dağıtılan yer.

sebḳat (a.i.) : geçme, ilerleme.

seb^c (a.s.) : yedi.

segirt- : koşmak, koşturmak.

seḥḥār (a.s.) : pek büyücü.

sekrān (a.s.) : sarhoş.

şelāş (a.s.) : üç.

selb (a.i.) : 1.kapma, zorla alma. 2.kaldırma, giderme. 3.menfileştirme, olumsuzlaştırma. 4.inkār etme.

seleb (a.i.) : 1. birinden kapılıp alınan şey. 2. soyularak birinden alınan şey. 3. savaş âleti.

selef (a.i.) : 1. bir yerde, bir işte, bir vazifede başka birinden önce bulunmuş adam. 2. eski adam.

semā^c (a.i.) : gökyüzü.

semek (a.i.) : balık.

semen (f.i.) : yasemin.

semm (a.i.) : zehir.

semmūr (a.i.) : 1.zool. samur.

sem^c (a.i.) : 1. işitme, işitiş. 2. dinleme, kulak verme. 3. kulak.

ṣenā (a.i.) : övme, övüş.

seng (f.i.) : taş.

serā (f.i.) : saray.

ser-ā-pā : baştan ayağa.

ser-bāz (f.b.s.) : cesur, yiğit.

ser-be-ser (f.zf.) : baş başa, baştan başa, büsbütün.

ser-dār (f.b.i.) : asker başı, kumandan, komutan.

ser-geşte (f.b.s.) : 1. başı dönen, sersem, şaşkın. 2. perişan.

serīr (a.i.) : 1. taht. 2. yatacak yer.

ser-keş (f.b.s.) : dik başlı, baş kaldıran; inatçı.

serseri (f.s.) : 1. serseri, ötede beride başıboş gezen. 2. boş, beyhûde söz.

ser-tā-be-pā (f.b.s.) : baştan başa, baştan ayağa.

sertāc (f.b.s.) : baş tacı olan, çok sevilen, sayılan.

ser-te-ser (f.zf.) : baştan başa, hep, bütün.

setr (a.i.) : örtme, kapama, gizleme.

Settār (a.s.) : örten, Allah.

sevā (a.i.) : berâber olma, berâberlik.

sevād (a.i.) : 1. karalık, siyahlık. 2. sevdalar.

seyf (a.i.) : kılıç.

Seyyid (a.i.) : 1. efendi, bey, ağa; ileri gelen, baş, başbakan. 2. Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hasan'ın soyundan olan kimse.

seyyi'at (a.i.) : 1. fenâlıklar, kötülükler. 2. suçlar, günahlar. 3. kötülüğe karşı çekilen sıkıntılar.

sezā (f.s.) : münasip, uygun, yaraşır.

Şıfahān (f.h.i.) : Isfahan şehri.

şırāt-ı müstaķim : 1. doğru yol. 2. sırat köprüsü.

şıyām (a.i.) : oruç.

sidre (a.i.) : en yüksek makam.

simāt (a.i.) : sofrası, ziyafet.

sir-āb (f.b.s.) : 1. suya kanmış. 2. taze, körpe.

sirāc (a.i.) : ışık, kandil, mum.

siret (a.i.) : bir kimsenin içi, hâli, tavrı, gidişi.

sivā (a.i.) : başka, gayrı.

sivār (a.i.) : bilezik.

sögün- : parlamak.

şu : zaman, vakit, tarz, durum, yol.

su-be-su (f.zf.) : taraf taraf, her tarafa, her yana, her tarafta, her yanda.

sūd (f.i.) : fayda, kâr, kazanç.

şūf (a.i.) : sof, yün, yapağı.

şun' (a.i.) : 1. yapış, yapma. 2. tesir, kudret.

şu'ūd (a.i.) : yukarı çıkma, yükselme.

süre (a.i.) : Kur'an'ın ayrıldığı 114 bölümden her biri.

süzüş (f.i.) : 1. yanma, yakma. 2. tesir etme, dokunma. 3. yürek yanması, büyük acı.

Sübhān (a.h.i.) : Allah.

sücūd (a.s.) : secde etme, secde edenler.

süflā (a.s.) : daha alçak, aşağı olan.

sükker (a.i.) : şeker.

sülūk (a.i.) : bir yola girme, bir yol tutma.

süvār (f.i.) : ata binmiş, binici.

şābb (a.s.) : genç, delikanlı; yiğit.

şādān (f.s.) : sevinçli, keyifli.

şafi (a.s.) : 1. şifa veren, verici, hastayı iyi eden. 2. kifâyet eden, yeter görünen.

şāḥ (f.i.) : dal, budak.

şakḳ-ı şefā : ağız açma, konuşma.

şām u seḥer : akşam sabah.

şāyeste (f.s.) : yakışır, yaraşır, uygun.

şehā (f.n.) : Ey şah! Ey padişah!

şek (a.i.) : şüphe, zan, tereddüt.

şemme (a.i.) : 1. bir kere koklama. 2. pek az şey.

şem⁷ (a.i.) : mum.

şerār (a.i.) : kıvılcım.

şerer (a.i.) : kıvılcımlar.

şeş (f.s.) : altı.

şeyḥ (ü) şābb : ihtiyar ve genç.

şikār (f.i.) : 1. av. 2. avlama. 3. avlanan hayvan. 4. ganimet, düşmandan ele geçirilen mal.
5. ender bulunan şey.

şikest (f.s.) : 1. kırılmış, kırık. 2. kırma, kırılma.

-şinās (f.s.) : “anlayan, tanıyan, bilen” manalarına gelerek birleşik kelimeler meydana getirir.

şîr (f.i.) : arslan.

şühûr (a.i.) : aylar.

şükûf (f.i.) : çiçek.

ta' alluğ (a.i.) : 1. asılı olma, asılma. 2. ilişgi, ilgisi olan. 3. sevme. 4. âit olma. 5. tas. dünya ilgisi.

ta' ayyûn (a.i.) : meydana çıkma, âşikâr olma; belli olma; belirme.

tâb (f.i.) : güç, kuvvet.

ţabl (a.i.) : davul.

ta' dâd (a.i.) : 1. sayma; sayı. 2. birer birer söyleme, sayıp dökme; sayım.

ţağar : tava.

ţâhir (a.s.) : temiz.

ţâ'if (a.s.) : tavaf eden, etrafını dolaşan, dönen.

tağkîk (a.i.) : doğru olup olmadığını meydana çıkarma.

tağmîr (a.i.) : yoğurulma.

tağrîr (a.i.) : 1. yazma, yazılma. 2. kaydetme.

tağayyüd (a.i.) : bağlanma, bağlı olma.

tağrîr (a.i.) : 1. yerleştirme, yerleştirilme. 2. sağlamlaştırma, sağlamlaştırılma. 3. anlatma, anlatış.

tağsîm (a.i.) : bölüm.

ţalâğ (a.i.) : boşama, evli kadını bırakma.

ţal'at (a.i.) : 1. yüz, çehre, surat. 2. güzellik.

ta' lîm (a.i.) : 1. öğrenme, öğretme, öğretim, öğretilme. 2. okutma, ders verme, verilme.

ţâ'n (a.i.) : sövme, yerme; ayıplama.

ţarâvet (a.i.) : tazelik, taze olma.

ţard (a.i.) : kovma, sürme, uzaklaştırma. 2. vazifeden, mektepten uzaklaştırma.

ţarîk (a.i.) : yol.

tasrih (a.i.) : açık açık söyleme.

tahtir (a.i.) : temizleme, paklama.

taḥk (a.i.) : 1. gerdanlık. 2. halka, tasma. 3. takat, güç.

ḥayf (a.i.) : karanlıkta görülen hayal.

ḥayy (a.i.) : atlama, üzerinden geçme.

ḥayyār (a.i.) : uçucu, uçan.

taẓarru' (a.i.) : kendini alçaltarak yalvarma.

tebdīl (a.i.) : değiştirme, değiştirilme, başka bir hâle getirme.

tebeddül (a.i.) : değişme, başka hâle girme.

teber (f.i.) : 1. balta. 2. dervişlerin taşıdıkları uzun saplı ve yarım ay şeklindeki balta. 3. meşin bıçağı.

tebşīr (a.i.) : müjde verme, müjdeleme.

tecrīd (a.i.) : 1. soyma, soyulma. 2. tas. her şeyden el ayak çekip Allah'a yönelme.

tedrīc : Azar azar, derece derece ilerlemek. Birisini bir şeye yavaş yavaş vardırma.

tefahür (a.i.) : övünme.

tefehüm (a.i.) : yavaş yavaş anlama, farkına varma.

tefevvüz (a.i.) : üstüne alma, üzerine alma.

tefrīk (a.i.) : ayırma, seçme, ayırtma.

tehī (f.s.) : 1. boş. 2. boşuna. 3. zf. boşu boşuna, nafile.

tekāpū (f.i.) : 1. telaş ile koşarak araştırma. 2. dalkavukluk, kavuk sallama.

tekdīr (a.i.) : 1. bulandırma. 2. iç, gönül sıkıntısı, neşesizlik. 3. azar.

tekellüm (a.i.) : söyleme, konuşma.

tekmīl (a.i.) : 1. kemāle erdirme. 2. bitirme, bitirilme, tamamlama, tamamlanma. 3. s. tam, eksiksiz, bütün, hep.

tekşīr (a.i.) : çoğaltma, çoğaltılma.

temevvüc (a.i.) : dalgalanma, dalgalı olma, dalga dalga olma.

temkīn (a.i.) : ağırbaşlı.

tennūr (a.i.) : 1. fırın. 2. tandır.

te'vīl (a.i.) : sözü çevirme, söze ayrı mânâ vermeye kalkışma.

tersā (f.i.) : Hristiyan.

teşekkī (a.i.) : şikâyet etme, sızlanma.

teşne (f.s.) : 1. susamış. 2. çok istekli.

tevfīk (a.i.) : 1. uydurma, uydurulma, uygunlaştırma. 2. Allah'ın yardımına kavuşma.

tıynet (a.i.) : yaradılış, mizac.

tīr (f.i.) : ok.

tīre (f.s.) : bulanık; kara; karanlık.

tis'a (a.s.) : dokuz.

tīz-rev (f.b.s.) : yürüyüşü çabuk, çabuk yürüyüşlü.

tüffāf : elma.

türāb (a.i.) : toprak.

ṭūl (a.i.) : 1. uzunluk, boy. 2. zaman çokluğu, uzun müddet.

ṭulū' (a.i.) : doğma, doğuş.

ṭurfe (a.s.) : turfa, yeni, görülmemiş, tuhaf, şaşılacak şey.

‘uḡbā (a.i.) : âhîret.

ūlü'l-ebşār : görüş kabiliyetinde olan kimseler.

‘ulyā (a.s.) : pek, daha, yüce.

‘urūc (a.i.) : yukarı çıkma, yükselme.

‘urvetü'l-vüṣṣā: Müslümanlık.

uzmā (a.s.) : büyük.

üçāc (a.i.) : acı su, tuzlu su.

üftāde (f.s.) : 1. düşmüş, düşkün; bîçâre. 2. âşık.

ülfet (a.i.) : 1. alışma, kaynaşma. 2. görüşme, konuşma. 3. ahbablık, dostluk. 4. huy etme.

ümm (a.i.) : 1. ana, anne. 2. yol. 3. kaynak, çıkış noktası.

üns (a.i.) : alışkanlık, alışma.

üt- : yenmek, oyunda kazanmak.

üveyl (a.i.) : çığlık.

vāhid (a.s.) : tek, bir.

vālih (a.i.) : şaşırma.

vā'iz (a.s.) : dini öğütlerde bulunan.

vassāf (a.s.) : vasıflarını bildirerek anlatan veya öven.

vedūd (a.s.) : çok muhabbetli, çok şefkatli. [Allah'ın sıfatlarındandır.]

vuḳūf (a.i.) : anlama, bilme, öğrenme.

-yāb (f.s.) : bulucu, bulan.

yā-leyte (a.e.) : ne olurdu, keşke.

ya'lemūn (a.) : bilenler.

yavu : kaybetmek, yitirmek.

yegti : daha iyi

Yehūd (a.h.i.) : Yahudi, Hz. Yakub'un oğlu Yahuda soyundan gelenler, İsrail oğulları.

yeksān (f.b.s.) : 1. düz. 2. bir, beraber. 3. her zaman.

yekser (f.zf.) : 1. yalnız başına. 2. bir baştan bir başa. 3. ansızın.

yemm (a.i.) : deniz.

ye' : ye harfinin adı.

yet- : yetişmek, erişmek, ulaşmak.

yevmü'n-nüşūr : kıyamet, mahşer günü.

Yezdān (f.h.i.) : Allah.

Yezīd (a.h.i.) : Emevi Devleti'nin kurucusu, Muaviye'nin oğlu.

yigüş : yiyecek.

zāġ (f.i.) : karga.

zānū (f.i.) : diz.

zā'il (a.s.) : 1. sona eren, devamlı olmayan. 2. geçen, geçmiş olan.

zāyi³(a.s.) : elden çıkan, kaybolan.

zebān (f.i.) : dil, lisan.

zecr (a.i.) : 1. önleme, yasak etme. 2. zorlama, zorla yaptırma.

zellāt (a.i.) : yanılmalar, yanlışlar; suçlar.

zemm (a.i.) : yerme, kınama; ayıplama.

zen (f.i.) : kadın.

zenaḥ (f.i.) : çene.

zenb (a.i.) : günah, suç.

zenbīl (a.i.) : günlük ve basit eşya taşımak için hasır gibi örülmüş yukarısı geniş ve aşağısı dar kap.

zenbūr : arı.

zeneb (a.i.) : kuyruk.

zer-ger (f.b.i.) : kuyumcu.

zībā (f.s.) : 1. süslü. 2. yakışıklı, güzel.

zihī (a.e.) : 1. ne güzel, ne hoş. 2. âferin, bravo.

zīlāl (a.s.) : zeliller; hor ve hakir olanlar.

zillet (a.i.) : hakirlik, horluk, alçaklık, aşağılık.

zīr ü bālā : aşağı yukarı, altüst.

zīrek (f.s.) : zeyrek, anlayışlı, uyanık.

zūd (f.s.) : çabuk, tek, acele.

zūr (f.i.) : kuvvet, güç.

zübde (a.i.) : 1. bir şeyin en seçkin parçası. 2. öz, özet, sonuç.

zücāc (a.i.) : sırça, cam, şişe.

zühhād (a.s.) : zâhidler, çok aşırı sofular; kaba sofular.

zükūr (a.i.) : erkekler.

zülāl (a.i.) : saf, hafif, soğuk, güzel, tatlı su.

zü'l-celāl (a.h.i.) : ululuk sahibi olan Allah.

KAYNAKLAR

- ABDÜLKADİROĞLU, Abdülkerim, **İsmail Belig, Nuhbetü'l-âsâr Li Zeyli Zübdetü'l-Eşâr**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1999.
- AKKUŞ, Mehmet, **Abdullah Salâhaddin-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- AKSOYAK, İ. Hakkı, Osmanlı Şairlerinin “Aruz Tasarrufları” ve Araştırmacıların Gereksiz Müdahaleleri, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 3/6 Fall 2008.
- ARSLANOĞLU, İbrahim, “Alevilikte Temel İnanç Unsurları ve Pratikler”, **Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, 2001/20.
- AYVANSARAYI, Hafız Hüseyin, **Hadikatü'l-Cevâmi**, C. 2, İstanbul 1281.
- AZAR, Birol, **Türabî Dîvânı (İnceleme-Metin)**, Fırat Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ, 2005.
- Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, Haz. A. Fikri Yavuz – İsmail Özen, Meral Yayınevi, C. 2, İstanbul, 1972.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1998.
- DEMİRKAZIK, Hacı İbrahim, **18.YY. Şairi Mustafa Fennî Dîvân (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2009.
- DEVELİ, Hayati, **Evliya Çelebi Seyahatnâmesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar**, Ankara, TDK Yayınları, 1995.
- DEVELİ, Hayati, “18. Yüzyıl Türkiye Türkçesi Üzerine.”, **Doğu Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi**, 1998.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2013.
- DİLÇİN, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.
- DUMAN, Musa, **Evliya Çelebi Seyahatnâmesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri**, Ankara, TDK Yay., 1996.

- ERCAN, Özlem, “Baba-Oğul Sadrazamların Şairlere Farklı Yaklaşımları ve Fâzıl Ahmed Paşa’ya Yazılan Manzumeler”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 7/2 Spring 2012.
- EREN, Abdullah, **Mehmed Sıdkî Dîvânı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2012.
- Fuzûlî Divanı**, Haz. Kenan AKYÜZ, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.
- GENÇ, İlhan, **Esrar Dede Tezkire-i Şu’arâ-yı Mevleviyye**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, **Hurûflük Metinleri Katalogu**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1973.
- GÜMÜŞKILIÇ, Mehmet, “18. Yüzyıl Türkçesinde Ses Hadiseleri.”, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (Basılmamış Doktora Tezi), 1997.
- GÜNEŞ, Deva, **Misâlî Dîvânı (İnceleme-Metin)**, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2011.
- HORATA, Osman, **Esrâr Dede, Hayatı, Eserleri, Şiir Dünyası ve Dîvânı**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.
- İNCE, Adnan, **Tezkiretü’ş-şu’arâ Sâlim Efendi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri, Ankara, 2005.
- İPEKTEN, Haluk, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011.
- İPEKTEN, Haluk-Mustafa İSEN-Recep TOPARLI, Turgut KARABEY, **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.
- KÖKSAL, M. Fatih, **Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori**, Kesit Yayınları, İstanbul, 2012.
- KURNAZ, Cemal-Halil ÇELTİK, **Divan Şiiri Şekil Bilgisi**, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2013.
- Kurtoğlu, Orhan, **Lebîb Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2004.
- MACİT, Muhsin, **Dîvân Şiirinde Âhenk Unsurları**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2005.
- MERMER, Ahmet- Neslihan KOÇ KESKİN, **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011.

- NACİ, Muallim, **Osmanlı Şairleri**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.
- ONAY, Ahmet Talat, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.
- ÖZMEN, İsmail, **Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- PALA, İskender, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007.
- PARLATIR, İsmail, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2012.
- SAMİ, Şemseddin, **Kâmûs-ı Türkî**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2011.
- SAVRAN, Hülya, “Türabî Dîvânı’ndan Hareketle Klâsik Türk Edebiyatında İnançla İlgili İbarelerin Anlam Bilgisi Bakımından İncelenmesi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı -Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı-**, Volume: 3 Issue: 15.
- SİRACEDDİN, Mehmed, **Mecma’-i Şuara ve Tezkire-i Üdeba**, Haz. Dr. Mehmet Arslan, Sivas, 1994.
- TÖKEL, Dursun Ali, **Divan Şiirinde Harf Simgeciliği**, Hece Yayınları, Ankara, 2003.
- TURAN, Selami- Kamile ÇETİN, “Bektaşî Şairlerinden Râşid’in Şâh-ı Şehîdân Mersiyesi”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, 2010 / 55, (11.05.2014).
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, “Fennî”, C.3, Dergâh Yayınevi, İstanbul, 1982.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, “Kemteri Ali Raşid Bey”, C.5, Dergâh Yayınevi, İstanbul, 1982.
- ULUDAĞ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kocabı Yayınları, İstanbul, 2012.
- URALÇİN, Sema, **Sa’dî Dîvânı (İnceleme-Metin-İndeks)**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.
- ÜNVER, İsmail, “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 3/6 Spring 2008.
- ÜZER ALTUNER, N, **Safâî ve Tezkiresi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 1989.
- YAKIT, İsmail, **Türk-İslam Kültüründe Ebcad Hesabı ve Tarih Düşürme**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2010.

Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi,
Ankara, 1983.

YILMAZ, Mehmet, **Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözcükler (Ansiklopedik Sözlük)**,
Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992.

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Kadriye		Hocaoğlu
Doğum Yeri ve Yılı	E. Zara		19.03.1990
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
ve Düzeyi	İyi		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2004	2007	Bursa Hürriyet Lisesi
Lisans	2007	2011	Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans			
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2013	...	Uludağ Üniversitesi
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	kadriye_hocaoğlu@hotmail.com		
	Tarih	15.05.2014	
	İmza		
	Adı Soyadı	Kadriye Hocaoğlu	

